Анастасия Пашова Петър Воденичаров

„ВЪЗРОДИТЕЛНИЯТ ПРОЦЕС“ И РЕЛИГИОЗНАТА КРИПТОИДЕНТИЧНОСТ НА МЮСЮЛМАНИ ОТ БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Изследвания и документи

София, 2011

Анастасия Пашова, Петър Воденичаров

Корица Нурие Муратова
Предпечат Лалка Бенгюзова

Издателство СЕМАРШ
София, 2011

ISBN 978-954-9590-14-2

„НА СЕГАШНИЯ ЕТАП ИМЕТО СЛУЖИ ПРЕДИ ВСИЧКО ЗА ОФОРМЯНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ДОКУМЕНТИ“[1]

Документи и спомени от времето на държавния социализъм[2]

Изследването е опит на фона на хронологията на провеждане на така нар. „възродителен процес“[3] на мюсюлмани в Благоевградския окръг, конструирано по архивни документи, да се изведат и докажат тезите:

- Стартиралият процес на наблюдение и контрол на мюсюлманите започва още през 1944 г., преминава през различни етапи и форми и продължава до 1989 г. Смяната на имената през 1972-1974 е само етап от процеса на тотален държавен и институционален контрол.
- След официалното преименуване на мюсюлманите в региона (1972-1974) те правят всичко възможно да запазят религиозната си идентичност, вече като скрита (крипто) идентичност, на което тоталитарната система обявява „открита война“ с всички свои институции и организации и в крайна сметка за властта тази „борба“ се оказва неуспешна.
- Опитите за насилствена промяна на погребалната обредност при мюсюлманите като цяло се провалиха и въпреки усилията на тоталитарната система „единната погребална празнична обредност“ не можа да се наложи и до края на 1989 г.

Предоставяме на вниманието на читателите и автентичните разкази на една малка част от хората в региона, която дава възможност да се откроят травмиращите полета на паметта в спомените на участниците.

На този етап в научната литература в България има няколко много сериозни монографични изследвания, чийто обект са взаимоотношенията между държавните институции и българите мюсюлмани, както и преживяванията на хората (“палачи“ и „жертви“[4]) по времето на провеждане на „възродителния процес“.[5]

---

[1] Цитат от Отчет на Сатовчанската партийна организация, ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а.е. 40, л.150

[2] Документите, на които не са посочени архивни искови данни, са от фонда на БОАСО.

[3] В статията така нар. „възродителен процес“ е използван в по-широкия му контекст - като процес на насилствена смяна на имената и опит за заличаване на груповата религиозна идентичност на помашкото население.

[4] Двата термина са използвани от Евгения Иванова в статията „Българи ‘72“, Демократически преглед, пролет, 2001, с. 116-131 и в монографията „Отхвърлените „приобщени“ (или процеса, наречен „възродителен“) (1912-1989), С., 2002.

[5] Вж. Валери Стоянов, Турското население в България между полюсите на етническата

Източници:

- Документите от фондовете на бившия Централен партиен архив[6] и документи от ДА - Благоевград;
- Публикувани документи и материали свързани с „възродителния процес на мюсюлманите;
- Теренна антропологическа работа за записване на спомени за „възродителния процес“ в селищата - Вълкосел, Слащен, Боголин, Кочан, Плетена, Долен, Дъбница, Корница, Брезница, Лъжница за времето от 2007-2009 г.

От събрания материал са включени само 21 спомени и разкази на хора от мюсюлманските селища от Западните Родопи, които показват преживяното насилие От тях 13 са на мъже, повечето образовани, между 47 и 86 години и 8 са на жени - предимно с осми клас, на възраст между 45 и 68 години.[7] Включени са и три писма от Рибново - на директорката на училището, съпруга ѝ и техни съселяни до първия секретар на ОК на БКП - Благоевград, които от гледна точка на „възродителите“ обясняват процеса.[8]

палитра, С. 1998; Улрих Бюксеншютц, Малцинствената политика в България. Политиката на БКП към евреи, роми, помаци и турци (1944-1989), С., 2000; Вж. Евгения Иванова, Отхвърлените „приобщени“ (или процеса, наречен „възродителен“) (1912-1989), С., 2002.; Вж. Михаил Груев, Алексей Кальонски. Възродителният процес (Мюсюлманските общности и комунистическият режим), С., 2008. За „възродителния процес“ на помашкото население в Благоевградски регион освен автобиографичната книга на Петър Дюлгеров, Разпнати души, С., 1996 има публикувани и две изследвания за с. Церово, Благоевградско, свързани с „Кръстилката“ - 1912 и „възродителния процес“ в селото. Публикувани са във „Виртуална Горна Джумая“, Благоевград, 2007 - Муратова , Нурие. Церово - документални следи (1912-1944); Ангелова, Милена. Село Церово - неспокойни летописи в ХХ век. В дипломната работа на Сергей Вучков е разгледан „възродителният процес“ през 70-те и 80-те години на ХХ век (случаят Вълкосел). Има публикувани и спомени на възродители и жертви - Петър Дюлгеров, „Разпнати души“ (Моята истина за възродителния процес сред българите мохамедани), С., 1996 и „Горчиви разкази“ (тяхната истина за „възродителния процес“).

[6] ЦДА, ф. 1Б - партиен архив.

[7] Спомените са част от личен архив на авторите, а една част от тях са събирани от студенти (ПНУП - „магистър“), които принадлежат към мюсюлманската общност. Транскрибирани са от студенти по история, по проект „Политики на социалистическата държава към мюсюлманите в България и Грузия“. Дължим на всички студенти специална благодарност. Подобни спомени могат да се видят в автобиографичните книги „Искам човекът да е винаги приятен и да си правим моабет“ (Речево поведение и жизнени светове на българи мохамедани от Гоцеделчевско и Разложко) и „Искам благородна професия“ (Традиция, мода, модерност в Западните Родопи) - www.history.swu.bg

[8] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а.е. 43, л. 225-241.

Езикът на документите

Преди да преминем към архивните документи трябва да кажем няколко думи за техния език. Езикът на документите отразява характерната за комунистическия език склонност към мистификация на реални проблеми и нелицеприятни явления с евфемизми или крайната им стигматизация. Националистико-атеистичен патос се опитва да подмени традиционния религиозен дискурс.

С евфемизми се предават действията на властимащите. Насилствената асимилация и репресии срещу религиозното самосъзнание на помаците са представени евфеминистично като *„възродителен процес“, „национално осъзнаване и културно издигане“, „издигане политическото и културно равнище на българите с мохамеданска вяра“, „приобщаване към единната социалистическа нация“, „ликвидиране на голямата икономическа и културна изостаналост“, „хубави мероприятия за по-широко разгръщане на културна революция“, „засилване на патриотичното възпитание“, „осигуряване на благоприятни условия за правилното възпитание на младежите българи мохамедани“, „предявяване на нови изисквания и завишени критерии“*. Проблематичните Родопи са представени като *„Родопите - българска твърдина“*.Наложеното облекло е представено като *„обличане според сезона“*.

От друга страна традиционният islямски бит и култура е стигматизиран като *„битов и религиозен консерватизъм“, „идеологическа реакция“, „религиозни предразсъдъци и суеверия“, „задържане на старото“,* традиционното облекло е виновно за *„мъките, които изпитват жените през горещия летен сезон“,* то е знак на *„робското положение на жената“,* черното фередже изкопава *„дълбока бразда между кръвни братя“*.

Стигматизацията стига до краен предел, като използва понятия и изрази от медицината, психологията и хигиената. Медико-хигиенистичният дискурс патологизира основните прояви на религиозната идентичност - името, обрязването, традиционните облекла, погребенията.

Мюсюлманите са представени като неосъзнати, с мътно самосъзнание, затова трябва да се *„избистри българското им национално съмосъзнание“,* те са наранени *„тежки са раните от наслоенията от миналото, от Османското робство, от капитализма и фашизма“*, страдат от религиозен комплекс *„отстраняване на елементите на чуждия народностно - религиозен комплекс“,* религиозната им вяра е наречена *„религиозен фанатизъм*“. Религиозното облекло *„насажда психика на страх и малоценност“,* показва че *„жената е нечестиво същество“*. *„Религиозните елементи в облеклото пречат и на здравето на хората. Забулването не позволява на очите да се радват на дневната светлина. Фереджето пречи на женското тяло да се движи свободно, намалява неговата работоспособност. Носенето му през горещите летни дни изтощава до краен предел организма“*. Репресиите са представени като *„оздравяване на обстанов-*

ката“ Обрязването е представено като *„посегателство върху здравето на децата“*, *„осакатяване на децата“, „дамгосване“, „нанасяне на тежка телесна повреда“,* затова и здравните служби са ангажирани с контрола над обрязванията.

В документите традиционните арабско-турски имена са *„чужди елементи в народния организъм“,* а новите хибридни имена - немюсюлмански, не са и типично български, първо са *„изкълчени“, „белязани“, „нечисти“* и трябва да се заменят с *„хубаво и често българско име“*.Съпротивата срещу новите имена е представена като *„реакция, която се активизира предсмъртно“*. Посочените евфемизми на асимилилационната политика и стигматизации на ислямската култура се повтарят толкова често в различни варианти, че започват до звучат обичайно и нормално, което затруднява възможността за критически прочит на документите.[9]

Хронология на едно насилие, конструирано по архивни документи - институционалните актьори[10]

Преходен етап

Веднага след 9 септември 1944 година мюсюлманите от Западните Родопи[11] , както и останалите малцинствени групи в България, стават обект на наблюдение и контрол от страна на държавата.

Още на 17.10.1944 (само един месец след 9.09.1944 г.) Политбюро взема решение за създаването на отдел „Масов“[12] , като одобрява към отдела 8 комисии. Осмата е малцинствената - със задача: да наблюдава националните малцинства и разработва политиката на партията сред малцинствата в България. Във Фонда на отдела има 8 архивни единици, свързани с малцинствата.[13] От архивите на фонда е

[9] За новите хибридни имена при мюсюлманите като израз на съпротива и религиозна криптоидентичност виж Петър Воденичаров, „Социолингвистика“, София, 2007, с. 136-148.

[10] Благодарим специално на Евгения Иванова и Иван Еленков за ценните съвети, които ни даваха при писането на статията.

[11] Евгения Иванова в статията си „Не е задължително да се извинявате, господин министре!“ излага тезата (научно защитена в цитираните вече нейни книги), че „възродителния процес за помаците започва още 1912 година, продължава с различна интензивност до 80-те години. Най-острите му възпаления следват 30-годишен цикъл - 1912, 1942, 1972. Жоржета Назърска в книгата си „Българската държава и нейните малцинства (1879-1885)“, София , 2000 изнася факта, че още през 1881 г. ловешкият епископ Натанаил изпраща мисионери да покръстят ловешките помаци, а правителството отпуска специални поощрителни средства за целта , с. 14. Опитът е епизодичен и неуспешен, но потвърждава тезата на Иванова за 30-годишния цикъл.

[12] ЦДА, ф. 1Б, оп. 25, ЦК на БРП(к) - 1944-1948, Отдел „Масов“.

[13] ЦДА, ф 1Б, оп. 25, а.е. 71. Доклад на зав. Отдела и изложения от еврейската комисия при отдела за положението на евреите в България и дейността на партията сред тях. За

видно, че акцентът е върху турците, българомохамеданите, евреите и македонската емиграция.[14]

Изборите за ВНС през 1946 са спечелени над 90%от кандидатите на ОФ и комунистическата партия. Пълната изборна победа на комунистите им дава основание веднага да започнат кадрови и административни промени. Именно във връзка с това отдел „Масов“ е разформирован през същата година и веднага на 28 май, 1946 към Секретариата на ЦК се образува малцинствена комисия, която поема ръководството на работата сред националните малцинства, женските организации, Съюза за закрила на децата, Съюза на многодетните и т.н. Задачата е: *„Да следят и подпомагат работата на тези организации в рамките на решенията и директивите на ЦК.“*[15] По нареждане на комунистическия лидер Георги Димитров стартира процес на изселване на мюсюлманското население от южната граница в Турция. То започва от юли 1948 г., вторият му етап е през пролетта на 1949, а третият в началото на 1950. В резултат на тази операция местожителството си принудително променят около 10 000 българи мюсюлмани.[16]

„В началото на 50-те българските комунисти усвояват „Азербайджанския опит“, според който мюсюлманското население трябва да се „интегрира“. „Интеграцията“ е резервното средство за решаване въпроса с не-българското население, тъй като през 1951 г. Турция едностранно прекратява изселническата спогодба и заради това се изселват само 155 хиляди турци, вместо планираните от българска страна 250 хиляди.“[17]

В началото на декември 1951 г. Секретариатът на ЦК издава нареждане за пресичане всякакви опити за изселване особено на помаците.[18]

През 1952 г. започва кампания за изкореняване на ислямската религия и свързаните с нея културни особености.[19]

борба между евреите комунисти и ционисти; за създаване организация на циганите, 1945 г. (23 л.).

[14] ЦДА, ф. 1Б, оп. 25, а.е. 68, л. 1-5. Доклад на Масовия отдел при ЦК „Нашата работа всред малцинствата“.

[15] ЦДА, ф. 1Б, оп. 25 Въведение, В. Пълова, л. 1, С., 1975. Може само да се гадае какво е наложило тази промяна, като се има предвид, че само месеци делят страната от две големи събития - Референдум за премахване на монархията - 08.09.1945 г. и избори за VI ВНС - 27.10.1946 г.

[16] Михаил Груев, „От Пролетарски интернационализъм до „единната социалистическа нация“: политики към българските мюсюлмани, с. 21, АМВР, ф. 1, оп. 1, а.е. 777, л. 1-15; В: Михаил Груев, Алексей Кальонски, Възродителният процес (Мюсюлманските общности и комунистическият режим), С., 2008.

[17] Иванова, Евгения. Изобретяване на памет и забрава, София, 2009, с. 375.

[18] ЦДА, ф. 1Б, оп. 27, а.е. 2, л. 8.

[19] Михаил Груев, „От Пролетарски интернационализъм до „единната социалистическа нация“: политики към българските мюсюлмани, с. 22; В: Михаил Груев, Алексей Кальонски, Възродителният процес (Мюсюлманските общности и комунистическият режим), С., 2008, с. 21.

Първият директен сблъсък на общността с комунистическия режим е през 1953 г. , когато се провежда цялостна „паспортизация на населението“. Снимките на новите паспорти предизвикват съпротива , основана на кораническата забрана в съчетание с традиционно табуираното „вземане“ на човешки изображения и забраната за фотографиране на жените с открити лица. Най-масово било недоволството от записването в новите паспорти като „българи мохамедани“. Натискът на режима предизвиква най-сериозна реакция в Гоцеделчевско и Разложко. Особено остро реагирали жените в селата Вълкосел и Елешница[20]

Краят на преходния етап във вижданията и политиката на Комунистическата партия към помаците настъпва с приетите на 17 ноември 1956 г. „Мероприятия за издигане политическото и културно равнище на българите с мохамеданска вяра“.Мероприятията са първият официален акт на БКП по проблема.[21]

Кампания за смяна на имената

На заседание на Политбюро на ЦК на БКП от 31.Х.1959 г. се взима решение „Министерството на правосъдието да внесе в едномесечен срок предложение за изменение правилника за водене на регистрите за гражданското състояние, в смисъл да се даде възможност на народните съвети да извършват промени в глава „произход“, по писмена молба на трудещите се от националните малцинства, които желаят да се регистрират като българи.“[22] Решението е взето върху основата на внесена докладна от Иван Господинов, който е завеждащ-отдел „За работа с националните малцинства“ по това време. През януари 1960 г. постановлението за облекчената процедура на преименуване и смяна на народността става юридически факт.[23] През същата година и партийните органи по места „достигат до идеята“ за необходимостта от разкриване на общежития - пансиони за помачетата и циганчетата.[24]

В докладна записка до Политбюро на ЦК на БКП от 21 ноември 1961 г. от зав.-отдели „Пропаганда и агитация“ и „За работа с националните малцинства“ отново се поставя въпросът за „турчеещите“ се помаци и цигани, които са се „регистрирали“ като турци.

Като резултат от внесената докладна Политбюро на ЦК на БКП излиза с Решение относно: мерките против тенденциите на турчеене на цигани, татари и българи мохамедани.[25] В Решението се подчертава фактът, че партията и народната

---

[20] Пак там, с. 22-24.

[21] Пак там, с. 26.

[22] ЦДА, Ф. 1Б, оп.6, а.е. 4034, л. 2.

[23] В. „Известия“, 5.01.1960 г. Напечатани са бланкови молби от името на желаещите да променят имената и народността си до Председателя на ГОНС по местожителство. ДА - Монтана, ф. 2, оп. 3, арх. е. 66, л. 340

[24] ЦДА, ф.1Б, оп. 29, а. е. 20, л. 2. Докладна от ГК на БКП, ГОНС и отдел „Просвета и култура“ - Коларовград до ЦК на БКП, от 22.12.1960 г.

[25] ЦДА, ф. 1Б, оп.15, а.е. 765, л. 8-13.

власт ще вземат специални мерки за „бързо ликвидиране на голямата икономическа и културна изостаналост на турското, помашкото и циганското население“[26]

За да се пресекат споменатите вече отрицателни тенденции на турчеене, „...*които по същество водят до асимилиране на българи мохамедани, цигани и татари от турцизма и за да се засили още повече патриотичното им възпитание, Политбюро на ЦК на БКП решава...*“[27]

Набелязани са и конкретни мерки за изпълнение на призива за „единна нация““, които пряко засягат и помаците.

За решаване на главната задача за пресичане тенденцията на турчеене се е разчитало изключително много на: партийните комитети и организации; ДКМС, професионалните съюзи; други обществени организации; органите на министерства и ведомства; народните съвети и стопанските организации. На Министерството на правосъдието съвместно с Народните съвети се вменява задача „...*да изработят инструкция за приложение на чл. 16 от Правилника за водене регистрите за гражданско състояние, като се осигури правилна регистрация на населението по национален признак.*“[28]

В решението е предвидена и „широка разяснителна работа“ сред татарите, циганите и българите мохамедани, регистрирани като турци „...*с оглед същите да се регистрират по действителната им народностна и национална принадлежност... с изключение на случаите, регистрирани вече като българи*“[29]

Предвидени са и други мерки: да не се допуска преселването на „българи мохамедани“ и цигани в населени места с компактно турско население; да не се изучава турски език от деца им; да не се назначават учители - турци в училища, където преобладават децата на българи мохамедани и цигани; децата да не учат в паралелки с турчета и да живеят в общежития заедно с тях.

Освен това Министерството на народната отбрана и Главно управление на трудовата повинност получават указание да следят за разделянето на съответните етнически групи в поделенията на строителни войски, като „...*осигурят благоприятни условия за правилното възпитание на младежите българи мохамедани, цигани и татари... които се турчеят*“[30]

Планираната асимилация се свързва и с конкретни практически мерки.

На заседание на Политбюро на ЦК на БКП от 21 ноември 1961 г. е поставено началото на курс на постепенно приобщаване на отделните по-малки мюсюлмански групи към така нар. „единната българска социалистическа нация“

В периода 1959 -1961 г. започват и насилствени действия от институциите

---

[26] ЦДА, ф. 1Б, оп.15, а.е. 765, л. 8.

[27] ЦДА, ф. 1Б, оп. 15, а.е. 765, л. 10.

[28] Груев, Михаил, цит. съч., с. 10.

[29] Пак там, с. 11.

[30] Вж. Дюлгеров, Петър. „Разпнати души“ /Моята истина за възродителния процес сред българите мохамедани, С., 1996.

циганите мюсюлмани да приемат български имена.[31]

Смяната на имената на българите мюсюлмани през 1962-1964 в Благоевградска окръг

В Благоевградски окръг местното ръководство тръгва към директна смяна на имената[32] за разлика от Смолянско. Евгения Иванова първа извежда и доказва тезата, че "*смоленският модел във „възродителния" процес е първообраз на всички следващи преименувания в страната. Без познанието на този модел феноменът с гротескното име „възродителен" няма да бъде разбран като процес.*" [33] На 22 март в Гоце Делчев се провежда съвещание с 600 човека, на което се поставя директивата за смяната на имената по места. Акцията в района на Чеч се ръководи от Петър Дюлгеров. Съпротивата на населението е голяма особено в села като Рибново, Аврамово, Якоруда, Корница и Брезница, където възродителите прибягват до намеса на милиция и отрядници. Изпратени са делегации до ЦК на БКП и до турското посолство в София. По нареждане лично на Тодор Живков кампанията е прекратена[34]

В Информация на НС на ОФ до ОК на ОФ от 1964 г.[35] за първи път официално се говори за неуспелия опит в Благоевградско да се сменят турско-арабските имена на „българите мохамедани". Националният съвет на ОФ прави критика на ОК на ОФ в Благоевград. „ *През октомври 1962 г. ОК на ОФ прие хубави мероприятия за по-широко разгръщане на културната революция сред българите мохамедани, но те не бяха осъществени до края. В резултат на това отслабване в работата, започна връщане назад. Израз на това е възстановяването на фереджетата и шалварите, засиленото по места турчеене. Не направиха добро впечатление силовите мерки, които бяха използвани при смяната на имената. Извращенията при провеждане на културната революция са чужди на Партията и ОФ"*[36]

През 1964 г. на пленум на ОК на БКП се внася „Оценка за подобряване

---

[31] Вж. Пашова, Анастасия, Циганите мюсюлмани - „неудобното" малцинство за историята на „единната нация" през комунистическия режим в България, сп. ANDRAL, 2008, бр. 53-54, с. 13-35.

[32] Ходът на кампанията по смяната на имената в Западните Родопи (1972-1973), събитията в отделните селища, лостовете и инструментите, които режимът използва - от дребни насърчения и привилегии до грубо и демонстративно физическо насилие подробно са отразени от Михаил Груев. Цит. съч., с. 75-83.

[33] Иванова, Евгения. „Отхвърлените приобщени" (или процеса, наречен „възродителен" (1912-1989), София, 2002 , с. 8. Напълно подкрепяме нейната теза, тъй като в документите за нашия регион „смолянският модел" винаги е бил „пример за подражание." Не случайно и националните съвещания след смяната на имената са се провеждали в Смолян, търсени са срещи за обмяна на опит и т.н.

[34] Вж. Петър Дюлгеров, Разпнати души, С., 1996.

[35] ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 4, а.е. 29, л. 112 .

[36] Пак там, л. 112.

работата сред българо - мохамеданското население в окръга“, в което Петър Дюлгеров като секретар на отдел „Пропаганда и агитация“ към ОК на БКП си прави самокритика и успоредно с това отчита мерките, които се планират “*за оздравяване обстановката в тези райони*“. Отчита и трудностите.“*Трудно и мъчително в тези райони се въвеждат новите социалистически ритуали. В последно време активизираха своята дейност ходжите и джамийските настоятелства. В резултат на това броят на посещаващите джамията постепенно се увеличава. Започват да ходят и млади хора*“[37]

В заседание на бюрото на ОК на БКП от 14.09.1964 г. (непосредствено след събитията в Рибново) се внася Докладна записка за решаване на някои въпроси в Огняновска община. Бюрото взима решение за издигане на платен партиен секретар в с. Рибново. Поставя задача на другарите Генов и Ангов да подберат добри учители, които с партийни поръчения да бъдат командировани за 2 години в Рибново и някои други „българомохамедански“ села.[38] Докладната е внесена от Борис Аврамов - секретар на ОК на БКП, който по поръчение на бюрото на ОК отива да окаже помощ на Общинската партийна организация. Провеждат се и няколко партийни събрания. Ето какво авторът на Докладната долага за Рибново. „*В района на общината, въпросът за Рибново си остава открит. Все още в общинското ръководство се чувства известно отдръпване от работата с българите мохамедани. След станалите събития около смяната на имената сега не само, че няма подобрение по работата по патриотичното възпитание и културно - масовата работа, но се е отишло и по-назад. Почти не се работи. Не се провеждат политически мероприятия. Положението в самото село Рибново е тягостно. Реакцията не е сломена. Другарите от общинския партиен комитет разказват, че когато отидат в Рибново, никой не говори с тях. При разглеждане на доклада изпратен от ОК на БКП за грижите на народната власт към българските мохамедани и положението в Турция, една част от присъстващите открито са реагирали, че това не е вярно. Лъжа е и това, което сме говорили за Турция. Някои от присъстващите са напуснали събранието, обидени са, че от три месеца са без ходжа. Негодуват по различни въпроси.*. “[39] За партиен секретар, Борис Аврамов предлага Зафир Сораджиев - сегашен пенсионер, дългогодишен работник в МВР - Г. Делчев.

Властта въобще не се е отказала от „възродителските си амбиции“, въпреки че най-безочливо лъже хората. На заседание на общинския партиен комитет в Сатовча, провело се на 27 август 1964 г., представителят на ОК на БКП казва: *“Ние трябва много сериозно да ударим по онези другари, които разпространяват вредните слухове, че след прибиране на реколтата ще се отпочне работа пак за смяна на имената. Ние имаме ясна линия по този въпрос и тя се знае от*

[37] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а.е. 39, л. 3.

[38] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 4, а.е. 16, л. 6.

[39] Пак там, л. 23-24.

всички членове на комитета и актива... Ние не трябва да премълчаваме и това, че при поставяне на въпроса за смяната на имената нашата интелигенция, въпреки че знае много добре за своя национален произход, не застана на правилни позиции. На заседанието ние много остро трябва да ударим по ония другари, които държат фереджето на собствените си жени, като им кажем, че техните оправдания и неудобства сред останалото население не е вярно, защото ето примера с Фатма Дерменджиева, която дълго време ходи с хубава носия и красива прическа и не прави впечатление на никого в с. Вълкосел“[40] Само след осем години смяната на имената в региона е вече факт.

В началото на 1965 г. се стартира нова кампания за паспортизация на населението и преброяване. В Сигнална записка Димитър Китин - началник отдел „Организационен“ пише до ОК на БКП - „За някои настроения сред българското население изповядващо мохамеданска религия.“ В нея казва следното: “*След проверката, която направихме по поръчение на първия секретар на ОК на БКП - др. Тричков, се вижда, че болшинството от това население не приема историческата правда, предмет на инструкцията, в която ясно и категорично е казано, че “българското население изповядващо мохамеданска религия по произход е българско и другояче не може да се записва, освен като българи. Онези, които са силно религиозни, могат да се запишат по народност - българи мохамедани... В някои от местата съпротивата не е пасивна, а в Краище и Дагоново придобива организиран характер. Изпратена е представителна група от 40 човека, които са посетили приемната на Министерски съвет и открито са предявили искане да се разреши да се запишат по народност - турци.*“ Предлага и конкретни мерки: *„Органите на МВР да вземат отношение към тенденцията действащите в това отношение граждани, които създават организирана съпротива, да се санкционират“*

След провалилата се смяна на имената по сведение от органите на МВР до 1 януари 1967 се изселват във вътрешността на страната 136 семейства с 288 души.[41]

Смяна на имената 1972-1974 в Благоевградски регион

На 6 март, 1970 г. се провежда съвещание на Секретариата на ЦК на БКП с първите секретари на ОК по българо-мюсюлманския въпрос. Работата по „приобщаването“ се вменява като най-важна и непосредствена задача.[42]

На 17 юли 1970 г. Секретариатът на ЦК на БКП взема решение да продължи работата по подобряване на социалния статус на българите мюсюлмани и същевременно да се пристъпи към смяна на имената. Кампанията започва още през същата

[40] ДА - Благоевград, ф. 541, оп. 4, а.е. 1 - Общински партиен комитет - Сатовча

[41] ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 4, а.е. 29, л. 189.

[42] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а.е. 39, л. 76, Решение на Секретариата на ЦК на БКП.

година в Смолянско, а през 1971 и 1972 в Маданско, Рудоземско и Златоградско, а след това в Девинско и Доспатско.[43]

На 15 април в ОК на БКП се получава *„Информация за политическата обстановка в районите с българомохамеданско население"*. От информацията се подразбира, че от Рибново са изпратили писмо до ОК на БКП. Какво е пишело в него не се знае, но в информацията се цитират писма от селища от региона, които се дистанцират и остро осъждат *„предателската дейност на туркофилските елементи от с. Рибново"*. В документа цинично е казано: *„По понятни причини продължава стремежът за изселване в други райони на страната - Старозагорско, Шуменско, Разградско и др. В тези окръзи в последно време са се изселили - 4 семейства от Филипово, 10 семейства от Огняновска община и 6 семейства от Горно Осеново. От Бабяк има сигнал, че изселническите настроения за Турция се подклаждат от недобросъвестни юристи, към които прибягват българите мохамедани за направа на молби. Цитира се и името и адреса на адвоката - Васил Мишев, София, адвокатска кантора, стая 8. Зачестиха и смесените бракове в Дъбнишка община между турци и българомохамеданки"* Информацията е секретна и отпечатана само в 6 екземпляра.[44]

Началото на 1971 година в региона стартира кампанията на властта за смяна на турско - арабските имена с български. Едни от първите, които са принудили да си сменят имената са учителите. В Справка за „възстановяване" имената на учители се вижда, че в Разложки регион /дадени са по селища, а не по имена/ 7 учители са си сменили имената, а 12 не са. За Гоцеделчевския регион са ги сменили - 21 учители, а 23 са отказали. Справката завършва с дата 20.09.1971 и заканителен последен абзац. *"На всички, които са отказали да възстановят имената си, са връчени заповеди за уволнения, с изключение на 3ма задочници и директора на с. Вълкосел. "*[45]

През м. октомври 1971 г. в Г. Делчев се провежда съвещание с ръководния кадър на общините, населявани от българи с мохамеданска вяра. На това окръжно съвещание те се запознават с решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 г. и предвидените мероприятия на ОК на БКП. На актива е поставена задача партийните и масови организации, държавните и стопански органи и институти да разработят и приемат свои мероприятия и планове за работа. За запознаване с решенията са проведени партийни събрания и срещи с учителите и интелигенцията от българомохамеданските общини. По специален тематичен план в ОК на БКП се провежда двудневен семинар с всички учители от българомохамедански произход. В Гоцедел-

[43] Вж. Иванова, Евгения. „Отхвърлените приобщени" /или процеса, наречен „възродителен" (1912-1989), София, 2002 . В монографичното изследване авторката за първи път в България антропологически разглежда темата, като съчетава архивната и теренната работа.

[44] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а.е. 39, л. 40-41.

[45] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 39, л. 99-100.

чевски и Разложки райони по инициатива на ОНС се провеждат срещи с имамите, на които се запознават с решенията на ЦК на БКП за *„бъдещата идейно възпитателна работа на българомохамеданското население*“[46] Кампанията е предвидено да стартира със смяна на турско-арабските имена.“ *Целта на срещата бе да бъдат неутрализирани и лоялизирани имамите при провеждане на нашата понататъшна работа за националното осъзнаване и патриотично възпитание на българите с мохамеданска вяра*.“[47]

На 16. 03.1971 г. Президиумът на Народното събрание изпраща до Изпълнителните комитети на Окръжните народни съвети в Републиката *„Инструкция за водене на регистрират“,* свързана с обнародваното изменение на чл. 16 от Правилника за водене на регистрите по гражданско състояние в Държавен вестник, брой 14 от 19 февруари 1971 г. Обръща се специално внимание, че когато единият родител е българин, а другият е от друга народност, задължително детето се записва българин, независимо от желанието на родителите му. Веднага след това, сякаш между другото, се казва: *„Това се отнася и за българите с мохамеданска вяра“*[48]

За обмяна на положителен опит, по инициатива на ОК на БКП, по голяма част от ръководния кадър от българомохамеданските общини организирано посещават съборите в с. Беден и Дорково (Смолянско и Пазарджишко), където процесът на преименуване вече е приключил.

От 11 до 14 януари по поръчение на бюрото на ОК на БКП комисия от пет човека посещава и се запознава с работата на Слащенската партийна организация по „патриотичното възпитание на населението.“ На заседание на бюрото на ОК на БКП (26.02.1972 г.) комисията внася за разглеждане направената оценка.[49]

Какво е по-интересното при тази проверка?

- В комисията се включва и командирът на поделението в Гоце Делчев - полк. Пенков, служители на МВР - Гоце Делчев и членове на Общинския партиен комитет;
- В общината има 6 първични партийни организации със 132 членове комунисти. В Общинската организация членуват само 4 жени;[50]
- Не е въведена практиката комунистите да се отчитат пред партийните организации;
- До момента на проверката има подадени само 57 молби за възстановяване на българските имена, от които само 3-ма са си подменили документите с нови имена, а голяма част от останалите приемат позиция на изчакване. През 1971 г. са се родили 155 деца, с български имена са записани 28, с арабски

[46] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 9, а.е. 16, л. 94.

[47] Пак там, л. 94.

[48] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 39, л. 90.

[49] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 9, а.е. 15, л. 60-71.

[50] Пак там, л. 62.

- 73 и 47 деца не са записани.[51]

На 28.02. 1972 г. се провежда заседание на бюрото на ОК на БКП, на което се поставя въпросът за стартиране в окръга на кампанията за смяна на турско - арабските имена на българските мохамедани.[52]

На следващото заседание от 18. 04. 1972 г. в дневния ред в точка три се приема:

„Оценка на изпълнение на решенията на секретариата на ЦК на БКП от м. юли 1970 г. и мероприятията на бюрото на ОК на БКП за по- нататъшно подобряване на работата за национално осъзнаване и патриотично възпитание на българите с мохамеданска вяра."[53]

В Оценката, подготвена от отдел „Пропаганда и агитация" се отчита постигнатото досега. По отношение на имената се казва:" *Общо в окръга досега са си възстановили имената повече от 660 души, като около 290 от тях са получили нови паспорти. От общо новородени 680 деца, от м. юли до сега , около 490 са записани с български имена, 13 с турско-арабски и около 180 не са регистрирани в съответните народни съвети."*[54] Отчита се, че сравнително по-добре върви работата в Бабяшка, Сатовчанска, Слащенска, Конярска, Кочанска и Дъбнишка общини, а в останалите работата протича твърде мудно и бавно. Особено слаба е работата сред българите с мохамеданска вяра в горските, промишлените, минните и др. предприятия.

Дава се незадоволителна оценка на постигнатото и се изброяват основните недостатъци в работата:

- *Не е създадена мобилизация и единодействие на всички сили. Все още в една част от кадрите не е изживяна травмата от 1964 г. Страхуват се да поставят въпросът за националното осъзнаване, за облеклото и обрязването, свързани с туркофилските настроения;*
- *Търсят се административни решения, а не се отива на открит разговор с хората.*
- *Държавните органи и институции нямат цялостни програми за работа с това население;*

В окръга от 48 000 българи, изповядващи мюсюлманска религия, само 1 300 са със сменени имена. Не е решен този проблем и с партийния и стопански актив.[55]

---

[51] Пак там, л. 66.

[52] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 9, а.е. 16, л. 25.

[53] Пак там, л. 94-104.

[54] Пак там, л. 95.

[55] Пак там, л. 97.

Актив	Общо	С възстановени имена
Партийни секретари	46	28
Пълномощници на Об. НС	36	26
Учители	67	52
Здравни работници	84	29
Търговски работници	392	37
ТКЗС – кадри	155	17
Секретари на ДКМС	53	7
Председатели на ОФ - организации	101	19

Във връзка с по-нататъшно подобряване на работата бюрото на ОК на БКП гласува и конкретни решения.[56] Вменява на всички партийни, масови организации, държавни и стопански органи, в чиито населени места живеят българи мохамедани, че основната им задача е *„пълно избистряне на тяхното българско национално съзнание и възпитанието им в любов към Родината, БКП и Съветския съюз*".[57] За координация и контрол на всички организации и институции към бюрото на ОК на БКП се създава специална комисия в състав: Петър Дюлгеров, Владимир Сандев, Борис Аврамов, йордан Байов, Ангела Тупарова, Борис Арабаджиев, Петър Проданов, Георги Мушкаров, Трендафил Орцев, Искрен Моллов.[58]

За оказване на постоянна помощ и контрол по общини се избират следните отговорници:

Кочан	Богдана Крънчева
Слащен	Борис Аврамов
Сатовча	Петър Проданов
Якоруда	Димитър Ядков
Бабяк	Алексей Анев
Дъбница	Ангела Тупарова
Гоце Делчев	Йордан Байов
Хаджидимово	Тома Попов
Огняново	Методи Делин
Гърмен	Кирил Широкански
Места	Радой Трайчев
Белица	Лазар Причкапов
Елешница	Борис Арабаджиев
Симитли	Кирил Антонов
Благоевград	Стоян Шопов

Извършената работа в българомохамеданските райони по изпълнение Решението на ЦК на БКП от м. юлр1970 г. е планирано да става едномесечно, за което отговаря Петър Дюлгеров - първи секретар на ОК на БКП.[59] Взема се като решение личният пример на комунистите мохамедани да се счита като задължително усло-

[56] Пак там, л. 98.
[57] Пак там, л. 99.
[58] Пак там, л. 99.
[59] Пак там, л. 100.

вие при решаване въпроса за националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите с мохамеданска вяра.[60] Партийните членове са едни от първите, които се принудени да си сменят своите и на семейството си имена. Тези, които са отказвали, са били изключвани от партията и уволнявани.

В Информация от 1973 се посочва, че в окръга живеят 49 103 българи с мохамеданска вяра. Съсредоточени предимно в Родопите, в Разложко и Гоцеделчевско, а в Благоевградско има две села - Церово и Долно Осеново. Населяват 15 общини с 54 села, от които 42 са само мохамедани. В документа се посочва и процедурата на преименуването. Селото се огражда с милиция и войска и по къщите тръгват комисии, предварително определени за отделните махали. Обикновено в тях е имало местни комунисти, учители, директори, но задължително е имало и външни за общността партийни активисти.[61] По този начин до 1 май 1973 г. са сменени имената на 38 818 човека. В обобщено сведение за региона (по населени места) се посочва общият брой на мохамеданите, броят на подалите молби досега, броят на подалите молби през седмицата[62] , броят на подменените паспорти - до сега и през седмицата. За окръга са посочени като мохамедани - 48 999 човека, което не съвпада с броя в предишния документ. От подали молба за смяна на имената са си сменили паспортите само 3 529 човека, което показва, че в по-голямата си част хората са се бавили, като са таили надежда за спасение. През 1973 не са подали молби за смяна 10 181 души.

Малкият брой извадени паспорти притеснява партийните активи по места и те пишат писма до ОК на БКП. *„Другари, община Корница започна възродителен процес по избистряне националното съзнание на българите, изповядващи мохамеданска религия. Въпреки постигнатите успехи до сега има около 200 нови паспорти от общината. Чувстваме, че сериозно изоставаме в това отношение...Молим да се организира от вас среща на актива ни със Смолянски окръг, който има богат опит в това отношение. “*[63]

На заседание на бюрото на ОК на БКП от 17.05.1973 г. се приема „*Програма за по-нататъшно социално-икономическо, политическо и културно развитие на селищата с българи, изповядващи мохамеданска вяра в Благоевградски окръг.*[64] Програмата се докладва от Борис Аврамов - секретар на ОК на БКП. От текста става ясно, че смяната на имената в региона почти е приключила - *„Над 85% от населението възстанови българските си имена“.*[65]

На 13 януари 1974 са проведени избори за общински съветници и партийни-

---

[60] Пак там, л. 101.

[61] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а.е. 39, л.170

[62] Тъй като това са стандартни бланки, става ясно, че отчетите за хода на смяна на имената са били седмични.

[63] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 39, л. 203.

[64] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 10, а.е. 4, л. 11-27.

[65] Пак там, л. 11.

те активи по места подават информация до ОК на БКП за политическото състояние на населението. В такава информация от с. Абланица се казва:

„След приключване работата на комисиите на 13 декември 1973 г. по въпросите на преименуването, сред актива на населението започна да се чувства едно задоволство от постигнатите резултати. Някои започнаха да мислят, че едва ли не е победила културната революция. От друга страна фанатизирани елементи - Имамовци, Зангъровци, Асанови братя, Кондаревци, Терзийци и прочие отказаха да приемат поканите за изборите под предлог, че не са им написани на тях старите имена, но накрая дойдоха да гласуват. Те разпространяват сред населението слухове, че Юрий Газиев и Румен Моллов са единствено виновни за отпочването на преименуването и са им строшили прозорците... За производствената 1974 г. бригадирите срещнаха колективен отпор от страна на населението по отношение на новите имена. Има над 100 семейства, които отказват да се осигурят и да планират разсад за тютюн с новите имена. Категорични са, че тютюн на новите имена няма да работят. Най-много неосигурени има в бригадата на Ален Дайкелов - 44 семейства, бригадата на Ясен Стамболиев - 28 семейства, Карамфил Зейнев - 20 семейства и бригадата на Юлий Арнаудов - 23 семейства...“[66]

Информация по повод на изборите има и от село Брезница. На срещата с кандидата за окръжен съветник са отишли само 80-100 човека, въпреки че всички са били на площада около джамията, тъй като това е бил и първият ден на Байряма. Мъжете са били демонстративно на джамия. Ето какво пише за него партийният секретар:

„Байрямът продължи 6-7 дни. Това бе спонтанно празненство на мохамеданското население, може би много по-добре организирано от други години, като демонстрация. От сутрин до вечер през тези дни на площада се играеше масово хоро. Независимо от това, според мен байрямът се използва за изборите в положителна посока. Мохамеданското население бе с повишено настроение. Появи се възможност да се проведат много непринудени и откровени разговори. Проведе се среща с лицата в джамията и джамийското настоятелство за изборите... Личните покани на избирателите бяха раздадени последните дни. Поръчано бе грижливо да се пазят и непременно с тях да се дойде на гласуване. Всички покани бяха надписани с трите нови имена на мохамеданите.[67]

Какво се случва след преименуването

През 1975 г. Окръжно управление - МВР, Благоевград (входящ № 12 640 от 29.10.) прави „Анализ - оценка относно: развитието на процесите сред българомохамеданите през 1975 г. във връзка с Решението на Секретариата на ЦК на БКП за

[66] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп.12, а.е. 39, л. 236.

[67] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 39, л. 231.

националното им осъзнаване и културно издигане"[68] *„Отрицателно влияние оказва непълното паспортизиране на населението в някои селища на окръга. Там където паспортизацията е приключила, резултатите по внедряването на новия бит и култура са добри и обратно, в селата с по-нисък процент на паспортизиране, каквито са Аврамово, Бел камен, Корница, Абланица, Вълкосел, Рибново и др., резултатите са по-слаби....За сегашната обстановка открити вражески прояви не са типични, но формите на съпротива са многообразни и ако не се вземат необходимите мерки, ще се забавят положителните процеси сред това население."*[69]

„Интересно е и поведението на част от мохамеданската интелигенция (която се състои в болшинството от учители) по въпросите на националното осъзнаване в настоящия момент. Както е известно, тази интелигенция още с излизането на Решението на Секретариата на ЦК на БКП застана на неправилни позиции. Някои от учителите бяха снети от работа, други по собствена инициатива, в знак на протест, самоволно напуснаха учителските места. По този начин, особено последните, даваха лош пример на трудовото население, които в тяхно лице виждаше хората, които по-добре разбират тези въпроси. Не след дълго повечето от тях се приобщиха, в резултат на което си възвърнаха имената, макар и с неголяма охота. В момента се забелязва, че значителна част от учителското съсловие не работи достатъчно с учениците за осъзнаване на населението и внедряване на новия бит и култура."[70]

На 22 юни 1978 г. с Протокол № 595, Секретариатът на ЦК на БКП излиза с Решение „За подобряване на работата сред помохамеданчените българи"[71] В Решението има инструкция към МС, към ОК на БКП - Смолян, Благоевград, Ловеч, Кърджали и Пловдив; към НС на ОФ; към ЦС на БПС; към ЦК на ДКМС, към Комитета на българските жени, към Министерството на вътрешната търговия и услугите, съвместно с ЦКС; Министерството на народната просвета; Комитета за култура, да направят оценка на досегашната си работа и набележат комплексни програми да подобряване на работата си сред това население. [72]

Мерките, които се планират в Решението, са от една страна модернизационни - строителство, подобряване на търговско - битовото обслужване, разкриване на нови производствени мощности и т.н., а от друга - строго контролиращи и стигматизиращи. *„Да подобрят работата си за тяхното класово -партийно, патриотично и интернационално възпитание, за създаване на необходимите условия*

[68] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е.40, л. 20-30; Материали на отдел „Пропаганда и агитация", по възродителния процес в окръга през годините 1975-1978. Съдържа 586 лиса и материалите в него са строго секретни.

[69] Пак там, л. 23.

[70] Пак там, л. 24.

[71] Пак там, л. 145.

[72] Пак там, л. 203-207, Здравна мрежа...

за преодоляване от тях на белезите, наследени от миналото, за по-нататъшно развитие на процесите на избистряне на българското им национално съзнание. Да не се допуска заселването им в райони с компактно население български турци."[73]

Какво се е случило, че на централно ниво се ангажират толкова много институции.

В отчети на общинските партийни комитети от окръга, проведени в края на 1978 в г. Благоевград[74] с. Сатовча[75] , с. Вълкосел[76] , с. Слащен[77] , се хвърля някаква светлина по въпроса за създадената мрежа от институции, чиято основна цел е да работи по възродителния процес.

Отчетите на партийните организации са сходни и затова ще разгледам само отчета на Сатовча. Главно направление на цялата идеологическа работа е изграждането в населението на българско национално съзнание. Посочват се и мотивите:

- „*Ние имаме ясните и категорични указания на ЦК на БКП, Решенията на Секретариата от 1970 г., Програмата на ОК на БКП, Програмата на Общинския комитет на БКП, които нямат еднократен или кампаниен характер, а са решения с продължително значение и роля, които независимо от постигнатите успехи до сега, като цяло не са изпълнени докрай в нашата община*.
- *Много тежки са раните от наслоенията от миналото, от Османското робство, от капитализма и фашизма*."[78]

След като се благодари на ЦК и ОК на БКП се казва „*Ние получихме най-голямия дар от съществуването на Сатовчанска община, а именно програмата на ОК на БКП и ИК на ОНС за комплексното икономическо и социално развитие на общината*"[79]

Общинският партиен комитет докладва, че е приел и своя програма. В какво се конкретизира тя:[80]

- „*В общината бяха премахнати всички онези елементи, които водят до изграждане или до премахване на турската принадлежност*. *Ние премахнахме в*

[73] Пак там, л. 146.

[74] Пак там, л. 159-165, Отчет на бюрото на ОК на ОФ за внедряване на нов бит и култура сред населението на българите насилствено помохамеданчени.

[75] Пак там, л. 147-153, Отчет на Общинския партиен комитет на БКП - с. Сатовча за изпълнение решението на Секретариата на ЦК на БКП от м. юли 1970 г. по патриотичното възпитание

[76] Пак там, л. 154-158, Отчет на ОбК на БКП - с. Вълкосел за работата по възродителния процес в селото

[77] Пак там, л. 166-169, Отчет на ОбК на БКП - с. Слащен по работата на комитета по възродителния процес в селото.

[78] Пак там, л. 147.

[79] Пак там, л. 148.

[80] Пак там, л. 149.

нашата община музикалния инструмент - зурна, тъй като той се превърна в стереотипен за провеждането на какъвто и да било ритуал, за който е необходима музика, и служи за оформяне на друго самочувствие, а не българско;

- *Главните ни усилия бяха насочени по внедряване на новите граждански ритуали. Ритуалът сватба се провежда съгласно изискванията на празнично - обредната система. Тук не срещаме абсолютно никакви трудности. Друг е въпросът, че тези семейни тържества, не можем да ги изпълним с нужното съдържание, така че чрез тях по-пълно да се влияе за изграждане на българско съзнание. Въпреки, че тържествата се провеждат в заведения за обществено хранене, робува се тук - там на стари канони.*

- *Другият ритуал, в който имахме и все още имаме трудности, е погребението. От две години в общината не е проведено погребение в присъствие на ходжа. След срещата, която се проведе в Гоце Делчев с всички имами от окръга и мюфтията от Смолян, нашата работа се улесни доста много, защото тя сега се превърна в контрол и проверка по изпълнение указанията, които даде мюфтията - Чавдар Илиев, на поверените му имами от нашия окръг. След тази среща ние нямаме вече извършено погребение с табут (ритуална дъска на която се поставя мъртвеца, стои в джамията - бел. авт.)... През м. август по настояване на джамийското настоятелство в с. Сатовча проведохме среща със заместник мюфтията Кардам от гр. Белица. На тази среща пред по-голям кръг от хора уточнихме честването на предстоящия празник „байрам“ - и поставихме пред джамийските настоятелства една отговорна задача - тяхната роля по утвърждаване на възродителния процес в нашата община. Конкретно им бе поставена задачата от заместник мюфтията, че ако те не съдействат и не бъдат в унисон с политиката и линията на Партията по пълното утвърждаване на основния проблем, а именно - утвърждаване на възстановените имена и премахване на чуждите елементи в облеклото и бита, то джамиите ще бъдат затворени, а те ще бъдат таксувани като институти, които не се занимават с утвърждаването на българското национално чувство... Тук искаме да уведомим Бюрото, че въобще не става дума за насилствено затваряне на джамиите, а въпросът сме го извели на базата на нашата конституция, защото ако джамийските настоятелства проявят, както вече проявяват, решимост по поставените им задачи - джамиите ще си останат отворени за посетители. Тук искам да спомена факта, че по нареждане на ходжата от Плетена, при погребението на 80 годишен старец в с. Долен, бе счупен и самият табут. Общинската партийна организация смята, че има основание да пристъпи към тази мярка в селата Плетена и Сатовча, като това предварително е съгласувано със съответните джамийски настоятелства.*

- *По утвърждаване на възстановените имена - един най-труден за решаване проблем. Наложилите се български фамилии в общината все още са*

малко и не могат да дадат цялостен облик по този въпрос. На сегашния етап името служи преди всичко за оформяне на необходимите документи, за обръщение на обществени места. Когато хората са в по - тесен кръг или в семейна атмосфера, новите имена почти излизат от употреба. Не са малко случаите, когато и малките деца имат по две имена - едно за училище, друго за в къщи.

• *Шалварите и фереджетата не се носят извън къщите и двора, но те са неотменно облекло вътре в самия дом. Другият труден момент по премахване чуждото в бита, това е обрязването. Общинският партиен комитет винаги е следял и държал на близък отчет своите кадри по този въпрос. Търсена е строга персонална отговорност на кадрите извършили това деяние. За съжаление обаче, малко е постигнато. Чак тази година се въведе пълен отчет и контрол с подписването на декларациите. Сега в нашата община от 138 момчета до 6 годишна възраст, 68 са обрязани. Всички обрязвания са извършени извън района на общината ни - в Казанлъшко, гр. Кричим и Толбухински окръг. За в бъдеще обрязването на дете ще се смята като акт на насилие и издевателство върху личността на детето и искаме да уведомим Бюрото, че няма да се допускат никакви компромиси по този въпрос.* “[81]

В отчета на Сатовчанската партийна организация се докладва и за една от най-трудните задачи, която предстои - обединяване на гробищата на християните и мюсюлманите, които живеят в региона. В заключението на отчета следват общи и персонални благодарности - на др. Сандев за направеното в региона. Споменава се и за речта на др. Тодор Живков на 15 юни, 1978 г. в Благоевград.[82] Отчетът носи датата 12 декември, 1978 г. и е подписан от секретаря на партийната организация - К. Караколев.

Във Вълкосел има само 2 случая на обрязване и тези хора са дадени на МВР за наказание. Като добър урок е послужило откритото дело в Корница срещу човека извършил обрязването на много деца в региона. С решението на съда е запознато цялото население.[83] Във Вълкосел се предприемат и други мерки: „*Имахме много чешми на плочите, на които имаше турско-арабски надписи. Партийната организация взе мерки по този въпрос, като всичките ѝ членове участваха в премахването на тези надписи, като изчукаха камъните... Лично секретарят и други членове отидохме в джамията и премахнахме всички надписи и религиозни уредби... Ние правим проверка колко души посещават джамията в празничните дни - петък и байрям... Наскоро проведохме конференция на жените, на която присъстваха 180 жени. В училището като идеологически институт имаме голям успех. Всички деца се извикват на новите имена. Всеки час на класния се разяснява възродителния процес.*“ [84]

---

[81] Пак там, л. 150-153.

[82] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 40, л. 153.

[83] Пак там, л. 156

[84] Пак там, л. 156

В с. Слащен е изграден специален комитет за работа по възродителния процес. Членовете му дават дежурства и следят за облеклото и премахването на носиите. Всеки месец дават писмени сведения за това, какво са направили за възродителния процес. Проведена е среща на населението с редакционната колегия на сп. „Родопи", а самата инициатива е формулирана като „сверяване на часовниците".Родителите, които са „дамгосали своите рожби", са освободени от работа.[85]

Обобщен отчет за региона прави и Бюрото на ОК на ОФ. Отчита приключване с подмяната на имената и паспортизацията. Говори за значителна работа за популяризиране и утвърждаване на българските имена чрез празници на публични места, конкурси - викторини, събори, срещи по домовете и поемане на поръчения с новите имена. Отчита се, че през последните пет години са проведени 258 курса за битова култура, в които са включени 7730 жени - мюсюлманки от различни възрасти, а 2 000 активистки са завършили школата в Гоце Делчев. Окръжният комитет организира специална среща с 1 000 жени - първи отхвърлили „чуждите белези в облеклото" и след нея жените - активистки в 15 селища провеждат модни ревюта. Отчита се 51% погребения с граждански ритуал.

Като пропуск се посочва фактът, че не е премахнат турският полумесец по минаретата, но за това трябва да се пристъпи организирано и едновременно за целия окръг. Провежда се и „масирана атеистична просвета", чрез съдействието на Окръжния дом за социалистически бит и култура. Отчитат се и някои слабости, за които вече стана дума по-горе.[86]

„Втори етап на прегледа по възродителния процес"

На 16 май, 1980 г. се провежда пленум на ОК на БКП, на който стартира така наречения „Втори етап на прегледа по възродителния процес."[87] Прегледът е планирано да се проведе от 1 юли 1980 г. до 31 декември 1981 г. и е в чест на 1300-годишнината от създаването на българската държава. Надсловът му е *„Родопите - българска твърдина"*.[88]

Провеждането и решенията на пленума се предшестват от отчети на институции и организации за свършената работа по възродителния процес и проблемите по населени места.

В Информация от 15 март 1980 г. от ГК на Банско се докладва за положението в с. Филипово,[89] което е единственото село в община Банско, в което живеят „родопски българи". След като се отчитат постигнатите успехи, между другото се споменава: *„Проведе се закрито партийно събрание, на което се поставиха конкретни поръчения на всеки комунист по въвеждане на новия бит и култура в*

[85] Пак там, л. 166 -169

[86] Пак там, л. 159 -165

[87] ДА - Благоевград, ф. 2 Б, оп. 12, а. е. 40, л. 397-402

[88] Пак там, л. 173.

[89] Пак там, л. 132-135.

собствените семейства и сред роднини и приятели.“[90] Като слабост е отчетен фактът, че при възрастното население външните белези и атрибути, наследени от миналото, не са премахнати напълно, а само създават илюзии, че са преодолени.[91]

За какво всъщност става дума разбираме от информация от същия месец - март, но отразена в отчета на ОбК на БКП - Сатовча.[92] *“В основни линии при нас въпросът със шалварите е решен... В селата Кочан, Вълкосел, Слащен и Сатовча, все още се забелязват жени в къщи да ползват шалварите, за „практичност“ при къщна работа, както често се оправдават виновниците за това състояние. Модификация на шалвари, особено разпостранени в селата Слащен, Туховище и Вълкосел, са домашно ушитите панталони от плат, купуван за шалвари и те са наречени „донове“. Ние не приемаме тази модификация като прилично облекло и водим борба за неговото премахване.“*[93]

Отчетът на Сатовча като цяло следва в общи линии този на Банско. Започва с изброяване на постигнатите успехи. И тук като основна форма на работа се посочва индивидуалният подход. Отчетени са и слабостите и „новите модерни елементи“ в работата: *„Що се отнася до обръщения в къщи, на малки групи и в ресторантите, то това все още става на чужди имена, защото те са чужди на нашето население, а не стари, както често се греши по този въпрос. Голяма част от нашия партиен, стопански и административен актив, подмени не чисто българските, бихме казали „изкълчените“ или „белязани“ имена, с чисто български. Такива имена като Албен, Алдин, Ивко, Зарко и т.н. приеха звучни имена - Иван, Ангел, Асен, Димитър и т.н. По този въпрос Бюрото на Об.К на БКП прие решение всички партийни, държавни и стопански кадри с „нечисти“ имена, да се подменят същите с чисти български имена. В нашето решение предвиждаме да се променят „изкълчените“ имена, освен на партийните членове, но и на учащите се, но това да става при създадени най-добри условия. Цели трудови колективи като този в „Горско стопанство“ изчистиха белязаните имена с чисти български такива. Що се отнася до даване име на новородено дете, Бюрото на Комитета прие именник, в който са изхвърлени всички „чужди“/ с изключение на някои съветски/ и „изкълчени“ имена и сега всяко новородено получава звучно, хубаво и чисто българско име. Това се отнася за всички живеещи на територията на общината“*[94]

От всичко изложено Бюрото на БКП в Сатовча прави следните изводи:

„1. Възродителният процес в общината придоби необратим характер;

2. В противовес на нашата работа реакцията активизира „предсмъртно“ своята дейност, която се изразява главно в обрязванията;

[90] Пак там, л. 132.

[91] Пак там, л. 135.

[92] Пак там, л. 516-525.

[93] Пак там, л. 520.

[94] Пак там, л. 519-520.

3. Вдигането на голям шум при извършване на едно или друго мероприятие за възродителния процес е пагубно и вредно...;

4. Процесът изисква единни и тотални действия на целия партиен, държавен и друг потенциал от окръга и страната.“[95]

Подобни са и сценариите на отчетите от същия месец март на: Белица - 24.03.1980 г.[96]; Симитли - от 18.03.1980 г.;[97] с. Церово[98] и Хаджидимово[99]

Не е ясно дали тези отчети по места и по-точно нерешените проблеми по възродителния процес в окръга са провокирали провеждането на пленума на 16.05. 1980 г., но така или иначе пленумът е факт.

В изпълнение Решенията на пленума се изготвят и разпространяват *„Насоки за втория етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи“*.[100] Като обект на прегледа за възпитателно въздействие се определят младежите, жените, подрастващото поколение и трудовия колектив. Определят се и следните основни задачи:

- *„Възродителният процес да стане осъзната и осмислена с действията и поведението си душевна необходимост на кадрите, комунистите, на всички трудещи се. Да се превърне в зряло, съзнателно движение към новото, прогресивното;*
- *Да се изгражда сред цялото население... чувството за принадлежност към българската социалистическа нация;*
- *Да се организира широка издирвателска и научно - изследователска дейност за разкриване в дълбочина миналото на всяко селище;*
- *Да се води решителна борба за превъзмогване и отстраняване на елементите на чуждия народностно - религиозен комплекс;*
- *Да се ликвидира със стремежа за модифициране на облеклото с цел запазване на старите атрибути, като се създават всички условия за носене на съвременно модерно облекло;*
- *Утвърждаване на новите имена;*
- *С всички сили и възможни средства да се прекрати обрязването на момчетата, като на един от най-грубите признаци на противопоставяне на възродителния процес;*
- *Трайно въвеждане и повсеместно ползване на новата празнично обред-*

[95] Пак там, л. 522-523.
[96] Пак там, л. 352-357.
[97] Пак там, л. 501-505.
[98] Пак там, л. 506-510.
[99] Пак там, л. 511-515.
[100] Пак там, л. 397-402. Документът е от 18 юни 1980, от ОК на БКП, отдел „Патриотично възпитание“

на система и социалистическите ритуали;

- *Окончателно премахване на наследените от миналото белези - турско - арабски надписи и знаци по чешми, паметници, надгробни плочи, минарета и други.“*[101]

През този втори етап решаваща е ролята и отговорността на общинските партийни комитети, на които се вменяват конкретни задачи, свързани с работата с актива. Като най-важна обаче задача се посочва контролната: *„Като предявят нови изисквания и завишен критерий, общинските партийни комитети периодически да правят задълбочен критичен анализ на състоянието на възродителния процес и персонална оценка на всеки комунист, на всеки кадър от общината.“*[102]

В четвърти раздел от насоките се посочват задачите на институциите и организациите, които задължително трябва да се включат в прегледа:

- Окръжният народен съвет и ръководствата на окръжните стопански звена;
- Дирекция „Народна просвета“;
- Дирекция „Народно здраве“;
- Окръжният съвет за култура;
- Обществено-политическите и масови организации - ОФ, ДКМС, Професионалните съюзи по месторабота, Съветите на жените по места, Ловно-рибарският съюз, Българският туристически съюз, БСФС. Специално място е отделено на задачите на дружество „Георги Кирков“;
- Държавна спестовна каса;
- в. „Пиринско дело“;
- Българското историческо дружество в Благоевград, ситуирано към музея;
- Държавният архив - Благоевград и т.н.

Всички те се задължават да разработят свои мероприятия, гарантиращи постигане целите и задачите на втория етап на прегледа по възродителния процес.

Подробно е описана системата за контрол и отчетност - персонална отчетност в ОК на БКП на актива, обсъждане и анализ на три месеца в общинските партийните организации на направеното по възродителния процес, изготвяне и изпращане на сведения, информации и доклади в ОК на БКП; събрания на първичните партийни звена всеки месец; като се отчитат на общинските партийни комитети. Периодически по трудовите колективи и звена да се правят събрания, чествания, събори, викторини и др. за отчитане практическите резултати по възродителния процес. Накрая се посочва, че най - активно участвалите във възродителния процес и постигнали големи резултати ще бъдат отличени с награди.[103]

---

[101] Пак там, л. 397-398.

[102] Пак там, л. 399.

[103] Пак там, л. 400-402.

Подробно разгледахме „Насоките...“, тъй като те дават информация за натиска, контрола и обхвата на институциите и организациите, призовани да провеждат възродителния процес в региона след смяната на имената на мюсюлманското население. Оказва се, че не смяната на имената, която през 1981 е приключила 100% в региона, е край на възродителния процес. В документите след 1974 г. не се говори за тях като за българи, а навсякъде са посочени като „потомци на насилствено помохамеданчените в миналото българи“. Самата тоталитарна власт не ги е припознала като българско население и е водила и продължила да води срещу тях „тотална борба“ до края на 1989 г.

На 28 юли, 1980 г. ОК на БКП излиза с нови инструкции: *„По работата с населението от Родопите“,* в който акцентът е поставен върху утвърждаването на социалистическите граждански ритуали и празнично - обредната система.

В цитирания по-горе документ прави впечатление, че след десет години ОК на БКП - Благоевград продължава да се основава на мерките, свързани с възродителния процес, върху решението на Секретариата на ЦК на БКП от юли, 1970 г. Тук остават неизяснени няколко въпроса: Дали ЦК на БКП е настрани от ставащото по отношение на възродителния процес в окръга?; Доколко е инициатива на ОК на БКП и ако е така, тава значи, че работата в региона по възродителния процес не е успешна?

Косвен отговор на втория въпрос дава Писмо № 108-00-309 от 11.11.1980 г. с подател Окръжен народен съвет, управление „Организационно“ до председателя на Общинския народен съвет - Благоевград. От писмото се разбира, че група от държавни дейци от окръга, водена от др. М. Ангелов, секретар на ИК на ОНС на 21 и 22 октомври, 1980 г. посещават Смолянски окръг, за да се запознаят с работата и резултатите - с положителния опит на окръга в осъществяването на възродителния процес сред родопското население. Писмото завършва със следното предложение: *„За довеждане докрай работата по изучаване и внедряване опита на Смолянски окръг по този толкова актуален и важен за нашия окръг проблем считаме, че е необходимо в срок до 30.11. т. г., ИК на Об.НС да бъдат запознати с изучения опит, критично да оценят състоянието на работата в общината и на тази основа да приемат допълнителни ефективни административни, политически и други мерки за решително ускоряване на този процес и в нашия окръг. Мерките да са конкретни, всеобхватни и да имат за цел:*

- *Решително пресичане на обрязванията на момчетата на каквато и възраст да са;*
- *Бързо премахване на всякакъв вид модификации на старото облекло;*[104]
- *Внедряване на българските имена в общуванията на хората на обществени места и в домовете им;*
- *Пълно внедряване на социалистическите граждански ритуали;*

[104] Вече стана въпрос за „модификации на старото облекло“ на стр. 17.

• *Привеждане в изпълнение чл. 16 от Правилника за водене на регистрите по ГС за смесените бракове и поставяне в пълен порядък на документацията.*

Препоръчваме Ви да се допълни Наредба № 1 на Об. С, като се предвидят санкции (глоби) за носене на облекло (шалвари, фереджета - модификации и др.), за обръщения на турско - арабски имена и други форми на нарушаване на обществения ред. “[105]

Документът е изпратен до всички общински и селски кметства в окръга. Видимо Об.НС - Благоевград първи откликва на призива ОК на БКП от май 1980 г. за „*Преглед на работата по възродителния процес.*“

Не закъсняват и другите институции и организации. На партийния призив веднага откликва със свои планирани мероприятия за „прегледа“ и Окръжният съвет на Българските професионални съюзи.[106] Между другите обещания (производствени и културно-масови), предприятията се задължават да осигурят стипендии по договор за талантливи младежи и девойки - потомци на насилствено помохамеданчените българи.[107] Планират и да се разгърне в бригадите и цеховете проучвателска и събирателска дейност на стари народни песни, легенди, обичаи и други, доказващи българския произход на населението.[108]

Дирекция „Народна просвета“ - Благоевград през месец август също излиза със свои планирани мероприятия за прегледа.[109] Основните задачи, които планира, са утвърждаването на българското самосъзнание на педагогическите кадри в района и възпитаване у подрастващите чувство за принадлежност към българската нация. Планират още: по всички учебни предмети да се актуализират онези теми, които доказват българския произход на това население; проучвателска и събирателска дейност с учениците за разкриване миналото на всяко селище; обществени поръчения за учителите; конференция в три етапа - „Родопите - българска твърдина“; работа с жените майки в семейството и домовете; системна работа с родителите за разколебаване на религиозния консерватизъм.[110]

С План-мероприятия излиза и Дирекция „Народно здраве“, която си поставя няколко основни задачи, три от които нямат нищо общо с професионализма на здравните работници.:

• *„Активна и настъпателна работа сред всички слоеве от населението с цел възродителният процес да стане осъзната необходимост и гордост от принадлежността към българската нация;*

• *Решително подобряване на класово-патриотичното възпитание на*

---

[105] ДА - Благоевград, Ф. 2К, оп. 12, а.е. 40, л. 497-498 .

[106] Пак там, л. 389-396 .

[107] Пак там, л. 391.

[108] Пак там, л. 395.

[109] Пак там, л. 379-386.

[110] Пак там, л. 379-386.

здравните работници и максимално стимулиране на техния личен принос във възродителния процес;

- *Активно участие в дейността на партийните и държавни органи за преодоляване белезите и атрибутите на миналото и въвеждане и утвърждаване на новите ритуали."*[111]

Към така планираните задачи е предвидена разгърната система от дейности със срокове и отговорници. Особено впечатление прави дейност осем: *„Със съдействието на органите на МВР да се проведат активни мерки за пълно ликвидиране обрязването на момчетата, като на виновните лица се налагат строги санкции и се предават на прокуратурата."*[112] Планираните мероприятия са подписани от Директора - д-р Б. Попов и гл. сп. д-р Ст. Христов

Мероприятия по възродителния процес са планирали и много други институции и организации, по интересните от които са: Държавна спестовна каса[113] , която предвижда да изготви поименни списъци на вложителите със стари имена и да ги призове да ги сменят, на тези, които не изпълнят изискването, да не се разрешава да теглят от влоговете си; редакцията на „Пиринско дело"[114] ; бюрото на Окръжния съвет на Българския съюз за физкултура и спорт;[115] Бюрото на Окръжния съвет на Българския ловно рибарски съюз[116] ; Окръжнияј съвет на Българския туристически съюз[117] и др.

След три месеца институциите и организациите представят отчети по извършеното от тях по прегледа на възродителния процес.[118]

Отчет представя пред ОК на БКП и Изпълнителният комитет на Окръжния народен съвет. Отчетът е интересен с това, че освен постигнатите успехи, които като клишета се повтарят, предишните отчитани слабости в работата по възродителния процес се повтарят и тук, въпреки мерките на тотален контрол от страна на институции и организации. *„Утвърждаването на новите имена продължава. Във всички държавни служби и учреждения, в учебните заведения се употребяват новите имена, но в къщи, на улицата двуименността продължава. Новите наименования не са станали още принадлежност и убеждение на личността. Подобно е състоянието и с подмяната на облеклото... Празничната система не отговаря на целите и темповете на възродителния процес. Неефективна е наме-*

---

[111] Пак там, л. 384.

[112] Пак там, л. 386.

[113] Пак там, л. 479-480.

[114] Пак там, л. 454-456.

[115] Пак там, л. 490-492.

[116] Пак там, л. 493-496.

[117] Пак там, л. 473-475.

[118] Пак там, Отчети и информация на Общинските комитети и други селища от Родопския край във връзка с прегледа по възродителния процес от:Симитли, Церово, Хаджидимовска община, Сатовча, Г. Делчев, Гърмен, Якоруда, Белица, л. 501-570.

сата на здравните заведения по преодоляване обрязването при момчетата."[119]

Същите слабости са посочени и в доклад от 6 октомври 1981 на Отдел „Патриотично възпитание" до Бюрото на ОК на БКП.[120]

По-голям интерес представлява официалната Информация от 28.02.1981 от кмета на с. Орцево до ОК на БКП.[121] В нея чистосърдечно са отразени настроенията, намеренията, тревогите и надеждите на хората от селото във връзка с възродителния процес. „*Продължава да има настроения в някои хора с туркофилски настроения за изселвания в Северна България и за други окръзи на страната, а те са: Разградски, Шуменски и Търговищки, като целта се знае каква е - да се турчеят... Пускат се слухове, че трябва да се пазят всички стари документи от различен характер на стари имена - лични карти, свидетелства, квитанции, с които може действително да се докаже, че са били турци, а не българи... Пускат се и слухове, че на XII конгрес ще се разгледат въпросите по националностите и в присъствието на делегация от Турция ще се реши въпроса за изселване към Турция през тази година. Тези слухове идват от Якорудския регион... Говори се, че като се иде в Северна България, там никой не ги закача за нищо - за имена, за носия, за погребенията. Там се извършват по чисто турски начин, правят се мевлюти по къщите и джамията... Да се има предвид, че в тези райони както простолюдието, така и една част от интелигенцията не са убедени правилно и продължават да пускат различни слухове и да саботират."* Накрая кметът завършва*: „Тези са въпросите за сега, по които искам да докладвам.* „Следва подпис В. Дурльов и дата.[122]

Подобни информации има и от други селища на окръга.

През следващата 1982 г. има предложение от Об. К на БКП - Гърмен до Димитър Кехаьов - секретар на ОК на БКП за провеждане на среща с окръжните ръководства за решаване проблемите на с. Рибново. Срещата е насрочена за 15 - 19 ноември, 1982 г. и е в отговор на Решение на Бюрото на ОК на БКП от м. юни, 1982 г.[123] Липсва протокол от срещата, но фактът, че тя е организирана, говори сам по себе си, че работите в Рибново не вървят, както би се искало на властимащите.

Подобни съвещания са проведени и в Гоце Делчев и във връзка с него са издадени „Тезиси за работата сред потомците на насилствено помохамеданчените българи след съвещанието в гр. Гоце Делчев през м. април, 1982 г."[124] В Тезисите е разкрит подхода на ОК „*Комплексност при решаване проблемите на родопското население, т.е. успоредно със социално -икономическото развитие на района да*

---

[119] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 41, л. 9.

[120] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 41, л. 13-31. Доклад „За работата на партията сред родопското население"

[121] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 41, л. 49-50 .

[122] Пак там, л. 50.

[123] Пак там, л. 97-98.

[124] Пак там, л. 186-189.

се развиват и компонентите на духовната сфера, да се утвърждава в хората социалистическото съзнание и социалистическите празници и обичаи."[125]

Веднага след съвещанието Бюрото на ОК на БКП излиза с Оперативен план за замяна на турско - арабските имена с български на лицата от смесени бракове. В справката към плана се посочва, че за района на Гоце Делчев те са: Дъбница - 88, Блатска - 39, Хвостяне - 83. Посочва се числото - 1 380 души. Повечето бракове са на български турци с помакини, които силно и демонстративно се турчеят. За провеждане акцията по смяна на имената е организирана група начело с Димитър Кехайов. В плана изрично е споменато, че основание за смяната на имената ще бъде Наредбата за гражданското състояние, приета с Постановление 117 на Министерски съвет от 3 август, 1975 г. и т. 16 от изменение Правилника за водене регистрите за гражданско състояние, обнародвано в Държавен вестник, бр. 14 от 19. 02. 1971 г. Подмяната на имената трябва да стане от 12 до 18 декември, 1983 г." *Окръжно управление на МВР да разработи свой план, обезпечаващ ред и спокойствие. Предварително да бъдат неутрализирани лицата с потенциални намерения за действия, несъвместими с характера на провежданото мероприятие. При прояви от такъв род да се вземат бързи и строги както организационни, така и административни мерки.*[126]

На 19 ноември, 1982 Отдел „Патриотично възпитание" към ОК на БКП участва с изказване на свой представител на Националното съвещание в гр. Смолян. Докладът се казва „За работа с родопското население".[127] Постигнатите резултати са размити в идеологеми и лозунги, за разлика от слабостите, които са посочени конкретно - имената, дрехите, обрязванията и погребенията.

На 18 юни, 1983 г. Отдел „Патриотично възпитание" при ОК на БКП подготвя и изпраща Справка до първите секретари на Об. К на БКП и кметовете по селата на родопския регион.[128] В първата част от справката прави оценка на състоянието и резултатите от възродителния процес. Резултатите са пределно общи и неопределени: „*Имаме вече достатъчно активна интелигенция, на която можем да се опираме и ползваме в работата с хората*" или „*Налице са трудови колективи с млада работническа класа, поддаваща се на организация и изява*"[129] Отчита се фактът, че главната причина за негативните явления са религиозните предразсъдъци на населението и недостатъчната работа на актива със семейството и отделния човек. Като недостатъци се посочват: поддържане на ислямски религиозни обреди; масово обрязване на момчетата; разпространяване на нездрави слухове; противопоставяне на двете групи население в смесените селища. Заключението е: „*Макар*

[125] Пак там, л. 187.

[126] Пак там, л. 178. Оперативният план е строго поверителен и се посочва, че е отпечатан само в 3 екземпляра.

[127] Пак там, л. 190-201.

[128] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 42, л. 113-121.

[129] Пак там, л. 115.

и накратко казани, но това са изключително сериозни неща, които не можем да подминем без тревога“[130] За какви мерки става дума: *„Трябва да се обяви война на обрязванията, модификациите в облеклото, двоимствеността, ползването на турски обреди и др. Необходимо е да се дава широка гласност на провежданите мероприятия. Например: провежда се преглед на обрязването на момчетата от здравните органи, без да се разясни сред родителите, без да се ангажира активът на селото. Нашите държавни органи трябва да излязат от състоянието на изчакване и да прилагат строги административни мерки, включително и подвеждане под съдебна отговорност, срещу нарушителите на установените порядки.“*[131]

Какво се случва през 1984 г. в Благоевградски регион, когато започва процесът на преименуване на турското население в България?

На 9 април се провежда съвещание в с. Горно Осеново, на което присъстват 81 човека - активисти от региона и ръководители на окръжни звена.[132]

През м. март се изготвя план за провеждане на съвещание по *„Работата с родопското население.“* Планирано е съвещанието да се проведе на 24 април, 1984 г. в гр. Гоце Делчев. Предвидено е в него да вземе участие целият актив от региона - партиен, административен, комсомолски и стопански. Целта е: *„Чрез призоваване на отчет да се упражни контрол над органите, организациите и кадрите за работата им по възродителния процес“*[133] Събранието се открива и ръководи от Лазар Причкапов - първи секретар на ОК на БКП - Благоевград.

Същия месец - април, на 26 се провежда съвещание в Сатовча[134], след което Об.К на БКП - Сатовча излиза с Информация относно проведените по-значителни мероприятия в общината и отделните селища.[135] С такава Информация излиза ОК на БКП - Белица[136] и Об.К на БКП - Хаджидимово.[137] Отчитат се и успехите в региона: *„В резултат на взетите комлексни мерки... в с. Беслен през месец октомври, 1984 г. се извъши голям революционен акт с премахването на джамията, което тепърва ще се оценява от младото поколение... През м. декември, 1984 г. в с. Блатска бяха възстановени имената на така наречените в миналото „български турци“. През м. януари, 1985 г. всички ръководства предприеха конкретни мероприятия за утвърждаването на новото в с. Блатска, където се работи постоянно за по-бързото изживяване на някои колебания. Какви са посочените слабости: във всички села продължава все още да се вика*

[130] Пак там, л. 118.

[131] Пак там, л. 120.

[132] Пак там, л. 14-15.

[133] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 43, л. 12.

[134] Пак там, л. 123-130.

[135] Пак там, л. 49-53.

[136] Пак там, л. 43-45.

[137] Пак там, л. 46-48.

на стари имена; на новородените се поставят двойни имена; активът и местата интелигенция реагират слабо; при тъжния ритуал голяма част от актива намират начин да не присъстват, да не участват в погребенията; не се води достатъчна борба за премахване на шалварите, които изчезнаха от улиците, но все още остават като работно облекло по полето... Налице е активизиране на религията."[138]

На 3 август, 1984 г. ОК на БКП излиза с нови указания относно работата сред родопското население, които като цяло имат пожелателен характер.[139]

В същата година излиза и Оценка на извършеното по подмяната на турско арабските имена и предстоящата работа с българите от смесени бракове в Благоевградски окръг.[140] Така наречените от властта „потомци на смесени бракове" са всъщност турци, които живеят в селата: Дъбница, Хвостяне, Блатска, Яворница и Камена. Най-много живеят в Дъбница и Хвостяне - 1749 човека, а общият им брой е 2 870.

Техните имена са сменени през декмври 1984 година. На 7 март, 1985 се провежда среща на секретаря на ЦК на БКП - Димитър Станишев с населението от Благоевградски окръг „възстановило" българските си имена. Срещата се провежда в с. Дъбница, където живеят „предишните турци". В нея вземат участие 350 души от селата Хвостяне, Блатска, Камена и Яворница. Срещата се предава директно по местната радиоуредба. „*От изключително важно значение бе това население да разбере точното и ясно становище на Централния комитет на БКП по всички основни въпроси, свързани с настъпващите при тях процеси... Особено силно впечатление на участниците в срещата предизвика безкомпромисното становище, че изселване в съседна Турция няма и няма да има по какъвто и да било повод и към онези, които се опитват да спъват процесите на утвърждаване на българското национално съзнание, ще бъдат вземани енергични мерки... Срещата в с. Дъбница получи широк отзвук в целия регион.*[141]

От 12 март, 1984 г. е предложението на Началника на Окръжно управление на МВР Благоевград относно мероприятията, които трябва да се проведат сред българите, изповядващи мохамеданска религия. Работата се планира в следните направления: „*Органите на МВР да набележат и проведат срочно комплексни мероприятия за париране опитите на реакционните туркофилски елементи да провеждат подмолна, конспиративна и открито вражеска дейност... Да се доведе докрай въпросът с имената във всички села и оформят декларациите и регистрите, но не с административни мерки или с чакане сами да дойдат да ни помолят, а с конкретна индивидуална работа. ...Цялостната работа да бъде насочена за даване отпор на пасивната съпротива, изразяваща се в: отказ да*

---

[138] Пак там, л. 52.

[139] Пак там, л. 200-208.

[140] Пак там, 109-118.

[141] ДА - Благоевград, ф. 2К, оп. 12, а.е. 44, л. 53-57.

засаждат тютюн, нежелание да го предават, не получаване на пенсии, аванси и др. ... Да се въведе еднакъв подход в училищата при извикването, записването, документацията и облеклото на учениците. Да се атакува още по-активно втората позиция - мълчаливата и открита съпротива по снабдяването с паспорти. За целта да се влезе в контакт с всяко семейство, на което да се връчи покана в определен срок да подменят личните си документи. Да се уточнят и уеднаквят мерките, които ще се провеждат спрямо лица, възстановили имената си, но не уредили документите, и спрямо тези, които не са си сменили имената. Такава единна линия се налага да се спазва строго, както от всички държавни органи, ведомства и организации от окръга по отношение приемането на работа, заплащането и всякакъв род услуги... Кои са отрицателните тенденции. Тенденцията за увеличаване посещенията на джамиите и носенето на шалварите. Подновяване и слагане на нови турски надписи с полумесец върху надгробните плочи в Якоруда. Съчиняване и пеене на песни за събитията в Бунцево, Корница, Самоков и др. ...За целта е необходимо: да се засили провеждането и участието в техни ритуали, като се създават и нови такива; в. „Пиринско дело" по-често да пише за трудовото ежедневие и културния живот в тези селища."[142]

Репресиите на държавната и партийна власт по отношение религиозната идентичност на това население не стихват и през следващите четири години - до 1989. Понякога дебненията и доносите за хората достигат до абсурди: *„Турските поздрави са въведени почти във всички села и то от скоро време. В джамиите старците други думи нямат. Това е много подчертано в Дебрен и Сатовча. Да се изкорени с административна заповед... Още не можем да внедрим сурвакането на Нова година при мохамеданите... Навсякъде в селата родителите назовават децата си със старите имена - Лъжница, Корница и Брезница... Дали един наш общественик, комунист е честен, искрен, верен, а не двуличник, аз го проверявам чрез клозета. Щом няма буркан или шише с вода (а сега поставят и чешми), значи е скъсал със старото. В село Жижево във всички клозети имат хартия. В с. Осиково близо 50%. Моите роднини в Рибново, макар и членове на БКП имат буркани...Аз мисля, че нашата работа в пансионите няма специална, целенасочена програма, за да можем да възпитаме „еничери" - „наши еничери"... На нас много ни пречи християнското население с неговата простотия, невежество и религиозна тъпота. Необходимо е специално възпитание за явния расизъм. Преди около една година един от военния отдел на ОК на БКП пред Ангел Пеев казва: „Абе ние работим, работим, много се грижим за тези помаци, ама помаци си остават, на тях не може да се вярва". Ангел му казал: „И аз съм помак". Той се изчервил от това положение и гледал как да се отдалечи. Тогава аз на Ангел му казах: „Браво Ангеле, загдето така си отговорил. Не се сърди, тъпотията*

[142] Пак там, л. 241.

не е само по селата, тя е и градовете. Ето колко много имаме да работим. На Валери Пехливанов - също е много трудно. Зад гърба му и отговорни другари от Сатовча скърцат зъби. Нима е лесно банскалия да работи в Разлог, а човек от Кочан и при това нехристиянин да работи в Сатовча, където всички отговорници не са жители на селото."[143] Документът е озаглавен „*За някои негативни неща в нашата работа*" и е изпратен до ОК на БКП края на 80 те. Цитирахме го по-подробно, защото той подкрепя нашата теза, че „възродителният процес" за тоталитарната власт е неуспешен. В безсилието си тя е започнала по селищата да изпраща свои верни хора, поради това, че няма доверие на собствения си комунистически елит.

„Хей жени, разфереджете се, че Алах няма и всичко правят хората" - начало на културната революция

От 1957 с решение на Политбюро № 290 от 24.10.1957 г. „Отделът за работа сред турското население" е преустроен в „Отдел за работа сред националните малцинства".[144] Това поставя и началото на „културната революция" Според Михаил Груев терминът е евфемизъм за така нареченото „разфереджаване".[145]

Как протича този процес в Благоевградския регион?

На 30 май, 1958 г. в гр. Гоце Делчев по инициатива на НС на ОФ се провежда окръжно съвещание за подобряване на политическата и културно - просветна работа сред „българите мохамедани".[146] На съвещанието присъстват: от Разложка околия - 54 души, от Благоевградска околия - 8 души, от Хасковска околия - 2-ма души и от Гоцеделчевска околия - 144 души, или всичко - 208 човека. Секретарят на ОК на ОФ в Благоевград Евгени Васев предлага ръководство на съвещанието, в което влизат всички председатели на ОФ по места, представителят на НС на ОФ Слав Захариев, народният представител Тафик Орцев и секретарят на ОК на БКП в Благоевград Иван Делев.

Доклад за политическата и културно-просветна работа сред българските мохамедани в Благоевградски окръг изнася Неофит Цветков - председател на ОК на ОФ в Благоевград.

Изказват се Али Поюков - председател на ОСК, с. Кочан; Салих Мушанов - партиен секретар на ТКЗС - с. Кочан; Рамазан Мустафов - с. Церово. Изказват се още петима мохамедани от региона, след тава като девети човек взима думата Александър Терзиев - председател на ОФ - гр. Гоце Делчев. След него взимат думата:

[143] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 44, л. 33-41.

[144] ЦДА, ф.1Б, оп. 28.

[145] Михаил Груев, „От пролетарски интернационализъм до „единната социалистическа нация": политики към българските мюсюлмани, с.26; В: Михаил Груев, Алексей Кальонски. Възродителният процес (Мюсюлманските общности и комунистическият режим), С., 2008.

[146] ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а.е. 23, л. 66-77. Протокол № 9 от 30 май 1958 г.

Петър Минчев - председател на ОК на ОФ - гр. Хасково и Иван Делев - секретар на ОК на БКП. Последен взима думата Слав Захариев - председател на НС на ОФ в София.

Какви са акцентите в изказванията?

- *„Ако се пооогледаме в тази зала ще видим колко сме шарени - едни с рокли, а други с фереджета, а всички имаме един произход... Във връзка с носиите - другарите от нашия регион се обличат според сезона, а другарките ни през всичките сезони са с фереджета и оттук можете да се представите какви мъки изпитват през горещия летен сезон, за което най-голяма вина имаме ние мъжете. И оттука си правим извода, че трябва да въздействаме на другарките си, а това ще стане като ние самите им препоръчаме да се обличат според сезона. По този именно въпрос съвещанието ще трябва да се произнесе...Сега някой да не си въобрази, че се води политика на побългаряване. Вие знаете, че никой до сега не е казал защо се казваш Мохамед и прочие... Не трябва погрешно да разбираме тези въпроси и да мислим, че става прекръстване на мохамеданите, защото за Партията е ценно не името, а човека, делата на човека.*[147]

- *„За да имаме по-добри резултати необходимо е при изпълнение на различните видове задачи да ги свързваме с един единствен въпрос - „верския фанатизъм“. В нашите мохамедански села разпространители на „верски фанатизъм“ са ходжите, които се делят на две категории. Първата, които не познават Корана и са болшинство, с които по-лесно можем да се справим и другата - които познават Корана и са по-малко, но с тях по-трудно можем да се справим, защото и ние добре не познаваме Корана... Ние вече работим и по този въпрос - премахване досегашната носия на жените, но за да сме назад, сме причина ние мъжете.“*[148]

- *„По работата в ОФ сме зле, а това се дължи, че нямаме добър актив“*[149]

- *„По въпроса за „верския фанатизъм“ понякога и ние грешим, като мислим, че ще стане с един замах, което на практика е неосъществимо, а е необходима последователна, системна и настъпателна работа.... Аз мога само да помоля актива и местната интелигенция да служи с личния си пример при поставяне и изпълнение на задачите.“*[150]

- *„Добър пример може да послужи партийната организация в с. Стърница, която се състои от 18 души, които вземат решение на 1-ви май жените им да излязат с рокли. Та мисълта ми е такава, когато мъжете желаят, то жените са готови всеки момент да хвърлят фереджето.“*[151]

---

[147] Пак там, л. 67.

[148] Пак там, л. 68.

[149] Пак там, л. 69.

[150] Пак там, л. 79.

[151] Пак там, л. 75.

• *„Целта на нашето съвещание бе да обменим опит и да видят другарите от по-изостаналите села, че се живее по-добре „разбулени"...Фактът, че досега се изказа само една жена показва, че нашата работа сред тях е незадоволителна. Още трябва да се работи сред жените и местната интелигенция....Най-важните задачи сега пред нас са: да създадем местна интелигенция и да се борим с „верския фанатизъм".*[152]

• *„Съгласно Конституцията жената е равноправен гражданин, като мъжа, обаче религията отрежда робско отношение на мъжа към жената. Затова е необходимо ОФ под ръководството на Партията да поведе енергична борба против невежеството, суеверието и подтисничеството на жената. По въпроса за разбулването ние казваме така: нека да се разбулват жените тогава, когато се убедят от тази необходимост. А такива, които са разбулени и другарки на партийни членове, в никакъв случай не трябва да се допуска да се забулват отново. И там, където дадена жена работи по въпроса за своето разбулване сред родителите си, е необходимо да бъдат подпомогнати и подкрепени от актива на ОФ.*[153]

Като резултат от съвещанието се прави анализ на настоящата ситуация и набелязват и конкретни мероприятия за по-нататъшната работа сред това население. Констатира се фактът, че работата на ОФ за превъзпитаването на българите мохамедани все още е незадоволителна. Организациите не водят редовен организационен живот; слаба е работата на агитаторския апарат; слаба е работата и на библиотеките и самодейността; не се работи с интелигенцията в селата. Набелязват се и конкретни мероприятия, свързани с изброените вече слабости в работата, както и нови такива - просветна учебна година; културни бригади в селата; подвижно кино; екскурзии с жените; седенки с тях и изграждане на женкомисии. Засилената работа сред жените е маркирана в края на документа. „С оглед „разбулването" на жените...[154]

На съвещанието в Гоце Делчев стартира и кампанията за „разфереджеряване" на мохамеданските жени в окръга.

Националният съвет на ОФ излиза с официална информация за проведените окръжни заседания в Пловдив (27 май 1958 г.) и Г. Делчев (30 май 1958 г.) и определя насоките на работа на ОФ сред българите мохамедани.[155] В подкрепа на решенията на Националния съвет на ОФ от 27 декември, 1957 г. за работа сред българите мохамедани се планират и допълнителни мерки.[156] Планира се през месец септември в Хасково да се проведе окръжно съвещание за отчитане на постиг-

---

[152] Пак там, л. 76.

[153] Пак там, л. 76-77.

[154] ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а.е. 23, л. 78.

[155] Пак там, л. 83-92.

[156] Пак там, л. 90.

натото с мохамеданите в Хасковски окръг. На 26 септември, същата година, се провежда и окръжно съвещание в Златоград.[157] По повод съвещанието в Златоград, Тодор Панов - секретар на НС на ОФ, пише до НС на ОФ - Докладна записка от 10.10. 1958, за работата на ОФ с мохамеданите в Хасковски окръг.[158] В цитирания документ за първи път официално се поставя въпроса за термина „българи - мохамедани. „*В района има много българи мохамедани на отговорна работа като партийни секретари, председатели на ТКЗС -та, на ОФ, на Народните съвети, учители, лекари, инженери и т.н., които не се срамуват, не се обиждат да се наричат българи мохамедани. Дори в някои от тях зрее идеята, че това понятие „българин - мохамеданин" вече е остаряло. Ако ще трябва да се наричат с някое име, което все още да ги отличава от другите българи, то трябва да се измисли по- подходящо, понеже понятието българин - мохамеданин носи в себе си религиозно съдържание. При тях много по-широко, по-масово явление е хвърлянето на фереджетата. В някои райони като Ардинско и др. 80% от жените вече са хвърлили фереджетата, а в село Кирково, Момчиловградско, от 32 момичета 20 са без фереджета...Никой от българите мохамедани не мисли вече за изселване в Турция.*"[159] В докладната записка се посочват и формите, чрез които се провежда разфереджаването - общоселски събрания, срещи на жените, събори, седенките, лекторските групи, събранията, политическата учебна година, работата на читалището, художествената самодейност, подвижните кина и др. Предложени са и конкретни решения за по-нататъшната работа с българките мохамеданки от Г. Делчев, Разлог и Благоевград.[160]

През 1959 г. в Доклад на ОК на ОФ - Благоевград до Националния съвет на ОФ се прави анализ на работата на ОФ с българите мохамедани в региона.[161] В първата част на доклада подробно се коментира въпросът за българския произход на това население - насила помохамеданчено от турските поробители. Отчитат се големите успехи под грижите на партията за мохамеданите от региона - справяне с неграмотността, по високия образователен ценз на младежите, нови училищни сгради, местен образован елит, масово вливане в организациите на ОФ - 74% от избирателите.

На фона на постигнатото се посочват и слабостите: девойките мохамеданки не могат да си изберат самостоятелно другар в живота; трудности в прибиране на децата, подлежащи на задължително обучение; родителите спират момичетата да учат в средните училища; религиозни бракове при ходжите. Не на последно място е казано и за забавените темпове на процеса на „разфереджаване" и на „тайното носене на старото облекло" от жените мохамеданки. Акцентува се в документа и

[157] Пак там, л. 92.

[158] Пак там, л. 93-97.

[159] Пак там, л. 94.

[160] Пак там, л. 97.

[161] Пак там, л. 37-55.

върху вражеската пропаганда, която водят някои ходжи. *„В с. Долно Дряново са разправяли, че българите ще им съборят джамията. В с. Бабяк, че тези жени, които са били на „екскурзия" са се „погяурчили". В с. Кочан, че танцовият колектив от Г. Делчев не са истински хора, а дяволи, които идват да им вземат вярата и да ги изкушават.*"[162] Планират се и конкретни мероприятия от Околийските комитети на ОФ по места.[163]

В Доклад - отчет за извършената политическа и културно-просветна работа сред мохамеданите от Разложка околия (1959 г.) се докладва, че по инициатива на партийния актив в село Бабяк 40 жени са разбулени вече, като не ходят с джарове, а с рокли и палта.[164]

На 3012.1964 г. (след проваления опит за смяна на имената) НС на ОФ изпраща до ОК на ОФ - Благоевград, Смолян, Ловеч, Кърджали и Хасково нова инструкция от мерки, наречени „Мероприятия за подобряване работата с мохамеданското население в окръга". Отново се планират мерки за контрол, *„свързани с религиозните предразсъдъци и суеверия; за захвърляне на фереджетата и яшмаците; срещу мевлюдите, сюнетите и други отживелици в бита на българите мохамедани.*"[165]

В Информация за работата на ОФ в Благоевград от май 1966 отново на дневен ред се поставят проблемите с българите мохамедани. След като се изброяват успехите в работата с това население, се прави и констатацията. *„Необходима е широка разяснителна работа и разгласа, че фереджетата и шалварите са синоним на задържане на старото.*"[166] Тази кампания по „разфереджаване" в архивните документи от този период се представя с различни евфемизми: *„Национално осъзнаване и борбата с религиозния фанатизъм."*[167]*; „Утвърждава се тяхното самочувствие на българи"*[168]*; „Много българки мохамеданки захвърлят шалварите и фереджетата"*[169]*; „Неизживени наслоения от миналото"*[170].

Разфереджаване след преименуването

Десет години по късно в „Информация за съвременния бит и култура на селищата в Югозападна България по пътя на социализма" въпросът за облеклото на жените мохамеданки продължава да се тематизира. *„Носенето на религиозно облекло обективно цели да насажда у жените психика на страх и малоценност, на*

[162] Пак там, л. 48.
[163] Пак там, л. 6.
[164] Пак там, л. 9.
[165] ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 4, а.е. 29, л. 26.
[166] ДА - Благоевград, ф. 6 28, оп. 9, а.е. 17, л. 88.
[167] Пак там, л.163.
[168] Пак там, л. 168.
[169] Пак там, л. 169.
[170] Пак там, л. 94.

робско подчинение на мъжете и обществото. Не случайно у нашия народ се е затвърдило убеждението, че фереджето е „подвижен" затвор за жената. Защото с това облекло ислямската религия „узаконява" робското положение на жената. Облечена с черно фередже, жената не може да излезе на открито, на обществени места, да участва в културния живот, да посещава кина, театри, концерти"[171] Почти цялата информация е посветена на фереджето и вредата от него. *„Носенето на фередже у нас има и други неудобства. То е черно и трябва да покаже, че жената е нечестиво същество. На черния цвят още от старо време се гледа като на цвят на смъртта. Религиозните елементи в облеклото пречат и на здравето на хората. Забулването не позволява на очите да се радват на дневната светлина. Фереджето пречи на женското тяло да е свободно и намалява неговата работоспособност. Носенето му през горещите летни дни изтощава до краен предел организма. Нима това заслужава трудолюбивата родопска жена днес"*[172]

„Кампанията по „разфереджаването", започнала в региона през 1958 г., продължава и през следващите две десетилетия. В отделните селища протича по различно време и става постоянна мярка на контрол. Във всички села има комисии от партийни членове и учители, които периодично обикалят селото и следят за облеклото на жените. На нарушителите се поставят глоби.

„В края ня 1974 и началото на 1975 г. се отпочна почти във всички селища въвеждането на новия бит и култура. Започна се с премахването на старата носия и някои други остатъци от миналото. В много от селата резултатите бяха радващи. Хората се вълнуваха и разговаряха по тези въпроси. Шиеха нови дрехи и ходеха да купуват платове на други места, защото в местните магазини бяха изчерпани."[173]

Бюрото на ОК на ОФ през 1974 г. набелязва серия от мероприятия „За премахване чуждите белези в облеклото на жената българка, изповядваща мохамеданска вяра"[174]

В изказване на Филка Дерменджиева - секретар на СОНС с. Вълкосел, се казва по отношение на облеклото: *„Искам да споделя радостния факт, че до 1975 беше много трудно да се изпрати момиче да продължи образованието си. През 1976 г. всички момичета, завършили осми клас, постъпиха в средни училища. Това е така, защото вече е премахнат отличителния белег - черното фередже, дълбоката бразда, която бе създадена години наред между кръвни братя, вече е срината."*[175]

„Трябва да се обяви война на обрязванията"

[171] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 4-16.

[172] Пак там, л. 12.

[173] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 22.

[174] Пак там, л. 40.

[175] Пак там, л. 140.

Мерките за „разферджаряване“ са успоредно с други мерки - за ограничаване на обрязването на мъжките деца, което като изискване не е споменато в Корана, но е регламентирано от няколко хадиса. Това е религиозен ритуал на приобщаване на момчетата към мюсюлманската общност.

В края на 1959 г. първоначално излиза Окръжно на министерството на народното здраве и социалните грижи сюнетите да се правят от лекари в самите здравни заведения. Така наречените „сюнетчии“ се преследват и наказват от закона. То е първата крачка към криминализирането на религиозното обрязване. [176]

В Информация на НС на ОФ до ОК на ОФ от 1964 г.[177] се казва: „*Обрязването на децата се извършва масово.Известни са шумните тържества, организирани миналата година в Корово, Пазарджишко по случай сюнета на децата, които взеха характер на антибългарска демонстрация*.“

След 1974 г., когато масово са сменени турска - арабските имена на българите мохамедани, контролът над религиозните обреди, какъвто е обрязването на момчетата става драстичен. *„ Характерно е, че и през тази година (1975 г.) се забелязва тенденция на засилване в някои региони на религиозни ритуали и обреди. Да се вземе например обрязването на малките деца. В Корана е казано, че обрязването способства за трайна принадлежност към ислямската религия и по този начин те ще се различават от другото население. Информацията, която имаме за обрязването, ни дава основания за извода, че почти няма родител, който да не търси начин да обреже децата си. Обрязват се децата на обикновените хора, интелигенцията, безпартийните и членовете на БКП в това число и на такива на отговорна работа. Обрязването става на различни места, други окръзи, или пък скрито от идващи бербери по села и махали. Прави впечатление, че това явление се засилва в този момент, когато е поставен въпросът за националното и патриотично осъзнаване. Органите на МВР взеха необходимото отношение към тримата бербери, които обрязваха в нашия окръг, без да имат право. Единият от тях, жител на Г. Делчев, е осъден, а другите двама от района на Пазарджик са подследствени. Независимо, че бяха разкрити някои от обрезвачите, действащи на територията на окръга, напоследък се получават нови данни за обрязвания. “*[178]

Контролът върху обрязванията на момчетата продължава и в следващото десетилетие. Всеки месец се правят проверки на децата в детските градини и училищата.[179] Периодично се извършват открити проверки по населени места и общини, на които присъстват членове на бюрото на БКП, служители в кметството и медицински работници. Резултатите от тях се оформят като специална информация, която се изпраща до ОК на БКП. За 1983 г. такава информация е изпратена от

[176] Груев, Михаил, цит. съч., с. 35-40.

[177] ДА - Благоевград, ф 628, оп. 4, а.е. 29 л. 101-121.

[178] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 26.

[179] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 43, л. 52.

следните общински центрове - с. Гърмен[180], Гоце Делчев[181], Якоруда[182], Хаджидимово[183], Белица[184] и Благоевград (с. Церово и с. Долно Осеново)[185] В информациите се съдържат обобщени данни за общините - брой родени деца за последните пет години, брой обрязани и брой необрязани деца; данни за родителите на обрязаните момчета - образование, партийна принадлежност и професии. Посочват се и селищата от общините с най-висок и най-нисък % на обрязвания. *„Въпросът за обрязванията на мъжките деца сега (1983 г.) се оценява на различни нива, анализира се дейността и личния пример на всеки комунист. Заостри се вниманието на актива по места, в резултат на което бе пресечен пътя на разни самозвани обрезвачи като техните сътрудници и тези родители, които са подложили децата си на обрязване, се дават на районния съд. В селата Теплен и Абланица са организирани публични разглеждания на делата и наложените наказания в затвора. Цялото внимание сега е насочено към опазване на всяко мъжко дете от обрязване. Същите са картотекирани и се извършват едномесечни прегледи от медицински органи. Населението от селата са добре запознати с Наредбата на Министерството на народното здраве и последствията от тайно обрязване или пък даването на подслон на разни самозвани обрезвачи“*[186]

Мерките, които се взимат по места - уволнения или даване под съд на родителите, обрязали децата, са реални. Въпреки тези драконовски мерки резултатите с обрязването на децата са плачевни за институциите. На 28.04.1983 г. Бюрото на ОК на БКП излиза с допълнителни решения за усъвършенстване формите на работа с родопското население. Точка 6, ал. 2 се отнася до обрязването и мерките за неговото прекратяване.[187] В Писмо отговор за извършеното по цитирания член Дирекция „Народно здраве“ изпраща до ОК на БКП писмо № 108 от 3 май, 1983 г. За резултатите на извършените профилактични прегледи на деца от мъжки пол, родени 1978-1983. Отчита се, че са прегледани 2 882 деца, с което е обхванат 98% от контингента. От тях са обрязани 1 374, което е 47% от децата. *„Всички деца са картотекирани и подлежат на периодични проверки. Дадени са указания за разширяване работата с родителите за ограничаване и ликвидиране на това явление“*. Писмото е подписано от д-р Б. Попов - директор на дирекцията.

Борбата срещу обрязването се контролира и следи на най-високо институционално ниво - от селски здравни пунктове до Дирекция „Народно здраве“. Високи-

---

[180] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 42, л. 20-22. Информация относно обрязването на децата от мъжки пол в община Гърмен.

[181] Пак там, л. 35-37.

[182] Пак там, л. 158-169.

[183] Пак там, л. 175-177.

[184] Пак там, л. 161-165.

[185] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 41, л. 65-67.

[186] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 42, л. 176.

[187] Пак там, л. 42.

ят процент обрязани момчета за Благоевградския район показва, че 10 години след смяната на имената мюсюлманите въпреки изключително суровите мерки на режима се противопоставят. В Информация от с. Филипово от 1980 г. се казва: „*Продължава обрязването на малолетните деца от мъжки пол, въпреки, че отделни родители са подписали декларации, че няма да вършат това*“[188] Такива декларации са подписвали всички партийни членове, ръководители на ОФ, учителите и служителите в институциите.

И през 1983 продължават сведенията от отделните общини за състоянието на обрязванията на децата от мъжки пол. Такава информация има от община Гърмен[189] и от община Якоруда, където се отчита, че от общо 649 деца на възраст 1-7 г. са обрязани - 321, а останалите са необрязани. Ръководството информира, че насочва вниманието си към родителите на необрязаните деца по тяхната месторабота.[190]

Опити за промяна на погребалната обредност при мюсюлманите

Първият опит на властта за смяна на турско-арабските имена в страната е приключил неуспешно (1960-1964), но това не значи, че проблемът е отпаднал. Турско-арабските имена са само една малка част от мюсюлманската идентичност и затова тоталитарната власт съсредоточава вниманието си върху семейната обредност и по специално върху погребалната, защото тя носи в себе си друга /мюсюлманска/ концепция за света и отвъдното.

В Информация на НС на ОФ до ОК на ОФ - Благоевград от 1966 г.[191] се констатира, че „ *Islямската религия е вкоренена все още в бита на голяма част от това население. Наистина посещението на джамиите е намаляло, но се забелязва друго явление - засилване на моленето в къщи. На много места се устройват мевлюди. Спазва се старият ритуал при разните обреди, свързани с раждания, женитби и погребения. Има доста прояви на турчеене, което получава найярък израз в браковете между турци и българки мохамеданки, в опитите чрез пререгистрация да се смени българската националност. В Смолянски окръг има над 170 смесени брака, а в Дъбница са известни над 80 такива. На българите мохамедани с течение на времето ние ще върнем българското самосъзнание, но тези, които са се оженили за турци, са завинаги загубени за нас. Абсолютно нерешен е проблемът с погребенията.*“[192]

Погребалната обредност като приоритет на държавните структури през 1969-1970 г. подробно е разгледал Иван Еленков в статията си „*Към въпроса за въвеждането на траурния ритуал и социалистическата празнично-обредна сис-*

[188] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 144.

[189] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 42, л. 20-22.

[190] Пак там, л. 24.

[191] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40 , с. 101-121 .

[192] ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп.12, а. е. 40, л.110.

тема у нас - 1969-1971 г."[193] Колегата цитира доклад на Атанас Димитров, председател на Държавния комитет за битови услуги, и Младен Костов, началник на отдел „Народни съвети" при Президиума на Народното събрание от юни 1970 година пред Министерския съвет. *„Документът намира, че правеното към момента от народните съвети по извършване на погребения на починали лица е „...една изоставаща дейност от областта на административните и комунални услуги на населението..." и за да бъде тя на нивото на големите успехи в социалистическото строителство, опечалените близки трябва да бъдат освободени от тежестта на множеството административни изисквания към тях, предявявани от различни инстанции, най-често и на немалко отстояние една от друга - за снабдяване с медицинско свидетелство, за съставяне на акт за смърт, за отпечатване на некролози, за отпускане на гробно място и заплащане на съответна такса, за набавяне на ковчег, за превоз, надгробни знаци и пр. Такива неуредици* - продължава докладът - *често пораждат лоши настроения сред населението и създават благоприятни условия за религиозното влияние. Това е и една от причините за слабата застъпеност у нас на гражданския погребален ритуал - само около 10 - 20% от погребенията се извършват с граждански ритуал, а останалите с религиозен*". С пълно основание Иван Еленков, отчитайки данните за религиозните погребения - 80%, изразява учудване *„За 1970 година тази експертна констатация е направо изненадваща, още повече ако бъде съпоставена с ключови за провежданата в това отношение идеологическа линия документи от предходни години."*[194]

Нашите предположения са, че вероятно този висок процент религиозни погребения включват основно погребенията при мюсюлманското население в страната. На тях още от края на 50-те са забранени мюсюлманските погребения, но властта не им е предложила никаква друга форма - нерелигиозна и затова след стартирането на възродителния процес през юли, 1970 г. това става неотложна задача на институциите. Според нас първите мерки, които се взимат от управляващите, са административни - погребенията да станат безплатни и да се поемат от общинските народни съвети

„Последвалото съвсем наскоро Разпореждане № 338/28 юли 1970 г. на Комитета за стопанска координация при Министерския съвет приема изказаните вече основни препоръки от доклада. На 25 декември 1970 г. в Държавен вестник се публикува подготвен съобразно гореизложеното „Правилник за погребенията". Първата му част утвърждава безплатните погребения и конкретизира, че „...безплатно се отпускат - гроб, погребален ковчег или дъски и платно, надгробен знак по утвърдени проекти от Държавния комитет по би-

[193] Еленков Иван, Към въпроса за въвеждането на траурния ритуал и социалистическата празнично-обредна система у нас - 1969-1971 г., сп. „Християнство и култура", № 7 (42), с. 88-99.
[194] Пак там, с. 89.

тови услуги, отпечатването на скръбна вест, както и превозването на починалото лице от дома му или болничното заведение до гроба. Погребението обхваща всички действия и процедури, включително и траурния ритуал, които се извършват от смъртта на лицето до полагането му в гроба, поставянето на надгробен знак и съответно оформяне на гроба при самото погребение"[195]

Случаен ли е фактът на публикуване на *„Правилника за погребенията*" само шест месеца след стартиране на кампанията за преименуване на помаците. Под „социалния" мотив - безплатно погребение, всъщност се слага ръка на мюсюлманското погребение като семеен обред и то се превръща в обществено събитие под контрола на кметствата. Още повече, че всичко, което е предвидено да е безплатано (но в същото време и задължително и контрулируемо) - ковчег, утвърден надгробен знак, смъртна вест, превоз на мъртвеца е в изключителен конфликт с религиозния мюсюлмански обред. Зад наглед невинното изброяване на погребалните „потреби", всъщност стои друга концепция за смъртта и отвъдното, която е коренно различна от мюсюлманската и е по-близка до християнската - без свещеник и църква.

В ритуала на мюсюлманското погребение липсва ковчег. Всички мъртви се поставят и отнасят до гробищата на специален „табут", който стои в джамията. Погребват се голи, обвити в платно. Гробът се копае от близките. Починалият се носи на ръце, като на гробищата ходят само мъже. Ритуалът включва молитва на ходжата. На паметниците не се поставят специални знаци и те са обикновенни камъни. Не се отпечатват скръбни вести. [196] От изброеното ясно личи, че от материална гледна точка - ритуалът на мюсюлманското погребение е безплатен. Отделно, че така наречените „потреби" определят и една друга /мюсюлманска/ концепция за света и отвъдното.

Под идеята „безплатно погребение" се оказва, че за властта няма безплатно. Тя ще поеме средствата (ненужни за мюсюлманските погребения), но и ще ги контролира - „нови потреби, нов ритуал"

„От 1 януари 1971 г. грижите за погребенията на починалите трябва да се поемат изцяло от общинските народни съвети, включително с доставката на необходимите погребални потреби, без да бъдат внасяни никакви такси от близките. Самите погребения да се организират от стопанските предприятия „Комунални услуги" или от създадените към някои общински народни съвети погребални служби по разработени за тях специални мероприятия... На всички изпълнителни комитети на народните съвети документът вменява изрично и отговорността да поддържат гробищата в „приветлив вид" и завършва с

[195] Пак там, с. 90.

[196] Пашова, Анастасия, „Погребваме ги голи, защото голи са се родили" (Представи за смъртта и отвъдното - погребални обичаи и обреди у българите мюсюлмани от Западните Родопи) В: „Искам благородна професия" (Традиция, мода, модерност в Западните Родопи), Благоевград, 2000 г., с. 179-215.

донякъде изненадващото настояване Държавният комитет за битови услуги, съгласувано със съответните ведомства, до края на октомври с.г. да внесе цялостно предложение за гражданските ритуали“[197]

След приключването на преименуването през 1974 г. властта насочва вниманието и усилията си към изграждане на „единна обредна погребална система“ в страната. За да се стигне до 1978 г., когато започва третият етап в развитието на социалистическата обредност, отново свързана с държавнически мерки. Отправна точка за него са приетите от Държавния съвет на НРБ на 12.04.1978 г. „*Основни насоки за развитие и усъвършенстване на празнично обредната система в НРБ“*. Страната е навлязла вече в етапа на изграждане на *„зрялото социалистическо общество.“*

Няколко месеца по-късно Министерският съвет на НРБ издава Постановление № 53 от 20 октомври, 1978 г. за създаване на Комисии по социалистическите празници и обреди и за приемане на Правилник за работата на комисиите по социалистическите празници и обреди.[198]

Две години по-късно, на 28 юли, 1980 г. ОК на БКП излиза с инструкция: *„По работата с населението от Родопите“* в която акцентът е поставен върху утвърждаването на социалистическите граждански ритуали и празнично - обредната система и конкретно се насочва вниманието върху погребенията като слабо място в работата...[199]

За власт имащите „възродителния процес“ продължава и сферата на погребалната обредност се посочва като „*неуспешен и трудно контролируем процес по местоживеене“*[200]

На следващата година - 1981 в град Пловдив на 28 и 29 май се провежда на пръв поглед напълно безобидна научно - практическа конференция на тема*: „Мястото на изкуствата в съвременните празници и обреди“*.

В основния доклад, който изнася Тодор Ив. Живков идеологически недвусмислено обосновава късната намеса на държавата в погребалната обредност.

„По-сложно се развиха нещата в сферата на битовата и по-специално на семейната обредност. Може да се каже, че тя последна бе подложена на една целенасочена радикална промяна. Причините за възникналите проблеми и трудности са много. Без опит да систематизирам ще посоча, че тука бяха основните сили и възможности както на християнската религия, така и на другите религии, които имаха малко или повече място в живота на нацията. Това, което изграждащата се национална социалистическа култура още не можеше да постигне, религията го беше постигнала преди векове.“

---

197 Еленков, Иван. Към въпроса..., с. 90.

198 Пак там, с.

199 ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп.12, а.е. 40 , л. 401.

200 Пак там, л. 402.

Поставя пред участниците в конференцията и новата идеологическа задача - пълен контрол върху погребалния обред - от началото на смъртта до полагане на мъртвия в гроба. Тази идея ще стане отправна точка по-късно при разработване „сценариите" на обреда. *"Най-сложен и най-труден си остава проблемът с погребалната обредност. Сегашната практика показа едно разнообразие от варианти, което не би било смущавало, ако не е многообразие не само във формата, но и в съдържанието на обреда. Дори и отсъствието на църковни лица много често не лишава обреда от религиозно съдържание. Да не говорим за случаите, когато обредът е разделен - официалната част е светска, а неофициалната част (отнасянето на покойния до гроба, полагането в гроба и пр.) е религиозна... Очевидно в случая е нужен диференциран подход, но във всички случаи у нас трябва да се преодолеят формите на християнско и мюсюлманско погребение и погребението трябва да стане изцяло светски обред."*[201]

Какво, обаче, реално е постигнато по отношение на мюсюлманските погребения може да се разбере от един конкретен случай, който обаче не е изключение, а по скоро е масов. В Информация от с. Филипово от 1980 г. се казва: *„Нерешен е въпросът с погребенията. Все още се извършват без ковчези и погребални слова. Покойният не се съпровожда от близките му до последното му жилище. За организиране и провеждане на ритуала има създадена комисия, но тя не се търси от близките на покойника."*[202]

В отчет на Об. К на БКП Сатовча от 1980 г. се отчита, че *„Работата по възродителния процес е поставена на честна и дълбоко принципна партийна основа"*... По отношение на погребенията, като се обясняват вкараните нови ритуали, се изтъкват и някои слабости в работата. *„При нас все още се допускат отклонения от този порядък, какъвто беше случаят с бащата на др. Камен Балкански от с. Боголин, наш стар активист, дълго време председател на партийната организация. За това деяние др. Камен Балкански беше изключен от редовете на БКП. Отклонения се допускат и в с. Вълкосел и с. Брьшлян... Голям и нерешен проблем за нас е извършване на погребенията в селища със смесено население (Сатовча и Долен) в едно гробище... Премахнахме всички турски гербове, поставени върху минаретата на джамиите. Унищожават се турските надписи по чешмите и други паметници по полето. Сега усилията са ни насочени към премахване на надгробните плочи по гробищата и поемане стопанисването на същите от кметствата. Сега джамиите се посещават от вярващите само в петък, а сватбите се правят само в един ден."*[203]

Създаването и внедряването на единната празнична система, особено тази свързана с погребенията е важна част от „борбата" по възродителния процес.

---

201 Пашова, Анастасия, „Днес остана празно едно работно място"..., с.

202 ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп.12, а.е. 40, л. 134.

203 Пак там, л. 142.

Превръщането на погребенията от лично и семейно събитие в обществено такова, под контрола на кметствата и ОФ организациите е особено болезнено за българите мюсюлмани, тъй като „държавната погребална система“ влиза в явен конфликт с изповядваната от тях религия, която официално властите не могат да забранят, но за сметка на това административно се мъчат да наложат „новите - атеистични“, абсурдни „потреби“ и ритуали.

Вместо заключение

Така нареченият от комунистическия елит „възродителен процес“ претърпя неуспех. Този неуспех показа границите и на тоталитарната власт по отношение на идентитета. Идентичността е обусловена от множество обективни и субективни фактори, като свободният избор е съществена нейна черта. Властта се опита да наложи нова идентичност на помаците чрез общността на езика, общия исторически разказ за „насилственото помохамеданчване, модерното облекло, забраната на обрязването по медицински причини“ и чрез нови атеистични погребални ритуали. Асимилационната държавна политика беше евфеминизирана, а традиционната ислямска култура грубо стигматизирана. Помаците обаче запазиха традиционната за Османската империя представа за етничната идентичност преди всичко като религиозна. Насилието породи активна и пасивна съпротива, която намери израз в съхраняването на религиозната идентичност като криптоидентичност чрез множество хибридни стратегии - избиране не на арабско-турско, но не и на типично християнско българско име. „Изкълчените“ нови имена съдържаха ислямското име чрез запазване на първата буква, избираха се подигравателни съветски и други чужди имена. Появи се „двуименността“; по отношение на облеклото изникнаха „модификации“ - традиционните шалвари и фереджета се преобразиха в манти и панталони. Обрязването често се отлагаше за по-късен момент, когато контролът е отслабен. По отношение на погребенията табутът понякога се заместваше от ковчег. Пренебрегвайки значението на религиозната идентичност, тоталитарната власт не успя да наложи нова атеистична етно-лингвистична идентичност на помаците, като насилието породи не само съпротива, но и втвърди традицията, като така предотврати модерните тенденции в нейното развитие.

„То е нещо, което е в душите на хората - името ти, това ти е лицето“

ТРАВМАТИЧНИТЕ ПОЛЕТА НА ПАМЕТТА - „ВЪЗРОДИТЕЛНИЯТ ПРОЦЕС“ В СПОМЕНИТЕ НА УЧАСТНИЦИТЕ В НЕГО

Мустафа, 86 годишен, с. Кочан

Имената най-напред ги смениха в училището на селото. Пристигна комисия от окръжния комитет заедно с полиция и военни кучета от МВР - Гоце

Делчев. Един от синовете ми по това време беше ревизор в РПК-то, но не си даваше името. Минаваше работното му време, а него го няма вкъщи да се върне, както правеше в другите дни.

Излязох да го търся. Крия се в затънтените улички и от шушуканията на хората разбирам, че от Сърница са дошли двама мъже и са се скрили в къщата на техен приятел овчар в центъра на селото. Полицаите са разбрали и с кучето и въоръжени нахлуват в къщата. Единият от сърничаните не го откриват, но в една от стаите откриват другия. Аз наблюдавам къщата, човекът скача през прозореца, полицията от гр. Гоце Делчев стреля срещу него, но не го уцелва. По кривите, тесни и къси улички пускат куче, настига човека, хваща го и кучето не го нарани. След малко време идват комисия от 4-ма мъже, полицай, двама други. Председателят на селото започна да ругае другоселеца, започна да го тъпче с двата крака върху легналия човек. Закараха намачкания и в кръв човек в здравната. Разбрахме, че са го закарали направо в затвора, защото и в здравната служба на селото е отказал да си даде името - да приеме християнско име. След една година разбрахме и отидохме на погребение в с. Сърница . Човекът беше умрял в затвора от побоя, които му нанесоха в тясната уличка на нашето село. Аз човекът не го познавах преди, но като разбрах от приятеля му овчар, че точно той, който аз видях с очите си как го тъпчеха с краката, платих бензина на един шофьор -мой комшия- и отидох на погребението му.

А моят син, същата вечер му вземат името в ресторанта - хоремака - на РПК-то. Пак стражари - въоръжени го причакали от канцеларията и там под въздействието на управниците от окръга и неговия вуйчо - шпионин от нашето село, го склонили. Пристигна си в къщи, плаче и казва: „Буба, аз вече съм гяурче, гяурче“. Аз разказах на жената и на сина какво съм видял да прави председателя. Той все още е жив, ние с него сме набори...

Али, 85 години, с. Горно Дряново

Името ми е Али Ибрахимов. По народност се определям като българомохамеданин. Роден съм в село през 1924 година. Семейството ми беше от 5 човека. Брат ми, сестра ми, майка и баща ми. Живеехме много бедно. В къщите ни нямаше нито ток, нито вода. Селото ни беше много малко и на мегдана имаше само една чешма, която беше за всички. Основният поминък на селото беше тютюна, а мъжете ходеха в балкана да секат дърва и по цели седмици не се прибираха, защото нямаше с какво. Спяха на сечището. Храната също беше много по-оскъдна от сегашното ядене, хранехме се всички не на маса, а на синия на земята и всички ядяхме от една купа. Нямаше ги днешните превозни средства, бяхме отделени от града и предвижването ставаше с кон или с каруца. Учехме до 4-то отделение и училището ни беше в с. Ковачевица. Възродителният процес при нас не беше на един път, а на няколко пъти, но се сещам през 1974 година мисля, че беше. Една сутрин, когато се събудихме, както всяка сутрин тръгвахме за тютюн. Тогава разбрахме, че цялото село е обградено от въоръжени с пушки хора, които не позволяваха „живо пиле да изхвръкне

от село“- както се казва. Нас ни спряха с моето семейство на края на селото, обясниха ни, че ще трябва да се върнем и да си сменим имената, иначе не можем да напуснем селото. На връщане чухме наши съселяни в тъмното да реват и да крещят, затова защото не са се подчинили и охраната започнала да ги бие. И така обсадата продължаваше. Викаха ни в канцеларията и ни задължаваха да си измислим нови български имена, имаше списъци с български имена, и ако ти не си избереш, те ти измислят ново име. Имаше и наши съселяни, които не се съгласяваха с българските имена. Те бяха бити и изхвърляни извън селото. Близките им ги намираха захвърляни целите в кръв. Но общо така, като си помисля, смяната на имената в нашето село беше тежко, но не чак толкова като това при селата Брезница и Корница. По същото това време по-малкият ми син учеше в София. На връщане оттам с влака, някъде около Добринище, въоръжени хора спрели влака и започнали да претърсват купетата и да питат кой как се казва. Ако чуели българско име, го оставяли, но с турски имена ги принудили с бой да слязат. Докато не се съгласявали да си сменят имената, ги удряли и не им позволявали да се качат обратно. Когато синът ми се прибра у нас не говореше, ние не знаехме какво му се е случило, дали е болен или нещо друго, беше под голям стрес и след много време ни разказа какво се е случило във влака.

Друг по-лош случай преживяхме. Това беше смяната на униформата на жените от селото. Беше забранено да носят кърпи, шалвари и фереджета. И по-лошото беше, че наши съселяни, които първи си бяха сменили имената, на които бяха обещали постове и да не закачат семействата им, които се брояха, че са комунисти, те вършеха черната работа. Събираха се в различни комисии, влизаха в къщите, разхвърляха шкафове, гардероби и където намерят шалвари или ги късат или ги палят. Едни от тия наши съселяни видял жена ми в градината пред къщата с шалвари и съобщил веднага на властите. Не мина и половин час и дотичаха, замъкнаха я да я карат на някъде. Тя ревеше и се дърпаше, и когато се намесих да я защитавам, оставиха нея и замъкнаха мен. Биха ме и ме заплашваха това да не се повтаря, след което ме затвориха в някакво мазе. Чух ги като си говореха, че на другия ден ще ме закарат в затвор, в с. Огняново. По някакво чудо мой дайчо на майка ми, който беше по заможен, ме измъкна и не позволи да ме карат в затвора.

Сещам се и за още нещо, което преживяхме много тежко - това беше погребването на нашите близки. Не ни разрешаваха по наш си обичай да ги погребваме, а те както ни кажат по-български или не знам какъв начин. На всяко погребение те пускаха комисии, които да следят как ще се извърши погребението и ако не беше нещо наред, имаше наказание разхвърляне на надгробни камъни и т.н.

Но въпреки всичките тези мъки и страдания, който налагаха на хората, днес в селото има голяма част от народа, които по свое желание са си с български имена..За униформата също, само най-старите жени са облечени в шалвари и с кърпи. Всички останали по-желание се обличат по европейски.

Нурадин, 83 години, с. Рибново

Аз съм от село и съм на 83 години. Тук съм прекарал целия си живот. Помня много неща, но най- добре в съзнанието ми е останал възродителният процес.

Тук той започна на 20 март 1964 г., защото нашето село е най- накрая. На този ден дойдоха войници и оградиха селото, също така заградиха и джамията. Хората се вдигнаха и ги подгониха и те избягаха. Сигурно се бяха уплашили и повече не се върнаха. След няколко дни наши си хора, бяха принудени да започнат да обикалят селото и да сменят имената.

Затвориха ни джамията, гонеха ни, забраняваха ни да се молим, забраняваха да си носим традиционните, нашите си дрехи и това продължи дълго време.

На мен ми предложиха да стана ходжа на нашето и на съседното село, но трябваше да съм им доносник. Аз, разбира се, отказах.

Един ден хората запалиха знамената. Започнаха да се пишат анонимни писма затова кой е виновен. Така излезе, че аз съм го направил. Знаеше се, че не съм виновен , но за да се сплашат хората, дойдоха и заедно с един друг човек ни отведоха в Карлово. Постояхме там известно време и ни изпратиха при партийния в с. Гърмен. Той назначи друг човек, който трябваше да ни каже какво да правим. Заведоха ни при него в съвета и той започна да ни приказва как трябва да се казваме, как да се обличат жените ни, какво трябва да правят децата ни и след това ни даде по един лист да се подпишем, че сме съгласни. Бяхме много хора и някои се подписаха, а други отказаха. Аз и другият човек, който беше ходжа в селото ни, отказахме да се подпишем и пак бяхме върнати в Карлово. Там седяхме четиринадесет месеца, но беше много по-хубаво оттук. Там можехме да си се молим пет пъти дневно и нищо не ни се забраняваше. Една вечер късно се молех и дойдоха някакви хора. Аз се уплаших, но те не ми направиха нищо. Бяха дошли да проверят какво става, защото като видели, че свети, помислили да няма пожар.

Тук в селото ми забраняваха всичко, а там не ме закачаха за нищо. Това беше към 1984\5 г. По някое време си ме изпратиха в село. Мислех, че е за малко, но вече не дойдоха да ме търсят.

След това стана промяната и оттогава си живеем спокойно.

Ибрахим, 79 години, с. Горно Дряново

Още след Априлския пленум 1956 се проявих като деец на ТКЗС-то и ме издигнаха като кмет на селото. Станах партиец, член на БКП. След това ме пратиха на партийна школа в София за една година. Бях там, това беше 1959-1960 година. След връщането си още тогава започнаха да заменят фереджетата на жените, което беше трудно много. Общинският съвет, окръжният съвет дойдоха в общината за разясняват мероприятието, Населението се надигна, окупираха кметството и бяха прогонени. Трудно се справяхме с тази задача, която беше действително трудна. Особено за възрастните жени.

Мина доста време, започна кампания за смяна на имената на нашите

хора. Компанията беше насочена от Централния комитет, Окръжния комитет, Общинския комитет и се провеждаше чрез членовете на партийната организация. По едно време бях партиен секретар и трудности се срещаха много. Мъчехме се, но нас ни караха ние да се занимаваме повече с нашите хора, ние да ги убеждаваме да си сменят имената. Тая кампания се провали, след като имаше много оплаквания и атаки по мохамеданските села. След това имаше едно затишие, което беше няколко години. Трудности! Имаше голяма атака срещу религията, не само за мохамеданската, а и за българската. След това седемдесет и четвърта година вече беше взето генерално решение. Ние вече, най-напред партийните членове, да си сменим имената. След това поставиха задача ние да действаме с близките, за приятелите. Трябваше да ги убедим, че това е централно решение на властта. Действително, имената 95 на 100 бяха заменени. Хората се криеха, търсеха ги, имаше биене тука на двама човека в Черна река, но всичко това мина и смениха имената на хората. Нас ни тормозеха много, не мога да кажа, че сме репресирани. Това беше един атентат, който преживяхме трудно и благодарение на преврата вече 89-та година на 11 ноември, с ръководството на много партии, започнаха да се надпреварват кой да върне имената. И действително, комунистите изпревариха и с преврата и върнаха имената, макар че всичко това, което причиниха на мохамеданите, беше много, много лошо. Не може да се опише всичко. Биенето на някои хора, подмамването с даване на отговорна работа и така нататък, всичко това преживяхме трудно.

Най-напред се връщаха чрез съда имената. Има хора, съдията дойде в селото и върне имената, но вече после трябваше да заведеш дело и така да си върнеш името. И действително, все още се намират хора, които искат да бъдат с други имена, има ги във всички села .

Тази кампания така приключи и аз лично имам две имена от майката и бащата - Ибрахим Ходжов и Велизар Хаджиев. С вземане на българки речник, който беше издаден, не помня от кой, избрах името на децата, жената и мене. И така, една вечер умувахме, избрахме имената и на другия ден отидох и записах на моите хора новите български имена. Сега вече тези имена в нашето семейство не съществуват, след демокрацията сме свободни граждани, и можем да кажем, че сега в момента живеем добре.

Нас ни караха и ние да сменяме, но ние се предпазвахме, защото ние не можем. С тези хора ние живеем. Даже някои от видните хора, които не искаха, които не искаха да сменят, имаше интернирани. Всичко това носеше трудности за нас, българите мохамедани. Ние и сега сме българи, но поне религията си я изпълняваме свободно. Това е което помня като активист в селото.

Шукри, 74 година, с. Лъжница

Ние отидохме в петък на джамия и при излизане ни съобщиха, че в съседното село Корница ще има митинг против смяната на имената. Оттам ние тръгнахме за Корница: мъже, жени, деца през прекия път, който е около 3-4

километра, и като наближихме селото, изведнъж излязоха войници, които започнаха да викат: „Назад, назад“ и започнаха да стрелят по нас и да ни бият. Всички като видяха какво става- 5-6 човека лежаха на земята ранени, сред тях беше и млада жена с дете на гърдите. Другите, които бяха заловени, бяха оставени на кучетата да бъдат разкъсани. След като се прибрахме в селото разбрахме, че трима човека са починали, а 15 ранени. Сред убитите е и съседа на Ахмед, които тръгнал с тях, за да си търси жена от село Корнииңа. След един ден войниците пристигат в селото, където извиквали всички семейства да им сменят имената. След като разбрали, почти всички мъже избягват в гората и се крият три седмици, за да не им сменят имената. Те разбрали, че войниците убили още един човек, който отказал да си смени името. Те се изплашват и се връщат в селото да си сменят имената. След смяната на имената войниците започват да следят кой ходи на джамия и ги заплашвали, че ще ги убият. Забранено им било да носят турските шапки, а на жените забрадки и останалото турско облекло.

Кемал, 69 години, с. Вълкосел

През лятото и есента на 1971 г. се провеждаха събрания по линия на Окръжния комитет на БКП, Общинския комитет и местните партийни организации на БКП. Вземаше се на решение на ЦК на БКП по възродителния процес. Решенията включват заличаване на всички мохамедани: смяна на имена, рушене на джамии, премахване на надгробните плочи, забрана на всички религиозни обичаи, молитви, носии и др.

Както винаги се започваше от учителското съсловие. Извикаха ни на 15. 09.1971 г., за да си сменим имената. Тези, които не си сменихме имената, ни връчиха заповеди за освобождаване от работа по непригодност. Аз бях един от тези, които бяха освободени. Всичко това беше свързано с много унижения, обвинения в туркофилство, в предателство, в услуга на чужди сили и т.н.

Аз бях в затруднено финансово положение и заминах на работа в металургичен завод и бягство от ежедневен натиск. След моето заминаване се започна с моето семейство. Влизане посред нощ да плашат семейството ми - жената и двете деца, заедно с едно момче от комшиите, което спеше вкъщи като придружител. През нощта изключвали тока от бушоните, влизали в стаята и плашели децата, докато спят. От всичко това, бяха ми се напукали устните, бях силно изплашен и в стресово състояние. Натискът не спря дотук, а продължи със заплахи, че място за туркофили няма, мястото ми е в затвора или принудително разселване.

Бях викан в различни служби - партиен комитет, просвета, партийни деятели, докато един ден жена ми с плач на очите ме замоли да сменя името си, за да не останат сираци двете ми деца. Имаше много обещания - предложения: да стана кмет на селото, директор на училището и други - главно материални - като дъски за къщата, която строях.

След смяната на името ми бях върнат на работа, но сега стана още по-

лошо, защото започнаха да ме включват в мероприятия по възродителния процес в различни комисии за смяна на имената, в бригади за рушене на джамия, в група за чупене на надгробни плочи, преследване на хора за облеклото, обичаи и др. Всичко това ми беше много противно и аз или не ходех или само присъствах, за да избегна нови наказания, тормоз и др.

Всичко гореизложено съм преживял аз самия, а съм бил и свидетел на много издевателства над мирните хора.

Джемал, 63 години, с. Дъбница

Преименуването на турското население в селото ни започна на 17.12.1984 г. Но преди тази дата се подготвяше почвата за това преименуване, като децата на семействата със смесени бракове се кръщаваха с християнски имена. Обичаите бяха забранени. На сватбите не разрешаваха да се пуска музика, да се изпълняват обичаите на сватби, погребения, беше забранено и обрязването, характерно за мюсюлманите. Ежедневно се правеха проверки в детските градини. Тези деца, които бяха обрязвани, родителите им бяха освобождавани от работа. Погребенията, които не се извършваха по новите ритуали - близките им ги наказваха и освобождаваха от работа .Беше забранено да се посещават джамиите. Всичко това беше една подготовка, която на 17.12. 84 г. селото беше заградено от полиция, войска и т.нар. червени барети, като в селото тръгнаха комисии изградени по двама - трима човека от служители от общината, директори на промкомбинат, председатели на АПК, партийни секретари. Директорите на училища също бяха включени в тези комисии и обикаляха от къща на къща, като предлагаха списък със звучни български имена, всеки да си избира име и фиктивно попълваха някаква молба - заявление, че е съгласен да се промени, да се възстанови, както те бяха писали, името.

Това продължи някъде до средата на 85-а година и след преименуването продължиха да осъществяват натиск по новите ритуали да се извършва погребение. Не разрешаваха погребението да се извършва по нашите обичаи. А уж по нови ритуали, а по християнски канони да се извършва погребението, сватбите също. Мюсюлманските сватби - забраниха да бъдат по три дни. Трябваше да са само по един ден без турска музика или някаква друга, единствено само българска музика разрешаваха. По улиците забраниха да се говори на турски език, на работното също. Всеки беше задължен да носи надпис с новото си име на ревера или на работното ни облекло. Който се обръщаше към колегата си, към приятеля си, към близкия на старите имена, биваше глобяван, наказван, а когато имаше погребение, задължаваха срещу подпис служители християни да присъстват на погребенията и да не допускат да се извършва ритуала по мюсюлмански обичай. Бяха забранени носиите. Така наречените шалвари, бяха забранени забрадките, беше забранено говоренето на турски език в автобусите, не качваха така наречените в неприличен външен вид. В автобусите, които говореха на турски език, биваха сваляни, биваха глобявани и партийният секретар обикаляше цеховете, училищата даже и полето. Хората, които се занима-

ваха със земеделска работа, примерно копане на тютюн, и като видеше жени с шалвари, на другия ден получаваха актове. На погребенията не се допускаше погребението да се извършва по мюсюлмански обичай. Конкретно в селото има случай, където на погребението под натиск бяха докарани християни, които са учители, домакини на най-различни длъжности, и тогава мюсюлманите се отдръпнаха и оставиха мъртвеца, и всички се чудеха какво да правят и мъртвецът беше погребан от брат му и сина му, защото партийният секретар стоеше там и не разреши да го погребат по мюсюлмански обичай.

Така се случваше и на сватбите, така се случваше и когато има новородени. Родителите трябваше да отидат в кметството и да изберат хубаво българско име, просто не оставяха родителите сами да си изберат име според религията, която изповядват, или според тяхното желание. Просто, когато имаше тъжен помен, семейството забравяше мъката по близкия, а повече се тревожеха какви указания ще дадат от кметството или от партийния секретар за извършването на ритуала. По това време в селото беше струпана много войска и, тогава както ги наричаха червените барети. А местните полицаи бяха откомандировани в други населени места по други краища на България. При нас бяха докарани полицаи от Сандански, Петрич, които даваха дежурство. Беше въведен вечерен час, примерно след 6-7 часа нямаше право никой да стои на улицата и бяха забранили повече от двама или трима души да сядат на една маса в кръчмата и на улицата повече от 2-3 души да се срещнат и да разговарят. Идваха по цеховете по време на нощни смени, следяха работниците как се държат, на какъв език говорят. Бяха абсолютно забранени да се слушат чужди станции по радиото или да се четат чужди вестници. Просто хората живееха под натиск.

Макар че в селото живеят представители от всички етнически групи, хората се уважават, държат се толерантно, дори голяма част от християнското население в селото говори турски език. И с този т.нар. възродителен процес така отвориха една бразда, която с времето зараства, докато хората довчера са били комшии и са се уважавали по време на този процес, започнеха да се отбягват един друг и отношенията се поразвалиха. При погребението при мюсюлманите е характерно мъртвеца да се носи от хората и да бъде вдигнат високо, но по време на възродителния процес докарваха катафалка, джип от общината, оборудван с озвучителна техника и задължаваха мъртвеца да се вози с катафалката, като се пускаше погребална музика, а не по обичаите или пък присъствието на ходжи и имами беше табу - абсолютно забранено.

Алил, 62 години, община Сатовча

Бях на 37 години, когато дойде възродителният процес. Моят баща, също се казва Алил, е бил през 1972 г. кмет на селото. Дошли от Сатовча партийците и му казали, че трябва да се сменят имената на селяните от старо до младо. Той първо не искал, ама те насила го накарали. Започнали един по един в кметството да довеждат хора, да им сменят имената. Той нищо не казвал на

хората, а вечерта казал на партийците от Сатовча, че утре няма да дойде на работа и не иска да прави това. Те го наобиколили и започнали да го бият. Пребили го от бой и го качили в джипа да го карат в Гоце Делчев. По-големият му брат Абин видял това и с други двама пресекли пътя на джипа и свалили баща ми пребит от бой.

Не минали и пет дена от тази случка, една вечер най-малкият ми брат Ибрахим, както си се прибирал от нивата, на площада спрял джипа с военните и те го закарали на заставата. Майка ми и трите сестри завикали, заплакали, но нищо не могли да направят. Чакали, чакали да се върне, но не идвал, а те от заставата го закарали зад кльона на една местност „Цървеницата" и го застреляли. Там го и погребали, а може и да са го хвърлили, нищо не знаем. Майка ми Айше се разболя и след години си отиде от тоя свят с тази болка в сърцето. Нас, цялото семейство, ни интернираха през 1976 г. в с. Първенци, Шуменско. Там ни намериха работа и една стара къща ни дадоха да живеем. Там се омъжи по-голямата ми сестра Нурие и един брат, а ние след няколко години се върнахме пак в селото. Само аз, майка ми и едната ми сестра, а баща ми не искаше да се върне. Дойде си чак като стана демокрацията, но нямаше късмет да живее много и умря преди да види как живеем сега мирно и спокойно.

Събри, 60 години, община Гърмен

Казвам се Събри и си спомням много добре възродителния процес, тъй като аз работех за него. През 1973 г. ме приеха член на партията БКП, с цел да се работи за тази партия. Тогава започнах да работя по възродителния процес. Всички хора, които не си бяха сменили имената от мюсюлмански на български, ни караха да ги агитираме, да им правим услуги, да им предлагаме работа и т.н. само и само да си сменят имената. И второто нещо, което ни караха да сменим носията на жените от нашия произход с европейска носия. Първо бях Събри и после си смених името на Съби и станах член на партията. Дадоха ми работа, ама и работех по техните въпроси. Ако не работех за тях, веднага щяха да ме изгонят. Бях домакин на ТКЗС - трудово кооперативен земеделски съюз. Всички активисти, служители, партийци имахме за цел да следим хората от селото. По четири човека комисия, през нощта дежурствахме от три часа до седем сутринта, да видим кой ходи на джамия на сахаб - сутрешната молитва при мюсюлманите. Който виждахме го глобявахме, карахме го при кмета, давахме го на полицията. Друго - пращаха ни от къща в къща да агитираме хората да си сменят името.

Един път отидохме в една къща, където всички бяха подписали за смяна на името, но майката не искаше да подпише. Нея я нямаше в къщата и започнахме да я търсим във всички къщи на нейните роднини. Намерихме я в къщата на нейна роднина, ние, по-младите активисти, работихме с голям интерес, влязохме в къщата и я намерихме на тавана, беше се скрила под един реснак. Жената, като ни видя, се изплаши много и веднага подписа. И така по насилствен начин и с течение на времето всички си смениха имената.

Не можеше да се реагира. Децата не можеха да получат удостоверения от училище. Пенсионерите ги заплашваха, че ще им спрат пенсиите. Не даваха на хората брашно. Дори хляба им спряха.

След като видяха (комунистите), че тук много добре се справиха, след известно време започнаха и с носиите на жените. От цялата община Гърмен, всички служители, докараха тук в село четири автобуса активисти, защото тук цялото село е мюсюлманско и беше труден въпросът и с носиите.

Пример за една жена - едно момче от активистите хвърли сярна киселина по шалварите на една жена. След тази постъпка, това момче, имаше само седми клас, го представиха за кмет на селото, въпреки че всички хора в селото бяха против, общинският комитет казаха, че той ще бъде кмет и така и стана.

След падането на комунистическата власт пак наново цялата история, почти всички в селото пак си възвърнахме мюсюлманските имена. Някои си останаха и до ден днешен с християнски имена. Тогава пак ходжите започнаха да казват, че който не си смени името, ще го изселят от тук, няма да го погребат с такова име и т.н.

Шукри, 57 години, община Сатовча

Бях във втори клас, когато баща ми се върна от Белене(от затвора). Не знаех какво е затвор, не знаех, защо баща ми е бил там, но знаех, че го обичам, та той ми беше баща. Живеехме в беднотия и недоимък.

След време баща ми пак го задържаха в Перник, Руженци (Видинско), Белене, но навсякъде без съд и присъда, без документи.

Когато баща ми го нямаше, макар и малък, ходех с магарето за вейки(съчки) до близката гора и когато се връщах, хората шушукаха след мен, но аз не осъзнавах какво става.

Помня на празника 3 март, Освобождението на България, в селото имаше традиция, на четири върха около селото имаше четири огъня и на която махала огънят бе най-голям, на следващия ден имаха награда от училището. На площада също имаше огън, за който носеха съчки всички по-малки ученици. Тук се събираха цяло село, учениците строени около огъня рецитираха, пееха, танцуваха, накрая имаше заря. Беше много весело. И аз, като всички деца, очаквах с нетърпение да отида за вейки(съчки) и да ги занеса на площада. Взех брадвичка и тръгнах, а баща ми каза: „Ела, синко, аз ще ти вържа една наръчка вейки, занеси ги на площада, нека всички видят, че и ние сме от този страна и ние обичаме тази земя“. Бях малък и не осъзнавах приказките му, но когато пораснах, разбрах обичта му към дом, семейство, родина.

Когато разказваше за затвора, баща ми винаги се просълзяваше, казваше, че навсякъде е било много страшно, но най-вече в Белене - строг тъмничен затвор, където хората умирали от глад и жажда. Той бил принуден да пие собствената си урина от обувката, за да оцелее. В същото време в Белене бил Крум Неврокопски - адвокат от Благоевград, с който поддържали контакти да края

на дните си, Светла Даскалова- бивш министър на правосъдието, Ибрахим, имам от село Абланица, автор на книгата „Абланица през вековете“

Тежки времена... но все пак, щастлив съм, че съм между вас. Три деца, три слънца - обичам ви. Добре че имаше учени хора там, та и аз излязох от затвора. А най-умните, най-учените, от които се страхуваха управляващите, бяха заточени на остров Болшевик, да няма откъде да избягат. Слушайте, деца, учете се, че простият човек е без бъдеще. От мен каквото се иска ще го направя. Ризата от гърба ще си продам, но ще ви дам образование. Не заради по-леката работа, а да можете да се защитавате в живота..

Като завършихме основно образование, сестра ми завърши и гимназия в Гоце Делчев, а мен ме закара, баща ми, в град Пещера, където завърших гимназия. Връщах се в село само на ваканциите, но винаги ме преследваше мисълта - дали ще намеря в къщи баща ми? От малък бях съхранил в себе си чувство на страх за мира и спокойствието в семейството.

След гимназия по-голямата ми сестра завърши ДУ „Надежда Крупская“, град София, а аз заминах студент в Смолян - УК „Дичо Петров“. Майка ми, баща ми и по-малката ми сестра, която беше шести клас и учеше в село, се занимаваха с тютюн.

Тайно си мислех, че сме добре и се молех винаги да сме така, но в края на първи курс настъпиха тежки дни за мен. Един преподавател ме вдигна и пред колегите ми каза: „Пиша ти двойка и докато не си смениш името, няма да видиш тройка“. Почувствах се попарен и раната в сърцето се отвори. Цяла седмица бях болен, не ходих на училище. Срам ме беше да гледам колегите в очите, чувствах се унизен, подценен, подхвърлен и т.н. Разбрах, че има акция за смяна на имената в нашия край, защото в Смолян бяха ги сменили отдавна. Ето го и баща ми. дойде в Смолян и каза: „ Сине, в Кочан проблемът е решен. Дойдох да ти кажа, че ученето няма да оставиш. Кажи какво име искаш?“. Разплаках се. Как утре ще вляза сред колегите с друго име, те ще ме намразят..“Успокой се сине, името не прави човека, а човекът прави името“. Предложих му аз да съм Иван, а той Петър. Всички в семейството вече бяхме с нови български имена.

След два месеца баща ми и малката сестра отиват на стопанския двор да мелят сламата за животните. Товарят магарето и сестра ми го кара в къщи да го разтовари и пак да го върне, но през това време (1972 година) милицията го намират на стопанския двор баща ми, слагат му белезниците и го товарят в един джип. Сестра ми се връща с магарето и гледа баща ми с белезници в джип, който веднага тръгва, без да му дадат възможност да проговори на детето си. Сестра ми с плач тича вкъщи, разказва на майка ми, а тя уплашена и притеснена отива в съвета да пита, но без резултат, казват, че нищо не знаят. Тогава намира по-голямата ми сестра, която работи със съпруга си в СОУ “Хр. Смирненски“ в село, и им разказва всичко. Те вземат малкото си дете на ръце и тръгват с колата за Гоце Делчев. Докато стигнат, се стъмнило и няма кого да питат. Приспиват там. На сутринта рано отиват в милицията да питат, а там отговарят, че този човек е голям престъпник и го

карат направо за Благоевград. Тръгват с колата за Благоевград и право в милицията. Молят се да ги приеме началника. Чакат 6 часа и накрая суров милиционер ги кани при началника. Разказват му всичко за семейството. Началникът казва, че по някаква случайност този човек е още тук. В документите му пише, че "Неговото семейство е най-фанатизираното в селото и не искат да си сменят имената. Те са против България." А сестра ми плакала и нареждала: „ Аз съм единствената детска учителка в селото, виждате ме, че съм с рокля, с късо подстригана коса. Брат ми учи за учител. Трите деца сме с нови имена. Ние сме интелигенцията на селото. Елате, да се уверите!"

След разказа ѝ началникът скочил ядосан от стола и казал: „ Ако това, което разказахте е вярно, този човек веднага ще го освободя, не ме интересува заповедта за задържането, която гласи: „Заточение в Белене". Излязъл, а те останали да чакат. Върнал се след час и казал:"Чакайте тук, ще го докарат!"

След известно време го докарали, но той не приличал на себе си . За 48 часа бил пребит, приличал на мъртвец, едвам стоял на крака. Качили го в колата и се върнали в селото. Връщам се от Смолян, а той лежи, не прилича на себе си. Прегърна ме и каза: „Синко, не сменяй вече името си, нека то не е пречка да живееш спокойно в бъдеще." Спомина се отдавна. Останах без баща, но споменът остана в моята душа и ме следва през целия живот.

Мурад, 56 години, община Сатовча

На 56 години съм. Завършил съм средното си образование в с. Камен, Търновско през 1970 г. Бях първият среднист в селото. Бях в казармата, когато ми смениха името, срещу Мурад избраха името Минчо. След като изслужих, бях назначен като служител в общината - избран бях като секретар на комсомола в селото и член на партията, член на бюрото на селото и член на общинското ръководство на комсомола. През месец август 1976 г. почина баща ми - Келим. Тогава поръчахме ковчег, но той беше скрит в с. Слащен от незнайни хора. Тогава по-големите ми братя казаха, да си го погребем по нашия обичай - мюсюлманския - с табут. Повикахме един ходжа, който скрито извърши погребението, но един доносник ни беше видял и ни е казал на партийните. След това бях уволнен от общината под претекст, че съм нарушил възродителния процес.

Минаха се седем години и пак бях назначен като дружинен ръководител в ОУ „Кирил и Методий" в селото ни, но през 1981 г. жена ми замина за гр. Казанлък с най-малкият ми син, за да го (обреже) сюнетиса. Пак бяха разбрали доносниците и когато жена ми си дойде и детето започна да ходи в детска градина, там му бяха сваляли гащите, за да го проверят, видели, че е обрязан, и пак ме докладваха в партията. Така ме уволниха от поста дружинен ръководител. Също така в селото ни се свиква комсомолско събрание и без да са гласували членовете, ме свалят и от поста комсомолски секретар на комсомолската организация на селото. Така свърши с моето членуване в партията, след това вече имах досие с черни точки, което ми пречеше да се хвана на работа и до ден днешен се занимавам с тютюнопроизводство.

Сюлейман, 49 години, община Сатовча

През последните дни на месец юли 1989 година с мой близък приятел и роднина Ибрахим, решихме да обрежем децата в град Пазарджик. Въпреки абсолютната забрана на тогавашния режим на партийните комитети и органи на МВР, ние договорихме и същевременно осъществихме това наше решение: на 21.07.1989 година, към 21:30 часа, аз с моята кола, жена ми, майка ми, двете ми деца, приятелят ми Ибрахим, неговата жена и детето му тръгнахме за град Пазарджик. Из пътя и по време на мероприятията в град Пазарджик нямахме никакви проблеми. Но не сме допускали какви неща могат да ни се случат след това. На връщане, един километър преди да влезем в селото, а това е същата нощ - 5 часа сутринта, ни спира милиционер с палка и излизам от колата. Виждам позната фигура - това бе старши лейтенант, когото познавах отпреди, и той мен също. Посрещна ме веднага с думите: „Какво става? Успяхте ли да ги обрежете?" Опитвайки се да избегна въпросите му с отклоняващи мои въпроси, се убедих, че той предварително знаеше всичко. Става дума, че с каква мисия сме пътували и защо се връщаме по това време. Дойде до колата и провери останалите. Отиде до колата на МВР и там се консултира с някой за по-нататъшни действия. Дойде при нас и каза да караме пред тях без абсолютно да се отклоняваме никъде - направо за МВР град Гоце Делчев. Помолих го поне да оставим в село майка ми, която е пенсионерка, и децата, а пък с нас да правят каквото искат. Категорично отказаха.

Тръгнахме, като пътя за град Гоце Делчев минава през село, този километър да селото беше кошмарен- пък и целия път жените и децата плачат. Майка ми искаше да скача през вратата . В село спрях, за да ги помоля още веднъж да оставя жените и майка ми, взеха по едно дете, плачещи всички, и веднага взеха да излизат от колата. Зад нас движещата се кола на МВР веднага спря слязоха и насила напъхаха жените и децата отново в колата с предупреждение към мен да не повтарям подобно спиране до Г. Делчев, защото ще последват незнайни за нас мерки. Нямаше изход, тръгнахме отново с познатата картина в колата за МВР Г. Делчев. На излизане от село на около 2-3 км познах, че пред нас се движи джипа на МВР, откъде се бе появил? Задавах си въпроса и си отговарях сам, че той пък ни е очаквал на пътя откъм Г. Делчев. Движейки се с пълна и гарантирана охрана, пристигнахме пред МВР Г. Делчев. Със самото слизане на мен и на Ибрахим ни сложиха белезници и ни въведоха в сградата. Аз бях отпред и ме въведоха в друг коридор. Започнаха да ми взимат от джобовете, каквото имам и връзките на обувките. А моят приятел след мен още с влизането в сградата от вратата го поеха много грубо, с ритници и побой и псувани го въведоха в коридора. Мен ме заведоха в една стая и ме оставиха там да чакам. След 2-3 часа разпит се разминахме през стълбите, но трудно го познах в лицето, а по дрехите. Лицето му бе обезобразено от побой.

Разпитваха ни през целия предиобяд. Към обяд ми казаха да изляза и потърся такси да закара децата и жените до село. Излязох и тогава видях в колата децата и жените живи и ми олекна поне за малко. Отваряйки колата,

още плачеха, жената за голямото ми дете, което тогава беше на 4 години, при разпита му ударили шамар. В някаква ярост изпаднах тогава, още по-лошо, когато пък в този момент видях да излиза от МВР моят приятел обезобразен. Намерихме такси и отпратихме семействата. Върнахме се в МВР и разпитите започнаха отново, но вече им потръгна , защото моят приятел ми каза, че ще каже нещо,1 защото не може повече да издържи. След обяд всичко им беше ясно и решиха да ни закарат до Пазарджик през вечерта, за да се убедят да не ги лъжем.

Към 18 часа с джипа на МВР и екип от същите органи тръгнахме за Пазарджик отзад на джипа много добре познавахме пътя, по който се движехме. Не мога да опиша това пътуване пълно с вулгарни думи и обиди. Спряхме в един балкан край пътя за Белово до една чешма. Слязохме всички да пием вода. Започнаха да щракат пистолетите с думите да запомним тази чешма, защото можем да я видим за последен път, ако не дай боже нещо лъжем. Пристигнахме в Пазарджик с техни хора открихме само къщата на човека, в която обрязахме децата. Вече знаеха човека, къщата и всичко останало. Върнаха, но още същата нощ с джипа на МВР град Гоце Делчев и към 4 часа сутринта ни освободиха. Прибрахме се в село, не спали 48 часа, и не можахме и да заспим повече, защото като се прибрахме, близки и роднини ни оплакваха. Със заповед за дисциплинарно уволнение ме изгониха от ТКЗС, където работих като специалист с висше образование. В последствие от приятели разбрах, че зад цялата тази история е тогавашният кмет на селото, който същата вечер, когато сме тръгнали за Пазарджик със семействата, се е обадил на МВР Гоце Делчев от кметството. Не мина и месец на мен и още 3-ма с висше образование учители от село с моята съдба ни връчиха заповеди за уж гражданска мобилизация в Перник и Радомир като общи работници. Започна се на ново, още два месеца на какви ли не обиди и ругатни бяхме подложени. .

Преживях - но как? И сега в тези „демократични" времена, защита на човешки права и нормален човешки живот, същите тези лица са на власт, на отговорни постове. Когато се разминем някъде, дори се усмихват подигравателно. Как да не ме боли, и ако тези хора не получат това, което заслужават по закон, то ние или те самите ще ни принудят да направим неща, за които всеки ден четем по вестниците, радио и телевизия. Искаме разясняване на случаите и лицата с най-голяма вина по възродителния процес. Но хората няма да забравят никога преживяното дори и децата ще помнят това. Що се отнася до верността на изложеното, саморъчно се подписвам и нека понеса най-силното наказание на закона за лъжа.

Ахмед , 47 годишен, община Гърмен

Аз помня как ми смениха майчиното име Ахмед с християнското име Александър. Бях ученик в трети клас, учеше ни учителят Георги Веселинов от гр. Гоце Делчев. Бяхме голям клас, 32 ученика, и много послушни, защото тогава учителят имаше и пръчка - тояга, а не като сега - свободия по училище.

Дойде един ден учителят Веселинов в клас и каза: „Деца, днес е интересен и паметен ден за всички тук- и започна- ти Ахмед от днес ще се казваш Александър и аз се радвам, ти Нуркасим от днес ще се казваш Николай, ти Себеха ще си Събка и т.н."

Вечерта се прибирам вкъщи и разказвам на баща ми как се казвам, а той като ми тури един бой, до днеска го помня.

След около десетина дни започна да отсъства учителят на другия клас Ибрахим- мюсюлманин. Техният клас казаха, че е болен, в гр. Гоце Делчев на болница бил. А вкъщи разправяха друго. Учителят Ибрахим отказал да си смени името и го пребили от бой, но жена му разказвала, че е понастинал и го приели в болницата в гр. Гоце Делчев. След няколко дни учителят умря, говореше се по късно, че бил отровен в болницата. Жена му остана да отглежда сама тримата му неврълстни синове.

Никога няма да забравя учителят Ибрахим с черния панталон, много бялата и чиста риза и елегантната прическа.

Емиде, 68 години, община Разлог

Родена съм в село Бачево и когато бех на 14 години, се преместихме в село Белица. Родена съм 1941 година. Тогава детска градина няма, направо в първи клас. До 7 клас учех в село Бачево. Детството повече по полето летно време. На боси нозе тичахме. През 1956 година се премистихме в Белица. През 1959 година се омъжих на 18 години. Бяхме шест деца - 4 сестри и 2 братя. Бедни родители. Занимавахме се главно с тютюн и земеделие.

Била съм вече женена - 1959 година. Тогава беше първият възродителен процес.

Заградено селото от всякаде и един по един сменяме имената. Вторият път беше по-късно. Ходеха по къщите с хора. Доброволно ще подпишеш декларация, дават ти речник да си избереш име. Първото по не го помня, второто вече си го знам.

И на двете деца им смениха имената. На Ерфат - Емин, а на Феза - Емир.

Имаше и насилствена смяна с бой. Викат те в полицията. Моят баща не си смени името, викнаха го там, даже и бои беше ял. Не е имало да ги пращат в затвора там по Якоруда, бабечаните може. Имаше и такива изселници от селата- по желение. Имаше полиция, учителите, партиицитe, които ги задължава. То си беше партийно решение.

Ние сме от най-старите българи от онова време разделно. Ние сме едни от най-чистите българи, но 500 години сме вярвали в мюсюлманската вяра и сме носили турско име. Фамилиите ни са все еднакви. Тия ни са сменили само първите имена, а другото си е останало. За 500 години не сме научили една турска дума. Ние не сме турци, ние сме си българи, но сме свикнали с това име и с тая вяра и трудно можем да се променим. Да ти сменят името, не можеш лесно да свикнеш. Майчиният език си го знаем и една турска дума не знаем. Моят баща и сестрите му са бягали към Турция, по време на възродителния

процес. И там имам братовчеди - всичките си говорят на български език в къщи. Като излезнат навънка, тогава говорят на турски и сега не искат да се сватосват с нас. Това е от 1913 година.

Тиа избързаха с възродителния процес. Ако бяха изчакали, щеше пелека лека да си иде всичко на мястото. С това насилие малко избързаха. Възродителният процес е грещка на партията.

Никога не сме имали претенции, че българи живеят до нас, че ни идват на гости, че ние им ходим на гости. Къщите ни бяха залепени. Ние не сме живели със злоба към българите. Най - хубаво ни беше преди 1989 година. За всеки имаше работа. Ние не сме турци, а мюсюлмани.

В Брезница и Корница с танкове са ги прострелвали. Не са искали да си сменат имената, оказвали са съпротива. Не е важно какво име ще носиш, важно е сърцито.

Партията наприха така, че и вие да се чуствате зле като нас. Ние сме нещо като играчка в ръцето на политиците.

Севим, 67 години, община Сатовча

Спомням си моя баща ми казваше за детството му, когато бил малък- 1913 година. Бил на 2-3 годинки, когато принуждавали хората да си сменят имената. Забравих да кажа, че той е от с. Жижево, там живяло семейството му. По това време много от хората са били бити да сменят нашенските си имената с български. В краен случай, ако това не станело хората, се убивали. В селото не искали масово да си сменят имената, именно затова 90% от хората били изклани, сред които и родителите на баща ми Али Шахиров. Така той останал сираче. В момента, в който изпълнителите на тези жестокости стигнали до брата на вече мъртвата ми баба, той бил заедно с баща ми, а баща ми малко дете започнало да моли да не ги убиват. Хванало се за панталоните на чичо си и заплакало. Тогава един от касапите решил да ги съжали и им казал да бягат надалече в противен случай и те ще умрат. Селото било опожарено, след като всичко в него било мъртво, а баща ми заедно с чичо си се преселили в нашето село. До края на живота си чичото на баща ми се грижел за него и все му повтарял: "Чедо, ти ми спаси живота, живея втори живот, който го дължа на теб".

Трагедиите за съпротивата при смяната на имената започнаха 1972 г. Пристигнаха хора от МВР - Гоце Делчев и казаха на жителите на нашето село да си сменят имената. При категоричния отказ беше бит Ибрахим Белков от селото, който беше цял месец в безсъзнание. Изпратените управници казваха, че на новородените деца ще се слагат християнски имена, или по скоро славянски. Със същата мисия и идея идваха и редица другари и генерали. За всички мюсюлмани нямаше надежда в страната, освен отвън. Но Турция не взе въпроса от истинската му страна, защото беше заблуждавана, че този акт е доброволен. Ден по ден дните си вървяха, настана пролет, но на никой не му беше до работа. В селото дойде човек, който уж се бил трогвал от нещата, които

властите извършваха, а именно той даде същата вечер сигнал за нападение срещу мирното население, именно той беше властта. Селото беше нападнато от 2000 - 2500 биячи, започна се стрелба, жесток бой. Биячите не подбираха и удряха жени, деца, мъже, пускаха свирепи кучета и коне по хората, за да ни мачкат. Тази трагедия не може да се опише. Имаше много, много убити, ранени и пребити. Хората от съседното село се притичаха на помощ, когато научиха, но за съжаление тяхната съдба не беше по различна. Те бяха натикани във водоем и бяха обект на гаври и побоища. Насила им бяха сменяни имената на всички и бяха изваждани български паспорти с български имена.От рано, рано сутрин чиновниците почваха да ходят от къща на къща и показваха списъци с български имена. Всеки трябваше да избере едно от тях и да се подпише, иначе - тежко му.

Така, по принуда подписвахме декларациите. Мъката, която изпитвахме, беше неописуема. Занизваха се дни и години на страдание, на мъка по изгубените близки и познати, на жал за невръстни сираци и млади мъже, гниещи в затвора. Но това не им беше достатъчно на нашите управници. Те забраняваха на нас, хората да си викаме на мюсюлманските имена, забранено беше честването на мюсюлманските празници, носенето на шалвари, фереджета и забрадки. Също така беше забранено обрязването на момчетата - основен мюсюлмански обичай. Имаше осъдени жени от почти всички села в близост до Гоце Делчев и бяха карани в Сливенския затвор. Принуждаваха хората да правят кръщенки на децата си, безжалостно беше отношението към мъртвите - бутаха и заменяха надгробните плочи. Освен това погребенията се извършваха в ковчег. Джамиите ги затваряха, не даваха на хаджиите да изнасят молитва на минарето. Всичко това продължи до 1985 г. Започна нова вълна на насилие срещу имена, обреди, обичаи. Голям брой жени бяха пращани по затворите заради обрязването. Съборени бяха джамиите по селата: Годешево, Слащтен, Вълкосел, Крибул, Кочан, Беслен, Блатска. Официално властите твърдяха, че това било доброволно. Заблуждаваха както собствения си народ, така и външния свят. Помаците сме били народ втора ръка, по съвсем хитър начин ни отказваха паспорти за чужбина. Това продължи доста време. Преживяното от нас по това време беше ужас, голям ужас...

Атидже, 63 години, община Сатовча

Бях женена вече седем години. Нямахме си деца с моя съпруг цели пет години и тогава бях родила първото ни дете. Спомням си, че по това време 1972 г. съпругът ми беше на работа в с. Кочан, строяха къща на някакви хора там.

Един ден свекърът ми се върна и ми каза: „Шлин (снахо) - каурите идат, какво да правя?“ Тогава аз го скрих в избата и сложих една кожа отгоре да не личи, че там има изба. Взех парите, които бяхме спестили (1000 лв.) и ги сложих в буркан и ги скрих в една мивка на чардака, да не би да ги вземат, какво ще кажа тогава на мъжа ми. Те влязоха в къщата и започнаха да търсят от

стая в стая. Свекървата се беше скрила в градината във фасула и не се показваше. Аз заключих нашата стая и сложих да кърмя детето, да не плаче, да ни чуят. Тия, които сменяха имената, водеха и човек от селото да ги развежда по къщите. Търсейки по стаите, те не намериха нищо, освен децата на етървите ми. Тръгнаха да излизат, когато нашият селски човек, който ни беше и роднина, чух как каза: „Тук живее още едно семейство." Те започнаха да трошат и да се карат, казаха ми да отворя вратата, за да не я разбиват. Аз отворих, а те ме попитаха къде е мъжът ми. Казах им, че е на работа, те ми взеха ръката, сложиха я на лист хартия и ми казаха: „Атидже, оттук нататък ти се казваш Ана".

След това ми издадоха и нов паспорт с нови имена. Смениха и името на мъжа ми и детето ми. След това другите деца, които родих, им слагаха имената направо в болницата. Даваха ни именници - списъци с имена, и ние избирахме как да ги пишем. Ама у дома никога не си викахме на нови имена. Забраниха ни да ходим в джамията, да носим потури, иначе не можехме да идем на доктори или да си купим хляб. Джамията я бяха заключили, а който се кланяше, го караха в МВР - Гоце Делчев.

Помня, че когато умря моят баща, даде васает (завещание) да не го слагаме в дървен ковчег и да е затворен, а да го отворим, като го сложим в гроба. Помня, че го занесохме на гробището и мой племенник му отвори капака на ковчега. Така го заровихме. После кметът на селото се беше обадил в МВР - Г. Делчев и дойдоха военните с един джип, натовариха го и го закараха в МВР.

Там го бяха разпитвали защо така е направил, а детето беше казало, че дядо му е заръчал така преди да почине. Те му казали: „Абе за това ли ви тормози вашият кмет, иди в хотела, спи и се прибирай утре" . А кметът на селото беше на моята майка братов син, мой първи братовчед. Никога няма да забравим тези негови постъпки спрямо нас.

Като деца ходихме на училище сутрин, а след обяд пасяхме овцете. Ходихме на училище в с. Слащен, само там имаше училище. Накараха ни да ходим с полички. Аз и моите приятелки си криехме полите в един дувар близо до селото. Като отивахме на училище, обличахме полите, а слагахме шалварите в дувара. Като се връщахме, сваляхме полите и си обличахме шалварите.

Сайле, 53 години, Дебрен

Родена съм на 08.01.1955 г. в с. Дебрен, общ. Гърмен. От 1959 г. живея в гр. Велинград. До 1964 година се казвах Сайле, а след това Сийка. Въпреки че съм била дете 4-5 клас, си спомням ужасите, които изживяха моите родители по времето, когато насилствено трябваше да ни се сменят имената. Баща ми работеше като миньор в обект „Геоложки проучвания - Грънчарица", който се намираше на 10-15 км от Велинград. Майка ми работеше на полето в така нареченото ТКЗС. Седмици наред родителите ми не осъмваха спокойно, без да се обсъжда този въпрос. Баща ми бе причакван от работа и пребиван жестоко. Заплашваха го, че ще остане без работа и никога няма да получи жителство

във Велинград. Накрая склониха и приехме новите имена.

След това 1969 г. на 5 март баща ми почина при злополука в мината - отравяне с въглероден окис. Сутринта отиде първа смяна и в 11 часа ни съобщиха, че след като бъде направена аутопсията, можем да приберем трупа. И до днес не разбрахме как се е случило, има ли виновни за това. Бях в 7 клас и този ден също няма да го забравя, защото за нас сякаш животът свършваше. Това, че се казвам Сийка, а не Наджие, не ми помогна в трудностите, с които трябваше да се боря. Майка ми се разболя. Брат ми беше на 7 години.

Завърших 8 клас. Да продължа да уча в реалната гимназия беше невъзможно, защото нямаше кой да ме издържа. Принудих се да се запиша в техникум в Пазарджик, защото беше на пансион с безплатна храна. Моето желание, след като завърша средното си образование, беше да продължа за медицинска сестра, което се оказа, че може би ще остане само в мечтите ми. Първо ми липсваха финансови средства и второто, което ми се струваше тогава още по - непреодолимо, разбрах, че от техникум в друг техникум нямам право да кандидатствам. Започнах работа в оранжерии за цветя - с цел да си събера някакви средства, за да продължа образованието си, като не се отказвах от мечтата си за медицинска сестра. Наложи се да отида да поискам разрешение за кандидатстване от министъра на народното здраве. През 1975 г. мечтата ми се осъществи с много трудности и ходене по мъките.

През 1977 г. се омъжих. Съпругът ми е от с. Кръстава, намира се на около 20 км. от Велинград. При него възродителният процес също е оставил много трайни спомени. Баща му е бил по това време ходжа на селото и един ден изчезнал. След един месец търсене и разпитване, разбират, че е изпратен в Белене. След което е депортиран в село Медовница, Видинско. Там престоява около 3 г. и половина. Това, че е останал жив, се дължи на хората, на които е попаднал и които са оценили неговата доброта. Когато аз отидох в тяхната къща, макар и за кратко, защото се установихме да живеем във Велинград, видях един безкрайно добър човек с хиляди заболявания в следствие на побоищата и преживените мъки през тези 3 години и половина. Почти не говореше за там, защото отново започваше да преживява изживяното. По-късно почина.

Не мога да не спомена с болка и когато се появиха двете ми дъщери. В родилния дом имаше списък, от който трябваше да си избереш име на детето си, а не това, което ние желаем.

Като резултат от процеса на демокрацията в България, 1990 г. се прие нов закон, който позволяваше на хората да си върнат старите имена. За мен това вече беше много късно и нямаше никакъв смисъл, защото не името прави човека. Вече 32 години работя като медицинска сестра. Обичам професията си и съм се доказала.

Айша, 50 години, община Разлог

Родена съм в град Белица, то беше село Белица. От мюсюлманско семейство, родена тука. Като деца сме расли по бръчината и баире. Хубаво детство

сме карали. Учили сме тука заедно с „българчета“. Живеели сме детството тука, живели сме в такава смесена махала. Живеели сме добре. Родителите ни са работили в ТКЗС и в Горското стопонство. Имам брат, сестра и тия тука живея. Учила съм в Станкето за шивачка.

Никакви проблеми не сме имали. Само помня, че 1972 година стана „покръстването“, смениха ни имената. Заградиха така от всекъде и не одихме на училище, тогава заради имената.

От партията идваха хора, дадова ни списък с имена. И станах Албена, и така. Иначе не е имало насила, не се сме карали с „българе“. Задружно сме живеели- децата, дори и старите, дори и когато ни смения имената. Не е имало дразги.

Имаше едни, където се съпротивеха, дека ги беха били. Специално за Белица немаше страшно насилие, бои. Имаше отделни семейства, но общо взето спокойно мина. Беше като дете, я си бех голема 1972 година -17 години.

Партиицитe беха сложили горе на сички крайща на баирето. Партиицитe беха заградили селото, музика свиреше в селото. От къща в къща, даваaше списъците да си изберемe имена.

Имаше репресирани. Оти не искаа да си сменаа имената. Пращаше ги в друго село да седе. От Белица немаше пратени в затвора, само репресирани. Бои имаше при тия, дека си драже на имената. Кои бее страшливи, си смения доброволно. Кога се субраа трите сестри и трите бешоваа Душка- и мачя ми и двете ми тети.

Когато отиде да ми тури име, и рековаа, че и туриш Вакла. Тя рече: „Я овци ле паса, та Вакла.“ Да ми бее турили Емине. Тия ми туриа Албена. Тия измислени имена - Душка. Тия не бешоваа дадени български имена, а измислени. И после, които се срамуваaше, си ги смениха- Мая, Соня. Като са по списък, ти немаш и друг избор. То верно не мога да стана направо Елена, но след време започнаа да се срамуваа от имената. Таквия млади си ги смения.

Не кръстия сички задно, ами едни села по рано, некои по-късно. Тука специално беше 9 май 1972 година. За един ден. Имаше и от наши (мюсюлмани) в групата. Радуваме се, че нема да идем на училище. Нашите зеа да плачаа, в сека къща плачаaше. Никои не излизаше от кащи, чакаме. Минаа в таа каща, после в друга.

Тогава не даваaше да си слагаа две имена. Я като родих Амед и Ваис, единият беше Светлин, а другият Емин. Тука (вкъщи) си и рукахме така (мюсюлманско име), а на ванка се криехме (българско име). Криехме се, беше не срах от партията. Забраняваaше и обрязванета, беше тайно. От партията не рукаше да даваме отчет, ако разбера нещо. Великден не се празнуваше, не даваше и баирам да се празнува. Вапцували яйца, дадее ше ги скришно, ние носехме алва скришом.

Атидже, 49 години, община Сатовча

На 49 години съм и съм от село Вълкосел. Всичко ми харесваше по време-

то на др. Тодор Живков, само едно не ми харесваше - възродителния процес. Имам две момчета, още когато бяха на 2-3 годишни, решихме да ги обрежем. Заведохме се с приятелско семейство, тъй като и те имаха момче. Тръгнахме с колите си за гр. Пазарджик, тъй като там имаше сюнетчия.

Много гостоприемни хора, посрещнаха ни. Обрязаха децата ни и веднага се върнахме. На 1 км. преди селото ни причака кола на МВР Гоце Делчев. Заведоха ни направо в Гоце Делчев в МВР. Искахме поне за 5-10 минути да отидем до вкъщи да вземем мляко за децата, но не ни разрешиха, така децата останаха дълго време гладни.

В МВР веднага извикаха д-р Фидошев - хирурга. На момента докторът дойде. Децата ни бяха завити само с по една хавлийка. Д-р Фидошив без никаква жалост към малките ни деца дръпна рязко хавлията на голямото дете, тя се беше залепила за „пилето" му, почна да тече кръв - детето много се разплака и докторът се ядоса, че детето силно плачеше и той се изви с един хубав шамар на детето. Аз като майка също започнах да плача, какво е виновно детето, та започнаха да го бият. И един въоръжен влезе в стаята и като видя, че плача, ме изхвърли като парцал навън. След известно време ме викнаха да си взема детето. А съпругът ми с малкото дете в същия момент беше в другата стая. И другото семейство са били разделени в различни стаи. Измъчваха ни и ни разпитваха до тъмно и накрая жените и децата ни пуснаха. А мъжът от другото семейство го бяха пребили- посинили от бой.

На другия ден ме уволниха от работа, защото бях на държавна работа.Всичко не свърши до тук. Нас - двете майки заедно с децата ни, абсолютно всеки ден ни викаха в МВР Г. Делчев. Засели си бяхме и по няколко дка тютюн и не можахме да го приберем от разходките и разпитите всеки ден в МВР. Цялото лято ни тормозиха за децата. И накрая вече попаднахме на един много добър съдия, който преди години е бил учител в нашето село. Питаше ме на кого съм. Аз му казах и той ми рече, повече да не си идвала тук. Извади от бюрото си една голяма бонбониера, почерпи мен и децата и предаде хиляди поздрави на баща ми. Благодарни сме, че имало и добри хора да ни съчувстват и освободят.

Джемиле, 49 години, община Гърмен

Спомням си с мъка за възродителния процес. Аз бях малка тогава - ученичка в прогимназията, беше един тъжен ден, когато класният ръководител влезе в стаята и ни прочете новите имена, без да сме предупредени, без да ни питат да избираме имена Те бяха ни ги написали, прочетоха ни ги и с тези имена завършихме 8 клас Спомням си ,че беше много тежко времето. Прибирахме се вкъщи, гледахме родителите как плачеха. Ние нищо че бяхме в детски години, разбирахме какви са проблемите и тежко го изживявахме, защото родителите тежко го изживяваха. Всеки ден имаше тъжни истории навън след като излезеш, все нещо ще ти се случи неприятно. Да тръгнеш към автобуса тръгваш със страх, защото знаеш ,че ще бъдеш върнат да се качиш, да отидеш до определеното място. За хляба също щеше да бъдеш върнат и в магази-

на, и навсякъде не се извършваха никакви услуги спокойно и нормално. Жените не излизаха навън, защото не се обличаха по изискването, особено старите хора бяха за жалост, на тях беше много трудно. Изцяло беше тежко време, тежък живот, особено когато наближаваше сватба или погребение. На сватбата, когато е най- щастливият ден, имаше проблеми, защото булката трябваше да се облича в бяла рокля, не го приемахме за нормално и сватбата минаваше за формалност, някакъв спомен си имаха младите, но какъв спомен, само те си знаеха как са го възприемали.

На погребението беше още по-тежко, защото беше с ковчег, хората не го приемаха, но под натиск всичко се извършваше на погребението, на сватбите, Извършваха се с много трудности, под голямо напрежение, при тежки условия. При смяната на имената спомням си как баща ми отиде за дърва и комисиите, които бяха назначавани да работят по възродителния процес, бяха извън селото и го бяха блокирали, но той е успял да избяга, а добиците (магаретата) са останали, затворили са ги цяла седмица в обор без храна. Когато си закарахме животните, те едвам ходеха, едвам стояха, защото цяла седмица нито са яли, нито са пили. Просто едни нечовешки отношения. Сега като се върна назад и много тежко го възприемам и дано да не се случват вече тези работи, като един много труден период, по-тежко от война.

Спомням си за унищожаване на гробищните надписи, старите хора са поставяли, за да знаят къде е гроба на близките, изпотрошаваха се всички каменни плочи, извозваха се на определени места, още по-тежко като гледаш как се извършваха тези неща. Други проблеми за обрязването, също труден проблем, нямаше свободно обрязване, децата си израснаха и като настъпи демокрацията и тогава се извърши обрязването на момчетата. Имаше момчета в казармата и чак тогава се обрязаха, но като настъпи демокрацията, много се промени. Сега свободно си извършваме ритуалите, свободно си живеем и не искам да се връща, да се създават проблеми.

С мъка си спомняме за този възродителен процес. Спомням си когато започна смяната на имената на българските турци беше на 17.12.84 г., тогава беше нещо необяснимо. Целият полк беше вдигнат на крака, барети имаше от Сандански. Целият район беше блокиран.По-тежко от война, хората не знаеха какво да правят, беше ги страх да излизат, в продължение на цяла седмица се извършиха цяло обновяване на самата личност от името, дрехи, работа, абсолютно всичко. С предимство бяха тези, които се записваха в тези комисии да участват, които по желание си смениха имената, те бяха с предимство, те най- много отвращаваха хората, защото те много грубо се държаха с хората, има много тежки тъжни истории, но съм ги забравила, че съм била малка, но не искам да се връщам назад, искам да си живеем в мир и разбирателство и повече да не се повтарят тези работи, защото все едно една рана имаш на сърцето, като се върнеш назад, на човек му става много тъжно. Дано за напред да не се случват тези работи, да има мир, да си работим спокойно, свободно и да се радваме на свободата си.

Фатме, 46 години, община Сатовча

През 1986 г бях осъдена за това, че съм подложила на обрязване двамата си сина. По това време мъжът ми беше в София. Аз намерих лекар и ги обрязах. Тъй като полицията дойде вкъщи, намери мен и ме арестуваха. Взеха ме в следствената служба. После мъчехме се мъжа ми да отиде вместо мен, тъй като аз съм жена - майка на две деца. Не искахме да ходя в затвора, ама казаха, че не може така и само аз трябва да съм и това е.

Полицията пак ме извикаха в гр. Гоце Делчев, разпитваха ме какво е, що е, кой ги е обрязал, къде сме ги обрязали. Но аз нищо не казах, защо и други хора да патят. Разпита ме полицията и вече ме дадоха следствена в съда. Оттук, от нашето кметство кметът беше изпратил секретарката в съда и каза, че сам нанесла тежка телесна повреда на децата, като съм ги обрязала. Викат ми как така съм посегнала на собствените си деца. Аз викам, че не съм посегнала и че това е изискване от нашата религия и затова сам го направила. Питат защо съм направила това на децата, че това е тежка телесна повреда. Викам, че това го правят всички и аз съм го направила. И произнесоха една година присъда там. От там отидохме в Благоевград в Окръжното, обжалвахме и там също, викат година, защото сам повредила и двете си деца за цял живот. След това ходихме в София и там обжалвахме - същото, около година така, ходене по мъките. И дойде време да влезна в затвора. Тъй като мислех, че ще се протакат нещата и няма да влезна. Но пак влезнах и ме помолиха там. Казаха дали те ще ме вкарат в затвора, или аз ще си постъпя сама. Ако не, те трябва да ме водят там веднага. И аз викам: "Аз лично ще си отида там, без вие да ме карате с полицаи с белезници, да ме видят децата, единият на две години, а другият на четири годинки. Децата не искам да ме видят, сама ще си отида."

Отидохме там, пътувахме един ден и една нощ до Сливен, докато идем. Откараха ни в един баир, само един затвор и едно гробе. Там пренощувах в Централния затвор в Сливен една вечер. Имах чувството, че там ще полудея. Всички там крещят, викат. Влезнах там, имах дълга коса, веднага косата до дъно ми я отрязаха. Опънах се малко, но те викат, че с дълга коса не може да се стои в затвора. На другия ден ни разпределят, кой за каква присъда трябва да се яви тук. В нашия си затвор пак имаше един началник там. Той ще каже за къде сме. На другата сутрин ставаме рано, обличат ни, строяват ни Вървим при началника на затвора и казва един по един там от далече в една голяма зала. И трябва да му кажеш: „Гражданино началник, по ваша заповед се явява, еди-кои си затворник - трите имена си казваш - разрешете да остана." И той пита какво сме направили. Викам: "Нищо не сам направила, изпълнила сам един обред от нашата религия, от хигиенна гледна точка се прави това нещо." И вика, че щом е затова, тогава съм на свободен режим и ще работя в завод "Иван Пилов."

Веднага, тази сутрин още, заминах. Всички така, имаше доста жени, явихме се на другата сутрин и ни качиха на една кола, откараха ни там и почнахме работа. Работа в един завод, вода отдолу тече, ти си горе на машината и работиш. Една пара от тия компоти, от тия нектари, всичко в теб върви.

Ядяхме като кучета. Хляб - кокал корав, там си развалих зъбите .Беше голям глад и мизерия, добре че там, където работехме имаше компоти, лютеница и с това оцеляхме. Иначе като се върнехме в затвора, хляб - кокал, дума да не става. И все те имаха като убиец. Не вярваха, че сме за обрязване. Изкарах там три месеца. Оттам ме пратиха в една болница, защото видяха, че ние нито пушим, нито пием, нито се закачаме, скромни жени сме. Там ни пратиха в една окръжна болница в кухнята да работиме. Още като се подадяхме за вода, всички хора бягаха, като престъпници ни имаха: "Затворниците идват, затворниците идват..." Всички викат така, ние се криехме по някакъв начин, от другата страна да влезем в кухнята, да не ни виждат. Това беше голямо унижение, голям срам, всички бягат като вървиш по коридора, като те срещне някои по болницата, той се отстраняваше и там работехме. Работата ни не ни беше кои знае каква тежка, но под голямо наблюдение, постоянно бяхме във вода, миехме, чистехме, цял ден бяхме там. Надвечер си ни откарваха в затвора с тяхната линейка. Там да спим. Беше голям ужас, голямо чудо, защото аз бях най-много там, все си думах, оттук няма да изляза.

Вече като влезнах в затвора обжалвахме в София. Казват ми, че там или се намалява или се увеличава присъдата. Изкарах четири месеца. На четвъртия месец на края имах дело, адвокати имаше и ние трябваше да се явим. И бяха ми анулирали присъдата, "Неправилно осъдена".Тъй като имах документ, че съм бременна за трето дете, но ми викаха, че това не може да ме спаси, ще вървя в затвора и там ще раждам. Тогава голямо предимство беше да си майка на трето дете, но въпреки това ми казаха, че съм нарушила закона и ще вървя в затвора. Обжалвахме в София, дойде моят мъж и вика: "Сега или ще те освободят, или може да лежиш повече".

Аз взех да се притеснявам, не се мина два-три дена, идва военна кола, търси ме в кухнята, викат: „Кой се казва Фатме Муратова?"- Фани, бях тогава с ново име, но Муратова. Казаха ми да тръгвам с тях. Викам, че не мога да тръгна, забранено ни беше там да разговаряме, с който и да било. Вървяхме, работихме, но нямахме допир да разговаряме с никой. И ни казаха да тръгнеме там при главния готвач, на него обясняват какво става с мен. Казаха ми да тръгвам по-скоро, защото до 24 часа съм свободна гражданка. Викам, че това не е вярно. Той казва: „Вярно е и е истина. Имаме заповед от София, нареждане да те освободиме веднага, ако те задържим един час повече тука, ние ще загазим." Оттам ме върнаха в затвора, казаха какво що, събрах багажа всичко, пак се върнах в Централния затвор. Там ме чакаха на вратата със заповедта и документите ми и ми казаха, че си тръгвам, свободна гражданка съм от този час. Пък аз помолих, ако мога да преспя тази вечер там, че къде ще вървя в този баир, но те викат че може да загазат те, ако ме държат там. И така дадоха ми някой лев, паспорта, документите и викат едно такси да ме закара на гарата. Това се случва вечерта девет часа, зимно време, няма къде да идеш. Седях там, чаках до сутринта до 5 часа, за да си хвана влака и да се ориентирам на някъде. Аз никога не съм пътувала и беше за мене голям кошмар -голямо чудо.

И така лежах там четири месеца в затвора, но на петия ме освободиха. Оттам се прибрах тука, донесох документ, че съм си излежала присъдата, че съм свободна. Но никъде не ме приемаха на работа, където и да си подадеш документите, викат: „Тя е осъдена, не може да започне работа.“

А в документа ми за осъждане пишеше „Осъдена е за нанасяне на тежка телесна повреда на собствените си деца“. Не обрязване, а нанесена тежка телесна повреда. Това го видях на документа, след като ме освободиха. След като анулираха присъдата пишеше: „Неправилно осъдена, децата са здрави и са добре“. Ние изкарахме документ, че децата са здрави, откарахме ги в гр. Гоце Делчев да ги изследват, там казаха, че нищо им няма, това заключение бяха нанесли.

Оттам дойдох си тука и години наред комунистите не даваха да почна работа, децата не приемаха в детската градина, защото сме ги обрязали и не са за там. От затвора ми дадоха документ и ми казаха, че като си дойда тук, веднага да го дам и те са длъжни да те вземат на работа, където искам. Пък те вечно ми казваха, че не съм за тук. Че съм осъдена и негодна за работа, години наред ходене по мъки и така, хем излежах присъдата, при толкова хора, който си обрязваха децата, мен натопиха, хем накрая никаква работа, та вече две години от както излязох от затвора започнах работа. Това беше голямо петно, голямо чудо. Постоянно изтъкваха- тя е била осъдена, тя е била в затвора, тя онова, тя това, едва ли не съм убила човек. Тогава свидетели ми станаха хора от кметството, за да ме осъдят, че вярно съм го направила, тука една секретарка, тя беше подчинена на кмета, тя дойде и до последно държеше на това, че съм повредила децата си за цял живот и така.

А след 1989 г. и секретарката имаше дете и кмета, и всички ги обрязаха, но тогава беше свободно, въпреки че бяха доста големи. След 1989 г. ние ходихме в Благоевград, обжалвахме, да ми се плати някаква щета, след като съм била осъдена напразно. Толкова време никаква работа не мога да почна и от там се явих и ми дадоха 7000 лева тогавашни пари. Изчислиха някаква сума, някак сиколко време съм лежала, какво съм правила. В запис ми дойдоха, отидох в общината, получих парите. Пишеше, че неправилно съм била осъдена. Докато другите жени, които бяха в затвора, от нашия край, по същите причини, после и те заведоха дела, но нищо не им платиха.

Аз отидох здрава на 25 години в затвора, след затвора в продължение на 5 години ходех на болница. До ден днешен не мога да се съвзема. В детска градина, в шивашки цех, давам си молбата, те ми казват хич и да не си я подавам, не съм за работа, няма да ме вземат. А секретарката имаше син с моя и след като отпуснаха, тя първа го обряза, също и кмета, техните деца са с моя син. По едно време се отпусна една вълна и те ги обрязаха, а вече бяха големи деца в пети-шести клас. След като викаха преди това ние сме комунисти, няма да ги режем, защо ги обрязаха тогава, а обвиниха само мен.

В затвора като отидох, другите не ми вярваха, че съм затова там. Те ми казаха че лъжа, че съм за нещо друго там, че съм обрала банка. Там като хванах

един стрес, един уплах. Цялото ми тяло беше обхванато.Условията в затвора не бяха тежки, но беше глад, не можеше да ти се падне да ядеш, защото бяхме 8 човека и когато се освободиш, тогава ядеш. Имаше гадни командирки, имаше и хубави, но това беше, че нямахме спокойствие една минута. Сняг беше, аз бях през зимата там, цяла събота и неделя и през останалите дни, когато сме свободни, чистехме сняг. Накарваха ни да го изнасяме с найлон извън района и да го изхвърляме. И когато заваляше сняг, на мен ми ставаше лошо, защото знам че студ не студ - ще чистиш. Този бронхит, тази пневмония хванах там и до ден днешен съм с бронхопневмония. Или ни караха да чистим стадиони, когато е имало мач и други неща. Цял ден сме миели като дяволи, само вече имаше почивка след 9.00 часа - спиш до 5.00 часа и пак ставаш. Свиждане имахме само веднъж в месеца, те тях /близките/ допускаха, но ние нямахме допир с тях .Когато дойде мъжа ми на свиждане, той стои от едната страна на стъклена преграда, ние през едно прозорче си говорим, като в банка си приказваме. И какво можеш да кажеш като те са при теб. Той ме пита как е, дали е лошо, аз му казвам, като гледа да прецени как е.

А мъжът ми го преживя много тежко, с две деца от хорските приказки, като мнение, жена ти е в затвора, това онова. Като че ли някакви престъпници бяхме. Той много тежко го преживя да се справя с две деца още малки, а едното още го кърмех. Отбих, когато влязох в затвора. Мъжът ми не искаше и двете деца едновременно да ги обрежем, че едното беше по-малко, но накрая се съгласи. Та същият човек, който ги обряза, ми вика: „Ако не ме издадете, аз да влезна в затвора, знай, че влезнеш ли в затвора, аз всичко възможно ще направя по София, но ти ще излезеш от затвора.“

Когато ми беше делото в град Гоце Делчев, много ме изнудваха да кажа кой е човека и извикваха ме в друга стая, сплашваха ме с полиция. На делото пак ме питаха кой е, че не съм човека, дето е извършил тая работа. Там много ме измъчваха, даже ме сплашваха, че на един стол ще ме слагат на ток да призная истината. И това беше голям ужас, не е за приказване. Показаха ми стола и викат: „Кажи кой ги обряза, защото иначе си пътник.“ Викам, каквото и да стане, думам си на акъла: „Дори да ме сложат на стола, няма да кажа ,кой е човекът. Той ми свърши работа, децата ми са живи и здрави, защо и той да пати, по дела и него да изкажа.“ Много пъти ми показваха стола, аз си мисля, че каквото и а да е, това ще е, ако умирам, ще умирам. Имаше един мъж от нашето село също заради обрязване на детето. Него го биха пред мен пред очите ми, нарочно пред мене го трепаха, за да мога аз да се уплаша, да кажа истината, но въпреки всичко, което се случваше, не издадох човека. И до ден-днешен ми е благодарен.

Когато влязох в затвора, бях бременна. Имаше жени от Вълкосел, Кочан, хора. Ние хващахме кола от там и си идвахме в отпуска. И тогава, като се прибирах тука, от стреса го махнах детето, защото ми казаха, че там ще раждам, там си имало дом. Аз си викам, че ми стига това дето прекалено много упатих с двете деца, та пък и трето. На третия месец една от командирките ме пита къде е детето, аз и казвам, че нямам повече дете. Аз и казвам, че ми

стигат тези две деца и аз, ако съм имала акъл, и тях нямаше да раждам, ако знаех, че така ще стане. И тогава голяма уважение ми имаха и не ми даваха тежка работа. На първата отпуска го махнах.

Когато отидохме в затвора, той беше празен, преди това имало някаква амнистия и ги бяха освободили всички, и когато влезнахме да имаше 10-20 жени. Докато поседяхме за един месец, целият затвор се напълни. Толкова народ беше тогава, толкова наплив през възродителния процес. Повечето хора там бяха по възродителния процес. Имаше една жена стара от Кърджали си спомням, тя, младите казали, че тя обрязала децата им. Тя там на легло, гледахме я толкова време. Аз докато бях за 5 месеца, тя си беше там. Ядеше, хранеха я на легло, никаква работа, но важното е да е в затвора. Тя и български не разбираше, но беше в затвора и останалите си викаме: „Те тая бабичка са вкарали тука, та какво остава нас да не ни вкарат." Имаше тук много народ, имаше жени от Кочан, Крибул, Вълкосел, Абланица, много бяхме тука от тоя район. Но от всяко село по един двама, за да сплашат хората и да не го правят повече. От нашето село бяхме трима - един мъж и две жени, от Вълкосел имаше три-четири човека.

Тогава правеха проверка на децата. Те ги водеха на детска градина и там ги проверяваха. Мъжът ми това време работеше в София, в Кремиковци. Този човек, дето ни свърши работата, ни каза да идем в Хисаря за един месец на почивка с децата, че така никой няма да ни разбере. Там има минерална вода, децата ще оздравеят по бързо, ние така и направихме - един месец бяхме в Хисаря. Хем той ни откара с колата от Пловдив до Хисаря, оттам един месец изкарахме в София при мъжа ми. И тогава си дойдохме тука два месеца ни нямаше, а те всеки месец са правили проверки на децата, сваляли им гащите. И аз още не се бях оправила, нямаше десет дена кат си бях дошла и дойдоха да ги проверят децата. Като взеха да реват тия деца, те си мислят, че пак нещо ще ги правят и почнаха да реват. Извиках им на тия изедници да не ми плашат децата и ги изгоних. На другия месец пак същото идват и вече насилствено започнаха да съблечат децата. Аз не ги пусках на детска градина, защото беше зимно време. Държах си ги децата у дома, аз не бях на работа и си ги гледах. И дойдоха пак на другия месец, пак насилствено да ги проверят. Бяха хванали големия на пътя, ама го подгонили и го гонят. Имаше хора от здравната, от съвета. Искат да му свалят гащите на улицата, за да видят дали е обрязан. И аз оттам като се ядосах и викам, че повече децата няма да позволя да ми ги тормозят. Ама те плачат, малкият се тресе, децата реват, та пушек се дига. Викам им да не ми плашат децата, те са обрязани какво има толкова. И до другия ден сутринта веднага полицията ме викнаха да ме питат вярно ли е това с децата. Аз им казах, че е вярно, но няма да им позволя да ми плашат децата. И имаше двама-трима полицаи, разпитваха ме и кмета там и секретарката подписаха там, че са свидетели на случая. И така останалото вече го казах. Това е, което преживях по време на комунизма, когато беше забранено всичко свързано с религиите и когато съдиха, както на тях им беше угодно. Няма значение дали си виновен или не, каквото решат да направят, го правеха.

Милетка, 45 години, община Сатовча

На 6 юли 1986 година е починала Медиха, която имала 6 деца. Било е средата на лятото, хората били в разгара на брането на тютюн, но през това време селото било обкръжено от въоражени, които следели за реда в селото, за носиите, за смяната на имената, а също и когато почине даден човек, трябвало да бъде погребан по български ритуал, а не по турски, защото хората в това село изповядвали ислямската религия.

След като е починала Медиха, управляващите веднага дошли в дома и, за да видят какво е станало. С идването в къщата на починалата с ковчег и заявили, че жената ще си погребе по български обичаи, е не по турски, защото тя е живяла в България, а не в Турция.

Но управляващите разбрали за починалата жена към 15 часа, а тя починала към 10 часа и докато дойдат те, нейните близки започнали приготовленията за погребението и си са направили техните ритуали по турския си начин. След като дошли комунистите, жената била вече готова за погребението и по пътя към гробищата кметицата от яд, че не е станало на нейната, хванала починалата за единия край на табута и искала да свали мъртвата жена на земята.

На децата на починалата жена било толкова тежко, че изгубили своята майка от една страна, а от друга, че по този начин са се гаврили с мъртвото и тяло. Едните дърпали мъртвата жена напред, а другите назад- кметицата вървяла най-напред и крещяла: „Спрете ги!“ „Донесете бързо ковчега да я сложим!“. Но близките на мъртвата са били с много силна воля и като хванали кметицата и я сложили до тялото на мъртвата. Тогава тя се изплашила и излязла от гроба, отишла в кметството и се обадила на полицията. Веднага след обаждането въоръжените идват с патрулката, хващат децата на починалата жена и ги закарват в МВР гр. Гоце Делчев. Там те пренощуват и на следващия ден е свикано прокурорско дело срещу тях. Съдията решава да ги осъди за една вина шест човека. Като им било разпределено кой по колко дни да лежи в затвора.

Най-голямата дъщеря трябвало да лежи в затвора 8 дни, втората, третата и четвъртата по 10 дни, а най-малкият брат и жена му 15 дни. Жената на брата била освободена след втората нощувка, защото е имала 3 малки деца, за които нямало кой да се грижи.Докато били в затвора, те били принудени да поддържат хигиената на МВР гр. Гоце Делчев. След като свършила присъдата, те били освободени и когато се завърнали в родното си село, видели кметицата да плаче, защото не е била доволна с тази присъда, искала по-тежка присъда - да ги пратят в затвора в „Белене“, където да дробят с мотика камъни.

*От такива подобни случки са страдали и ронили кървави сълзи цялото население в с. Вълкосел, които искали да погребат близките по старите ритуали и обичаи в „табут“, а не в „ковчег“, като изисквали българит**е.***

* * *

До другаря Д. Кехайов
Секретар на ОК на БКП
Благоевград

МОЛБА
от Албен Н., учител в основно училище „Анещи Узунов", с. Рибново, окръг Благоевградски

Др. Секретар,

В продължение на 29 години работя като учител в основно училище „Анещи Узунов", с. Рибново. Известно Ви е, че селцето е изостанало с тежки битови условия, продиктувани от битовия консерватизъм и религиозен фанатизъм на местното население. Обвинен съм, че не работя по възродителния процес. Това обвинение не ми дава спокойствие, считам го за клевета и е клевета, донесена от някой злобар, който налива вода във вража воденица и има дълбоко замислени цели. Ще се опитам да докажа, че донесеното при вас не отговаря на истината. Съвсем накратко ще се опитам да Ви опиша дейността си по този въпрос.

1. През 1960 година в пъпа на фанатизма ние с моята съпруга и двамата „разноверци" (всъщност едноверци, защото и двамата сме атеисти) създадохме семейство, без да се страхуваме от хорските хули и анатеми. С нашето човешко отношение към населението, с нашата просветителска работа, с разяснителната ни работа сред населението за грижите на БКП за духовно и материално израстване на народа си изградихме авторитета. Примерът на мене и моето семейство оказа въздействие, а смятам, че не ми е бил и малък приноса в това отношение. Дейността на жена ми я познавате донякъде. Но още тя научи жените на модерно ръчно плетиво и везмо. И този начин използуваше, за да я обикнат жените. А всяка жена иска да знае нещо ново и хубаво, нещо интересно и модерно. Помагали сме на закъсали семейства и материално: Славей Чакалов, семейство Боботови, Въглареви и много др. Собствените ми деца до 7 клас се учеха в Рибново. Винаги са другарували с рибновските деца. Не бяха редки случаите, когато се прибирам в къщи и да намеря техни другарчета, с които заедно си учат уроците или да решават задачи. По примера на големия ми син, който завърши МГ"Сергей Корольов", отидоха да учат и Манчо Джуркин, Билян Джуркин, а през изтеклата година още 5 деца завършиха същата гимназия. В други училища също продължаваха да се учат мои ученици и ги завършиха. Смятам, че това е възродителен процес. Откъртването макар и колкото лещено зърно от гранита на фанатизма считам за успех и за възродителен процес. В лични контакти съм влязъл и със стари и с млади, за да им изяснявам научно някои въпроси, които се тълкуват от религията ненаучно. Това може да се провери.

2. През 1960 година под мое лично въздействие и влияние в с. Скребатно (родното ми село) на сестра ми Нуша направихме първата съвременна българска

сватба без всякакви религиозни ритуали.

3. През 1964 година, когато разярената рибновска тълпа се втурна към учителите, за гаври с тях, аз излезнах пред нея и се опитах да я вразумя, като казах: „Хора спрете. Помислете, че има утре. Опомнете се“. Възпрях ги. Дори се намериха хора от самите тях, които ни изпратиха до края на селото, за да не се случи нещо лошо с учителите.

4. През 1963 година съм си сменил името, а през 1965 година си извадих нов паспорт. През 1971 година, когато много учители бяха освободени от работа по този въпрос, аз проблеми нямах.

5. През 1973 година, когато се заменяха имената на местното население от Рибново със звучни български имена, аз активно участвах в една от комисиите.

6. През 1974 година, когато се сменяваше облеклото на ученичките с ново съвременно и бяха захвърлени турско-арабските атрибути в облеклото, лично участвувах в укротяването на жените майки, които бяха напълнили двора на училището. В укротяването участвуваха още трима учители, а другите се изпокриха. Но успяхме да наложим новото облекло.

7. В продължение вече на две години пробивам смело без страх за възстановяване на традицията сурвакане и в Рибново. Без да се смущавам, минавах през площада с децата от моя клас, които носят със себе си хубаво украсени саморъчно сурвачки и сурвакаме, разбира се, на този етап предварително подготвени хора. Срещаме отпор от някои родители като казват, че децата вървят да просят, но след като изясним, че сурвакането е стар български обичай с пожелание за здраве, се съгласяваха и ги пускаха. Успяхме и в това отношение.

8. Въпреки големия отпор на родителите за празнуване на рождени дни в къщи тази година направихме рожден ден на Станислав Киселов от моя клас в къщи с ритуала, както е за всички български деца. Запалване на свещички, духане и т. н. това също изискваше предварителна работа и подготовка на родителите. На няколко места опитах, но на едно място успях. Дори един родител ми каза: “Другарю Учител, съгласен съм да дам 100 лева, да си го направите в училището, а не в къщи. Старите се карат и не може.“ (Родителят е Събин Авидиков).

9. През зимния период замених кърпите на момичетата от моя клас със саморъчно изплетени шалчета на 100%. В топло време ги накарах да не носят никакви кърпи. Стремежът ми бе да модернизирам облеклото.

10. През пролетта на 1984 година давах нощни дежурства на джамията, без да се страхувам от хорските хули.

11. У децата, които съм обучавал в урочната ми и извънурочната дейност, съм изградил българско съзнание. Проучвали сме имена на местности, доказващи историческото минало на населението от село Рибново. Дори в момента готвя материал за 11-те педагогически четения по този въпрос. През всичките тези 29 години намеренията ми са били светли и правдиви - провеждане на политиката на БКП за приобщаване на това население към нашата българска нация, от която е било

откъснато по насилствен път през вековете и заблудено от верския фанатизъм.

Не си спомням случай да ми е поставена задача от партийното или административно ръководство и да не съм я изпълнил. Нещо повече. Този въпрос ме е вълнувал и съм давал предложения на събрания или други сбирки: Да се работи комплексно от всички ръководства с поверените им служители или работници, за да няма пропуквания. Изискванията да бъдат единни. Навсякъде и от всеки. Не един да излиза напред, а друг да се крие в миша дупка. Но преди всичко личен пример от всеки от най-високопоставения до най ниско седящия.

Др. Секретар, около мен и съпругата ми са донесени при вас клевети, които стрелят на живо, направо в сърцето, за да унищожат нещо светло, нещо прогресивно, нещо ново за внедряването, за което работим чистосърдечно. Аз и семейството ми сме целите възродителен процес. Това е истината. Отклонение по този въпрос нямаме.

Макар че с Вас се срещнахме и разговаряхме устно, аз сметнах за нужно да Ви опиша тези неща, за да може изпратеният от Вас безпристрастен арбитър да се ориентира в проверката.

Още веднъж най-учтиво Ви моля изпратете човек, който да изясни кога, с какво и къде съм пречил на възродителния процес. Но всичко това да става не зад гърба ми. Нека се срещнем очи в очи, за да се изяснят нещата. Не искам нито прошка, нито някаква защита. Искам да се види истината. Искам справедливост.

Надявам се, че ще удовлетворите молбата ми.

24 август 1984 година А. Н
село Рибново

* * *

До Другаря Лазар Причкапов
Първи секретар на ОК на БКП
гр. Благоевград

МОЛБА
от Блага Н., село Рибново, окръг Благоевградски

Уважаеми др. Секретар,

В няколко страници е необходимо да ви запозная с моята работа и с моите мъки и страдания. Вярвам, че справедливо и принципно ще отсъдите.

През 1956 година по мое желание постъпих на работа в най-трудния район на Гоцеделчевска околия, село Рибново. На 20 август 1956 година стъпих в селото. Първите ми впечатления бяха невъзможни: стари схлупени къщурки, улиците тесни сокаци, вода- само две чешми, хванати от реката, електричество нямаше, хляб нямаше, снабдяването - със самарен добитък, вашките умираха от старост, учили-

щето - стара къща, залепена до джамията. Хората с мръсно облекло, кърпено или скъсано. Децата облечени в дрипи, но очите им чести, жадни за нещо ново. Горепосочените трудности не ме изплашиха. Останах да работя.

Културата на населението бе ниска. Изостаналостта бе породена от изостаналостта, от лошия терен, от битовия консерватизъм и религиозен фанатизъм, насаждан векове наред и поддържан от 20-те - 30-те години. Бях първата прогимназиална учителка. От мен се очакваше много. Започнах къртовска работа, не само чрез урока, но и чрез кръжока по физика разпространявах научни знания. Получаването на „гръмотевица" и „светкавица" в кръжока и в кафенето сред родителите на моите ученици, чоплеше в съзнанието, след коментарии.

Доказвах им, че всички деца са еднакви по света и ги уверявах, че и техните деца могат да учат като другите. Имах ученици - първенци във викторини по математика, награждавани с екскурзия из страната: Адалберт Исев, работещ в счетоводството на филиала Осиково, Янко Георгиев, инженер в хранителната промишленост в Русе, Янко Атипов, инженер в Бургас, Кичуков, инженер в Разград и много други, завършили висше, полувисше и средно образование над 100 човека, от които 12 момичета. Разбира се не са много, но като се има изпредвид каква твърдина е Рибново, не ни е било лесно.

През 1960 година в Рибново създадох семейство с учител от Скребатно „друговерец" (атеисти сме). В пъпа на фанатизма това не е малко. Въпреки това с човешкото си отношение към рибновци ние изградихме нашия авторитет. Не съм парадирала с това пред никой. И не желая. Родиха ни се двама сина. Израснаха в Рибново, основно образование завършиха пак в Рибново. Сега единият учи в Енергетическия институт в гр. Москва, а другият в МГ „Сергей Корольов" в гр. Благоевград. По техен пример завършват вече 10 деца МГ, от които двама следват математика в Пловдивския университет и един следва във ВПИ гр. Благоевград.

Преживях в Рибново и 1964 година. Тълпа нахлу в квартирите ни. Изгониха ни от селото. 20 дни след това инспектори от отдел „Народна просвета" ни увещаваха да се върнем. Трябвало да изпълним повелята на БКП. И ние се върнахме. Заработихме не как да е, за да отстраним злобните, изплашени и недоверчиви погледи на хората.

През 1971 година бях издигната за директор на училището, но това не се нравеше на Симо Гюльов. Той проведе избор в учителския колектив за директор, въпреки решението на ОБПК с. Огняново. Но за негова беда и от учителите бях избрана аз за директор. Аз трябваше да оправдая доверието и на ОБПК и на учителския колектив.

Амбицирах се. Запретнах се и започнах усилена работа в три направления - ръководно-управленческо, стопанско и обществено. По първото започнах с моето самообразование, завърших втори клас квалификация, подпомагах учителите, които всяка година се меняваха. /В продължение на 28 години в Рибново са се сменили 273 учители, от тях нередовни 153, пенсионери 10 и редовни 110/. По възродител-

ния процес работихме по тригодишни програми. Въпреки трудностите успявахме. През 1973 година след упорита работа сменихме облеклото на момичетата от училището със съвременно, не последни от Гоцеделчевски район. Първи в селото внедрихме новите имена, въпреки заплахите от някои реакционни местни елементи, които ни изпращаха и „честитки със следното съдържание: “Терористи, спрете терора над децата, защото някоя вечер ще получите „честитки“ и в двата дома. Ген. Гривас“. Внедрявахме рождени дни, увеселителни вечери със съвременни танци и музика. Пренасяхме рождените дни в домовете, усъвършенствахме облеклото на децата. Възстановихме традицията „Сурвакане“. За създаването на емоционалност при провеждане на мероприятията закупих фанфарна музика, създадохме тамбурашки състав в училището и т.н. Всичко насочено в една цел. Всички мероприятия изнасяхме на селския площад. Пет пъти изнесохме поетичен рецитал „1300 години България“ с участието на 86 деца. Посещаван бе от цялото население. Като възрожденци почти всяка година по инициатива на учителите сред населението на Рибново, Осиково, Скребатно сме изнасяли пиеси. Подготвяли сме „Тревога“, „Боряна“ и др. През тази зима изнесохме „Сияйна роза“ . Пет пъти в Рибново, от които 1 път само за жени. 150 жени от Рибново посетиха пиесата.

По стопанската дейност: довършихме последния етаж на училището, направа на ограда, навес за отоплителни материали, тоалетна, асфалтиране на двора, текущи ремонти и др. Обзавеждане на училището с УТС и дидактически шкафове.

Обществена дейност: членувала съм в ОБПК и сега съм член на ОБСК на БКП в с. Рибново. Пропагандист съм през всичкото време. От две години съм към ППО. Създадох и утвърдих самодейния състав, който е носител на много отличия и медали. Създадох клуб на жената -активистка, в който членуват повече от 70 жени от селото.

Там, където хората или семействата са срещали затруднения винаги съм се явявала при тях. За добра работа съм наградена с орден „Кирил и Методий“ II степен, с юбилеен медал „100 години - Априлско въстание“ и други предметни награди.

Вероятно моята работа, моето отношение към местното население и неговото уважение от друга страна озлобиха особено много другаря Гюльов. И започна той по различни пътища, но в една цел - ликвидиране на добрите, работливите кадри и издигане на угодниците, чашкаджиите. По този начин бяха ликвидирани Борис Пасков от Осиково, Митко Димитров, Албен Лоланов, Камен Джуркин, Деян Робов и много други. Аз бях №7 според донесените ми сведения, но все не успяваше. Беше направил път до дирекция „Народна просвета“ по времето на другаря Серафимов, който на 21 септември 1977 или 1978 г. дойде да ме сменява, но си отиде с думите: „ Дерзай, колежке. Работи, както си работила до сега.“ При др. Чолев също направи опит - 2 пъти, но неуспешен, и най-после тази пролет успя, след като влезе под кожата на другар от ОК на БКП.

Как стана: На съвещанието в с.Сатовча по възродителния процес в доклада

на др. Кехайов бе изнесен материал за училището в Рибново, че един прислужник е работил, а две заплати получавал. Аз разбрах и писмено реагирах на др. Кехайов. Той ме разбра и бе казал на др. Чавдарова: „Ние на Блага трябва да се извиним“, но... др. Войнов така ме накастри, че ще го помня, докато съм жива. И започнаха мъките ми. На 11 юли ме извика др. Воденичаров и ми каза, че от ОК на БКП са се обадили ние с моя съпруг да напуснем Рибново, защото около нас била създадена обстановка. След обмяна на мисли и мнения стигнахме до извода: че това за обстановката не е вярно и че той е зад гърба ми, но не бил първи секретар, за да решава той въпросите: „Търси си правдата.“

На 12 юли бях при др. Канин. Изрази мнение, че около нас може да има и нещо пресилено, но решението до утре вечер трябвало да бъде в ОК на БКП. След обяд от 16 часа трябвало да бъда в ОБПК, където ще се решава моя въпрос. Отказах да отида, защото бях много разстроена. Не бях в състояние в този вид да ме гледат другите.

На 16 юли отново при др. Канин. Разговаряхме. Отговора му бе: „Решението остава непроменено“.

На 17 юли при др. Мързев, главен специалист при ОБСНМ. Помолих го за преценка. Той обеща да ми изработи. На 18 юли отидох да я взема, но др. Канин му забранил да ми се дава преценка. 26 юли в гр. Благоевград др. Кехайов. Споделих моите неприятности с него. Изводът бе да остана учителка в Рибново. Съгласих се.

27 август в гр. Гоце Делчев срещнах др. Канин. Отново разговаряхме. Казах му, че не бива да ме мъчат повече. Нека си назначат човек, който да поеме работата в Скребатно. Отново не стигнахме до единомислие.

29 август в гр. Благоевград при др. Колев: „Блага, решихме да преминем на този вариант да останеш учителка в Рибново.“

3 септември в гр. Благоевград при др. Кехайов и др. Войнов: „Ще останеш учителка в Рибново.“ До този момент съм без заповед. Др. Канин не бил съгласен и т.н.

Другарю Секретар,

Решението на ОБПК е в противовес с устава, защото един ръководител да го смениш, за да го преместиш е необходимо да му се направи оценка, а не да се разглежда остаряла от минали години оценка и да му се дава устна оценка. Смятам, че ОСНП по чл. 24 от КТ също няма право да ме мести.

Мотиви, които ме задържат:

1/ В Рибново работя в продължение на 28 години. Свикнала съм с хората. Взаимно се уважаваме. Мило ми е. Що се отнася за „обстановката около нас“ е изкуствено създадена не от хората, защото доколкото разбрах има писма до др. Кехайов в моя защита от рибновци.

2/ Имам събрани много материали, доказващи националния произход на това население. Част от тях съм изнасяла по селския радиовъзел, на седенки, при непринудени разговори. За да ги попълня и обобщя трябва да бъда сред тези хора.

3/ Нима тези, които идват от София, Пловдив, Станке Димитров, Благоевград за увеличение на пенсията ще бъдат по-полезни от мене по възродителния процес /народностното единение/.

4/ В Скребатно училището се състои от 33 ученика от I до VII клас. Всички са слети в 3 паралелки. Не се виждам полезна там.

5/ Издържам студент, ученик и изплащам заем.

Всички, с които съм провеждала разговор казват:

„Аз тебе като директор те поставям на много високо ниво" - др. Мързев.

„Аз високо ценя твоя интелект" - Колев.

„Ние високо ценим вашия труд" -др. Кехайов.

„Вие се ползувате с много добро име. Опитен педагог сте. Висока оценка ви се дава от комитета" - Канин.

Пред ОБСК в Рибново „Другарката Блага Н. има отлична оценка за работата."

„С преместването на Блага Н. ние ще загубим един стълб на обществената и политическа работа в Рибново."

„Кажи на другарите, че наливат вода във вража воденица. Кой е дал повече от тебе за възродителния процес" - Васил Урдев, борец против фашизма, дългогодишен просветен деец от гр. Гоце Делчев. Нескромно е, но трябва да ви ги пиша тези неща.

Далеч съм от мисълта, че съм идеална, и аз съм жив човек.

През целия си живот в Рибнаво съм била със светли и чести намерения и постигане на една цел: „Да допринеса доколкото мога за духовното издигане на населението чрез съзнателна, целенасочена, системна и настъпателна работа.

Преместването ми в Скребатно считам за несправедливо отношение към мене. Много Ви моля. Разгледайте моя случай. Не искам милост. Не искам защита. Искам справедливост.

Вярвам Ви др. Причкапов.

09.09.1984
с. Рибново С уважение Блага Н.

* * *

До др. Секретар на ОК на БКП
гр. Благоевград

Др. Секретар,

Ние долуподписаните, като изразяваме нашето и най-много като наше мнение от с. Рибново, искаме да ви помолим. Върнете ни другарката Блага Н. в нашето село, оставете я да си дочака пенсионните дни в Рибновското училище. Тя от първия учебен час и до сега вече 27-28 години учи децата ни и нас упорито и умело с високо педагогическо майсторство. Води голяма обществена дейност сред хората и

учениците. Няма мероприятие в обществения живот в селото ни, в което тя да не участва най-активно. Старае се да помага на всички - и на деца, и на възрастни. Ние и нашите деца с болка на сърцата си понасяме това, че искате да преместите нашата любима учителка другарката Блага Н. и ръководителка. Смятаме, че селото ни ще запустее без нея. Не мажем да разберем какво толкова е сгрешила, че искате да ни лишите от нея. Тя е прекрасен човек и директор. Досега такъв директор не е имало в нашето училище, да работи с нашите жени толкова умело.

Да, чуваме, че нещо нередно се постъпва спрямо нея и съпруга ѝ др. учител Албен Н. Като учител е взискателен учител и родителите с голяма радост искат да си пращат децата при него да учат. Той е честен, скромен, упорит и взискателен учител. Като тях няма такива добри и упорити учители. За тях двамата, започнали първия учебен ден, за тях Рибново е тяхното родно село. Учеха нас, а сега нашите деца 27-28 години. Учат на писмо и четмо нашите деца, на обич към родината ни. Затова ви молим оставете ни я. Смятаме, че те заслужават уважение и зачитане, а не тормоз. Горераписаното потвърждаваме с подписите си. Молим ви др. Кехайов.

Следват имената и подписите на 22 човека от селото.

Послепис:

И други много и много жалеещи и милеещи за нея в селото ни.

И накрая пак ви моля не ни отнемайте др. Блага Н. от нашето село, прекрасен човек е тя. И други подписи ще има, но смятаме, че няма да бъде нужно, др. Кехайов.

„ДЕНЕМ СИ ГО ПОГРЕБЕМ ПО ВАШЕМУ, А НОЩЕС ГО ИЗРАВЯМЕ И ГО ПОГРЕБВАМЕ ПО НАШЕМУ“

Ще започнем с един откъс от „Шегата“ на Милан Кундера: Людвиг случайно влиза в църква и става свидетел на церемония - жени, носещи бебета, и момчета и момичета с червени вратовръзки им поднасят букети от рози. На въпроса към партийния му другар Ковалик, който ръководи ритуала, дали това е кръщение, Ковалик отговаря, че това е церемония по приветстване на нови граждани в света и че той смята, че само чрез такива церемонии Партията може да триумфира в борбата с реакционните, архаични влечения на хората към църквата. *„Людвиг кимна и попита дали няма по-ефективен начин да се отучат хората от религиозните церемонии, като им се даде възможност да избягват всяка церемония. Ковалик каза, че хората никога няма да се откажат от своите сватби и погребения. И от тази гледна точка... ще бъде жалко да не ги използваме, за да приближим хората към нашата идеология и държава.“*[1]

От 1996 г. до днес сме осъществили редица социални и изследователски проекти сред българи мюсюлмани от Западните Родопи и това ни даде възможност да съберем много автобиографични интервюта, както и спомени, свързани с „възродителния процес“.[2] През 1997/1998 г. проведохме и специални интервюта за представите за смъртта, отвъдното и традициите на погребенията с възрастни ходжи от Сатовча, Горно и Долно Дряново, Рибново, Доспат, Дебрен и Якорудско, а също и с възрастни мъже, определящи се като религиозни и участвали в множество погребения.[3] Анализът на тези интервюта, сравнен с предписанията на

---

[1] Marci Shore. The Sacred and the Myth: Havel's Greengrocer and the Transformation of Ideology in Communist Czechoslovakia. In: Contagion: Journal of Violence, Mimesis, and Culture, Volume 3, Spring 1996, pp. 163-182

[2] Петър Воденичаров, Кристина Попова, Анастасия Пашова. *Искам човека да е винаги приятен и да си правим моабет (Речево поведение и жизнени светове на българи мохамедани от Гоцеделчевско и Разложко),* С., 1998; Пашова, Анастасия и кол. *Искам благородна професия... (Традиция, мода, модерност в Западните Родопи), Благоевград,* 2000, Пашова, 2011); Колекцията от спомени е включена в архива на *Балканско общество за автобиографистика и социално общуване* (БОАСО) - Благоевград.

[3] Вж: Пашова, Анастасия. *Смърт, гроб и магия (в личните концепции на българи мюсюлмани от две родопски селища),* В: „Свети места на Балканите“, Изд. „Лице“, Благоевград, 1996, стр. 167-198.; Пашова, Анастасия. *Митът за единствеността на Аллах и „служебната“ харизма на ходжата.*, В: Предци и предтечи, митове и утопии на Балканите, Бл-град, 1997, с. 93-109; Пашова, Анастасия. *„Погребваме ги*

Корана[4] и Ислямското вероучение[5] ни позволи да очертаем основните идеи за смъртта и погребението в каноничните книги и народните представи на мюсюлмани от Западните Родопи. В този смисъл в изследването правим опит да тематизираме следните въпроси:

Каква е комунистическата идеология, свързана със смъртта и погребението и как бюрократично-тоталитарната власт я налага над населението;

- Какви са мюсюлманските представи и традиции, свързани с погребалната обредност, в сравнение с християнските и в какво същностно са различията;
- С какви средства и как се води „борбата" на тоталитарната власт срещу мюсюлманската погребална обредност и традиции в Благоевградски окръг? (по архивни източници);
- Какви стратегии използват мюсюлманите от Западните Родопи за „справяне" с наложената им „нова" погребална обредност? (върху основата на лични техни разкази).

Комунистическата идеология за смъртта, погребението и спасението

Ще разгледаме отношението на комунистическата власт към смъртта и погребението в светлината на концепцията на Асен Игнатов[6] за комунизма като за религия без Бог, като изопачено манихейско християнство, облечено в сциентистката реторика на късното Просвещение. Комунизмът е вяра и като вяра той има своя теология, своя догматика и свои канони: той има свети пророци - бащите на марксизма-ленинизма, светци мъченици - убитите революционери, църковни събори - партийните конгреси, мистична църква - партията „майка мила", въплъщение на историческата необходимост, свети мощи - труповете на мавзолейните вождове, молитвени олтари - кътовете на героите-патрони. Тъкмо като ортодоксална религия комунистическата власт проявява не само политически и икономически претенции, но иска и да проникне дори в най-интимните сфери, за да „preроди Човека" и да му осигури безсмъртие. *„Комунизмът съответства на една ирационална нагласа на човека, на един архетип. Един от фундаменталните митове, чрез които може да бъде обхванат от една страна светът, а от друга - действието, е митът за разрушението и съграждането, за свещеното убийство, за ритуалната жертва, без което раждането е невъзможно."*[7]

голи, защото голи са се родили" (Представи за смъртта и отвъдното - погребални обичаи и обреди у българите мюсюлмани от Западните Родопи). В: „Искам благородна професия... (Традиция, мода, модерност в Западните Родопи)", Благоевград, 2000.

[4] Теофанов, Цветан. Превод на Свещения Коран, София, 1999.

[5] Генджев, Хаджи. Ислямско вероучение, София, 1993.

[6] Игнатов, Асен. Психология на комунизма., С., 1991 г., стр. 73-75.

[7] Пак там, стр. 166.

Марксистко-ленинската идеология не признава евангелското разделение между „кесаревото“ и „божието“, между политическото и личното. И въпреки че моралните усърдия на другарите имат значение, съдбоносна е единствено „беззаветната преданост към Партията“ - авангард на Историческия процес, от която идва и доброто, и лошото, но която „винаги е права и когато сгреши дори“. В „новата религия“ не личността, а съзнателната принадлежност към универсалния колектив (световния пролетариат) има спасително значение, тази религия е нетърпима към каквато и да е идея за частна собственост, инициатива, мнение, както и за лична отговорност и вина.

След радикалните политически, икономически и културни реформи през 1940-те - 1960-те години, свързани от една страна с „религиозна екзалтация пред олтара на светлото бъдеще“, и от друга, с масово насилие и изкупителни жертви - буржоа, кулаци, свещеници, интелигенти, „врагът с партиен билет“ - мечтаният „земен рай“ така и не настъпва. В края на 1960-те обаче настъпват унгарските събития и Пражката пролет. Вацлав Хавел в есето си „Силата на безвластните“[8] разказва историята на зеленчукопродавеца, който след Пражките събития поставя сред картофите и доматите лозунга „Работници от всички страни - обединявайте се!“, за да означи лоялността си към режима, в чиято идеология вече никой не вярва. Марси Шоъ[9] в анализа си на чешката десидентска литература от 1970-те говори за това време като за време на „ритуализиране на ритуалите“, на преминаване от комунистически към тоталитарен режим, който размива границите между жертвите и поддръжниците на системата. На преден план излизат не субектите на властта, а идеологията, към която всички са принудени да проявяват макар и ритуална лоялност и съучастие. Макар че ритуалите вече нямат сакрален смисъл, тяхното всеобщо изпълнение има задача да скрие личните отговорности и вини за напразните жертвоприношения. Затова въпреки че всички се преструват, че „Царят не е гол“, всеобщото изпълнение на „ритуализираните ритуали“ е важно за оцеляването на системата - границата между жертва и палач трябва да премине през всеки гражданин на тоталитарното общество. През 1970-те години у нас ентусиазмът на идеологическата пропаганда отстъпва място на умората на идеологическата ритуалност. За да се посъживи, към идеологията се добавя, без да се преосмисля, и националистична реторика, като така се стига до поредния парадокс- двусмислица - интернационален национализъм, означаван като „интернационално и патриотично възпитание на трудещите се“. Усилията на партийни, културни и научни дейци се насочват към разработване на „единна обредна система“ за „единната социалистическа нация“, която трябва да обхване и шлифова идеологически всички ритуали от раждането до смъртта.

[8] Хавел, Вацлав. Силата на безвластните, 1979 г.

[9] Marci Shore. *The Sacred and the Myth: Havel's Greengrocer and the Transformation of Ideology in Communist Czechoslovakia*. In: Contagion: Journal of Violence, Mimesis, and Culture, Volume 3, Spring 1996, pp. 163-182.

До началото на 1970-те години у нас няма специално разработен и установен ритуал по погребенията.[10] Разкрити в началото на 1970 г. с решение на секретариата на ЦК на БКП от 03.02. 1970 г. в края на 1972 г. Домовете на атеиста се преобразуват в Домове за социалистически бит и култура, които се заемат с промяната на семейната обредност, окончателно разработена през 1978 г., когато Държавният съвет на НРБ (12. 04.) приема Наредба-закон за развитие и усъвършенстване на празнично обредната система в НРБ. Окончателният сценарий е разработен през 1981 г. и наложен в следващите години. [11]

Няма да се спираме подробно на въвеждането и утвърждаването на новата социалистическа погребална обредност в края на 1960-те и началото на 1970-те години, защото подробно е изследвана и описана от Иван Еленков.[12]

Кои са най-общите особености на новия погребален ритуал?

Той възприема и идеологически модифицира някои от външните „потреби“ на християнския ритуал - ковчези, облекла, цветя, музика, паметни плочи със снимки, некролози и траурни знаци. Липсва църквата, като място за част от ритуала, свещеникът, като основно лице, и религиозният ритуал и молитвата. Погребалният ритуал, лишен от християнски сакрален смисъл, се натоварва с идеологически клишета и национални препратки (Омуртаг, Яворов и др.) Така погребението се превръща в полупрофесионален театрален спектакъл със строг сценарий, роли, костюми и декори, разигравал и в „Домовете на покойниците“, и в гробищата, наричани в документите и „филиали за траурни ритуали“[13]. С един цитат ще напомним само за атмосферата на „новото погребение“:“*Залата, с нейното художествено оформление, костюмите на водещите ритуала, осветлението, ароматите, музиката и стиховете. Никой от гореизложените фактори не трябва да изпъква от цялото - това ще разкъса вниманието на присъстващите. Всяка претрупаност на залата или на реквизита пречи на главната цел на ритуала - присъстващите трябва да се концентрират главно върху думите, казани за покойния и неговите близки. Това е, което ще накара хората да се замислят върху проблемите и смисъла на живота, живот, който им предстои да живеят - човек си*

[10] Еленков, Иван. *Към въпроса за въвеждането на траурния ритуал и социалистическата празнично-обредна система у нас - 1969-1971* г., В: Християнство и култура, бр. 7, 2009, стр. 92.

[11] Вж. Пашова, Анастасия. *„Днес остана празно едно работно място“ (Нова идеология за смъртта и погребалната обредност на държавния социализъм в България от 50-те - 70-те години на XX век).* В: Балканистичен форум, 2006/1-2-3, стр. 319-340.

[12] Еленков, Иван. *Към въпроса за въвеждането на траурния ритуал и социалистическата празнично-обредна система у нас - 1969-1971* г., В: Християнство и култура, бр. 7, 2009 г., стр. 92.

[13] Пашова, Анастасия. *„Днес остана празно едно работно място“ (Нова идеология за смъртта и погребалната обредност на държавния социализъм в България от 50-те - 70-те години на XX век).* В: „Балканистичен форум, 2006/1-2-3, стр. 327.

отива, но делата му остават - значи, накрая всичко има смисъл“. [14]

Траурната реч трябва да изтъква вечното превъплъщение и неизбежното спасение - мъртвото тяло няма да изчезне, в природния кръговрат от една форма на материя ще се превъплъти в друга, а „политически благонадеждните“ души ще издържат Строгия съд на историята - трудовите им дела и предаността им към Партията ще им осигурят „вечна памет“, гарантирана както от идеологическите откровения за историческата необходимост, така и от службата на Отечеството „В тях (децата) той е оставил пламъка на родолюбие, закърмил ги е в български дух.“

Ислямските представи за смъртта, отвъдното и погребалните практики в сравнение с християнските

Ако за християните иманентността на Бога в света предполага и естетическото като път към познанието и преживяването на божественото, то ислямската трансцедентност на Бога изключва изобразяванията, ограничава разкрасяванията на ритуалите, а и на света изобщо. В Корана земният живот се разглежда само като „измамна наслада“, а неговата истинска цел е спасението в Съдния ден: *„Всяка душа ще вкуси смъртта и вашите награди напълно ще ви се изплатят в Деня на възкресението. Който бъде отдалечен от огъня и бъде въведен в Рая, той ще сполучи. А земният живот е само измамна наслада“.*[15] Фундаментална в исляма е не идеята за красотата, а идеята за чистота - телесна и душевна, която пронизва основните практики, препоръчани от Корана - ритуалното изчистване (абдест) преди молитвата (намаза), седмично измиване на цялото тяло (гюсюл), забрана на „мръсното“ свинско месо, обрязаните момчета се смятат за по-чисти, душевното изчистване чрез пости по време на Рамазана (оруч), задължителната милостиня (закат) означава буквално ‘пречистване’ на богатството, браковете вътре в общността се смятат за по-чисти. Очистването има водещо значение и при погребенията, при това разделянето на душата от тялото се смята за болезнен дълъг процес, който окончателно завършва едва на 52-ия ден, поради което тялото на покойника не се смята за труп, а за чувстващо и подготвящо се чрез ритуалите на пречистване за отвъдното. Това прави особено болезнени за мюсюлманите издевателствата над телата на покойниците при налагането на единния погребален обред. Умиращият (мунтазар ‘който се очаква’) се облича с чисти дрехи и се преобръща на дясно към Кибла, чете се сура от Корана. След смъртта тялото се поставя на специална дъска (темшир) извън къщата и последователно се измива три пъти през кърпа с хладка вода, за да не страда покойникът. То се извършва от ходжата или жената на ходжата или от техни обучени помощници по строго определен ред. След изкъпването (гусюл) се прави абдест (ритуално изчистване). Измитото голо тяло се завива в бял чаршаф (кефин). Ангелът на смъртта Азрил започва мъчителното изтръгване на душата, поради което всички води в къщата се смятат за окървавени и трябва да се

[14] Пак там, стр. 329.

[15] Коран, сура 3:185.

излеят. Голото тяло има много важно значение, то е не само очистено от всички социални знаци и привилегии, но свидетелства за връзката между раждането и смъртта и възраждането, подчертавано в Корана. *„О, хора, ако се съмнявате във възкресението (вижте как). Ние ви сътворихме от пръст, после от частица сперма, после от съсирек, после от късче, сякаш не дъвкано месо - оформено и неоформено, за да ви изявим (нашата сила). И оставяме в утробите, когато пожелаем за определен срок, после ви изваждаме като деца, после (ви препитаваме), за да стигнете своята зрелост. И някой от вас умира, а някой от вас бива доведен до най-окаяна възраст, и тогава не знаете нищо, след като е знаел“.*[16]

След очистването на покойника мъже полагат тялото на специална дъска (табут), пазена в джамията, и го занасят на ръце до гробището, като роднини са изкопали гроба преди това. Всички мъже застават с лице към Мека и присъстват на намаза на мъртвия. Ходжата извиква името на майката на покойния, за да го събуди, след това го призовава по малко име, за да чуе заупокойната молитва (телкин). *„И преди да го погребем има един камък... там, който се казва мусала - ташиф. Там първо се слага мъртвия, а живите му се кланят - железе. След това го вдигат и го слагат в гроба. Погребваме го, като не слагаме нищо друго - нито сандък... нищо, направо го слагаме там. Дъски слагаме върху мъртвия, като оставяме една дупка, през която да се изправи, като му излезе душата.*“[17] Поставяне на специални надгробни знаци „за гордост или популярност“ се смята за харам (грях).

Вярва се, че душата не умира, живее в отвъдното, явява се при близките по време на Рамазана като пчела, а и в сънищата, очакваща Деня на възкресението (Машар), когато ще се съживят мъртвите тела.

„Човек умира, тялото изгнива, душата си е същата. Тя представлява като една пчеличка и си ходи, където му кажат. Затова Аллах е създал дръвчетата и тревите, за да можем да се сещаме, че пак ще оживеем. От мъртви да станат живи, от живи - мъртви пак ще станем, ще оживеем пак в задгробния живот. Пак така ще оживеят всички. И всички ще бъдем на по 33 години, няма да има голямо, няма да има малко, няма да има старо.“[18]

Християнското въплъщение на Бога в историческата личност на Исус Христос придава на усъвършенстването на личността важно спасително значение, докато за мюсюлманите принадлежността към „умата“ - универсалния религиозен колектив без разлики по раса, народ, класа, възраст - има най-важно спасително значе-

[16] Коран 22:5.

[17] Пашова, Анастасия. *„Погребваме ги голи, защото голи са се родили“ (Представи за смъртта и отвъдното - погребални обичаи и обреди у българите мюсюлмани от Западните Родопи).* В: „Искам благородна професия... (Традиция, мода, модерност в Западните Родопи). Благоевград, 2000 г., стр. 182.

[18] Пак там, стр. 183.

ние. Доктрината за изкуплението чрез саможертвата на Исус Христос въздига любовта като възможен път към спасението, докато в исляма такава роля играе преди всичко Законът - той е низпослан в Корана и разработен подробно в хадисите (преданията за живота на Мохамед). Основен мотив в Корана е напомнянето за Съдния ден, ужасите му са подробно описани, подробно описани са както адът (Коран 22:19-22), така и раят (Коран 56:1-40).

Смъртта в исляма е завършек на „историята" на индивида и е гаранция за едно безличностно, но всеобщо равенство пред смъртта на членовете на религиозната група до дена на Възкресението, докато в християнството при изпращането на мъртвия се подчертава неговата индивидуалност. Тези разлики обясняват и отликите на мюсюлманското погребение - отсъствие на музика, цветя, ковчези, атрибути на личността - любими дрехи, предмети, биографични възпоминания на гроба, некролози, надгробни плочи с името и датите на раждане и смърт, а понякога и с професията, траурни знаци и траурно облекло, които да отличават близките на покойника. В мюсюлманското гробище мъртвите са равни, поставяни подред един до друг без семейни и родови гробове, два обикновени камъка най-често очертават границите на гроба. Мевлюдите (възпоминания с приготвяне на храна), които се правят по традиция в чест на мъртвите, са свързани с четене на стихове за живота на Мохамед, а не за покойника, а раздаванията (арфе) и молитвите са за всички покойници.

На християнската идея за уникалното въплъщение и избора чрез любовта, в исляма се откроява по-скоро идеята за превъплъщението и провидението, което обаче не лишава напълно отделния човек от избор и отговорност, защото „Аллах не въздава на никоя душа повече, отколкото е способна да понесе". Вярата в предопределението на съдбата е по-силно изразена в народния ислям, в някои суфи ордени тя е довела дори до идеята за прераждане.

„Ето зачената... от една капка стане човек, като няма го никакъв, от една капка стане да речем в утробата на майката... Стане и на... вече си има ангели, които месят всичко. И където ще умре човек, оттам взимат пръст тия ангели. Има такива назначени, които ще вземат от дето ще му е гроба малко пръст и вода и ще го замесят в корема. А водата ще я вземат, откъдето човек има вода да пие. Оттам взимат, намокрят тая пръст и тоя човек като го замесят... и става. И тоя човек къде се роди, откъдето има вода да пие, там ще иде. Да кажем ти може сега да не мислиш да дойдеш тука, ама имаш вода да пиеш, водата те е докарала - значи трябва. Минал е ангел оттука, намокрил е пръстта и ти трябва от тая вода да пиеш..."[19]

С тези вярвания, издигащи в култ родната земя и вода, възвръщането към родното, може да се обясни силната привързаност на българите мюсюлмани към родното място - браковете стават вътре в общността, миграцията е непопулярна, освен когато се налага да се потърси прехрана другаде, но и тогава предпочитан е

[19] Пак там, стр. 187.

гурбетът. Това обяснява и факта, че и до днес, религията и локалността остават основни стълбове на идентичността на помаците от Западните Родопи.

Въпреки че комунистическият погребален обред е лишен от християнски смисъл и се опитва по-скоро да колективизира, отколкото да индивидуализира смъртта, основните му форми - „потреби" остават християнски, поради което мюсюлманите определят наложеното им през 1971 г. безплатно, но и регламентирано, погребение като „християнско" или „българско".

„Погребалните потреби" и безплатното погребение - социална привилегия или идеологически данък за мюсюлманите в Западните Родопи

За първи път на заседание на Политбюро от 26.XII.1957 г. се поставя въпросът за работа с малцинствата, като този проблем е подробно разгледан от Октомврийския пленум на ЦК, 1958 г., който приема „Тезиси на ЦК на БКП за работа на Партията сред турското население". В документите са споменати и циганите и помаците, а на партийнит**е** активисти като основна задача се поставя да организират научно-атеистическата пропаганда, като се подчертава, че „*В борбата срещу религията обаче, Партията си служи единствено с метода на убеждението и решително отхвърля метода на администрирането*".[20] Все пак в доклад на Ахмед Арунов[21] от 25 март 1960 г. за състоянието и задачите на атеистичната пропаганда сред турското население се препоръчва намаляване на броя на ходжите: "*Значи броят на ходжите с 15 пъти е по-голям от този на поповете, а джамиите - 7 пъти, от броя на църквите*", както и ограничаване на някои от дейностите им. Той посочва основните средства за борба срещу ислямската религия - брошурна литература[22] , публични лекции (127 през 1959), училищни кръжоци и викторини, атеистични статии, фейлетони и карикатури в списание „Йени хаят" и вестник „Йени ъшък", модни ревюта с пародия на традиционните мюсюлмански дрехи, насърчаване на смесените бракове. Отчитат се и постиженията на атеистичната работа: *„Сега вече, едва 3 процента от турското население изпълнява указанието на корана - всеки „правоверен" по 5 пъти на ден да си остави работата и да се кланя в джамията, в петъчните дни около 30% и в байрамските - 80%. Привържениците на рамазана не надвишават 25%, за мъжете и 70% за жените. Почти всички младежки сватби вече се организират и провеждат под ръководството на Комсомола в неделните дни."*

За първи път се споменава и необходимостта от изработване на нови ритуали: *„Наред с разясняване реакционната и класова същност на редица обреди ние трябва да обърнем внимание за създаване на тържествена обстановка при сключването на граждански бракове, на сватби, организирани по новому, за*

[20] ЦДА, ф. 1б, оп. 5, а.е. 420, л. 1, 1а-57.

[21] Пак там, л. 6.

[22] Вж. Воденичаров, Петър. *„Ислямът" - ръководство на атеиста за борба срещу исляма и комунистическия новоговор*. В: Балканистичен форум, 2011/ 2.

присъствието на тях на най-отговорни другари, за превръщането им в демонстрация на дружба между българското и турско население."[23] Погребалните обреди все още не се споменават.

Както показва анализът на документите основният патос от края на 1950-те до средата на 1960-те е насочен към атеистичната марксистко-ленинска пропаганда, която трябва да обърне „заблудените" към „правата вяра" - разобличават се основните постулати на исляма, а обредите се критикуват като израз на „изопаченото религиозно съзнание". Убеждението има приоритет над административни мерки. От края на 1960-те акцентите се променят - сега в центъра се поставят религиозните имена и обреди, а не толкова религиозните убеждения - чрез административни мерки тоталитарната държава трябва да наложи единна именна и обредна система.

В Информация на НС на ОФ до ОК на ОФ - Благоевград от 1966 г.[24] с разочарование се констатира, че „*Ислямската религия е вкоренена все още в бита на голяма част от това население. Наистина посещението на джамиите е намаляло, но се забелязва друго явление - засилване на моленето в къщи. На много места се устройват мевлюди. Спазва се старият ритуал при разните обреди, свързани с раждания, женитби и особено в погребенията.*"

На мюсюлманското население в края на 1960-те са забранени мюсюлманските погребения, но властта не е предложила никаква друга форма - нерелигиозна, и затова след стартирането на възродителния процес през юли 1970 г. това става неотложна задача на институциите. Първите мерки, които се взимат от управляващите са административни - погребенията стават безплатни и се поемат от общинските народни съвети. Погребалната обредност като приоритет на държавните структури през 1969 - 1970 г. детайлно е разгледана от Иван Еленков в статията „*Към въпроса за въвеждането на траурния ритуал и социалистическата празнично-обредна система у нас - 1969-1971 г.*" [25]

„На 25 декември 1970 г. в Държавен вестник се публикува подготвен съобразно гореизложеното „Правилник за погребенията". Първата му част утвърждава безплатните погребения и конкретизира, че „...безплатно се отпускат - гроб, погребален ковчег или дъски и платно, надгробен знак по утвърдени проекти от Държавния комитет по битови услуги, отпечатването на скръбна вест, както и превозването на починалото лице от дома му или болничното заведение до гроба. Погребението обхваща всички действия и процедури, включително и траурния ритуал, които се извършват от смъртта на лицето до полагането му в гроба, поставянето на надгробен знак и съответно оформяне

[23] Пак там, л. 56.

[24] ДА - Благоевград, Ф. 2Б, оп. 12, а.е. 40, л. 101.

[25] Еленков, Иван. *Към въпроса за въвеждането на траурния ритуал и социалистическата празнично-обредна система у нас - 1969-1971 г.* В: Християнство и култура, бр. 7, 2009 г., стр. 89.

на гроба при самото погребение.“[26]

Случаен ли е фактът на публикуване на *„Правилник за погребенията*“ само шест месеца след стартиране на кампанията за преименуване на помаците. Под „социалния“ мотив - безплатно погребение, всъщност се слага ръка на мюсюлманското погребение като интимен религиозен ритуал и то се превръща в държавно събитие под контрола на кметствата. Още повече, че всичко, което е предвидено да е безплатно (но в същото време и задължително и контролируемо) - ковчег, утвърден надгробен знак, смъртна вест, превоз на мъртвеца с кола, пускане на музика - на запис или изпълнявана от самодейните духови оркестри към читалищата - е в конфликт с религиозния мюсюлмански обред, който на практика е и почти безплатен.

След приключването на преименуването през 1974 г. властта насочва вниманието и усилията си към изграждане на „единна обредна погребална система“ в страната. За да се стигне до 1978 г., когато започва третият етап в развитието на социалистическата обредност, отново свързана с държавнически мерки. Отправна точка за него са приетите от Държавния съвет на НРБ на 12. 04. 1978 г. *„Основни насоки за развитие и усъвършенстване на празнично обредната система в НРБ“*. Страната е навлязла вече в етапа на изграждане на *„зрялото социалистическо общество.“*

Идеята за “безплатно погребение“ се оказва за мюсюлманите съвсем не безплатна. Държавата ще поеме ненужните средства, за да измени и контролира погребалния ритуал.

Какво, обаче, реално е постигнато по отношение на мюсюлманските погребения, може да се разбере от един конкретен случай, който не е изключение, а по-скоро е масов. В Информация от с. Филипово от 1980 г. се казва: *„Нерешен е въпросът с погребенията. Все още се извършват без ковчези и погребални слова. Покойният не се съпровожда от близките му до последното му жилище. За организиране и провеждане на ритуала има създадена комисия, но тя не се търси от близките на покойника.“*[27]

В отчет на Об. К на БКП Сатовча от 1980 г. се отчита, че *„Работата по възродителния процес е поставена на честна и дълбоко принципна партийна основа“*... По отношение на погребенията, като се обясняват въведените нови ритуали, се изтъкват и някои слабости в работата. *„При нас все още се допускат отклонения от този порядък, какъвто беше случаят с бащата на др. Камен Балкански от с. Боголин, наш стар активист, дълго време председател на партийната организация. За това деяние др. Камен Балкански беше изключен от редовете на БКП. Отклонения се допускат и в с. Вълкосел и с. Бръшлян... Голям и нерешен проблем за нас е извършване на погребенията в селища със смесено население (Сатовча и Долен) в едно гробище... Премахнахме всички турски гер-*

---

[26] Пак там, стр. 90.

[27] ДА - Благоевград, Ф. 2Б, оп. 12, а.е 40, л. 134.

бове, поставени върху минаретата на джамиите. Унищожават се турските надписи по чешмите и други паметници по полето. Сега усилията са ни насочени към премахване на надгробните плочи по гробищата и поемане стопанисването на същите от кметствата. Сега джамиите се посещават от вярващите само в петък, а сватбите се правят само в един ден...“[28]

Очертахме основните особености на мюсюлманската представа за смъртта и традиции на погребване, които ги правят напълно несъвместими с новите ритуални „потреби“ , с идеологизацията, патриотизацията и театрализацията на смъртта.

Стратегии на мюсюлманското население от Западните Родопи за „справяне“ с „новата погребална обредност“ на тоталитарния режим

В устните гещалд автобиографии, които събирахме през всичките години, често отсъстваха спомени за възродителния процес, което го отдавахме на факта, че ние като изследователи сме външни на общността. По-късно чрез насочени интервюта събрахме разкази за „Възродителния процес“, в които се вижда, че хората с по-голяма охота разказват за смяната на имената и облеклото, отколкото за погребенията. В медийния дискурс и до днес „възродителният процес“ се представя най-вече като преименуване на помаци и турци, а не като и издевателства над погребалната им обредност.

Оказа се, че за хората от мюсюлманската общност най-травматични полета се оказаха спомените им за погребенията на техни близки и това е обяснимо: те са се извършвали в най-скръбните за тях моменти от живота им. Още повече, че в исляма погребението се смята за върховен миг в житейската история - то подготвя вярващия за срещата с Алах и Съдния ден, който е основен лайтмотив в Корана, като при това тази подготовка се извършва по много по-строги, подробни и различни от християнската традиция правила. В техните представи покойникът се възприема като намиращ се в особено състояние - нито жив с живите, нито мъртъв с мъртвите, той чувства водата, с която го измиват, събужда се при споменаване на името на майката и чува заупокойната молитва, окончателно душата му се възнася едва на 52 ден. За тях, ако другите издевателства са поправими или заменими - наложеното българско име често се добавя към мюсюлманското и се използва само за официална употреба, отнетите шалвари и фереджета могат да се заменят с панталони и манти, молитвите могат да се извършват и по нивите, дори и обрязването може да се отложи за по-късна възраст, то погребването е окончателно и непоправимо.

Събраните разкази за погребения (повечето информатори настояваха за анонимност) говорят за случаи както на открита съпротива, така и за различни стратегии на компромиси на местно ниво. При това насилието се разпростира не само върху настоящите покойници, но и върху отдавна починалите. Роднини и близки са принуждавани да унищожават гробищните камъни на починалите и да заличават

[28] Пак там, л. 142.

арабските знаци по тях. Така тоталитарното управление демонстрира идеологическата си власт не само над живите, но и над мъртвите - тя може да отнема памет и да наказва и мъртвите. Разказите са искрени, прости, без оценки, излишни емоции и стилистични разкрасявания, затова и ние ще ги предадем без коментар. Граница между „възродители" и „възраждани", между палачи и жертви често не може да бъде прокарана. За съжаление и до днес потърпевшите продължават да наричат новите обреди „християнски" или „български", а не комунистически.

Цитираните истории са само една нищожна част от събраните[29] и те по-скоро са подбрани като илюстрация на различните стратегии, които са използвани за „справяне с погребенията", както го определяха самите хора от общността.

- **Замаскирване на мъртвеца**

„Много добре. Замаскирвахме мъртвите. Нали по места си има 3-членни комисии от наши хора. Та те си затваряха очите, особено, ако нямаше човек от града (Гоце Делчев) *или Благоевград. Ковчезите тук ги правеха с много тънки дъна и те не издържаха мъртвеца, та трябваше да го слагаме на нещо по-твърдо, някакви дъски. И мъртвите, уж облечени, а то увити в одеяло и метната една кърпа за парлама"* (Мехмед).

- **„Затваряне на очите" на проверяващите**

„И тогава умря майката на кмета на Ореше, а ние с него си падаме нещо като роднини. И тогава трябваше аз да отида на погребението и да следя дали се извършва „правилно". Отидох с кола и бях си купил вестници и си чета и много не гледам какво правят. После към гробищата вървях последен и нищо не видях как я погребват. Още не съм се прибрал в Комитета и звъни телефона от Гоце Делчев. „Какви ги вършите, бе, човек. Така ли трябва да се погребва мъртвеца?". На другия ден се обадиха от ОК на БКП - Благоевград. „След три дни идваме на проверка". Вцепених се. Грабнах мотора и в Ореше. Казвам на кмета. „Не знам как сте я погребали, но след три дни идват на проверка и ще разкопаят гроба. Ако не е всичко, както се полага, теб и мен ще сложат вътре." През нощта какво са правили, не знам, но като дойде проверката и се изрови гроба се видя, че всичко е както трябва, и така ни се размина" (следва ново препогребване) (Али).

- **Повторни погребения през нощта**

„Погребенията, които не се извършваха по новите ритуали - близките им ги наказваха и освобождаваха от работа. И тогава почнахме и ние да хитреем. През деня си ги погребем по вашему, а нощеска ще ги изровим и погребем по нашему (Джемал).

- **Открито противопоставяне**

„Помня, че когато умря моят баща, даде васает (завещание*) да не го*

---

[29] Организирани в архива на *Балканско общество за автобиографистика и социално общуване* (БОАСО) - Благоевград.

слагаме в дървен ковчег и да е затворен, а да го отворим, като го сложим в гроба. Помня, че го занесохме на гробището и мой племенник му отвори капака на ковчега. Така го заровихме. После кметът на селото се беше обадил в МВР - Г. Делчев и дойдоха военните с един джип, натовариха го и го закараха в МВР. Там го бяха разпитвали, защо така е направил, а детето беше казало, че дядо му е заръчал така преди да почине. Те му казали: „Абе за това ли ви тормози вашият кмет, иди в хотела, спи и се прибирай утре“ . А кметът на селото беше на моята майка - братов син, мой първи братовчед. Никога няма да забравим тези негови постъпки спрямо нас (Атидже).

„На 6 юли 1986 година е починала Медиха, която имала 6 деца. Било е средата на лятото, хората били в разгара на брането на тютюн, но през това време селото било обкръжено от въоръжени, които следели за реда в селото, за носиите, за смяната на имената, а също и когато почине даден човек, трябвало да бъде погребан по български ритуал, а не по турски, защото хората в това село изповядвали ислямската религия... Но управляващите разбрали за починалата жена към 15 часа, а тя починала към 10 часа и докато дойдат те, нейните близки започнали приготовленията за погребението и си са направили техните ритуали по турския си начин. След като дошли комунистите, жената била вече готова за погребението и по пътя към гробищата кметицата от яд, че не е станало на нейната, хванала починалата за единия край на табута и искала да свали мъртвата жена на земята. На децата на починалата жена било толкова тежко, че изгубили своята майка, от една страна, а, от друга, че по този начин са се гаврили с мъртвото ѝ тяло. Едните дърпали мъртвата жена напред, а другите назад - кметицата вървяла най-напред и крещяла: „Спрете ги! Донесете бързо ковчега да я сложим!“, но близките на мъртвата са били с много силна воля и като хванали кметицата и я сложили до тялото на мъртвата в гроба. Тогава тя се изплашила и излязла от гроба, отишла в кметството и се обадила на полицията. Веднага след обаждането въоръжените идват с патрулката, хващат децата на починалата жена и ги закарват в МВР - гр. Гоце Делчев. Там те пренощуват и на следващия ден е свикано прокурорско дело срещу тях. Съдията решава да ги осъди за една вина шест човека. Като им било разпределено кой по колко дни да лежи в затвора... (Милетка).

- **Отказ от погребението**

Това продължи някъде до средата на 1985-та година и след преименуването продължиха да осъществяват натиск по новите ритуали да се извършва погребение. Не разрешаваха погребението да се извършва по нашите обичаи. А уж по нови ритуали, а по християнски канони да се извършва погребението, сватбите също... Когато имаше погребение, задължаваха срещу подпис служители християни да присъстват на погребенията и да не допускат да се извършва ритуала по мюсюлмански обичай... Конкретно в селото има случай, където на погребението под натиск бяха докарани християни, които са учители, дома-

кини на най-различни длъжности и тогава мюсюлманите се отдръпнаха и оставиха мъртвеца, и всички се чудеха какво да правят... и мъртвецът беше погребан от брат му и сина му, защото партийният секретар стоеше там и не разреши да го погребат по мюсюлмански обичай. ...Просто, когато имаше тъжен помен, семейството забравяше мъката по близкия, а повече се тревожеха какви указания ще дадат от кметството или от партийния секретар за извършването на ритуала... При погребението при мюсюлманите е характерно мъртвецът да се носи от хората и да бъде вдигнат високо, но по време на възродителния процес докарваха катафалка, джип от общината, оборудван с озвучителна техника и задължаваха мъртвеца да се вози с катафалката, като се пускаше погребална музика, а не по обичаите или пък присъствието на ходжи и имами беше табу - абсолютно забранено (Джемал).

Събарянето на надгробните плочи

„След това по гробищата ни караха насила да катурваме, да бием надгробните плочи. Аз се опънах, на едното не отидох, на другото дойдоха и ме заставиха. „Ако ти не дойдеш, проваляш ни цялата акция и трябва да те караме в Белене." Аз независимо от това със свити ръце, с много отчаяние, там в нашия квартал жените плачат, родителите псуват това-онова. Старшината от едната страна пази, от другата пази и наблюдава кой какво прави. Добре, че имаше там едни ги натискаха като почнаха, там даже на много жени, които бяха общественици, стана им лошо" (Фатима).

„На погребението беше още по-тежко, защото беше с ковчег, хората не го приемаха, но под натиск всичко се извършваше на погребението... Спомням си за унищожаване на гробищните надписи, старите хора са поставяли, за да знаят къде е гроба на близките, изпотрошаваха се всички каменни плочи, извозваха се на определени места, още по-тежко като гледаш как се извършваха тези неща. (Джемиле)

Заключение

Асен Игнатов изтъква разликата между комунистическия „научен" атеизъм и модерния атеизъм от типа на Жан Пол Сартър, който разсъждава най-вече върху твърде частните смисли и безмислици на човешкия живот пред реалността на смъртта. В страха си от смъртта и след смъртта тоталитарната държава впряга цяла индустрия в утвърждаване на колективно безсмъртие - мавзолейни мумии, героите, които винаги са в строя, тържествени възпоминания и проверки-зари, паметници и паметни плочи, мемоарни кампании. От друга страна, отхвърлянето на смъртта обрича на забрава, на небитие „пожертваните", оттам и масовата склероза за лагерите, затворите, напразните жертви. Колективното безсмъртие изглежда е по-постижимо от колективната вина. Пред Строгия съд на историята идеята за безсмъртие без Бог се оказа само една жестока буквализирана човешка метафора, а собстве-

но естетическите ѝ постижения остават в сферата на кича.

В по-общ теоретичен план политическото ритуализиране на религиозните ритуали в тоталитарна България е интересно свидетелство за генезиса на съвременния политически спектакъл и кич в религиозния ритуал и изкуство: *„За първи път в човешката история механичната репродукция еманципира произведенията на изкуството от паразитната им зависимост от ритуала. Репродуцирането на произведенията на изкуството се превръща в производство на произведения на изкуството специално предназначени за репродукция. От един фотографски негатив, например, могат да се извадят безброй отпечатъци, да се говори за автентичен отпечатък няма смисъл. Но в момента, в който критерият за автентичност престава да бъде приложим към артистичната продукция, тоталната функция на изкуството се преобръща - вместо да бъде основано на ритуала, то се основава на друга практика - политиката*“.[30]

[30] Benjamin Walter. *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*. In: Illuminations. Harry Zohn, trans. New York: Harcourt, Brace, and World, 1968, 226.

ДОКУМЕНТИ ЗА НАЧАЛОТО НА „ВЪЗРОДИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС“

№ 1
ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а. е. 23

ИНФОРМАЦИЯ
за работата на Отечествения фронт по националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите с мохамеданска вяра

Вх. № - II Д-489
20.IX.958 г.
ОКРЪЖЕН КОМИТЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ - гр. ХАСКОВО
№ 260/18.IX.1958 год.

До Окръжния комитет
на Отечествения фронт
Благоевград

На 28 т.м. в гр. Златоград - Маданско, в 8 часа преди обед ще се проведе окръжно съвещание за работата на Отечествения фронт сред българите мохамедани от окръга. Каним ви да присъствате на съвещанието.

СЕКРЕТАР: (подпис) (к. Радомиров)

ПРЕДСЕДАТЕЛ: (П. Минчев)

* * *

ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА БЮРОТО
НА ОКРЪЖНИЯ КОМИТЕТ
НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ
Т У К

ДОКЛАДНА ЗАПИСКА
от Тодор Димитров Попов - секретар

ОТНОСНО: Проведеното съвещание по работата с българите мохамедани в гр. Златоград, Маданско (Хасковски окръг)

Другари,

На 26 септември т. г. в гр. Златоград, Маданска околия се проведе съвещание за разглеждане политико-просветната и възпитателната работа на Отечествения

фронт сред българите мохамедани в Хасковски окръг. На съвещанието от нашия окръг присъстваха Тодор Попов - редактор на в. „Пиринско дело“, Иван Тумбев - председател на Околийския комитет на Отечествения фронт гр. Разлог, и Илия Устаилиев - секретар на Околийския комитет на Отеч. Фронт гр. Гоце Делчев. От Националния съвет присъстваха другарите Никола Джанков - секретар на ИК, Стоян Попов - член на ИК, Магда Гинева - зав. Женотдела, Илия Милев - отговорник за работата сред българите мохамедани при Националния съвет.

Българите мохамедани в Хасковски окръг населяват 78 селища (102 махали), пет околии (Маданска, Ардинска, Момчилградска, Крумовградска и Ивайловградска). Общ брой на населението е 64 309 души, от тях избиратели 39 668 души и членове на Отеч. Фронт 21 668 души (от тях жени 9 274). Процентът спрямо избирателите 54.64%. Броят на низовите организации е 297 и 7 женски дружества. Сред това население работят 46 агитгрупи с 1 142 агитатори. Получават се 20 576 вестници и списания, а само „Родопска правда“ - 778 броя. През учебната 1957/1958 година са работили 289 просветни звена с 4 750 участници, от които 2 189 жени.

В българомохамеданските райони има 34 читалища с 23 285 тома книжен фонд, 24 художествени самодейни колективи с 689 участници и 22 МАГ. Деветнадесет от читалищата имат собствени сгради. Към 7 читалища има платени читалищни деятели.

Политическото и културното издигане на българомохамеданското население в този край е много по-напред от това, което е при нас. Там има доста много българи мохамедани на отговорна работа, като партийни секретари, председатели на ТКЗС, на Отечествения фронт, на народните съвети, учители, лекари, инженери и т.н., които не се срамуват, не се обиждат да се наричат българи мохамедани. Дори у някои от тях вече зрее идеята, че това понятие българин мохамеданин е вече остаряло. Ако ще трябва да се наричат с някое име, което все още да ги отличава от другите българи, то трябва да се измисли по-подходящо, тъй като понятието българин мохамеданин има в себе си религиозно съдържание, а ние водим атеистична пропаганда. На нас ни звучи сега твърде странно, ако някой каже българин християнин. Така почват да чувстват някои от тях и българин мохамеданин. При тях много по-широко, по-масово явление е хвърлянето на фереджетата. В някои райони, като Ардинско, и други към 80% от жените вече са хвърлили фередежтетата, а в с. Кирково, Момчилградско, от 38 момичета в селото 20 са без фереджета и т.н. Там също така се отчете и фактът, че въпросът за изселване в Турция на българи мохамедани, което желание по-рано им е създавало доста трудности, вече е отпаднал. Никой българин мохамеданин не мисли вече за изселване в Турция. Напротив - много остро на съвещанието се постави въпросът, че в българомохамеданския пансион в Пловдив, във висшите учебни заведения се приемат малко българи мохамедани и искат да се вземат мерки в тази насока.

На какво се дължат тези успехи?

На първо място, на подобреното материално благосъстояние на трудещите се.

Преди Девети септември 1944 година този край е бил един от най-изостаналите в икономическо и културно отношение. Българомохамеданското население тънело в пословична мизерия, невежество и религиозен фанатизъм. Сега, когато човек пътува из този край, мъчно може да го познае. Сега Родопите в Хасковски окръг са набраздени с първокласни шосета, телеграфни и електрически жици. По някогашните глухи и пусти места израснаха нови големи и модерни миньорски селища, като Мадан, Рудозем, Страшимир, Батанци и други. В почти всички селища са изградени кооперативни стопанства. Кооперативното стопанство в Златоград през 1957 година е заплатило по 31 лева трудоден.

Широки размери взема електрифицирането, радиофицирането на селата, изграждат се здравни служби, болници и прие. Големи успехи са постигнати и в учебното дело...

... до края на петилетката да се премахнат фереджетата и жените да ходят с рокли. Учениците да не носят шалвари. Сега голяма част от жените вече си приготвят рокли.

На съвещанието присъстваха около 300 души. На участниците бе осигурена храна, квартири и превоз от ТКЗС. Ръководеше се от председателя на ОК на Отеч. фронт гр. Мадан - др. Сабри Сарелийски. Съвещанието бе открито с програма от оркестъра при читалището, вокалната група при гимназията и от читалищния битов хор на мохамеданските девойки - около 30 участнички. Почти всички участници са българи мохамедани. Изпълниха богата и добре подготвена програма. Особено оркестърът, съставен в болшинството от цигулки, изнесе откъси от опери, които са ги добре заучили.

В доклада, изнесен от другаря Петър Минчев - председател на Окръжния комитет на Отеч. фронт гр. Хасково, бяха отчетени постиженията и слабостите на окръжната организация по работата на Отеч. фронт сред българите мохамедани. Заслужава отбелязване фактът, че там доста широко са разпространени като форма на работа сред жените срещите, които се организират с тях. През тази година са били организирани 24 такива срещи, като в някои селища (Мадан, Златоград, Рудозем) те са придобили характер на събори, където са присъствали стотици жени. На такава една среща в село Давитково Ардинско, е бил приет и призивът за хвърляне фереджетата. Добра помощ за работа сред жените им оказват и седенките, на които наред с работенето на различни видове ръкоделие, те изслушват информации по международното положение, по текущите и стопанските задачи.

Добра роля играят в борбата с верския фанатизъм също така лекторските групи и агитапаратът, които сравнително редовно изнасят лекции и беседи сред българите мохамедани, а също така стремежът редовно да се провеждат събрания на организациите, учебната година, работата на читалищата и други.

Изказаха се общо 17 души, от които 12 българи мохамедани: 1 лекар, д-р Момчил Иванов - Мадан, 1 председател на ОК на Отеч. фронт, Бекир Сулев - Ардино, 1 председател на ОСК, Али Мехмедов - Аврен, Крумовградско, 2 председатели на

ТКЗС, 3 учителки, 1 звеноводка, 1 секретар на ГК на БКП, 1 председател на ГНС и 1 член на ГК на Отечествения фронт.

Всички те говориха за непрекъснатия икономически и културен възход, за задачите на масовополитическата и културната работа сред българите мохамедани.

Изхождайки от видяното и чутото на съвещанието в гр. Златоград, предлагам бюрото да вземе следното

РЕШЕНИЕ:

1. Задължава околийските комитети на Отечествения фронт Гоце Делчев, Разлог и Благоевград да увеличат кръжоците за изучаване беседите за българомохамеданското население, с оглед във всяко село, в което има българи мохамедани, да има най-малко по едно такова звено.

С пропагандистите на тези звена да се проведе отделен семинар, като им се обърне внимание върху работата им с българите мохамедани.

Отг. Председателите на ОК на Отеч. фронт

2. Препоръчва на ОК - гр. Разлог, да организира съвещание с жените българомохамеданки в с. Бабяк, на което да се приеме призив за хвърляне на фереджетата.

Срок - 15.XII.1958 г. Отг. Ив. Тумбев

3. Препоръчва на ОК - гр. Гоце Делчев с помощта на ОК на БКП да проучат дейността на някои ходжи и със събраните материали да проведат околийско съвещание с ходжите, на което да им дадат указание за работата по изпълнение директивите на VII конгрес на БКП.

Срок - 30.XII.1958 г. Отг. Ал. Терзиев

4. Окръжният комитет на Отечествения фронт, подпомогнат от околийските комитети Г. Делчев, Разлог и Благоевград и редакцията на в. „Пиринско дело“ да събере, обработи и разпространи в окръга всички забележителни факти от миналото на българите мохамедани в окръга.

Срок - 10.II.1959 г. Отг. Т. Попов

5. Окръжният комитет на Отечествения фронт - Благоевград, Г. Делчев и Разлог да съдействат на отделите „Просвета и култура“ за приемане по-голям брой българи мохамедани в средните и висшите учебни заведения.

Отг. Н. Цветков

6. Задължава околийските комитети на Отечествения фронт Благоевград, Г. Делчев и Разлог да проверят на заседание на бюрото изпълнението на мероприятията за работата с българите мохамедани и вземат мерки за придвижване изоставащите задачи.

Срок - 25.XII.1958 г. Отг. Предс. Сивков, Тумбев, Терзиев

10.X.1958 г.
Благоевград   Докладва:

№ 2
ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а. е. 23

ПРОТОКОЛ
№ 9

Днес, 30 май 1958 година, в гр. Г. Делчев по инициатива на Националния съвет и Окръжния комитет на Отеч. фронт се проведе окръжно съвещание във връзка с подобряване политическата и културно-просветната работа сред българите мохамедани в Благоевградски окръг.

На съвещанието присъстваха: от Разложка околия - 54 души, от Благоевградска околия - 8 души, от Хасковски окръг - 2 души, и от Гоцеделчевска околия - 144 души или всичко 208 души.

Секретарят на Окръжния комитет на Отеч. фронт др. Евгени Васев предложи ръководство на съвещанието в състав: Слав Захариев - председател на НС на Отеч. фронт, Неофит Цветков - председател на Окръжния комитет на Отеч. фронт - Благоевград, Петър Минчев - председател на Окръжния комитет на Отеч. фронт гр. Хасково, Иван Делев - секретар на Окръж. к-т на БКП - Благоевград, Иван Тумбев - председател на ОК на Отеч. фронт град Разлог, Георги Урдев - секретар на ОНС гр. Г. Делчев, Ал. Терзиев - председател на ОК на Отеч. фронт гр. Г. Делчев, Тефик Орцев - народен представител, Саида Дюнгова - представител от с. Бабяк, Илия Кемалов - секретар на ОК на БКП - Г. Делчев, Атидже Тюфекчиева от с. Кочан, Алибайрам Учкунев от с. Кочан, Исмаил Карадалиев от с. Плетена.

Предложените другари и другарки се одобриха единодушно.

Доклад за политическата и културно-просветната работа сред българите мохамедани в Благоевградски окръг изнесе др. Неофит Цветков - председател на Окръжния комитет на Отеч. фронт - Благоевград.

След изслушване на доклада се изказаха следните другари:

1. АЛИ ПОЮКОВ - председател на ОСК - с. Кочан

Другари и другарки,

Най-напред трябва да изразя моята благодарност за проявената инициатива на Националния съвет и Окръжния комитет на Отеч. фронт за разглеждане и обсъждане културно-просветната работа в българомохамеданските села в окръга. Във връзка с това аз ще се изкажа как сме работили в Кочански съвет. Работата в Кочански район сравнително с други години върви добре. Преди известно време бяхме много зле с масовизацията на Отеч. фронт, особено жените, поради което не можеше да се просвещават нашите другарки, обаче засега не сме зле, тъй като сме вече 65% от избирателите в редовете на Отеч. фронт. По-голяма трудност засега ще срещаме с жените, причина за което е слабата им просвета, което е остатък от капитализма. Няма друг народ освен нашия, който да е търпял толкова потисничество и робия през различните етапи на развитие преди Девети септември. След Девети

септември обаче широко се отвориха вратите на народните училища, особено за българомохамеданите, за създаване на добра интелигенция, но независимо от това ние все още изоставаме в просветно и културно отношение. Ако се поогледаме в тази зала, ще видим колко сме шарени - едни с рокли, други с фереджета, а всички имаме един произход, затова е необходимо ние по-често да се събираме така и поумуваме по някои въпроси, които се явяват като спирачки за нашето развитие. Във връзка с носията другарите от нашия район се обличат според сезона, а другарките ни през всички сезони са с фереджета и оттук можете да си представите какви мъки изпитват през горещия летен сезон, за което най-голяма вина имаме ние мъжете. И оттук да си направим извода, че трябва да въздействаме на другарките си, а това ще стане, като ние самите им препоръчаме да се обличат според сезона. По този именно въпрос съвещанието ще трябва да се насочи. В нашето село Юснията, който е стар ходжа и познава добре корана, но разреши на своя син да се ожени по взаимно разбиране и да се разбули другарката му, която повече от месец беше разбулена, но след това отново се забули под силата на общественото мнение в селото. Самият Юсни казва, че никъде в корана не пише жените да се забулват, а напротив, пише да се държат по-чистоплътно. Сега някой да не си въобрази, че се води политика на побългаряване. Вие знаете, че никой досега не е казал защо се казваш Алия, Мехмед и прочие, но преди Девети септември лично на мен ми казаха, че не трябва да се казвал Али, а Михаил, това обаче насилствено не можа да се извърши. Ако разгледаме нашата конституция, в която се казва, че жената и мъжът са с равни права, но как ние фактически мислим за тях и правата им са равни само по работа, а по други неща ги потискаме, не им разрешаваме да се разбулват, да ходят на кино, събрания, съвещания и други, като казваме, че това не е отредено за жените. Не трябва погрешно да разбираме тези въпроси и да мислим, че става прекръстване на мохамеданите, защото за Партията е ценно не името, а човекът и делата на човека, там, където заслужава такова място да му се отреди, а всичко това се знае от практика. Имаме вече лекари, агрономи, акушерки, учители и други.

За подобряване работата към проектомерките предлагам да се включи следното:

1. От учителските пансиони да се изпраща по една жена като учителка в нашия район.

2. За селата Хижево, Бръщен и Црънча да се назначават учителки, а не учители.

3. За нашия район да се назначават местни учители, тъй като имаме такива кадри.

4. За завършване пътя Сатовча - Кочан да бъдем подпомогнати със суми, защото предвидените реализирахме.

5. Предлагам да се проведе през есента съвещание със същия актив от околията за отчитане резултатите от поставените сега задачи.

2. САЛИХ МУШАНОВ - партиен секретар на ТКЗС с. Кочан

Настоящото съвещание, което сега провеждаме, аз смятам, че ще изиграе ролята си и ще постигне целта, защото виждам, че има другари от други околии и окръзи и ще имаме възможността да пообменим опит. Работили сме по културно-просветната работа, но някакви особени резултати нямаме. За да имаме по-добри резултати, необходимо е при изпълнение на различните видове задачи да ги свързваме с един-единствен въпрос - „верския фанатизъм“. В нашите мохамедански села разпространители на верския фанатизъм са ходжите, които се делят на две категории - първата категория са, които не познават корана и са болшинството, с които по-лесно можем да се справим, и другата категория - които познават корана и са по-малко, но с тях по-трудно можем да се справим, защото и ние добре не познаваме корана. Аз не искам да кажа, че трябва да изучаваме корана сега, но е необходимо да ни се изпращат такива лектори, които да изнасят добре подготвени лекции, и да ни се изпращат такива материали, които като ги пригодим към местните условия, ще можем убедително да въздействаме върху разбиранията на нашето население, което е така изостанало. Ние не можем да кажем, че нямаме успехи, затова защото докато преди не се посещаваше кино, театър, концерт и други, то сега се посещават от много жени. Ние вече работим и по този въпрос - премахване досегашната носия на жените, но за да не се движи въпросът с необходимата сила, сме причина ние мъжете. Ние трябва да засилим тези екскурзии с жените, които дават много положителни резултати. Миналата година ОК на Отеч. фронт организира такава, на която бе и моята другарка с едно момиче от село Огняново, което до онзи ден не бе посещавало кино, но само след пет дни от екскурзията то почна редовно да посещава кино. Тази форма на работа сред жените мохамедани е залегнала и в мероприятията и ще трябва по места да се поеме с по-голяма сериозност.

Ако нямаме достатъчно добри успехи от извършената работа, се дължи и на това, че работата ни не е настъпателна, ние се страхуваме да не би някои да обидим или нагрубим. Активът в село Кочан се е занимавал по въпроса с верския фанатизъм и трудност срещаме, понеже и основните средства за култура като: колективи, редовно кино, изнасяне на лекции и други, не са достатъчно застъпени, а се нагърбваме само с лична агитация. На нас винаги ни се дават такива поръчения - да се пусне рейс до Кочан, да електрифицира и радиофицира селото.

1. Предлагам първа точка от мероприятията да се формулира така: ОК, ОСК и низовите ръководства на Отеч. фронт с българомохамеданско население да имат основна задача културно-просветната работа.

2. МЛГ да разширяват плановете си за мохамеданските сила и се изнасят лекции, третиращи въпроси за мохамеданското население.

3. Към точка четвърта предлагаме в учебната година да се включат повече жени и се застъпят повече форми като: шев, бродерия, готварство и други и по тяхно желание.

4. Комитетите и организациите да вземат мерки за включване жените

мохамеданки в колективите и театралните групи.

5. Задължава ОК на Отеч. фронт гр. Г. Делчев да уреди въпроса за увеличаване броя на жените в мохамеданския пансион.

6. Окръжният комитет на Отеч. фронт да организира срещи с мохамедани от околиите в окръга и пр. Кочан да посети Бабяк или обратно, което ще изиграе голяма роля.

Аз моля другарите от другите околии да се изкажат как те работят по тези въпроси, за да можем същевременно да обменим опит.

3. РАМАЗАН МУСТАФОВ - от с. Церово, Благоевградско

Трябва да благодарим на Националния съвет и Окръжния комитет на Отеч. фронт за провеждането на това съвещание, което ще изиграе голяма роля за понататъшната наша дейност. От доклада стана ясно, че мохамеданите изоставят, а се изтъкнаха и причините за това изоставане в културно и просветно отношение.

Благодарение на победата на Девети септември и с мъдрото ръководство на Партията, то ние сега се чувстваме напълно свободни и с пълни права пред законите на НРБ, даже и в някои отношения с предимства, уредени чрез постановления на Президиума на Народното събрания, за което ние им благодарим, но от друга страна, пък ще трябва да се изплатим, за да оправдаем доверието, което се гласува на българомохамеданското население, а това ще стане като изпълняваме поставените от Партията и правителството задачи, като повишаване нашата просвета и култура, за които са създадени благоприятни условия. С огорчение ще кажа, че нашата Благоевградска околия е много по-назад от Гоцеделчевска околия по културно-просветните въпроси. При нас верският фанатизъм цари в нашето село Церово и е положението много тежко. Ние нямаме хора, които да са завършили средно образование, като едва миналата година изпратихме три момчета да следват в пансиона. Аз като си отида, ще предам, че в Гоцеделчевска околия са хвърлили фереджетата. Ние ще хвърлим всички усилия за придвижване на тези въпроси, които се разгледаха тук.

По селскостопанските задачи ние сме много добре, но по работата ни в Отеч. фронт сме зле, а това се дължи, че нямаме добър актив. ...

Въобще ми прави впечатление, че битът се е коренно променил. По въпроса за селскостопанските кадри в Слащенски и Кочански съвети ще трябва да се помисли още отсега и щом като се създават такива, да се връщат по места, където ще бъдат полезни, както за себе си, така и за съселяните си.

9. АЛЕКСАНДЪР ТЕРЗИЕВ - председател на ОК на Отеч. фронт Гоце Делчев

Другари и другарки,

Нашата Партия и Правителство са полагали и ще полагат бащински грижи за българомохамеданското население и тези грижи не могат да се видят само от враговете, останалите ги виждат и чувстват. Ние виждаме как свободно се изказват

другари и другарки българомохамедани, как някои от тях са включени в управлението на страната, а голяма част повишават образованието си, даже се ползват с предимство във висшите учебни заведения, а преди Девети септември така ли беше? Допреди два месеца в редовете на Отеч. фронт влизаха малко жени, а понастоящем се приеха много, общо 2000, от които повечето са жени, и то българомохамеданки, което е предпоставка за по-нататъшната добра културно-просветна и масовополитическа работа. Ние тази година ще имаме възможността да обхванем повече жени българомохамеданки в учебната година на Отеч. фронт.

По въпроса за верския фанатизъм понякога и ние грешим, като мислим, че ще стане с един замах, което на практика е неосъществимо, а е необходима последователна, системна и настъпателна работа. За местната интелигенция се изказаха другарите, аз мога само да потвърдя това и да помоля актива и местната интелигенция да служи с личния си пример при поставяне и изпълнение на задачите. По въпроса за приказките на ходжите и поповете може да се каже, че нашата наука представлява силно оръжие срещу техните приказки, но те още използват невежеството на населението по много въпроси. Трябва да признаем, че както ОК на Отеч. фронт, така и ОСК недостатъчно добре работят, въпреки че могат да работят по-добре и занапред тази слабост ще трябва да се спазва и да не се нарушава. Като се има предвид, че чрез екскурзиите ние жънем добри успехи, то аз моля активът, като си отиде по места, и наберат необходимия брой екскурзианти, която екскурзия ще се проведе до 20 юни т.г.

10. ПЕТЪР МИНЧЕВ - председател на Окр. К-т на Отеч. фронт - Хасково

Другари и другарки,

Аз не бях с намерение да се изказвам, но понеже другарите в своите изказвания ме подтикнаха, то аз ще се изкажа накратко.

Работата у нас с българомохамеданите е такава, каквато и при вас. За отбелязване е само това, че най-добра е работата в селищата около мините. Ние имаме много българомохамедани челници в производството. В работата с българомохамеданите ползваме най-различни методи и форми на работа. Най-добре работи в това отношение Ардинска околия, което се дължи на това, че там са се заели Партията, ДСНМ и Отеч. фронт. Там се провеждат много седенки с жените. Умело се ползват българомохамеданските празници, като се влага ново съдържание. по този път са тръгнали вече и другите околии в нашия окръг. добър пример може да послужи партийната организация в с. Стърмица, която се състои от 18 души, които вземат решение на първи май жените им да излязат с рокли, което разбира се на практика се осъществи, само на двама партийни членове другарките не се облякоха с рокли. Та мисълта ми е тук и такава, че когато мъжете желаят, то жените са готови всеки момент да хвърлят фереджето. Фактически ние ще трябва да насочим усилията по работата с мъжете и общественото мнение по този въпрос, за да можем да имаме добри резултати занапред. Накрая аз искам да предам впечатленията си от вашите

изказвания, че са изказвания на подготвени партийни ръководители, значи се вижда колко много е дала нашата Партия и Правителство.

11. ИВАН ДЕЛЕВ - секретар на Окр. к-т на БКП - Благоевград

Целта на нашето съвещание беше да се обмени опит, да се поучат другарите от по-изостаналите села, че се живее и то много по-добре разбулени. Има немалко българомохамедани, които продължават средно, полувисше и висше образование, а и много са на работа в учрежденията и предприятията. Значи мисли се по въпроса за ролята на местната интелигенция. От изказалите се другари аз вадя заключение, че силите, които полага Партията за издигане културното ниво на българомохамеданите, не са безрезултатни. Още трябва да се работи сред жените. Фактът, че сега се изказа само една жена, говори, че нашата работа сред тях е незадоволителна, та те да се чувстват свободни и равноправни. Историята говори, че още с помохамеданчването турската власт си е поставила за задача да ги държи в невежество, за по-лесното им експлоатиране. Много от тях виждаха това и не бяха съгласни с такова положение, но не можеше да се направи нищо, затова някои от тях станала партизани за освобождението на тази робия. След Девети септември обаче картината е съвсем друга, благодарение правилната политика на Партията и Правителството. Най-важните и първостепенни задачи пред нас са сега: създаване местна интелигенция и борба с верския фанатизъм. Когато водим такава борба, то тя трябва да е борба на идеологическия фронт, на внимателна и последователна работа.

Изхождайки от политиката на партията за подобряване културно-просветната работа, в българомохамеданските селища се организират школи и партийни курсове за подготовка на добри партийни кадри и за добре подготвени специалисти се ползват с предимства българомохамеданите при постъпване във висши учебни заведения. Прави се другарите за културните придобивки като: кино, електричество, рейсове и др. Но нека да се знае, че всичко наведнъж не може да стане. Добри резултати от нашата работа ще имаме, ако в новата учебна година на Отеч. фронт се включат повече жени. Друга наша задача е да се обърне особено внимание за приемането в учебните заведения жени българомохамеданки. Завършвайки, аз ви моля да предадете по места приветите на Окръжния комитет на Партията.

12. СЛАВ ЗАХАРИЕВ - представител на НС на Отечествения фронт

Другари и другарки,

Позволете ми да ви приветствам от името на Националния съвет на Отечествения фронт и ви пожелая по-нататъшна ползотворна работа. Имайки предвид строителството във вашия окръг, Националният съвет на Отеч. фронт реши да се проведе настоящото съвещание, а такива се проведоха вече в Пловдивски окръг, а през есента ще се проведе в Хасковски окръг, на който ще имаме възможността пак да се пообмислят някои неща и обмени опит. Въпросът за

помохамеданчването е ясен и почти всички знаят какви дълбоки следи е оставило сред българомохамеданското население, та и сега трудно се работи сред същото. Целта на правителството преди Девети септември 1944 година бе да ги държи в невежество и нищета, а сега съвсем не е така. Сега вече се укрепва единството между българи и българомохамедани. Има още останки, които пречат за развитието на българомохамеданите, с които сега трябва да се борим за премахване на същите.

В доклада на др. Цветков се изнесоха много факти за скъсване на старото и даване просторен път на новото. Аз вече зная, че в Благоевградски окръг почти всички са включени в ТКЗС. Нашата народна власт не държи и няма да държи в робство и невежество жените българомохамеданки и нашата задача е да водим активна борба против тези религиозни предразсъдъци, които пречат на нашата културно-просветна дейност и социалистическо строителство. Съгласно конституцията жената е равноправен гражданин като мъжа, обаче религията отрежда робско отношение на мъжа към жената. Затова е необходимо Отеч. фронт под ръководството на Партията да поведе енергична борба против невежеството, суеверието, многоженството и потисничеството.

По въпроса за разбулването ние казваме така: нека да се разбулват жените тогава, когато те сами се убедят от тази необходимост. А такива, които са разбулени, са и другарки на партийни членове и в никакъв случай не трябва да се допуска, щото да се забулват отново. И там, където дадена жена работи по въпроса за своето разбулване сред родителите си, е необходимо да бъдат подкрепени и подпомогнати от актива на Отеч. фронт.

Не може да се отчете достатъчно добра работа на Отече. Фронт по учебната година. Затова е необходимо тази година да се положат по-големи усилия по организиране отпочване и провеждането на учебната година. По въпроса за читалищата в Благоевградски окръг считам, че е както и в другите окръзи. Тук се строят читалища, но по лекторските групи към читалищата може да се каже както в останалите окръзи, но тук из имам такова предложение към ОЛГ и МЛГ - да се включат другари и другарки българомохамедани. В нашата културно-просветна и възпитателна работа влизат и екскурзиите, които по наша оценка дават добри резултати, затова за второто полугодие ще искаме окръжните и околийските комиетти на Отеч. фронт да направят предложения. Накрая аз пожелавам на активите в Благоевградски окръг да претворят в живо дело засега обсъждащите се проектодирективи, а след няколко дена - директиви на седмия конгрес на БКП.

След направените изказвания се прогласуваха мероприятията с направените допълнения към тях.

След изчерпване на дневния ред съвещанието бе закрито.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: *(подпис)* (Н. Цветков)

СЕКРЕТАР: *(подпис)* (Евг. Васев)

№ 3
ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а. е. 23

ПРОЕКТ

МЕРОПРИЯТИЯ

на окръжното съвещание за подобряване политическата и културно-просветна работа сред българите мохамедани в Благоевградски окръг, проведено на 30 май 1958 година в град Гоце Делчев

Окръжното съвещание, след като изслуша изнесения доклад на бюрото на Окръжния комитет на Отечествения фронт и след craналите разисквания,

К О Н С Т А Т И Р А:

В Благоевградски окръг живеят над 38 хиляди българи с мохамеданска вяра, в около 49 селища, на които Партията и народната власт осигуриха свобода и права, каквито по-рано нямаха. Те станаха равноправни граждани с цялото население на НР България.

Организирани в Отечествения фронт, под ръководството на БКП нашите българи мохамедани работят активно за своето политическо и културно-просветно издигане.

Отечественият фронт успешно провежда учебна година, събрания на организациите, лекционна пропаганда и т.н. Подобрява се работата на читалищата - на библиотеките и художествената самодейност.

Наред с това обаче работата сред българите мохамедани страда и от много недостатъци, плод на неизживени капиталистически остатъци, верски заблуди, огорчения от миналото и т.н.

Работата на Отечествения фронт за превъзпитанието на българите мохамедани е още незадоволителна. Голяма част от организациите в българомохамеданските села не водят редовен организационен живот: не .?. своята работа, не се използва събранието като основна форма на работа, където биха могли свободно и спокойно да се обсъждат всички наболели въпроси. Слаба е работата на агитаторския апарат, който се използва само при важни акции, като при избори, масовизиране на ТКЗС и други.

Изградените в някои села МЛГ почти не провеждат никаква дейност, не изнасят подходящи лекции пред населението, за да повишат политическото му и културно съзнание. Не е добре работата също така и на библиотеките и на самодейността. Това показва, че е недостатъчна работата на интелигенцията в селата. Не е достатъчен ентусиазмът, с който трябва да работят те като пионери на новото в българомохамеданските села.

За да се подобри работата сред българите мохамедани и се издигне тяхното политическо и културно ниво, са необходими усилията на всички комитети и ръководства на Отечествения фронт, под ръководството на БКП, самоотвержената помощ на интелигенцията на село.

За целта съвещанието приема следните

М Е Р О П Р И Я Т И Я:

Комитетите на Отечествения фронт и ръководствата на низовите организации в българомохамеданските села в Благоевградска, Разложка, Гоцеделчевска околия да направят преглед на своята работа по политическата и културно-просветната дейност сред българите мохамедани, в светлината на настоящото съвещание и вземат мерки за:

1. Организационното укрепване и подобрение стила и метода на работа на ОСК, СК и ръководствата на низовите организации, като особено внимание обърнат на внедряването в работата на същите редовна плановост, отчетност и колективен метод. За целта бюрата на ОК периодически да правят оценка за организационното състояние на комитетите и ръководствата на Отечествения фронт в българомохамеданските села.

2. Съвместно с ръководствата на БКП да се провери и укрепи агитаторския апарат по села, като се направи следното:

а) Да се подменят неподходящите агитатори.

б) Редовно да се инструктират агитаторите по политически и стопански въпроси и особено сега по тютюнопроизводството, грижите за окопните култури, прибирането на реколтата, по хигиенизиране на населените мета, изпълнение строителните програми и т.н.

в) Да се следи агитаторите редовно да провеждат беседи с определените им хора и отчитат извършената от тях работа.

3. Да се осигури поне веднъж в месеца да се провеждат събрания в низовите организации на Отечествения фронт, на които да се разглеждат въпроси, интересуващи населението, като научнопопулярни беседи, международното положение, стопански въпроси, местни въпроси, произход и бит на българите мохамедани и повишаване нивото на социалистическа съзнателност, борбата против суеверията и предразсъдъците.

4. Да се вземат мерки за най-широко популяризиране на видовете учебни звена, които ще се изградят през новата 1958/1959 учебна година в Отечествения фронт, и тематиката, с цел да се изградят повече учебни звена, в които да се обхванат най-малко 20% от жителите.

5. Да се оказва системна помощ на ТКЗС в мохамеданските села с цел да се укрепят, като се води широка разяснителна работа за предимството на кооперативната система пред частното обработване на земята, нуждата от активното включване на всички кооператори и т.н

6. Околийските комитети да организират редовно изпращане на културни бригади в българомохамеданските села.

7. С жените българомохамеданки да се провеждат по-често седенки, събрания и други, с оглед издигане политическото и културното ниво на същите.

За целта да се укрепят и активизират женкомисиите при комитетите на

Отечествения фронт.

8. През м. септември т.г. околийските комитети на Отечествения фронт, съгласувано с ОК на БКП, да организират по ОСК съвещания с интелигенцията от българомохамеданските села - учители, агрономи и други, на които съвещания да се направи оценка за участието на интелигенцията за политическото и културното издигане на българите мохамедани и се дадат насоки за бъдещата работа.

Околийските комитети на Отечествения фронт да осигурят с околийското управление „Кинефикация“ по-често изпращане на подвижно кино в българомохамеданските села с подходящи филми.

ОКРЪЖЕН КОМИТЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯТ ФРОНТ
БЛАГОЕВГРАД

№ 4
ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а. е. 23
НАЦИОНАЛЕН СЪВЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ
Вх. № II Д-383
25.VII.1958

ИНФОРМАЦИЯ
за състоялите се през м. май 1958 г. окръжни съвещания в Пловдив и Гоце Делчев за работата на Отечествения фронт сред българите мохамедани

За обсъждане на резултатите от работата на Отечествения фронт сред българите мохамедани съгласно решението на Изпълнителния комитет на Националния съвет от 27.XII.1957 г. бяха проведени окръжни съвещания на 27.V. т.г. в Пловдив и на 30 май в Гоце Делчев.

Организирането на съвещанията бе извършено от двата окръжни комитета с помощта на отдел „Политическа просвета и агитация“.

На съвещанията присъстваха председателите, секретарите и културно-просветниците на околийските комитети на Отечествения фронт от околиите, населени с българи мохамедани от двата окръга, и активисти от селата - председатели и секретари на общоселски комитети, на низови организации, пропагандисти, читалищни дейци и др. В Пловдив присъстваха 80 активисти, с които след съвещанието бе устроена двудневна екскурзия с маршрут: Пловдив - Левски град - Калофер - Казанлък - Шипка - Ст. Загора - Димитровград. На съвещанието в Гоце Делчев присъстваха 150 активисти от всички села в Гоцеделчевска, Разложка и Благоевградска околия.

За обмяна на опит на Пловдивското съвещание бяха поканени и председателите на околийските комитети в Мадан, Ардино, Крумовград и Момчилград, както и председателят и секретарят на Хасковския окръжен комитет на Отечествения фронт.

И на двете съвещания имаше представители на окръжните и околийските

комитети на БКП и ДСНМ, на съответните ръководства на БЗНС, на народните съвети, народни представители и др.

Съвещанията минаха при голяма активност и интерес от страна на присъстващите. В докладите и изказванията бяха посочени основните постижения и недостатъци в дейността на комитетите и организациите сред българите мохамедани.

Окръжните и околийските комитети на Отечествения фронт на двата окръга на разширени пленуми са разгледали мероприятията на Изпълнителния комитет за работата сред българите мохамедани от м. декември 1957 г. и са приели свои решения. Пловдивският окръжен комитет през м. февруари т.г. е изслушал доклад от околийския комитет в Смолян за работата на Отечественият фронт сред българите мохамедани в околията и са обсъдили някои мероприятия за подобряването ѝ. На съвещание с председателите на околийските и градските комитети на петте околии - Велинградска, Пещерска, Девинска, Смолянска и Асеновградска, окръжният комитет е обсъдил също така мероприятия за подобряване работата сред българите мохамедани. Освен разширени пленуми, околийските комитети - Девин, Смолян, Велинград и др., са свикали съвещания за работа сред българите мохамедани и провели семинари с активистите на Отечественият фронт. В Пещерска околия са били проведени двудневни семинарни занятия с отечественофронтовския актив, пред който са изнесени 5 лекции на различни теми по стопански и политически въпроси. За подобряване на работата са помогнали и годишните отчетни събрания на организациите и общоселските конференции. В резултат на взетите мерки от окръжните и околийските комитети постигнати са успехи по укрепването и активизирането на низовите организации, на тяхната масовополитическа работа.

В петте околии на Пловдивски окръг в Отечественият фронт членуват вече 60% от избирателите българи мохамедани. В Смолянска, Девинска и Асеновградска околия по-голямата част от низовите организации провеждат средно по едно събрание в месеца, на които се изнасят беседи и информации по научни, стопански и политически въпроси.

На съвещанията се изтъква, че успехите по масовизирането на низовите организации са недостатъчни. В Гоцеделчевска околия живеят 25 400 българи с мохамеданска вяра от общо 38 000 в целия окръг, а в Отечественият фронт членуват едва 35% от избирателите. В някои села броят а членовете е още по-малък - в Църнча - 22% от избирателите, във Вълкосел - 26% и пр.

Окръжните и околийските комитети недостатъчно следят как се организират събранията на низовите организации, какви въпроси се разглеждат в тях, какви са резултатите.

Лошото състояние на някои организации дава отражение на цялостната им дейност. В с. Долно Дряново - Гоцеделчевско, организациите са пасивни, рядко устройват събрания. За сметка на това някои реакционни елементи са успели тази пролет да увлекат част от населението около основния ремонт на джамията в селото и даже да осигурят помощ и от съседните села - Сатовча и др.

На съвещанията се изтъква, че организациите на Отечествения фронт и техните агитатори са участвали активно през тази пролет в разяснителната работа по кооперирането на земята в селата в планинските райони. разяснявани са и проектодирективите по Третия петгодишен план, закона за самооблагането и пр. Заедно с това се изтъква, че грижите за съдържанието на масовополитическата работа са недостатъчни. Агитаторите не се инструктират навреме и обстойно по въпросите, които се разясняват сред населението. В с. Цветино - Велинградско, инструктажът се изнася обикновено от секретаря на селсъвета,безпартиен младеж, но никой не се интересува как се разясняват въпросите от агитаторите в махалите и какъв е ефектът от тях.

Малко внимание се отделя от комитетите и организациите на личната агитация. На съвещанието в Пловдив Зелюнка Дивакова, учителка от с. Корово - Велинградско, разказа как е успяла чрез лична агитация сред жените в селото да ги убеди да посещават редовно седенките и събранията. По пътя на личната агитация тази година в същото село е образуван художествен колектив от хор, танцова и театрална група. Личната агитация ще даде още по-големи резултати, ако на агитаторите се поставят по-често задачи и се обменя техният положителен опит.

На съвещанията бе отделено необходимото внимание на задачите по привличането на жените в Отечествения фронт, за тяхната политическа и обща просвета. Във Велинградска околия от 4 700 членове на Отечествения фронт българи мохамедани над 1 200 са жени. Те посещават събранията на организациите и участват в обществения живот наравно с мъжете. В изпълнение указанията на Изпълнителния комитет на Националния съвет за образуване дружества на жените, сега в Смолянска околия работят активно 16 женски дружества, във Велинградска - 7, в Пещерска - 5 и т.н. В Гоцеделчевска околия са образувани 21 отечественофронтовски организации само от жени, които работят добре. В с. Бабяк, Разложко, тази година са организирани 33 седенки с над 8 000 посетители. Седенки се организират в почти всички села в районите, населени с българи мохамедани.

Повече от изказалите се на съвещанията говориха за големите трудности в работата сред жените. Главно поради верския фанатизъм на много места мъжете забраняват строго на жените си да участват в обществено-политическия живот. Малко отечественофронтовци помагат с личния си пример за привличане на жените в обществения живот. От друга страна, някои деятели на Отечествения фронт се увличат по външни ефекти, говорят много за необходимостта жените да хвърлят фереджетата, да се отказват от старите носии, а отделят малко внимание за политическото възпитание и просвета на жените си. На съвещанието в Гоце Делчев се даде известна преднина на въпросите около облеклото и фереджетата и по-малко се говори за положителния опит в работата на организациите.

И на двете съвещания се изтъкна, че поради недостатъчната работа сред жените, голяма част от тях стоят още настрана от обществения живот и че са необходими по-големи усилия за преодоляване на трудностите, като се използва

положителният опит на организациите в отделни села на Смолянска, Девинска, Разложка и други околии.

На съвещанията бяха обсъдени резултатите от учебната година. В петте пловдивски околии в учебните звена са участвали над 9 000 души, от които 3 500 жени. В Девинска околия в учебните звена са се учили към 1 900 жени. В Смолянска околия из средата на българките мохамеданки са привлечени 17 пропагандистки, които са се оправили добре със задачите. С интерес са били посещавани занятията в кръжоците за изучаване произхода на българите мохамедани и тази за изучаване на някои природни и научни явления. В Девинска околия с помощта на околийския комитет на Отечествения фронт са събрани средства от жените и са организирани 6 десетдневни домакински курсове и 2 едномесечни, които са завършили успешно. В тях са изнасяни и беседи по стопански, политически, здравни и други въпроси. Домакински курсове е имало и в другите околии на двата окръга.

В Благоевградски окръг в учебните звена са участвали общо 2 200 българи с мохамеданска вяра. В Гоцеделчевска околия са завършили 76 звена с над 1 100 души от 8 500 членове на Отечествения фронт. ...

Малко инициатива са проявени за организиране на екскурзии. От началото на тази година са устроени само 3-4 екскурзии. Причината за това е, че комитетите на Отечествения фронт не се заемат с организирането на екскурзии, а хората са готови да участват в тях дори и със свои средства.

Окръжните и околийските комитети са работили по-добре по организиране на доброволния труд на населението. На трудови дни, организирани от Отечествения фронт, излизат с готовност и мъжете, и жените. Няма село в районите, населени с българи мохамедани, в което да няма благоустрояване, извършено с доброволен труд. В с. Корово - Велинградско, през тази година бе построен водопровод, дълъг 6 км. На събрания на низовите организации в селото отечественофронтовците са приели задължение всеки един да изкопае по 4,5 куб. м за водопровода. В махала Крастава на с. Цветино - Велинградско, са дадени 2 000 трудови дни за строеж на нова училищна сграда и кооперативен дом. Общо в Пловдивски окръг с помощта на Отечествения фронт са дадени хиляди безплатни трудови дни от населението, възлизащи на повече от 15 милиона лева. В изказванията си активистите от селата отправиха искания към Националния съвет на Отечествения фронт да бъдат отпуснати парични помощи за довършване на някои читалищни сгради.

На съвещанията се дадоха редица препоръки за отстраняване на недостатъците в досегашната работа на комитетите и организациите на Отечествения фронт сред българите мохамедани. Те се отнасят главно към необходимостта да се укрепят и оживят още повече низовите организации и се подобри съдържанието на цялата масова политическа и културна дейност на Отечествения фронт; да се използват събранията на низовите организации за по-системно изнасяне на беседи по естественонаучни и политически въпроси, беседи във връзка с борбата против религиозните предразсъдъци и проникването на чуждата пропаганда; да се

активизират местните лекторски групи и насочи дейността им към събранията на низовите организации; да се укрепи агитационният апарат, да се подобри подборът на агитаторите и мерките за тяхната квалификация. Дадоха се също така препоръки за подобряване работата сред жените чрез привличането им в отечественофронтовките организации, в женските дружества и учебните звена; да се организират по-често седенки и събрания с тях, посещения на филми, забави, срещи, екскурзии и пр. Направиха се предложения да се изпращат повече лектори от окръжната, околийските и националната лекторска група, да се изнасят лекции за произхода на българите мохамедани, на атеистични и други теми. Настойчиво искане се отправи за изпращане на повече подвижни кина, особено в отдалечените селища.

На двете съвещания се дадоха указания да бъдат организирани пунктови съвещания в околиите за оценка на досегашната работа на Отечествения фронт сред българите мохамедани и се вземат мерки за отстраняване на констатираните недостатъци. На Гоцеделчевското съвещание бяха обсъдени и приети подробни мероприятия за бъдещата дейност на комитети и организациите на Отечествения фронт, отпечатани и раздадени предварително на присъстващите активисти от селата.

Окръжните съвещания в Пловдив и Гоце Делчев показаха начало на подобряване дейността на комитетите и организациите на Отечествения фронт в районите, населени с българи мохамедани. Повече от поставените задачи се изпълняват успешно от комитетите и организациите.

На съвещанията бяха посочени и редица слабости. Окръжните и околийските комитети не са работили достатъчно за укрепване и активизиране на низовите организации. Тяхната помощ е стигала обикновено до общоселските комитети. Това е основната причина за наличието на много бездейни организации в Гоцеделчевска, Велинградска и др. околии. Малко грижи са положени за популяризиране положителния опит на низовите организации, особено по работата сред жените. Недостатъчно внимание е отделено за укрепване и активизиране на агитационния апарат, за подбора и инструктажа на агитаторите и обобщаване на техния опит.

Малко грижи за положени за използването на интелигенцията в селата за политическа и културно-просветна дейност сред цялото население. Местните лекторски групи на много места са пасивни. Слаба е работата и на библиотеките на голяма част от читалищата. Грижите за съдържанието на масовополитическата и културно-просветната дейност и в двата окръга е незадоволителна. С това се обяснява още вредното влияние на религиозния фанатизъм и традиции в някои селища на двата окръга.

За осигуряване на по-нататъшното изпълнение мероприятията на Изпълнителния комитет на Националния съвет от 27 декември 1957 г. по работата на Отечествения фронт сред българите мохамедани предлагаме да се вземат следните допълнителни мерки:

1. Отдел „Читалища и лекционна пропаганда“ да проучи нуждите за довършване на новостроящи се читалищни сгради и за обзавеждане на библиотеки в

селата, където живеят българи с мохамеданска вяра, и да предложи да бъде отпусната допълнителна субсидия по държавния бюджет през 1958 и 1959 г. за подпомагането им.

Към Националната лекторска група да се привлекат повече лектори, които да изнасят подходящи лекции и изработват материали в помощ на пропагандистите и агитаторите.

Към околийските лекторски групи също така да се привлекат подготвени лектори из средата на това население.

2. Окръжните и околийските комитети да помогнат през следващата учебна година да бъде увеличен броят на кръжоците и читателските групи сред българите мохамедани, за изучаване тяхното минало и за придобивките им при народната власт, с научнопопулярна тематика и здравните кръжоци.

3. Отдел „Политическа просвета и агитация" и Комисията за работа сред жените при Националния съвет на Отечествения фронт да организират сътрудничеството на съответните органи на Министерството на земеделието и горите за създаване на повече домакински курсове в районите, населени с българи мохамедани.

Отделът да проучи възможностите на Министерството на просветата и културата да изпрати повече подвижни кина в тези райони. освен това да се направят постъпки пред същото Министерство и пред Държавната планова комисия да бъдат отпуснати през 1959 г. по-големи суми за закупуване на киномашини и агрегати за посочените райони.

Отделът и окръжните комитети да организират екскурзии от трите окръга със средства на Националния съвет на Отечествения фронт, съгласно решението на Изпълнителния комитет от 18 юли т.г., както и екскурзии със собствени средства на желаещите да участват в тях.

4. Вестник „Родопска правда" да открие рубрика „В помощ на агитатора и пропагандиста" и отпечатва периодически материали за лекции и беседи по въпроси за миналото и сегашния живот на българите мохамедани, във връзка с антирелигиозната пропаганда и по-важни текущи стопански и политически задачи. Да помества системно материали за новите мероприятия на Партията и народната власт във връзка с решенията на VII конгрес на БКП.

5. През м. септември т.г. да се организира окръжно съвещание в Хасково за отчитане резултатите от работата на Отечествения фронт сред българите мохамедани в Хасковски окръг.

Настоящата информация с изводите да се направи достояние на всички инструктори и сътрудници на Националния съвет, на окръжните комитети в Пловдив, Хасково, Благоевград и Плевен и на околийските комитети в околиите, населени с българи мохамедани.

Зав.-отдел „Политическа просвета
и агитация": (п) Слав Захариев

№ 5
ДА - Благоевград, ф. 628, оп. 2, а. е. 23

ОКРЪЖЕН КОМИТЕТ НА БКП
№ 653
3.IX.1959 година
БЛАГОЕВГРАД

До
Окръжен комитет на ОФ
гр. (с.) Благоевград

Другари,

Изпращаме Ви мероприятия на пленума на Окръжния комитет на БКП относно подобряване на работата на Партията сред българите мохамедани в окръга, приети с протокол № 3 от 12 август 1959 год.

Изпращаме Ви 12 броя мероприятия, които да се ползват 1 бр. мероприятия от две организации.

СЕКРЕТАР: (подпис)

МЕРОПРИЯТИЯ
на пленума на Окръжния комитет на БКП

ОТНОСНО: подобряване работата на Партията
сред българите мохамедани в окръга

В повече от 35 села на Благоевградски окръг живеят над 35 хиляди души българи мохамедани, които по произход, език и бит са неразделна част от българския народ. Те населяват главно западните склонове на Родопите и близо половината от селата са по протежението на гръцката граница.

Нашата партия винаги е имала правилно отношение към това население и още преди 9.IX.1944 година повече борба против неравноправното му положение и за неговото освобождение от фашисткия гнет. След 9.IX.1944 г. Партията и правителството положиха големи грижи за българите мохамедани, за сериозното изоставане в политическо, културно и материално състояние на българите мохамедани.

Народната власт взе редица мерки за премахване културната изостаналост на това българско население, за повишаване неговата политическа активност и национално съзнание. Разкриха се навсякъде училища, проведе се масово ограмотяване. Увеличи се броят на завършващите средни и висши учебни заведения и постави началото на създаването местна народна интелигенция. Електрифицираха и радиофицираха се редица селища, населени с българи мохамедани.

Из средата на мохамеданите израснаха добри наши кадри, които се борят за провеждане на партийната политика. Провежда се правилно политиката на Партията да се издигат местни кадри. Почти из всички мохамедански села сега има утвърдило се ядро от активисти, верни докрай на нашата партия, които водят след себе си

това население.

С изграждане на ТКЗС, разширяване на дърводобива и други обекти, където българите мохамедани активно участват в изпълнението на плановете, се създаде възможност за повдигане на тяхното материално равнище. Голяма част от плана на дърводобива за окръга се изпълнява от тях и мнозина се утвърдиха като новатори, ударници и рационализатори. Строят се и обзавеждат нови къщи, променя се техният бит.

За подобряване цялостната работа сред българите мохамедани допринесе извънредно много специалното решение на ПБ на ЦК на БКП от 1956 година, което ни задължава да вземем мерки за издигането на политическото, културно и материалното положение на това население.

Въпреки проведените досега мероприятия и постигнатите успехи фактите показват, че влиянието на турската пропаганда сред това население все още не е изкоренено. Сред една макар и много малка част от тях има изселнически настроения - искане да останат в реакционна Турция.

Някои от партийните организации са слаби и не осигуряват □ партийно ръководство в цялостния живот в тези села и сами не са в състояние да дадат отпор на вражеската пропаганда и поведат борба за премахване културната изостаналост на това население. Част от партийните членове все още не смеят открито да разясняват българския произход на това население и реакционната същност на религиозните обреди, не дават пример за ново отношение към жените.

Повечето от селата, в които живеят българи мохамедани, са откъснати, изостанали, без план и електрификация. Пътната мрежа е в лошо състояние. Селското стопанство има едностранчив характер. Снабдяването със стоки от първа необходимост е нередовно. Нуждата от строеж на училища и читалища в някои села е голяма.

Всичко това показва, че има много да се работи от всички институти и организации в окръга за осигуряване политическото, културното и материалното издигане на българите мохамедани.

Окръжният комитет, партийните комитети и първичните парт. организации не са се заели отблизо и с необходимата настойчивост за подобряване политическата работа, за укрепване на първичните парт. организации и издигане тяхната роля и активност.

Това налага да се вземат всички необходими мерки и в близко време да се преодолее изоставането в материалното и културното развитие на редица селища, населени с българи мохамедани, за тази цел пленумът на окръжния комитет

Р Е Ш И:

I. ПО УКРЕПВАНЕ НА ПАРТИЙНИТЕ РЪКОВОДСТВА, ПЪРВИЧНИТЕ ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦИИ И ПОДГОТОВКА НА МЕСТНИ КАДРИ.

1. Пленумът на окръжния комитет задължава бюрото на окръжния комитет, партийните комитети в Якоруда, Белица, Баня, Банско, Гоце Делчев, Гърмен, Дъбница,

Сатовча, Коприврлен, Благоевград и Симитли и бюрата на първичните парт. организации в селищата, населени с българомохамедани, да вземат всички необходими мерки за подобряване работата на Партията сред българите мохамедани.

Необходимо е преди всичко да се подобри състоянието на първичните партийни организации, като се проведат следните мероприятия:

а) Да се положат специални грижи за укрепване и активизиране на партийното бюро в ППО в тези райони, за подобряване състава на някои от тях чрез приемане на активни младежи, добри производственици, като се преборим с фанатизма и верските предразсъдъци. Особено внимание да се обърне за приемане на жени в Партията.

б) Да се вземат мерки за повишаване активността в ППО и да провеждат редовен организационен живот - качествена подготовка и провеждане на събранията, разглеждане актуалните въпроси, свързани с живота на хората, като за това се привлича широк кръг от съмишленици .

в) Да се проведат мероприятия за издигане личния пример и авангардната роля на партийните членове чрез засилване взискателността и редовно поставяне на поръчения, както за изпълнението на стопанските, така и политическите задачи - борбата с верските предразсъдъци, изостаналостта, фанатизма и робското отношение към жената.

Особено внимание да се обърне на просветата и издигане културното ниво на партийните членове и актива, като се насочват към подходящи кръжоци, книги и им се изнасят специални беседи .

г) С помощта на партийните комитети във всички ППО да се провеждат добре организирани събрания за изясняване отношението на партията към религията, произхода, националността и родината на българите мохамедани. Да се изнасят беседи за издигане на класовото съзнание на партийните членове. Първите такива събрания да се проведат до 15.IX.1959 година.

Партийните организации да вземат отношение към онези партийни членове, които членуват в джамийските настоятелства и са активни привърженици на религиозните и туркофилски настроения и които са несъвместими с членството в Партията.

2. Партийните комитети и партийните организации да организират системна работа по утвърждаването и издигането на местните кадри и интелигенция като:

а) По-смело да се издигат на отговорна работа в Партията, низовите организации, народните съвети, ТКЗС и предприятията подготвените другари из средата на българите мохамедани и особено жени. Да не се допуска никакво подценяване, пренебрежително отношение и оскърбяване, като на виновниците се търси отговорност.

б) Специално внимание да се обърне на подбора на партийните секретари и бюра. За такива да се издигат най-изтъкнатите другари, скъсали с всичко старо и закостеняло, активни проводници на партийната политика. Да се подобри работата за тяхната организационна квалификация и опит и се спре текучеството в състава

на партийното бюро.

в) С помощта на партийните комитети ППО да поставят на нови начала работата с партийния и безпартийния актив.

Ежегодно при подбора на хората за партийни, младежки и други инициативи да се изпращат по възможност повече другари от това население и след това се полагат грижи за тяхното развитие.

г) На базата на решението на ПБ на ЦК на БКП окръжният народен съвет, отдел „Просвета и култура“ с помощта на партийните комитети да издирва и изпраща ежегодно повече младежи и особено жени за завършване средно образование, като се направят постъпки за осигуряване на стипендия.

На завършилите средно образование да се съдейства за влизане с известно предимство във висшите учебни заведения, като се ориентират към какви специалности да се запишат - учители, лекари, зъболекари, агрономи, ветеринарни лекари и пр.

Да се иска завършилите средно и висше образование да се върнат на работа в районите и селата, откъдето са, като партийните комитети и организации ги обкръжават с необходимите грижи и внимание.

3. До края на 1959 година окръжният комитет и останалите комитети за обмяна на опит да разгледат работата на ППО в мохамеданските села, които са в по-добро организационно състояние и водят за стабилизиране партийните членове и цялото население по изпълнението на стопанските планове и задачи и особено за ликвидиране изостаналостта и освобождаване от религиозните предразсъдъци.

4. Окръжните ръководства на ДКМС, Отеч. фронт, ДОСО да обсъдят и приемат мерки за системна работа за организационното укрепване на техните комитети и организации в районите, където има българомохамедани, за разгръщане широка организаторска и политическа работа за избистряне националното съзнание на това население.

II. ПОДОБРЯВАНЕ НА ПОЛИТИЧЕСКАТА И КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНАТА РАБОТА СРЕД БЪЛГАРИТЕ МОХАМЕДАНИ ЗА УКРЕПВАНЕ И ИЗДИГАНЕ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКОТО ИМ СЪЗНАНИЕ.

1. Пленумът на окръжния комитет задължава бюрото на окръжния комитет, партийните комитети и първичната партийна организация да вземе необходимите мерки за подобряване и организиране широка партийна пропаганда, масовополитическа и културно-просветна работа сред българите мохамедани.

Цялата пропагандистка и агитационно-политическа работа трябва да бъде насочена за патриотичното възпитание на това население на основата на изясняване българския им произход и зверствата от турските нашественици при насилственото им покръстване и грижата на Партията и народната власт към българите мохамедани. Да се разяснява политиката на Партията в настоящия етап. Да се отчитат негативните настроения.

а) Партийните комитети и партийните организации да вземат мерки при

комплектуването на учебните звена в системата на партийната учебна година да се включат всички партийни членове и комсомолци съобразно степента на тяхната подготовка. Широко да се практикува практиката на учебни звена за изучаване „Основи на политическата икономия“, „История на БКП и КПСС“. За слабограмотните партийни членове да се изграждат общообразователни школи.

б) Към организациите на Отеч. фронт да се изградят общообразователни школи за повишаване грамотността на това население. За целта да се изработи специална програма от отдел „Просвета и култура“ при Окръжния народен съвет.

Началник-отдел „Просвета и култура“ при Окръжния народен съвет да издаде заповед за назначаване определените учители от отечественофронтовските комитети за ръководители на общообразователните школи.

в) Да се изградят отделни учебни звена за жените мохамеданки за разучаване беседи за родопското население, история на БКП и основи на политическото знание.

г) Отдел „ПА“ при окръжния комитет да разработи специална програма за темите и мястото за провеждане ежемесечни семинарни със секретарите на ППО и секретарите на Комсомола.

За м. ноември да се организира провеждане на 15-дневен семинар със секретарите на ППО в мохамеданските села.

Партийните комитети и ППО да подобрят подготовката на партийни събрания, като всеки месец се изнасят добре подготвени беседи, свързани с разясняване марксистко-ленинското учение по произхода на българите мохамедани и нашето отношение към религията и различните религиозни обреди.

Отдел „ПА“ да оказва по-голяма помощ на ППО, като изпраща повече материали.

Партийните комитети да осигуряват ежемесечното организиране на публични събрания за разясняване политиката на нашата партия и грижите на народната власт за българите мохамедани. Окръжната лекторска група да осигури системното изпращане на свои лектори и лектори от Националната лекторска група в селища, населени с българи мохамедани.

За докладчици на събранията в селата, населени с българи мохамедани, да се използват другари, които са работили в тези села или имат връзки с това население от периода в борбата против фашизма.

Всяко тримесечие да се провеждат общи съвещания с интелигенцията, работеща по тия села. На съвещанията да се изнасят доклади във връзка с работата на интелигенцията сред българите мохамедани. На съвещанията с учителите през м. август в Гоце Делчев и Разлог да се изнесе доклад за ролята и задачите на народния учител за патриотичното възпитание на българите мохамедани.

2. Партийните комитети и първичните партийни организации да организират системно настъпателна масовополитическа работа за още по-голямото активизиране на българите мохамедани в борбата за изпълнение петилетката в съкратени срокове и укрепване любовта и предаността им към Народна република

България. За това е необходимо:

а) Да се подобри съставът на агитаторския апарат, като наред с включването на местната интелигенция в състава на агитгрупите да се заангажират повече местни кадри - добри производственици. Особено внимание да се обърне за включване жени мохамеданки в агитацията.

През м. октомври да се проведе петдневен курс с агитаторите на всички мохамедански села.

б) Да се осигури провеждането най-малко веднъж в месеца събрание с жените българки мохамеданки за разясняване политиката на нашата партия и политическите събития в света.

в) Да се осигури системното изпращане на художествени ... и естрадни групи в селищата, населени с българи мохамедани, за изнасяне на концертни програми.

г) Да се вземат мерки за изграждането на самодейни художествени колективи във всички мохамедански села. Отдел „Просвета и култура" да организира 20-дневен курс с ръководителите на художествените и театралните колективи.

Театърът „Н. Вапцаров" с естраден състав да посещава тези села.

д) Да се осигури периодичното изнасяне на информация и беседи за положението в Турция и Гърция.

3. Изхождайки от особеното място и значение на народното училище за издигане културата и социалистическото съзнание на това население, необходимо е:

а) Окръжният народен съвет да разработи програма и направи необходимите постъпки пред Министерството на просветата и културата, като набави недостигащите средства за осигуряване в най-близко време изграждането на училищни сгради, учителски домове и ученически общежития във всички села, където няма изградени такива. За целта да се планува необходимите средства от държавата, ТКЗС и доброволни дарения на населението.

б) Да се направи преглед на учителските и други кадри в тези селища и неподходящите да бъдат заменени с активни наши партийни и комсомолски дейци, които да бъдат пратени за 2-3 години със специални партийни поръчения за работа сред българите мохамедани.

в) Партийните комитети да осигурят провеждането на общоселски събрания по линията на Отеч. фронт, където да се разясни значението и необходимостта от просвета и разобличи неправилното отношение на някои българи мохамедани към народното училище.

Да се осигури откриването във всички селища с българи мохамедани, където има условия засега, на целодневни и полудневни детски градини.

4. Окръжният народен музей да отпочне проучването и събирането на всички материали и данни, отразяващи периода на насилственото покръстване на това население, разкриващи съпротивата на това население срещу турските нашественици и организира специален отдел в музея.

5. Окръжният народен съвет и окръжният комитет на Отеч. фронт да съдей-

стват на общинските народни съвети за организиране курсове с жените мохамеданки за шев и домакинство.

6. Да се организират екскурзии на българите мохамедани до по-големите промишлени и културни центрове в страната. След завръщането на екскурзиантите да се провеждат общоселски събрания, пред които да се разказва какво са видели по време на тяхната екскурзия.

7. Пленумът на окръжния комитет приветства усилията на всички първични партийни организации, местни кадри, членове на Партията, Комсомола и Отеч. фронт, които подеха инициативата и разгърнаха движението сред българите мохамедани за премахване фереджетата и фесовете като символ на робството, отпочнаха борба срещу религиозните обреди - рамазуване и обрязване, като отживели времето си прояви. Същевременно пленумът задължава всички партийни организации, всички членове на Партията и Отеч. фронт да подкрепят инициативата на всички жени, които справедливо искат да се освободят от фереджетата и се разгърне широка разяснителна работа сред българите мохамедани за сваляне на фереджетата, премахване на фесовете, отказване на религиозните обреди, обрязването и рамазана, като вредни за здравето и живота на самите българи мохамедани. При провеждането на тези мероприятия да се използва главно силата на убеждението и търпеливата ежедневна разяснителна работа.

Да се разгърне широка пропагандистка и агитационна работа за изолиране влиянието на ходжите и същевременно се вземат мерки срещу всички незаконни действия на ходжите.

До 20 август да се проведе съвещание с ходжите, пред което да се разяснят техните права и задължения.

8. До края на м. август да се проведат съвещания по селища, където има българи мохамедани, на които да присъстват членовете на бюрата на партийните организации, ръководствата на Комсомола, профорганизациите, Отеч. фронт и народните съвети, където да се разяснят решенията на пленума от член на бюрото на окръжния комитет.

III. ПО ПОДОБРЯВАНЕ БИТА И ИКОНОМИКАТА В ТЕЗИ РАЙОНИ

За ликвидирането с изостаналостта и откъснатостта на тези райони окръжният народен съвет и съответните окръжни служби да вземат необходимите мерки за проучване и отпочване изпълнението на следните задачи:

а) Да се осигури проектирането и отпочване в най-близко време на основата на кредити от държавните средства, от ТКЗС и доброволния труд на населението електрификацията на селищата и подобрението на пътната мрежа.

б) В тези райони да се подобри транспортът, като се снабдят с повече рейсове и особено товарни моторни коли.

в) Да се ускори благоустрояването и водоснабдяването на селищата и подобри здравното дело, като се изпращат повече квалифицирани лекари и друг медицински персонал.

Да се проучи и уреди въпросът за добиване дървен материал, ветролом и паднала маса в труднодостъпните места, където да се уред и да се продава по износни цени.

г) Да се организира снабдяването на тези райони чрез разширяване и подобряване на магазините, като се снабдяват редовно с хранителни стоки, покъщнина, цигли и други стоки, които най-много се търсят от това население.

Да се разработят цялостни перспективни планове за развитието на селското стопанство в този район, за повишаване механизацията на земеделието и животновъдството.

Да се отпуска с предимство по-големи количества посадъчен овощен и лозов материал.

д) Окръжният народен съвет да проучи и набележи мерки за оказване съдействие на всички българи мохамедани, които желаят да се разселват в други села или да сгрупират разпръснатите селища.

Да се уточни въпросът за начина на снабдяване желаещите да се разселват с парцели.

Да се направи предложение до Министерския съвет за отпускане кредит на основата на заемите на работническото жилищно строителство на българите мохамедани, строящи жилища в новите населени места.

За провеждането на горните мероприятия освен средствата, които ще се отпуснат, партийните комитети, ППО, организации на ДКМС и Отеч. фронт да мобилизират населението, като широко се използва доброволният труд на същото.

***

До 1 септември да се проведе съвещание с ръководителите на окръжни ведомства и масови организации, на което в светлината на настоящото решение им се поставят задачите, които те имат да изпълняват.

На всяко полугодие бюрото на окръжния комитет да се информира за провеждането на задачите, залегнали в решението, и взема допълнителни мерки.

№ 6

ДА - Благоевград, ф. 683, оп. 1, а. е. 6

ОКРЪЖЕН КОМИТЕТ НА БКП

СПРАВКА

ОТНОСНО: посещението турската делегация в София от лицата: Мустафа Муст. Банкелиев и Ахмед Мех. Трамбуцов, и двамата от с. Якоруда

От разпита на лицето МУСТАФА МУСТАФОВ БАНКЕЛИЕВ, роден и жител на с. Якоруда, Благоевградски окръг, е видно следното:

През есента на 1960 година е посетил турската легация в София и се е

оплакал по въпроси, свързани с разбулването, забраната сюнетите да се извършват извън болница и забраняване празнуване религиозния празник байрам. Отиването му е било заедно с Ахмед Трамбуцов, който по това време е уреждал въпроса за майка му, която се готвела да замине за Турция на гости. Двамата са били приети от турския представител. След като Трамбуцов си свършил въпроса с майка му, се обърнал към Банкелиев и го запитал какво има да каже. Тогава Банкелиев му се оплакал, че в нашето село е започнало разбулване на жените, от което не съм доволен и затова съм дошъл при тях, като смята, че може да му помогнат. След това казал, че забранявали на жените да носят дълги гащи, а мъжете платени шапки. Разказал му също така, че забраняват се сюнетите и който иска да прави обрязване на детето си, трябва да ходи при лекар в болницата. С това нещо ние не сме съгласни поради това, че някои деца бяха пострадали. Разказал им също така, че не се празнува байряма, въпреки желанието на мохамеданите. Разказал му също, че в нашето село е прожектирано филма „Ребро адамово", който си записал турският представител. Първоначално е бил сам човек, след това са влезли още двама чиновници. Чиновникът го запитал какво работи лично той и какво работят и другите хора?

Банкелиев отговорил, че е магазинер, а другите селяни работят в ТКЗС, горското стопанство, дъскорезната фабрика, а по-младите учат. Разказал за момичетата, които по това време са били в Чепеларе на курсове за подготовка готвачки и шивачки. Казал е, че някои от тях се изпращат с насила. По-нататък е казал на турските дипломати, че българомохамеданите са на тежка работа.

Накрая турският дипломат им казал да отиват по-често при тях и им донасят за нередностите, които стават в нашия край. Ако не отивали те, то имало хора, които им донасяли всичко, което е ставало сред българомохамеданите.

По отношение за имената Банкелиев е казал, за нашето село в момента не се поставя въпроса, но в с. Орцево учителката е сложила други имена на българомохамеданските деца. Това нещо го е научил, когато учителката ги довела на кино в с. Якоруда.

Преди около един месец е срещнал Христо Бориков от с. Якоруда и му казал, че във Велинград сменявали имената на българомохамеданите. Тогава аз казах на Трамбуцов да отидем отново в турската легация и да се оплачем по този въпрос. Чиновникът ме пита също кои са на по-добри работи, българите или българомохамеданите. Аз му отговорих, че и от българомохамеданите, но българи са повече. Лично мене ме пита каква заплата получавам.

От разпита на лицето АХМЕД МУСТАФОВ ТРАМБУЦОВ, роден в с. Якоруда, каза следното:

Във връзка с отиването на майка ми Вайда Трамбуцова на гости в Турция съм ходил в турската легация - София пет пъти, за уреждане документите ѝ. При второто отиване в турската легация поканих и Асен х. Петров да напише заявлението, тъй като владее добре турски език. на едно от отиването ми в турската легация се доверих на Мустафа Банкелиев. Той ми каза, че също има желание да дойде, но ако

е възможно да бъде във вторник, с цел да използва почивния ден. Така и направихме. Дата не мога да си спомня, но отивайки в сряда заранта със сутрешния влак, пристигнахме към 5 часа в София. В легацията влезнахме към 9 часа.

Аз запитах чиновника какво става с визата на майка ми. отговори, че ще дойде след 4 месеца. Тогава чиновникът ми зададе следните въпроси:

Какво става във вашия край? Донасят се слухове, че свалят фереджета, махат фесове и ви сменят имената?

Отговорих му, че за фереджетата е вярно и е нужно да ги свалят, по насилствен начин няма. Каза, че в някое съседно село - Бабяк - са им слагали български имена. Аз му казах, че в момента в Якоруда прожектират филма „Ребро Адамово". Чиновникът си взе бележка. Разказах му отчасти за какво се говори.

Накрая чиновникът каза да отиваме по-често и донасяме за настроението на българомохамеданите в нашия край, защото ако не отидем ние, то други отиват и донасят какво става.

На 14.VIII.1961 година дойде при мен лицето И. от с. Юруково и ме покани да го заведа в София с цел уреждане документи за отиването му на гости в Турция.

Не мога да си спомня точно датата, но бе през м. февруари 1961 година, ходих отново в турската легация заедно с майка ми да уреждаме документите за Турция. Там бях приет от чиновника, на когото името не зная, но бе едър, среден на ръст, рус, с къдрава коса. След като свършихме с документите на майка ми, чиновникът ми зададе следните въпроси:

Какво става в Якоруда и околностите, по-специално за фереджетата и сменяване имената?

Отговорих му, че с фереджетата е веч свършено, а за имената се приказва, но на мен лично този въпрос не е поставен. Той ми каза, че ако ви изнасилват, елате и казвайте, ако вие не дойдете, то други ще дойдат и ми съобщят. Защото ние имаме по всяко време сведение за живота на българомохамеданското население във вашия край. Отговорих му, че засега не ни тормозят за сменяване на имената и народността. За самия живот на българомохамеданското население му казах, че засега са зле в ТКЗС. Казах му също, че в съседно село - Белица, се ожени мохамеданско момиче за българин. Той ме пита дали е с насила. Отговорих му, че не зная, но майка ѝ и баща ѝ се много ядосваха и не са били съгласи. Той започна да ми говори за живота в Турция, че е бил много добър, че ще отиде майка ми и ще види и проче.

Накрая пак ми каза да донасяме за всичко, каквото става всред българомохамеданите, а пък той ще докладва за тези неща на п пълномощния министър на легацията.

Оттогава насам Банкелиев ме кани отново да отидем в София и отнесем в турската легация какво става в нашия край.

20.XI.1961 год. ИЗГОТВИЛ:
гр. Разлог майор: (подпис)

№7
ДА - Благоевград, ф. 683, оп. 4, а. е. 18, л. 102-121

Вх. № II Д - 756 / 14.XI.1964 г.

ИНФОРМАЦИЯ
за работата на Отечествения фронт по националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите с мохамеданска вяра

През изтеклите двадесет години Отечественият фронт под ръководството на БКП е разгръщал широка политическа работа за националното осъзнаване и патриотичното възпитание на голяма част от 60-хилядното българомохамеданско население у нас и за преодоляване вредното влияние на исляма и неговия бит и съзнание.

Значително се засили работата в тази насока след решението на Националния съвет от 27.XII.1957 г., разработено въз основа на решенията на ЦК на БКП от 17.XI.1956 г. Нов голям тласък дадоха и мероприятията от 1962 година, решенията на Осмия конгрес на БКП и Петия конгрес на Отечествения фронт.

В резултат на това окръжните и общинските комитети на Отечествения фронт през последните години започнаха да организират по-системно политическата работа, свързана с комунистическото възпитание и националното осъзнаване на българите мохамедани, с борбата против религиозните отживелици и заблуди. Така например Бюрото на Окръжния комитет на Отечествения фронт в Благоевград обсъжда на два пъти през 1962 и 1963 година състоянието на работата сред българите мохамедани на територията на окръга и прие мероприятия за по-нататъшното и подобряване. В края на 1962 година в с. Белица бе проведено съвместно с Партията голямо окръжно съвещание с българомохамеданския актив, на което бяха поставени предстоящите задачи на Отечествения фронт във връзка с по-нататъшното разгръщане на културната революция. В Кърджалийски окръг миналата година бяха проведени три общински съвещания със същата цел и една теоретична конференция по въпроса за насилственото помохамеданчване на родопското население. През м. април тази година окръжният комитет проведе съвещание с актива на селата Глогово, Градешница, Галата и Български извор и прие мероприятия в духа на съвещанието, състояло се в ЦК на БКП на 6.III. т.г. по работата сред българомохамеданското население.

Сериозно раздвижване създадоха и общинските теоретически конференции на тема „Любовта към Родината - движеща сила на нашето обществено развитие“, проведена в Смолянски окръг.

Немалко низови организации в районите с българомохамеданско население, особено след Петия конгрес на Отечествения фронт, укрепнаха значително. В ръководствата им бяха привлечени по-дейни хора, между които много жени, повечето

завършили курсовете за активистки в Смолян, Велинград и Гоце Делчев. Организациите заживяха по-редовен живот, разгръщат разнообразни инициативи, засилват масовополитическата работа, устройват по-често събрания, селищни конференции, седенки с жените, срещи и други, на които, наред с въпросите от стопански характер, по вътрешното и международното положение, все по-често се обсъждат и проблемите, свързани с националния произход и народностната принадлежност на българите мохамедани и на борбата с религиозните предразсъдъци. В селата Давидково, Смилян, Могилица, Арда, Златоград - Смолянски окръг, Кирково, Бял извор - Кърджалийско и др., много често в събранията на низовите организации се засягат въпросите, свързани с културната революция.

Разширява се политическата просвета сред българомохамеданското население. Просветните звена се утвърждават като търсена и достъпна форма за комунистическото и патриотичното възпитание на българите мохамедани. Техният брой нараства ежегодно, увеличава се и броят на обхванатите слушатели в тях. Много благоприятно в тази насока се отрази извършеното след Петия конгрес преустройство във формите, стила и метода на политическата просвета. Само в Благоевградски окръг през 1963-1964 година бяха обхванати над 9 800 българи мохамедани, т.е. с над хиляда в повече в сравнение с 1962-1963 година. Това означава, че почти една трета от всички българи мохамедани в окръга участват в просветната година на Отечествения фронт. Подобна е картината и в Смолянски и други окръзи.

На редица места комитетите и ръководствата на низовите организации насочват правилно слушателите към въпроси, свързани с националното осъзнаване и борбата с религиозния фанатизъм от всичко 854 звена в Смолянски окръг например, 100 са за комунистическото възпитание на новия човек, 156 за възпитанието на децата в семейството, 125 „Родопа - българска твърдина“, над 100 - „Вековна заблуда“ и др. Такова е състоянието в Благоевградски и другите окръзи.

Някои окръжни комитети полагат по-големи грижи за повишаване квалификацията на пропагандистите от българомохамеданските райони. окръжният комитет в Пазарджик миналата година организира съвместно с Партията 6-дневен курс с 60 пропагандисти, пред които бяха изнесени 13 лекции във връзка с тематиките, разработени в „Родопа - българска твърдина“ и „Вековна заблуда“. Окръжният комитет в гр. Смолян проведе специален семинар с пропагандистите с незавършено средно образование. Бюрото на комитета устрои също така среща с пропагандистите от селата Неделино, Доспат и Върбина. Тази инициатива помогна на пропагандистите да свържат по-тясно своята работа със задачите на културната революция сред българомохамеданското население.

Подобрява се и културно-масовата дейност, ежегодно се провеждат окръжни и общински събори, организирани по разни поводи, чества се тържествено Денят на овчаря и пастира, установяват се нови празници, като Деня на косача, и местни празници, посветени на патрони на училища, читалища и др.

Особено полезна дейност за патриотичното възпитание на българите мохамедани се извършва чрез екскурзиите. През 1962 и 1963 г. със средства на някои общински комитети и главно с помощи на Националния съвет в Смолянски, Благоевградски, Кърджалийски и Пазарджишки окръзи бяха организирани екскурзии до големи градове, социалистически строежи и др. с над 450 българи мохамедани, повечето от които жени. Заслужава особена похвала окръжният комитет на Отечествения фронт - Смолян, който тази година, като използва автобус на окръжния народен съвет, организира 15 екскурзии с общо 500 българи мохамедани до София. Участниците в екскурзиите, особено жените, стават добри агитаторки на социалистическите завоевания в нашата страна.

Значителна дейност за повишаване общото културно равнище, политическата съзнателност и националното самочувствие сред българите мохамедани развиват и читалищата чрез лекционната пропаганда, библиотечната дейност и художествената самодейност.

В някои окръзи с българомохамеданско население лекторските групи изнасят лекции, свързани с историята на това население, с неговото атеистично възпитание. В Смолянски окръг през 1963 година бяха изнесени 150 лекции на атеистична тематика в повече от 1962 година. Общинските лекторски групи в Давидково, Златоград, Девин и другаде изнасят лекции „Наука и религия“, „Произход и същност на даньците в исляма“; в селата Якоруда и Белица - Благоевградско - „Историческият произход на българите мохамедани“, „Религия и народност“, „Славянски черти в бита на българите мохамедани“ и др.

Засилва се интересът и към тъй наречените вечери на конкретните науки - физиката, химията, астрономията и др. На тях се обясняват редица природни явления и се правят демонстрации с физически и физически опити. По този начин нагледно, разбрано и достъпно за всекиго се разглеждат редица „божи тайни“.

Разширява се библиотечната дейност, увеличава се книжният фонд, расте броят на читателите. През последните години книжният фонд на читалищните библиотеки в Смолянско е нараснал с 48 000 тома, а 7-те библиотеки в българомохамеданските села на Пазарджишки окръг миналата година се обогатиха с над 18 400 тома, като общият им фонд е достигнал близо 54 000 тома.

Редица библиотеки подемат интересни инициативи за популяризиране на книгите, за привличане на читатели. Библиотеката във Велинград, Брезница - Благоевградско, Смолян, Златоград и др. уреждат витрини с нови книги, организират четене на кратки информации за книги по радиоуредбите и др. Някои библиотеки организират успешно книгоразнасянето. През 1963 г. например читалищната библиотека в гр. Девин използва като доброволни разносвачи на книги 7 членове на Отечествения фронт. През първото тримесечие на тази година броят на книгоразносвачите нарасна на 15. Читалищните библиотеки съвместно с комитетите и организациите на Отечествения фронт устройват читателски конференции, обсъждат книги на новата тематика, съдействат за разясняване на важни въпроси,

за разпалване на патриотични чувства сред хората. Така в селата Кочан, Абланица, Корница и др. - Благоевградски окръг, миналата година бяха организирани читателски конференции на тема: „Българийо мила, земя на герои“ и „Родопа - българска твърдина“.

Развива се и укрепва художествената самодейност, расте броят на самодейните колективи, създават се битови хорове и оркестри в редица малки села. В тазгодишния преглед на художествената самодейност в Смолянски окръг например участваха над 140 колектива с повече от 6 000 самодейци, в това число битови и театрални състави от такива малки селца като Барутин, Чамле, Ореховец и др., в която са обхванати почти всички младежи и девойки от селата. Колективите изнасят целенасочени, свързани тясно с въпросите на културната революция програми, изразяващи бунта на българката мохамеданка срещу потисничествата и ограниченията на религията, стремежа ѝ към свобода и нов живот. Наред с това в песните, съчинени от местни дейци, се възпява радостта от трудовите победи на родопчани.

Подобрява се работата на комитетите и организациите на Отечествения фронт за издигане идейно-политическото и културното равнище на българките мохамеданки. Устройват се съвещания, събрания, събори на челничката в производството и селското стопанство и др. В Смолянски окръг тази година бяха организирани над 20 събора. Хубав събор на жените в края на м. май т.г. бе проведен в село Доспат - Смолянско. Той се подготвя от женските дружества в общината. На него присъстваха гости от Благоевградско и Пазарджишко. Съборът беше една голяма крачка напред за всички трудови хора в този район, където за пръв път се свиква такова голямо тържество.

Много подходящо форма на работа сред жените са седенките, устройвани по разни поводи - Деня на жените, Деня на родилната помощ и др. Там, където други форми на работа не дават резултат, седенките помагат най-много за приобщаване на българките мохамеданки. През тази зима например, по случай Деня на родилната помощ, жените от село Брезница - Благоевградско, които иначе странят от обществено-политическия живот, се събраха масово в читалищния салон, затвориха се и се веселиха до 3 часа след полунощ. Използват се също така колективните посещения на кино, екскурзиите и други форми. Добри резултати дава посещение на жените от градовете и по-големите села в по-малките селища, срещите им с местните жени. Например жени от Мадан, Рудозем, Чепеларе и др. - Смолянско, посещават околните селца и махали, изнасят пред българките мохамеданки програми, показват им как да подреждат домовете си, четат им разкази и пр. Тези срещи допринасят за преодоляване на редица предразсъдъци, за приобщаването на българките мохамеданки към новия бит. За осъществяването на такива прояви спомага много поемането на шефство от по-дейни градски организации над по-слаби селски организации.

За естетическото възпитание на българката мохамеданка, за внедряването

на нови привички и бита на семейството допринасят твърде много курсовете за битова култура. Досега през тези курсове са преминали близо 10 000 българи мохамеданки и интересът към тях не намалява. В курсовете жените се научават да готвят по-добре, да шият сносно обикновени дрехи. Освен това пред тях се изнасят редица беседи, много от които по въпросите на културната революция. Завършилите курсовете по-лесно се отказват от старото облекло, въздействат положително върху останалите жени.

За подобряване на работата сред жените помагат курсовете за активисти на Отечествения фронт в Смолян, Велинград и Гоце Делчев. Досега през тях са минали близо 2 000 жени, много от които стават председателки и секретарки на низови организации, звеноводки и т.н. Въобще те застават начело на всички обществено-политически инициативи, ръководствата по места най-вече на тях се опират в работата сред жените.

Националният съвет оказва по-близка и конкретна помощ на окръжните и общинските комитети на Отечествения фронт в работата им по избистряне националното съзнание на българите мохамедани. По инициатива на Националния съвет бяха проведени окръжно съвещание с българомохамеданския актив в Благоевградски окръг, три общински съвещания в Кърджалийски окръг, които дадоха по-нататъшен тласък на работата сред българите мохамедани. По наше указание се провеждат теоретичните конференции на тема „Любовта към Родината“...

Националният съвет оказва конкретна помощ на комитетите и организациите на Отечествения фронт и с издателската си дейност. Всяка година се издават по една-две брошури по важни политически въпроси, за популяризирането на положителния опит в работата на отделни организации сред това население. През 1962 г. бяха издадени брошурата „Нов живот“ - из опита на общин. организация в с. Бреза - Смолянско, по разгръщане на културната революция. Миналата година бяха издадени сборник очерци за падналите в борбата против фашизма родопчани под заглавие „По-живи от живите“, брошурата „Личните имена и тяхното значение“, с която се разяснява политиката на Партията във връзка със заменяването на турско-арабските имена с български, „Невидимата бариера“ - брошура из опита на общинската организация в село Кирково - Кърджалийско, във връзка с работата по патриотичното възпитание на местното население. Тази година излязоха брошурите: „Истината и неистината за обрязването“ и „Родопски изгреви“. Предстои да излязат „Женското облекло“, „Елате в нашата школа“, „Така е наредил Аллах...“ и др.

Резултатите от изграждането на социализма в Родопите, от широката политическа работа, извършвана под ръководството на Партията от Отечествения фронт и другите обществено-политически организации, се чувстват осезателно във всички области от живота на българомохамеданското население. Нараства политическата съзнателност, избистря се националното съзнание сред голяма част от българите мохамедани, утвърждава се тяхното самочувствие на българи. За това говорят между другото и многобройните факти на проявена революционна бдителност

от страна на българи мохамедани. Не са малко успехите и в атеистическото възпитание. Влиянието на религията сред част от населението, особено сред по-младите, е значително отслабнало. Джамиите се посещават предимно от възрастни хора, байрамите се празнуват по-малко тържествено.

Много българки мохамеданки захвърлят фереджетата и шалварите. По-голямата част от жените в Смолянски окръг ходят с открити лица. Девойките масово участват в художествената самодейност. Все повече жени започват да посещават кино, театри и други културни мероприятия.

Показателен е също така фактът, че масата от българите мохамедани имат положително отношение към образованието на децата си. Расте непрекъснато броят на продължаващите средното си образование. Така докато преди 9 септември 1944 г. в Смолянски окръг бяха завършили средно образование около 30 българи мохамедани, висше само 4, след Девети септември завършиха средно образование 325 и висше 58 младежи и девойки. Сега в средните, професионалните и политехническите училища учат над 1 100, във висшите - над 70 българи мохамедани.

Нараства и трудовата активност сред българомохамеданското население. То заема по-дейно участие в социалистическото строителство, в изпълнение на стопанските задачи. За благоустрояване, хигиенизиране и озеленяване на населените места в Смолянски окръг през 1963 година са отработени над 163 000 трудови дни и е извършена работа за 243 382 лева. Сега в Неделинска община, чисто българомохамедански район, за същите цели населението е дало над 25 000 дни доброволен труд.

Особено живо участие в селското стопанство вземат жените, десетки и стотици от които за високи успехи биват изльчвани и награждавани като челнички в производството за получени високи добиви тютюн, картофи и др. така например Айше Дагонова от с. Дагоново, община Якоруда, е получила миналата година средно по 229 кг тютюн от декар върху неполивна площ; Вайда Алендерова от с. Слащен - 157 кг, Айше Мехмедова от с. Петрелик - 159, Анифе Шмехова от с. Дебрен, Благоевградско - по 246 кг средно от декар поливна площ. За високи добиви от картофи и тютюн право на участие като делегатки в окръжния събор на жените в Пазарджик получиха Лефа Юнакова от с. Цветино, Емина Лещарова от Костандово и много други българки мохамеданки от Пазарджишки окръг.

Като се изтъкват несъмнените успехи в работата по националното осъзнаване на българите мохамедани, нужно е да се посочат и редица факти, които говорят както за големите трудности, така и за недостатъчната резултатност в дейността на комитетите и организациите на Отечествения фронт.

На първо място, ислямската религия е вкоренена все още здраво в бита на голяма част от населението. Наистина посещението на джамията е намаляло, но се забелязва друго явление - засилване на моленето вкъщи, а това влияе силно върху възпитанието на децата и по-младите в религиозен дух.

На много места се устройват мевлюди. Обрязването на децата се извършва

масово. Известни са шумните тържества, организирани миналата година по случай сюнетисването на децата в селата Костандово и Корово - Пазарджишко, които взеха характер на антибългарска демонстрация.

Спазва се старият ритуал при разните обреди, свързани с раждания, женитби и погребения. Има доста прояви на турчеене, което получава най-ярък израз в браковете между турци и българки мохамеданки, в опитите чрез пререгистрация да се смени българската националност. В Смолянски окръг има над 170 смесени бракове между турци и българки мохамеданки. Само в района на Дъбнишки съвет - Благоевградски окръг, са известни над 30 смесени брака и др. На българите мохамедани с течение на времето ние ще върнем българското съзнание, но тези, които са се оженили за турци - са завинаги загубени за нас.

Макар че намаляват, все още се срещат незаконни бракове и бракове с малолетни девойки. Възстановяването на българските имена се натъква на съпротивата на възрастните хора.

През лятото и есента на миналата година под влияние на местни настроения за изселване в средите на турското население, българи мохамедани от някои села на Смолянски окръг, като Доспат, Любча, Касъка и Върбина и от повечето села в Пазарджишки и Благоевградски окръзи започнаха записване за изселване в Турция.

На места в Пазарджишки и Кърджалийски окръзи жените се върнаха към старите си облекла.

За недостатъчните резултати в работата по националното осъзнаване на българите мохамедани допринасят и някои слабости, допущани от комитетите и организациите на Отечествения фронт.

На първо място трябва да се подчертае, че не всички окръжни и общински комитети считат като своя първостепенна задача работата сред българите с мохамеданска вяра. Докато в Смолянски окръг се работи на по-широк фронт с по-далечна перспектива, в повечето от останалите окръзи задачите се подемат акционно, не се движат с необходимата настойчивост и последователност. Наистина, комитетите вземат решения, но в много случаи се отнасят формално към тях. Така например окръжният комитет в Благоевград през м. октомври 1962 година прие хубави мероприятия за по-широкото разгръщане на културната революция сред българите мохамедани, но те не бяха осъществени докрай. Окръжният комитет не оказа необходимата помощ и не упражни достатъчен контрол над общинските комитети как те подемат указанията на Националния съвет и неговите собствени решения. Поради това повечето от общинските комитети не разработиха свои мероприятия след окръжното съвещание през м. декември 1962 година.

На редица места се чувства известно намаляване в темпа на политическата и културно-масовата работа, насочена към преодоляване на религиозните предразсъдъци, за премахване външните белези на турцизма, по националното осъзнаване на българите мохамедани и др. Така например докато през 1961 г. Пазарджишки окръг се проведе грандиозен събор на българо-съветската дружба,

през 1962 година - теоретична конференция за миналото, културата и бита на българите мохамедани, през 1963 година мероприятия от такъв характер и мащаб не бяха проведени. Такова е положението и в Ловешки окръг. в резултат на това отслабване в работата на някои места започна връщане назад. Израз на това е възстановяването на фереджетата и шалварите, зачестяването на женитби между непълнолетни, незаконни бракове, засилването на места тенденциите към турчеене.

В редица райони местните ръководители и активисти нямат правилно разбиране за характера, особеностите и задачите на социалистическата културна революция сред българомохамеданското население. Нейното съдържание се стеснява, свежда се обикновено до премахването на някои външни белези. Такова разбиране води до подменяне на политическата и културно-масовата работа сред българомохамеданското население с грубо администриране, до прибързани и неоправдани действия за смяната на турско-арабските имена и женското облекло. Административният подход, извращенията при решаване на някои външни белези на турчеене, за чужди на Партията и Отечествения фронт методи, които не само че не дават положителни резултати, но отблъскват от нас това население, създават условия щото реакционни елементи да разгръщат успешна своята противонародна дейност.

Не бива да се забравя, че борбата за комунистическото и патриотичното възпитание, за националното осъзнаване на българите мохамедани е голяма, трудна и продължителна задача. Нейното изпълнение изисква много усилия и упоритост в работата. Прибързани действия тук са вредни, те водят до извращения и грешки, затормозяват цялата работа на Отечествения фронт сред това население.

Трябва да се подчертае също така, че все още има комитети и ръководства на низови организации, които не използват събранията като най-масова аудитория за разясняване жизненоважни за населението въпроси, не вършат достатъчно възпитателна работа в тях, не изпълняват решенията на Петия конгрес на Отечествения фронт да устройват по-интересни събрания, да разглеждат по-често в тях важни въпроси от вътрешен и международен характер, за икономическата политика на Партията, за разясняваща директивите на Осмия партиен конгрес и народностопанските планове, за политиката на мирно съвместно съществуване и борбата на Съветския съюз за разоръжаване, за положението на трудещите се в Турция и други капиталистически страни. Наред с това следва по-редовно да се осветляват въпросите на историческото минало на родопското население, за участието му в националноосвободителните борби и в изграждането на социализма, за националното му осъзнаване и патриотичното възпитание. Трябва да се използват по-организирано и пълноценно всички средства на устната и нагледната агитация, махленските и блокови конференции, събрания и седенки по тези въпроси и в борбата с религиозните предразсъдъци и суеверия.

Сериозно се подценява работата сред възрастното население, което обикновено остава вън от политическото въздействие на Отечествения фронт. Голяма

част от възрастните българи мохамедани не посещават събранията, държат се настрана от обществено-политическия живот. Повечето от тях са дълбоко вярващи и политически индиферентни. Тези хора лесно се поддават на чужда пропаганда и са крепители на религиозния бит в семейството.Със своето поведение те оказват отрицателно въздействие върху децата и по-младите. Нужно е комитетите и организациите да набележат мерки за привличането на тези хора в обществено-политическия живот. Много подходяща форма на работа сред тях е личната беседа. В открит разговор с възрастните хора трябва да им се разяснява търпеливо и настойчиво да не пречат на децата си да учат, да не принуждават девойки да се женят малолетни, да не тровят съзнанието на децата с религиозния опиум, да не ги заставят да постят, да се кланят и т.н. Разбира се, всичко това трябва да се върши много внимателно, за да не се засягат религиозните чувства на хората, да не се противопоставят стари на млади.

Естествено е в своята работа комитетите и организациите на Отечествения фронт да се опират преди всичко на местната интелигенция, на целия местен актив. Трябва да се подчертае обаче, че не се полагат достатъчно грижи за подготовката на този актив, за превръщането му в наистина дееспособен помощник на Партията и Отечествения фронт в работата по националното осъзнаване на българите мохамедани. Комитетите и организациите на Отечествения фронт трябва да оказват по-близко съдействие на партийните комитети за организирането на курсове, семинари, срещи за обмяна на опит и др. за повишаване подготовката на актива. Необходимо е активът да бъде запознаван по-системно с въпросите на икономическата политика на Партията, със същността и особеностите на културната революция в Родопите, със задачите на Отечествения фронт в това отношение, с всички проблеми във връзка с приобщаването на това население и възпитаването му в комунистически и интернационален дух. Комитетите и организациите да оказват по-близка подкрепа на всички активисти, за да станат те наистина челници, носители на новото в бита и обществено-политическия живот, достоен пример за подражание от останалото население.

Много по-широко и по-резултатно за комунистическото и патриотичното възпитание на българите мохамедани трябва да се използват радиовъзлите, окръжните вестници, нагледната агитация. Необходимо е по-често да се изнасят данни за работата на Отечествения фронт сред това население, статии за историческото минало на Родопите, материали, разкриващи реакционната същност на ислямската религия, за пакостното влияние на разните обреди, предразсъдъци и суеверия върху семейно-битовите отношения на хората.

За разгръщане на по-широк фронт пропагандата на исторически, естествено-научни и други знания във връзка с основните задачи по националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите мохамедани, сериозна, постоянна и системна помощ би оказвано едно списание. Националният съвет преди две години предложи на ЦК на БКП да бъде възстановен вестник „Родопска правда“ или да

започне излизането на месечно полуилюстровано списание. Този въпрос още не е намерил разрешение. Уместно ще бъде да се направи още веднъж предложение до ЦК на БКП в този смисъл. Това се поддържа и от окръжния комитет на Партията в Смолян.

Не се използват докрай всички възможности, които разкрива политическата просвета. Не навсякъде броят на обхванатите в звената българи мохамедани е достатъчен. Формализмът и школският метод в работата на много пропагандисти още не е преодолян. Немалко пропагандисти излагат материала сухо, скучно, на недостъпен за слушателите език, не си служат с местни примери, не свързват материала с въпросите за националното осъзнаване на българите мохамедани.

Необходимо е да се разшири още повече и обхватът на звената. Важна задача в духа на решенията на пленума на ЦК на БКП от 14 и 15 май т.г. е да се разнообразяват методите в работата на пропагандистите, да се внася повече творчество в политическата просвета. В зависимост от подготовката и интересите на хората да се използват по-подходящи, достъпни и интересни форми и средства, да се изнасят по-често в просветните и читателските групи политинформации, кратки беседи по здравни въпроси, да се четат подходящи разкази от вестници и списания и умело да се свързват материалите със задачите на културната революция. Комитетите и организациите на Отечествения фронт, в съгласие с партийните комитети, да полагат по-големи грижи за подбора и подготовката на пропагандистите на българомохамеданските райони.

Окръжните и общинските комитети на Отечествения фронт и читалищните съвети не използват напълно лекционната пропаганда за по-бързото избистряне на националното съзнание и патриотичното възпитание на българите мохамедани. Вярно е, че броят на изнесените лекции все повече се увеличава. Но лекционната пропаганда обхваща най-вече големите селища. Лектори от окръжните и общинските лекторски групи недостатъчно посещават малките села.

Не се полагат достатъчно грижи за укрепване на лекторските групи за попълване секциите с подготвени лектори, за непрекъснатото повишаване на тяхната квалификация. Много е тежко положението с лекторите по въпроса на ислямската религия. А жени, запознати с тези въпроси, въобще рядко се срещат. Поради това изнасяните атеистически лекции са недостатъчни. Освен това години наред се изнасят лекции по едни и същи въпроси. За липсата на подготвени лектори, за ограничението на тематичния обсег на лекциите по въпросите на исляма причината се корени до голяма степен и в липсата на достатъчно ислямоведческа литература.

Необходимо е окръжните и общинските комитети и читалищните съвети да полагат повече грижи за укрепване на лекторските групи особено на философско-историческите секции, за привличане на повече лектори в тях от средата на местната интелигенция, за повишаване на тяхната квалификация, за запознаването им с историята на родния край, с формите на борба с ислямската религия. За тази цел следва да се устройват курсове, семинари и др. Също така да се подготвят повече

нови лектории по тези въпроси. Националната лекторска група трябва да оказва по-близка методическа помощ на окръжните лекторски групи по същите въпроси.

Следва да се изнасят повече лекции на здравна тематика, по естественонаучни въпроси, за постиженията на световната наука и техника. Трябва да се увеличават и лекциите, разкриващи и антинаучната същност на ислямската религия, вредата, която нанасят разните обреди, като обрязвания, мевлюди и др. Да се използват по-добре вечерите на отделните науки - физиката, химията, астрономията и др. Да се търсят други форми на атеистична пропаганда. Да се изнасят специални лекции пред жените, да се организират атеистични изложби, кинолектории и др. Във всички случаи обаче атеистическата пропаганда трябва да се води изключително внимателно, да не се засягат религиозните чувства на вярващите.

Националният съвет и ВЧС може да оказват по-действена помощ за разгръщане на лекционната пропаганда и чрез издаването на повече брошури по естественонаучни въпроси и по въпросите на ислямската религия чрез поместването на лекции в поредица „Библиотека на лектора“. Целесъобразно ще бъде също така да се ... на Комитета по култура и изкуството да се издават ... руски по-важни ислямоведчески трудове.

Не е задоволителна дейността на голяма част от читалищните библиотеки. Много от тях са с беден книжен фонд. Книгите с родопска тематика са малко. Не се работи достатъчно за създаването навик сред възрастното население да чете. Малко мерки се вземат за популяризиране на книгите. Рядко се организират читателски конференции на патриотични теми и др. За това естествено допринася обстоятелството, че много библиотекари са с ниска общообразователна и специална подготовка.

Необходимо е окръжните комитети на Отечествения фронт и читалищни съвети да полагат повече грижа за подготовката на читалищните библиотекари от средата на местното население за обмяна на положителен опит в тяхната работа.

Да се вземат мерки за увеличаване на книгоразнасянето, като за целта се използват повече доброволни книгоразносвачи, да се устройват повече читателски конференции, обсъждане на книги и др. По-укрепналите, с по-голяма дейност читалищни библиотеки, както тези в Смолян, Гоце Делчев, Якоруда, Белица, Златоград, Девин и др., да поемат шефство над по-слабите читалищни библиотеки в селата, да им оказват помощ в подбора на литература, в изготвянето на кратки рецензии за нови интересни книги, за популяризирането на книгата, за привличане на повече читатели.

Сериозна причина за слабостите в работата на читалищата е недостатъчната материална база. Така например от 138 читалищни организации в Смолянски окръг само 42 имат сносни помещения. Със собствени средства и с малки помощи от Националния съвет сега се строят читалищни сгради в десет по-малки села на същия окръг. Готовност за такъв род строителство има на много места. Без по-

съществена държавна помощ обаче не ще може да се реши въпросът за материалната база, необходима за една по-широка културно-масова дейност в районите с българомохамеданско население. В тази връзка целесъобразно е да се направят постъпки пред Министерския съвет и Държавния комитет по планиране в плановете за лимитни вложения в окръзите с българомохамеданско население да се включат по-големи суми за строеж на читалищни сгради, а също така да не се ограничава започването на нови в тази райони по пътя на самооблагането.

И тазгодишните прегледи на художествената самодейност, които сочат несъмнения ръст на самодейността в Родопите, показаха някои сериозни слабости и разкриха някои трудности, без преодоляването на които напред не може да се върви. На първо място остро изпъква липсата на подготвени ръководители за художествени самодейни колективи. Дори утвърдени битови ансамбли, неведнъж изтъквани като окръжни първенци, не могат да излязат извън рамките на едногласното пеене поради това, че техните ръководители нямат необходимата музикална грамотност. Те ръководят само по слух. Наред с това в стремежа си да откликват на по-важни събития и факти от катадневния живот, на изискванията на културната революция, местни дейци приспособяват към известни народни мелодии съчинените от тях текстове. Но в повечето случаи всичко това се поднася на слушателите на много ниско идейно-художествено равнище. Необходимо е Върховният читалищен съюз, съвместно с Комитета по културата и изкуството, да окажат помощ на окръжните читалищни съвети в Смолян, Благоевград, Кърджали и Пазарджик, да се организира 20-дневен или едномесечен курс за ръководители на художествената самодейност в българомохамеданските села.

Културно-масовата дейност не навсякъде е тясно свързана с националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите мохамедани. Рядко се организират колективни посещения на подходящи филми, малко екскурзии се провеждат до забележителни места, големи центрове и социалистически обекти.

Следва да се използват по-целесъобразно всички форми на културно-масовата дейност - събори, колективни посещения на кино, седенки, екскурзии и др., за възпитанието на трудещите се българи мохамедани в патриотичен и социалистически дух. Да се обърне по-голямо внимание на екскурзиите, окръжните и общинските комитети да полагат повече грижи и усилия за организиране на екскурзии с българи мохамедани, като не разчитат само на помощ от Националния съвет, а да потърсят и други възможности за това.

Редица комитети подценяват работата сред българките мохамеданки. Доста жени стоят вън от редовете на Отечествения фронт. Така например в Благоевградски окръг от 13 000 души българи мохамедани членове на Отечествения фронт, само 4 600 са жени. Голяма част от българките мохамеданки не вземат участие в обществено-политическия живот, не посещават събрания заедно с мъжете. Женските дружества в такива случаи се явяват най-подходящи за работа сред жените. Много комитети обаче подценяват тяхната роля и избягват да изграждат такива.

Слаба е агитационно-разяснителната и културно-масовата работа сред българките мохамеданки. На много места политическата работа се свежда до издигане на лозунги за захвърляне на фереджетата и шалварите. Общо взето комитетите и организациите правят малко за преодоляване в текущия живот на българите мохамедани влиянието на исляма, за привличане на жените в обществено-политически прояви. В много села обичайна картина е при кинопрожекции, на общоселски събрания, на концерти на художествени самодейни колективи жените да не присъстват заедно с мъжете. На редица места много българки мохамеданки не вземат дори участие в чисто женски прояви. Общинските комитети замълчават факта, че жените на активистите не дават личен пример в това отношение, не търсят обяснения от самите активисти.

За подобряване работата с българките мохамеданки необходимо е да се изграждат, където това се налага, женски дружества, да се организират повече седенки, срещи, взаимни гостувания между жени от градовете и по-големите села и българки мохамеданки от малките селища и др.

Необходимо е да продължават и курсовете за българки мохамеданки активистки от Отечествения фронт в Смолян, Велинград и Гоце Делчев.

Комитетите и организациите да полагат по-големи грижи за завършилите курсовете, да устройват с тях периодически срещи по общини и в окръжен мащаб, като за целта използват реални поводи - събори, съвещания на първенците в селското стопанство и др. Необходимо е на завършилите курсовете да се възлагат задачи от стопански и обществено-политически характер, да се включат по-активно в живота на обществените организации във всички по-важни прояви в селото и др.

Трябва да се обърне внимание и върху следните въпроси:

По редица причини, било по икономически съображения, било по други подбуди, през последните години стотици българомохамедански семейства са напуснали родните си места и са се населили във вътрешността на страната. Най-много българи мохамедани има в Пловдивски и по-малко в Хасковски, Бургаски, Търновски и Търговищки окръзи. Някои се женят за турци и туркини, използват неосведомеността и слабата бдителност на някои местни народни съвети и в редица случаи се регистрират като турци. Мнозина живущи в Пловдив българи мохамедани посещават джамиите на турското настоятелство. Въобще тенденциите на турчеене сред тези напуснали родните си места българи мохамедани са доста силни и дори се засилват още повече при новата обстановка на откъснатост от досегашната си среда и близост с турска.

Налага се окръжните и общинските комитети на Отечествения фронт, в районите на които има заселени българи мохамедани, да съдействат на народните съвети за откриването им и където е допусната неправилна регистрация, да се изправи допуснатата грешка според изискванията на законността у нас. Наред с това комитетите да набележат мерки за обхващането на това население в обществено-политическия живот, за пресичането на всякакви тенденции за турчеене.

Общинските комитети и ръководствата на низовите организации на редица места проявяват голяма незаинтересованост, пасивност и търпимост към редица отрицателни обществени прояви. Така например в Смолянски окръг има над 350 незаконни съжителства. Само в Сатовчански район на Благоевградски окръг са известни над 30 незаконни брака, повечето от които с непълнолетни девойки. Някои ходжи вършат беззакония - венчават младежи и девойки, без да имат регистриран брак, продават муски, заблуждават родителите, че болните им деца по този начин ще бъдат излекувани, а в немалко случаи стават причина за тяхната смърт. Никой обаче не проявява инициатива да уведоми съответните органи на народната власт за вършените нарушения на социалистическите законност, да осъди публично чуждите на нашия социалистически морал прояви.

Необходимо е комитетите и организациите на Отечествения фронт да възпитават в своите членове чувство на непримиримост към такива прояви, които дават отпор на нарушителите, да уведомяват своевременно за това органите на народната власт, да сезират другарските съдилища и т.н.

Специалните грижи на Партията и народната власт, насочени за преодоляване общата изостаналост на българомохамеданското население, за издигане в по-кратки срокове неговата политическа съзнателност и общото му културно равнище, за активното му въвличане в социалистическото строителство. ...

СЕКРЕТАР: (п) Здравко Митовски

София, юли 1964 г.

№8
ДА - Благоевград, ф. 2, оп. 4, а. е. 1

ПРОТОКОЛ
№ 9
от 30 юни 1964 год.
(пленума) на окр. к-т на БКП

На заседанието присъстват: членовете и кандидат-членовете на Окръжния комитет на БКП и Ревизионната комисия, членовете на идеологическата комисия при Окр. к-т на БКП, секретарите на ГК на БКП и секретарите на общинските партийни комитети и сътрудниците на окръжния комитет на партията.

Отсъстват: от членовете на окръжния комитет другарите: Андрей Трифонов, Владимир Сандев, Димитър Ганев Димитров, Димитър Пунев, Живка Вънкова, Иван Щерянов, Кирил Д. Карамфилов, Лазар И. Нусторов и Стоян Танковски.

Като гости на пленума присъстват другарите: Митко Григоров - член на ПБ на ЦК на БКП и секретар на ЦК, и др. Кръстьо Стойчев - член на ЦК на БКП.

Заседанието на пленума протече при следния

ДНЕВЕН РЕД:

1. Доклад за работата на Благоевградската окръжна партийна организация за комунистическото и патриотичното възпитание на трудещите се и за работата сред българомохамеданите.

Докл. др. Кр. Тричков

2. Организационни въпроси.

Докл. др. Кр. Тричков

3. Приемане план за работата на пленума на окръжния комитет на БКП до края на 1964 г.

Докл. Кр. Тричков

Предложена бе и приета с пълно болшинството комисия по проекторешенията в състав: С. Генов - председател, и членове: П. Дюлгеров, Б. Аврамов, К. Захариев, Г. Ангов, Ангела Тупарова, И. Байов, Г. Стоянов, Роза Смилянова, Кр. Василчев и Радой Трайков.

По първа точка от дневния ред др. С. Генов даде думата на др. Кр. Тричков.

След доклада станаха следните изказвания:

...

2. Алексей Анев - зам.-председател на Окр. народен съвет

Другарки и другари, приемам навременното решение на ПБ за работата на Партията сред българомохамеданското население и решенията на Секретариата за патриотичното и комунистическото възпитание.

Докладът, който изнесе др. Тричков, напълно потвърждава грижите на нашата партия. Това е трети пленум, на който се обсъждат подобни въпроси. Нашият окръг е със специфично население.

Искам да се спра на един от тези специфични въпроси - за работата на Партията сред българомохамеданското население. Работата на Партията е била правилна. Само за 20 години се извършиха много големи промени в българомохамеданските села, които в никакъв случай не могат да се равняват с това, което се вършеше в миналото.

Бюрото на окръжния комитет неведнъж се е срещало с редица трудности в тези райони, като паспортизацията и др. Как се стигна до това, че се направиха тези извращения? Бюрото на Окръжния комитет се занима с този въпрос и на едно от заседанията аз казах, че особени успехи няма да има. Що се касае до личния пример, то аз ще дам такъв. На една от срещите аз заявих, че повече не може да се чака. Тук аз имам вина. С изказването си в Гоце Делчев също спомогнах за тази кампанийност. Имаше в някои другари съмнение към мен в искреност към Партията.

В Гоце Делчев аз злоупотребих и с името на ЦК. Казах на делегациите от българи мохамедани, които идваха при мен, че това е линия и решение на ЦК и трябва да я изпълним. Тук също имам вина, че изкарах напред ЦК. Вражеските елементи използваха нашите действия.

Какво е положението. Изнесе се, че има успокоение и всичко работи. Но сега има известна свитост, обида, изчакване какво по-нататък ще се прави. Това се използва от вражески настроени елементи и туркофилите, които убиват вярата в това население към нашата партия. Това се използва и от немохамеданското население, вражески настроени, които казват: „Видяхте ли какво ви мислят?" Сега трябва да намерим изход и възстановим вярата и дружеските отношения с това население. Нашите партизани и други хора с авторитет сред това население трябва да се срещнат със своите ятаци и помагачи, чрез които да се възстанови вярата в народната власт.

Искам да поставя два въпроса пред др. Митко Григоров. Това е въпросът със съкращаването на пълномощниците в тези села, което още повече ще ни откъсне, и втория въпрос е около строителството на предприятията в Якоруда и Белица. С построяването на тези предприятия българомохамеданското население от тези райони ще чувства на практика големите грижи, които Партията полага за него. И аз държа много да се ускори строителството на тези предприятия.

3. Атанас Живев - началник окр. управление - НМ

Въпросите по възпитанието на населението винаги са заемали важно място в дейността на окр. комитет на Партията и органите на МВР. В своята дейност органите на МВР винаги изхождат от особеностите на нашия окръг. В окръга, както е известно, има все още националистически прояви и чувства. Известно е, че в София се разкри националистическа група, в която важно място са заемали хора студенти от нашия окръг. разпространяват се анонимки с националистическо съдържание. тези прояви са преди всичко от средите на младежта, главно учители и учащи се. Така например учителят Гонов от Петрич провежда явно македонски национализъм сред учащите се, които му пригласят.

Ние знаем, че съзнанието бавно се развива, че за това трябва много време, търпелива и упорита работа.

Българомохамеданите са среда, която умело се използва от реакционните туркофилски елементи. Тези прояви се считат особено много, когато се отпочне провеждането на някое културно мероприятие на Партията и правителството. На тази основа много българомохамедани се записаха за изселване. Станаха масови посещения на турската легация и всичко това доведе до масови настроения за изселване. В тези настроения участват и комунистите от тези среди. Причините за това са много, но най-решаващата е фанатизмът. В такава обстановка се започна и акцията за смяната на имената. Прави впечатление, че в последно време се изпращат анонимни писма за отпор на властта. Това показва докъде са отишли някои реакционни елементи в разгаряне на национализма и проявите от този род сред мохамеданското население.

За прехвърлянето на изменници зад граница през 1963 г. са изменили на Родината. Голям брой младежи, а през 1964 година досега - само двама. Това

показва колко ефикасни са мерките, взети в тази насока. Характерно е това, че най-голям е броят на изменнически настроени младежи.

Обикновено това са младежи без работа и без родителски надзор, особено в Петрички и Гоцеделчевски регион, където има много незаети в производството младежи. Това се подчертава и от самите младежи при разпита им. Голяма пакост се върши от някои ръководства, като не се приемат на работа или ако се приемат, при първа възможност се освобождават от работа младежи с такива прояви. ...

4. Донка Костадинова - учителка от Икономическия техникум - Благоевград

Прави впечатление критичността на доклада. Задълбочено се разкритикува дейността на окръжния комитет и бие на очи преди всичко самокритиката на др. Тричков. На мене ми направи силно впечатление изказването на др. Анев, какво, че на него му е заповядано да смени името си и че това е станало по решение, не по вътрешно дълбоко убеждение. Аз недоумявам защо окр. комитет не се вслушал в сигналите, направени от др. Анев и някои други.

Необходимо е да се подобрява все повече снабдяването на това население. Това трябва да бъде една от най-първите задачи на народната власт. Това е политически въпрос и не бива тук да се ръководим от стремежи за печалбата.

В общежитията не трябва да се приемат само деца българомохамеданчета. В това отношение не бива да се прави разлика. Така ще се осъществи общуване между децата. изтъкна се, че в този район киното още не е проникнало. Идеологическата работа с всички средства трябва да се засили сред това население. Струва ми се, че нашият окръг все още изостава в механизацията в селското стопанство. Когато се почувства това население по-задоволено, ще промени и своето съзнание.

Изнася се в доклада, че дисциплината в училищата не е на необходимата висота. Възпитанието на учащите се е незадоволително. Важен, голям въпрос е и по него се работи много, но в това отношение влияят много фактори, много причини. Тук има значение и субективният фактор - учителят. Много учители, които нямат специална подготовка като учители - агрономи, архитекти, инженери и др. без педагогически опит, вместо да възпитават, развращават учащите се. Стига се дотам, че някои предприятия и учреждения гледат да се отърват от някои лоши работници и лесно дават съгласието си същите да бъдат изпратени за учители. ...

5. Борис Аврамов - председател на Окр. комитет на Отечествения фронт

Прави чест, че бюрото на окръжния комитет излиза с такъв критичен доклад. Неприятно е да си правим самокритика, особено когато окръгът бе в един подем. Но по-добре е заедно с успехите да се видят и грешките. Много пленуми сме провели, където сме слушали доклади за изпълнение на плана и др., но такъв пленум на патриотичното и комунистическото възпитание на трудещите се е много важен. Това особено се налага за нашия окръг, където поради специфичните условия работата е трудна. Ние приемаме критиката към работата на Отеч. фронт.

Защо у нас има такива слабости и недостатъци в нашата работа? Това е така, защото по-голямата част от нашите пропагандисти изостават от развитието на живота. Една от мерките трябва да бъде издигане пропагандиста на нивото на новите изисквания. Науката навлезе в много нови неща, с което пропагандистите още не са в такт.

С досегашните си знания ние не можем да излезем пред слушателите. Нужно е да се викат подготвени лектори от академиите за запознаване пропагандистите с най-новите положения. Нашите пропагандисти търсят най-лекия начин при изнасяне на своите лекции, без да се заловят сериозно.

Самокритиката, която се прави пред пленума, е голяма. Но само с това няма да изправим нашите грешки. Трябва да кажем, че и сега има хора, които умуват дали бе правилно нашето отстъпление. И сега има хора, които смятат, че само чрез насилия ще оправим това население. Доста хора има, които смятат, че само със закон ще оправят там работата. Ние имаме тук хора като др. Гулем и Хаджииванов, които в миналото използваха това население за служене на делото на нашата партия.

Ако не се промени нашето отношение към това население, ние не ще имаме добри резултати. Това население чувства нашето отношение и нямат вяра в искреността ни.

В някои отношения и сега се увличаме. На процеса на Рибновския процес също бяха подведени най-бедните, а хората от джамийското настоятелство бяха извън.

Смятам, че трябва по-голямо доверие към хората и борбата да насочим срещу истинските врагове на народната власт.

По македонския въпрос смятам, че ние малко работим за съзнанието на хората. Ние закрихме улица в Гоце Делчев на борец за българщината. Сменихме името на училище „Арсени Костенцев“, също борец за българщината. ...

7. Съботин Генов - секретар на Окр. комитет на БКП

Днес обсъждаме един от най-важните проблеми на Партията. Напълно съм съгласен с оценките и изводите на Централния комитет. Отношението на бюрото, изнесено от др. Тричков, е и мое отношение. Искам да се спра на грешките по българомохамеданския въпрос. Вината за извращенията преди всичко е моя. Аз не предложих оценка в бюрото и въз основа на тази оценка правилно да се проведат указанията на ЦК. Когато се получиха сигнали за извращенията в Белица и Якоруда, не ги проверихме. Нося вина и за организационното съвещание в Гоце Делчев. Там аз обърнах внимание преди всичко на тази страна на преименуването и тя се оказа много пагубна. Тук аз виждам голямата си отговорност на това съвещание. Ние тук препоръчахме опита на Белица и Якоруда. Подцених и предупреждението на секретар на ЦК. Не обърнахме достатъчно внимание на това, което се провеждаше. Аз бях длъжен внимателно да следя как се изпълняват указанията на ЦК. Аз не познавах

добре обстановката в тези райони. смятах, че са назрели условията да преминем по-нататък в премахване на външните белези. Давах си сметка, че ще има хора, които не са съгласни, но при създалата се обстановка ще преодолеят.

Само с намесата на ЦК може да се изправи грешката. Тези грешки върнаха работата ни с това население много назад. Ние сега трябва да започнем с една всестранна и убедителна работа.

За да можем да свършим добре работата си, е нужно да създадем кадри за работа сред това население. Оказа се, че много от кадрите не са убедени в нашата политика. Много от интелигенцията застана на непартийна позиция.

Въпросите на патриотичното и комунистическото възпитание трябва да станат дело на всички кадри, независимо кой къде работи. Всички трябва да преустроим работата си в духа на Майския пленум. Ние трябва да дадем тон. Оценката, която се даде в изказванията и доклада за помощта на отдела ПА по идеологическата работа, трябва да разберем добре и заедно с другите работници да решим тази задача.

Работата ни с интелигенцията също трябва да се преустрои. В окръга има над 7 000 души интелигенция, от които над 3 500 са учители.

Ако те бъдат впрегнати по патриотичното и комунистическото възпитание, в идеологическата работа на нашата партия, ние ще можем да постигнем добри резултати.

8. Кръстю Стойчев - член на ЦК на БКП

Искам да изразя своята радост, че имам възможност да присъствам на това заседание на пленума на окръжния комитет, който разглежда много важен въпрос. Радва ме обстоятелството, че окръгът през 1963 година под ръководството и с помощта на ЦК е завоювал големи успехи по изпълнение на стопанските задачи. И особено ме радва, че окръгът е първенец в областта на селското стопанство.

Искам да се спра на въпроса за работата на Партията сред българите мохамедани. Правилно се поставят задачите, правили са и изводите. ЦК на БКП основателно обръща внимание на окр. комитет за допуснатите слабости. Някои другари още не могат да си дадат сметка за тенденциите на турчеенето и оттук да не изпускат изпредвид необходимостта от оказване помощ на това население. Не бива да се забравя и участието на това население в борбата по времето на съпротивата. В Разложки район, в Бабяк, тази територия за нас по това време беше полусвободна. Така чувстваше поне нашият отряд. Сега не бива да залитаме и да късаме връзките си с това население. Ние трябва да не допускаме огорчение на тези хора. Всички неща смятам, че са добре видени и осъзнати и ще положат усилия за отстраняване на слабостите и грешките за сметка на дружбата ни с това население. Това не е беда, че това население е мохамеданско население и че носят мохамедански имена. Следва да работим упорито и ще дойде ден, когато тези другари по вътрешно убеждение ще направят това, което ние сега искаме да направим, но много прибързано.

Бих искал да взема отношение и по македонския въпрос. Ние в миналото допуснахме грешка, по която ние увлякохме и местните кадри. Тогава гонехме проценти. Този въпрос би използван от Скопските ръководители за изсилване на нещата. Дори и онези другари, които агитираха, не бяха дълбоко убедени в правилността на въпроса. В нашия окръг се допуснаха учители, курсове по македонски език. Получаваше се едно явление, подобно на това при потурчването навремето. Последствията сега всички виждаме. Македонският въпрос ще се решава от бъдещето. Сега това не е актуален въпрос. Важното е, че ние имаме социалистическа родина, че Благоевградски окръг е неделима част от нашата скъпа родина - Народна република България. Дали по това, което Гоце Делчев и Яне Сандански навремето учеха, че трябва да се решава македонският въпрос, или той ще се решава по друг начин, това сега не можем да гадаем. Но трябва да кажем, че дори и да се решава македонският въпрос, то българското чувство в нашия край никога и никой не може да задуши и погуби. Ние изграждаме социализъм и комунизъм и това е главното и основното.

9. Леонид Шарланджиев - секретар на ГК на БКП - Петрич

... В доклада се даде предимство на два въпроса - работата по мохамеданския въпрос и по македонския такъв.

Нашият окръжен комитет и по-специално бюрото не допуска системни грешки, но това е сериозен случай, макар и изолиран. Ние по-специално се вълнуваме от слабостите по македонския въпрос, по който има националистически прояви в Петричкия район. Това трябва да се има предвид при новата паспортизация. Сега имаме основа да се предпазим от извращения. Ще използваме случая с мохамеданите и ясните указания на ЦК в тази насока, пък и по македонския въпрос. Сега няма място за колебание и съмнение. Нашето население е било, е и ще бъде българско. В светлината на една такава постановка ние ще решаваме всички въпроси по изясняване на националната принадлежност.

По тази линия също ще срещнем сериозни възражения от някои среди и затова трябва да ни се оказва помощ и от ЦК на БКП...

10. Славе Попов - секретар на ОПК - Белица

Въпросът по идеологическата работа Партията е разглеждала не един път. Тя е разглеждана и в ЦК, и в окръжния комитет, и в градските и общинските комитети. В доклада на др. Тричков се говори за религиозните обреди в Белица. Трябва да доложа пред пленума, че този въпрос е решен още преди няколко години насам. Там поповете са напълно изолирани и нямат никакво влияние. Не се провеждат никакви религиозни обреди.

По въпроса за българите мохамедани ние сме се стремили и сме разисквали не един път сред това население въпросите, които постави нашата партия. Когато бе поставен въпросът за смяна на арабските имена от окръжния комитет, аз също

го поставих през ОПК. В началото у нас съществуваше отношение, че без извращения няма да го решим. Отначало ОПК работи само с ПБ. След съвещанието в Гоце Делчев ние изградихме комисии и започнахме преименуване на имената наред. Смятам, че и ЦК трябваше да ни помогне в това отношение. След като отпорът се организира, започнаха делегации, дойдоха и от ЦК. Ние бяхме приключили преименуването, но се видяхме в затруднено положение. ОПК се убеди, че трябва да върнем паспортите. Това направихме и проведохме няколко събрания. Сега ние не спираме работа сред това население в разяснителната работа. Смятам и ще кажа, че сега положението е напълно нормално, както преди акцията. Всичко това, което сега правим, е дало своите резултати. В ОПК и при нас редовно идват хора от селата с българомохамеданско население. За да има добри резултати, смятам ще бъде правилно да идват лектори и от окръга и от ЦК. Трябва да се направи нещо и за подобрение кинообслужването в нашия район.

11. Ангела Тупарова - секретар на ГК на БКП - Г. Делчев

Известно ми е решението на ПБ във връзка с допуснатите слабости и извращения по смяната на имената на българомохамеданите. В доклада на окр. комитет се отправи критика по този въпрос към ГК на БКП - Гоце Делчев. Ние приемаме критиката, оценките и изводите на Политбюро и окр. комитет на Партията. Аз не считам, че вината за тези извращения трябва да носят другарите Кр. Тричков, Генов и другите другари от бюрото на комитета, а тя е и наша вина, вина на мен, на секретарите на ОПК - Белица, Якоруда и др., защото веднага след завръщането си от нашия курс без указания ние се заехме със смяната на имената. Това се получи в нашия район, защото аз се чувствах виновна, че нямаме много хора със сменени имена. В това се състои моята вина. Вина имам и за това, че не информирахме окр. комитет и ЦК за състоянието на работата ни в мохамеданските села. Предлагам окръжният комитет да иска наказанието и на нас. Въпреки нашата теоретическа подготовка ние не се съобразихме с този важен въпрос.

Аз едва сега разбрах, че др. Анев не е сменил името си по вътрешно убеждение, а по силата на партийната дисциплина.

На съвещанието в Гоце Делчев др. Анев, пък и други другари се изказаха хубаво и ние останахме с убеждението, че смяната на имената им не е станало принудително. Цялата вина се свежда до лошите ни и порочни методи на работа. Трябва да заявя, че нашият градски комитет има сили, ще оцени правилно грешките си и ще вземе съответни мерки за оздравяване на отношенията ни с българите мохамедани и ще положи всички сили за създаване на близка братска дружба с тях.

12. Митко Григоров - член на Политбюро на ЦК на БКП

Другарки и другари,

Аз по всички проблеми на работата за комунистическото и патриотичното възпитание на трудещите се нямам намерение да говоря, тъй като в доклада на др.

Кр. Тричков въпросите са осветлени и мисля, че правилно са осветлени.

Ще се спра на някои въпроси, които са сърцевината на работата на този пленум. Този пленум има специално значение за окръга.

Ако ние искаме пълни резултати от работата, пленумът трябва да отиде по-нататък, докрай да анализира какво стана, как работи окръжната партийна организация, за да не се повтарят подобни слабости.

Аз най-напред искам да кажа, че ЦК на Партията цени положително работата на окръжния комитет на партията, на бюрото, на другаря Кр. Тричков. Ние смятаме, че окръгът върви напред в икономическо отношение - в промишлеността, много добре в селското стопанство, казвам много добре в селското стопанство, тъй като окръгът изпълни поставената задача за тютюна. Окръгът има постижения и в културната работа, и в идеологическата дейност. Ние смятаме населението на окръга за трудолюбиво, предано на социализма, то отдава всичките си сили в селското стопанство и в другите сектори на социалистическото строителство. Населението е високо патриотично, българско население. Когато другарят Тодор Живков каза това при откриването на Текстилния комбинат, това беше една мисъл на действителното отношение на ЦК на БКП към населението от окръга, че то е българско и високо патриотично. Тя се потвърди и в делата. Ако ние се затрудняваме да правим срещи например с ... 000 тютюнопроизводители, то е защото това население работи навсякъде добре. Това е трудолюбиво, патриотично настроено и с висока социалистическа съзнателност население.

Смятам, че ЦК на БКП вече е показал какво значение отдава на окръга, като взе последните решения за изграждане икономиката на Благоевградски окръг. аз още един път искам да кажа - не бива да се поддаваме на никакви слухове. Има решение за това на Политбюро и трябва да се доверим в решенията на ЦК и Политбюро на нашата партия. Той е взел това решение, за да облекчи икономическото развитие в окръга. Ако има нещо да преразгледа, той ще го направи само от интересите на държавата, като го компенсира. Това са солидни документи, което е казал ЦК, това ще стане. В тях трябва да има доверие. Няма какво да се плашим. Цялата тая програма е приета на VIII конгрес и до 1980 година тя предвижда да се създадат заводи не само в градовете, но и в по-крупните села в нашата страна. Където и когато е нужно, нещо важно ще кажа, заповядайте в ЦК. Секретарите на окр. комитети, като др. Кр. Тричков, винаги могат да дойдат. Другарят Тодор Живков никога не им отказва. Има ли нещо, какви съображения и какво трябва да направим, за да улесним изпълнението на решенията на Политбюро. Няма никакви основания вашият окръг да не върви бързо в икономическо отношение, защото това е съдба на всички наши окръзи.

... Ние трябва да се спираме здраво на решенията на Политбюро. Благоевградски окръг ще се развива. Такова е решението на Осмия конгрес на Партията за цялата страна и за Благоевградски окръг. затова засякох др. Шарланджиев, когато се изказваше. Ние трябва да бъдем принципиални, да решаваме ия въпроси и да не

се поддаваме на никаква демагогия. ЦК решава тези въпроси, а не отделната личност. Членовете на Политбюро не могат да отделят средства за своите родни места, колкото и да са силни личности. Има един колектив, който решава. Иначе ние ще сгрешим много. Така не може. Редно е колективът да решава.

Във връзка с нашата идеологическа работа аз смятам, че за случилото се окр. комитет на Партията трябва да направи докрай още някои изводи по тези грешки за работата с българомохамеданите. Това е един от случаите, които показаха, че нещо в работата на окр. комитет на Партията, на общинските комитети на партията сериозно куца. Окр. и общинските комитети са политически органи. От това следва изводът - главният метод трябва да бъде политическият метод, политическото ръководство и оценка на политическата работа. Политически метод представлява какви прояви има, какво представляват те и като им се дава оценка, да се направляват за решаване на политическите задачи. Другарят Милушев каза така: „Това е изолирана грешка". Не е вярно! Ние не можем да кажем това, че работата на окр. комитет на Партията е низ от грешки. Тази грешка говори за някои недъзи в нашата работа, които др. Живков констатира на събранието на Коларовската районна партийна организация, принизена е политическата роля на Коларовският районен комитет и градският комитет на София.

Какви изводи ние направихме в ЦК? Ние, когато отивахме на проверка, по-малко питахме за идеологическата работа, а повече за стопанската. Окръжните секретари правят същото. Ние принизихме нейната роля. Политбюро решава много въпроси и Секретариатът трябваше да обърне повече вниманието на колектива, за да се подценява тя. Ние сега се заехме и набелязахме мерки и в тоя ред разглеждаме работата на Благоевградски и другите окръзи. Разгледахме някои въпроси на Софийската партийна организация, на Пловдивската - особено работата с кадрите и възпитанието. Подценена е идеологическата работа. Такова нещо има и в работата на окръжния комитет и в окр. комитет на Партията в Благоевградски окръг. известно принизяване на политическия метод, повече се работи по стопанските въпроси, а за идеологическата работа по административен ред. Какво значи това?

Тук в разговори с окръжния комитет трябва откровено да кажа, че те ни повлияха на нас, ЦК. Ние записахме в решенията на Политбюро, че трябва да излезе закон за разфереджаването. Ние не сме създали закона. Но как мислите вие? Законът сам работа няма да свърши. След закона трябва много, много работа да се извърши. Законът е книга, написана книга, но той иска на тия хора да се разясни и по съвест и съзнание да се извърши това. Да речем, че ЦК публикува решение всички да си сменят имената. Защо? Това не е политически подход. Той няма нищо общо с нашата работа. Нужна е много търпелива работа, за да се постигне смяна на имената, на религиозните остатъци и суеверия. Това трябва да бъде резултат на широка идеологическа работа. Не е вярно, че трябват 10 000 години, ако се работи взаимно добре, ще има много добри резултати. Но ние не сме си поставили контролни цифри. Това именно е неправилното и няма нищо общо с нашата линия. Понеже

говорим за българомохамеданите, трябва да кажа, че за нас този въпрос не е безразличен. Ние не сме нихилисти, за нас не е без значение дали той е турчин, или българин. Те са хора българи, потурчени, за нас не е без значение как ще се казва - с българско име или с арабско. Обаче за нас това не е решаващ въпрос, не е непосредствена практическа задача, за нас това няма никакво значение, когато ние строим социализма. Ако той помага и строи социализъм и работи в горското стопанство, във фабриката, ние нямаме никакво основание да бързаме с този процес.

Ние на националното съвещание допуснахме една грешка. Ние много остро предупредихме срещу евентуални грешки. От друга страна, окръгът беше разкритикуван за слабата работа с българомохамеданите. Това послужи като повод за грешката.

В доклада на др. Тричков е казано, че не трябва да се търси отговорност от общинските секретари. Окръжният комитет е виновен за част от извращенията, за тях той трябваше, като ги узнае, да ги спре и коригира работата. Ами секретарите на общинските комитети? Какво са те, как могат те да кажат, че окръжният комитет не ни помогна? Къде в маркс-ленинизма пише, че може да се промени съзнанието с бой и други насилия. Това е известно на всички. Как така секретарите не могат да носят отговорност и трябва да бъдат вече оневинени. Тук има един по-дълбок корен, до който трябва да се стигне. Според някои оценки от отдел „Пропаганда и агитация" от това, което се каза, личи, че нашите партийни методи не всякога се прилагат и понякога се дава предпочитание на административните методи. Това не е правилно, не е в духа на нашата политика. Затова така се получи, защото секретарите на общинските партийни комитети и окр. комитет не тръгнаха по линията на правилните наши методи. Ето защо това не е изолирана грешка. Тя е свързана с нашите политически методи, с предпочитанията на административните, които не са наши. Партийните органи с такива методи не бива да си служат. Освен това, за да стигне до подобни прояви по места, така трудно да се коригираме - говори за дълбока грешка. Аз даже се съмнявам дали всички другари са убедени в това, че са сбъркали. Ние затова накарахме другарката Тупарова и Славе Попов да се изкажат. Дали всички секретари, където са станали извращенията, са разбрали грешката си. Какво показва фактът, че между българското и българомохамеданското население исторически се е създал антагонизъм, най-малко неприязнени отношения още от историята, те не са ликвидирани и затова така се изрази реагирането. За какво говори това? Това говори, че има неизживени неприязнени отношения и чувства. Сега те продължават да се раздуват и на тези противоречия продължават да залагат разни враждебни елементи.

Аз неслучайно питам секретаря на общинския комитет в Белица обичат ли го хората или се страхуват от него. Секретарят на общинския комитет трябва да бъде обичан човек. При него трябва всички да отиват, защото това изразява част от уважението към партийното ръководство. Сега сред българомохамеданите ходжите полагат всички грижи, за да отчуждават хората. Какво трябва да се направи?

Ако искаме да имаме трайни резултати, а не да се покрие с пепел и жарта да остане под нея, трябва да се направи прелом, преврат във взаимоотношенията между двете групи от населението - българи и българомохамедани. Ние трябва да разясняваме. Нито един не трябва да бъде насилен да си смени името. Ние искаме той да работи, да подпомага строителството. Искаме той да бъде патриот и да не върви към предателство, да не бъде в услуга на враговете. Дали ще се казва така или иначе, това е негова работа. Ние бихме желали да бъде с българско име, но ако не иска, от това социализмът няма да пострада. Ще дойде времето той да смени името и това на детето си. Аз бях на пленума в Смолян, ние осъдихме такива грешки. Някои от българомохамеданите искат да си сменят само едното име; не, казват там, ако си смениш цялото име, тогава сме съгласни или ще вземем други мерки. Ние трябва да отидем към смяна на имената, на малките. Има 60-годишни хора, защо ни трябва да им сменяме имената? Въпросът за имената не е решаващ въпрос. Този въпрос трябва да отпадне като непосредствена практическа задача. Ние трябва да се откажем от това, което не беше линия на Партията, и трябва да разгърнем широка разяснителна работа, да работим за възпитанието на българомохамеданите, за да бъде това население активно, да строи социализма. Занапред трябва да продължим с още по-големи усилия, за да го развием в политическо, икономическо и културно отношение, за да се прояви неговото национално самосъзнание. Това трябва да се върши търпеливо и без всякакви извращения.

Сега, ако искаме да видим истината, нашата работа там, сред това население, ще бъде много трудно. Ще зависи от това как ние ще отидем там и поправим грешките. Нашите взаимоотношения трябва да се оставят на взаимно доверие. Трябва да се положат грижи, да се подобряват отношенията. Те живеят по махали, следователно окръжният комитет, нашият ЦК и съответните отдели трябва да положат повече грижи за икономическото и културното издигане на тия хора. Ние защо им дадохме привилегии, защото са по-изостанали от нас. Това е понятно по исторически причини. Те не са живели културен живот, както другото население. Има неприязнени отношения между българи християни, българи атеисти, от една страна, и българомохамедани. На последните се гледа като на втора категория хора. Това също е неправилно. Трябва да се избият тези прояврения, да се ликвизират, ако искаме да създадем дружески отношения и по такъв начин да изолираме ходжите и разните реакционни елементи, които намират добра среда там. В това отношение трябва да има решителен преврат.

Разбира се, в никакъв случай не бива да спира борбата срещу някои враждебни елементи - ходжи и др., които тровят съзнанието на масите и не излизат напред. Така беше и по-рано, когато изграждахме ТКЗС. Кулашките елементи не излизаха напред. Аз помня в Радомирско на едно събрание излязоха напред тези, които бяха дали жертви за народната власт. Сега при българомохамеданите също има такива. Тук трябва да вземат мерки органите на народната милиция, да проявят бдителност по отношение враждебните елементи, трябва да се прилага законът за

техните нарушения и деяния. Нашите социалистически закони са достатъчно строги, за да охраняват социалистическия обществен ред. Чрез нашата работа ние трябва да откъснем бедните хора от враждебните елементи - ходжи и др., с което ще се пресече възможността те да настройват хората срещу нас.

...

Очевидно, по двата въпроса - за българомохамеданите и македонския въпрос, понеже има неизяснени неща, трябва първо да се разгледат и се получи пълна яснота в партийните организации и след това да се разясни сред трудещите се. Това не бива да е кампания за няколко дни. Това трябва да бъде системна продължителна работа. Ще изпъкнат въпроси, на които следва да се даде отговор. Аз съм съгласен да се окаже помощ от страна на ЦК и окръжния комитет на Партията, на академията по тези въпроси.

Смятам, че третият въпрос, който стои пред пленума, е въпросът за антирелигиозната пропаганда, борбата срещу религията. Тук се говори доста по него. Аз искам да подчертая следното. В тая област не може да се пристъпва с насилие и принуда, не бива да се обиждат вярващите. Тук трябва да се работи със средствата на идеологическата работа. Възпитателната работа трябва да се върши не само с четене на голи лекции. Трябва някои традиции да ги вземем, да ги освободим от религиозното съдържание и ги напълним с жизнено социалистическо съдържание. какво по-хубаво от това човек да направи къща и по този случай да му се поднесе подарък. Какво по-хубаво от това да се роди дете или се сключи брак и по този случай отидат от предприятието, комсомолската организация и вместо попа да чете молитви, те да направят една забава. Какво по-хубаво и от това даже при погребение да се окаже необходимото внимание. Това са близки хора, защо да не отидат близки и приятели и те да го извършат по тържествен начин, а ние сега това предоставяме да го върши религията, попът. Тук трябва ние решително да се намесим. Хората обичат да се веселят и празниците трябва да се изпълнят със социалистическо съдържание. Нека през пръсти да не гледаме на тази работа. Това има значение за отделния гражданин - дали в радост или в скръб, хората ще бъдат заедно с него.

Аз като говоря за религията, искам да посоча, че не бива да се обиждат чувствата на хората. Не може промените да станат за 24 часа. Не бива 80-годишен човек вярващ да се стремим да го направим атеист. Това значи да създадем настроение. Това всичко трябва да става спокойно, убедително, аргументирано. Ние не бива толкова много да увеличаваме опасността от тия религиозни предразсъдъци. Но те не бива да се подценяват, особено сред българомохамеданите.

Ние, другари, в ЦК на Партията, и в Политбюро, след като изслушахме доклада на др. Велчев, разгледахме поставените в него въпроси, отдаваме изключително голямо значение на нашата идеологическа работа. Разбира се, най-напред трябва да се каже, че нашата работа се развива правилно. Неслучайно имаме големи успехи в икономическо отношение, възпитанието на нашия народ в дружба със Съветския съюз и т.н.

...

Слабостта и грешките, които се изнесоха и де допускат, не бива в никакъв случай да ни хвърлят в униние. Напротив, именно поради това трябва да засилим нашата идеологическа работа във връзка с превъзпитанието на българомохамеданите, антирелигиозната пропаганда и на основата на маркс-ленинизма да въвличаме цялото население за активно участие в социалистическото строителство. Ние критикуваме слабостите и грешките. В решенията на Политбюро е записано, че се обръща внимание. Ние смятаме, че въпросът не е в това да се снемат кадрите, искаме обаче да се показват грешките и да се извлекат поуки от това. Това изисква да се изправят методите, да се възпитава, да се издигне политическата р оля на общинските партийни и градски комитети на Партията, за да се получат нови успехи и подем в идеологическата работа.

Ние сме дълбоко убедени, че тия грешки ще ни послужат като добра поука и в бъдеще работата на окръжния комитет, на градските и общинските партийни комитети от Благоевградски окръг ще бъде на още по-високо политическо равнище. (Ръкопляскания)

13. Кръстю Тричков - първи секретар на Окр. комитет на БКП

Още един път искам да обърна внимание на въпросите, които обсъди пленумът. Главното сега е да се заемем с изпълнението на задачите, да се осъзнае дълбочината на допуснатите грешки. Сега следва да направим всичко възможно за отстраняване на грешките и да внесем коренно подобрение в нашата работа. Следва да направим онова, което е необходимо за изпълнение на решенията на бюрото на окръжния комитет на Партията и тези на Политбюро на ЦК за подобрение на работата в нашия окръг.

Ние имаме сили и не се съмняваме, че ще внесем подобрение в работата и ще постигнем още по-значителни успехи.

Другарят Генов от името на комисията по проекторешенията направи съобщения за постъпилите предложения, като отбеляза, че за антирелигиозната пропаганда, особено сред българите мохамедани, трябва да се иска помощта от научните институти и известни професори в нашата страна. Освен това др. Данелов, Стоянов, К. Тосев и Лазар Николов направиха някои редакционни поправки на проекторешенията.

Накрая пленумът възложи на комисията да вземе изпредвид направените предложения и допълнения при окончателното отредактиране на решенията.

По точка втора:

(докл. др. Тричков)

По точка трета:

(докл. др. Тричков), по които разисквания не станаха.

След изслушване на доклада и станалите разисквания пленумът на окръжния комитет

КОНСТАТИРА:

Под непрестанните грижи на ЦК на Партията и народното правителство Благоевградски окръг завоюва сериозни успехи в своето целокупно развитие.

...

Същевременно пленумът на окр. комитет констатира, че идеологическата работа на окръжната парт. организация и на масовите организации в окръга не е задоволителна и не отговаря на нуждите на живота, на социалистическото строителство.

Сериозни недъзи съществуват в партийната просвета. Тя не е подчинена напълно на проблемите на социалистическото развитие. В съдържанието, формите и методите на партийната просвета са пуснали дълбоки корени шаблонът и формализмът. В центъра на политическата агитация невинаги се поставят най-важните въпроси на партийната политика и на международните отношения, не се проучват системно и не се дава отговор на злободневните въпроси.

Бюрото на окръжния комитет и неговите секретари, главно др. Тричков и др. С. Генов, допуснаха да се извършат груби извращения и грешки в работата сред българомохамеданите. Системната, упорита и търпелива работа за комунистическото и патриотичното възпитание на това население, за неговото национално осъзнаване, метода на убеждението и доброволността бяха заменени с кампанийни, прибързани и сектантски действия, с метода на принудата и насилието. В случая бюрото на окр. комитет не се оказа на своето място като политическо ръководство, прояви голямо късогледство и неразбиране по най-важните въпроси от политиката и линията на Партията сред българомохамеданското население. Това доведе до усложняване на обстановката в някои села и ни създаде допълнителни трудности, нанесе сериозни вреди на работата на Партията и народната власт сред българомохамеданите.

Недостатъчна е помощта на бюрото на окр. комитет към масовите организации за подобряване на тяхната дейност по комунистическото и патриотичното възпитание на населението и особено на една част от градската и учаща се младеж. Срещат се все още, макар и изолирано, случаи на лентяйство и морална поквара сред някои младежи.

Бюрото на окръжния комитет, градските и общинските комитети на Партията и партийните организации не водят с необходимата решителност борбата срещу пиянството, религиозния фанатизъм, кражбите и злоупотребите, за укрепване на социалистическата законност и морал.

Недостатъчна е работата и грижите на партийните комитети и организации, на ДКМС и профсъюзите за повишаване общообразователната подготовка на комунистите и особено на младежта. Не се използват напълно за комунистическото и патриотичното възпитание на населението Народният театър, Държавният ансамбъл за народни песни и танци, в. „Пиринско дело“, местните радиоуредби, другарските съдилища и др.

Корените на тези недостатъци на идеологическата работа в окръга се крият

в неизживяната едностранчивост в дейността на окръжния, общинските и градските комитети на Партията. Въпросите на марксистко-ленинското възпитание на трудещите се и младежта, за повишаването на тяхната комунистическа съзнателност не стоят ежедневно на вниманието на партийните комитети и организации, така както те се занимават със стопанските проблеми, не се разглеждат те като неразделна част от цялостната им дейност. Допуска се изместване или дублиране на стопанските и административните органи, на народните съвети, а се подценява главното в партийната дейност - организаторската и идеологическата работа сред хората.

Пленумът приема изцяло решенията и изводите на Политбюро за допуснатите сериозни извращения и грешки в работата сред българите мохамедани и ги оценява като сериозна помощ на окръжния комитет на Партията.

За издигане на идеологическата работа на окръжната партийна организация, на комунистическото и патриотичното възпитание на населението в окръга на нивото на изискванията на живота пленумът

Р Е Ш И:

1. Задължава бюрото на окр. комитет на Партията, на основата на решенията на Майския пленум на ЦК на БКП, да направи завой в своята дейност, в дейността на отделите и секретарите на комитета. Главното в нея да стане организаторската и идеологическата работа сред хората. Нужно е да продължи по-нататък работата за усъвършенстване на партийното и държавното ръководство на народното стопанство за постигане на необходимото единство на стопанската, организационната и идеологическата дейност.

Без да отслабват грижите и вниманието на окр. комитет, градските и общинските комитети на партията и на парт. организации за развитието на икономиката и изпълнението на стопанските задачи, необходимо е да се предприемат конкретни мерки за чувствително подобряване на идеологическата работа, на комунистическото и патриотичното възпитание на населението в окръга, да стане тя ежедневна тяхна грижа.

Бюрото на окр. комитет да оказва по-близка помощ на ГК и ОПК, на всички партийни и масови организации за подобряване на работата им за комунистическото и патриотичното възпитание, за издигане на тяхната политическа дейност, за преодоляване на подценяването, което съществува на някои места.

Необходимо е по-решителна намеса на действена помощ от страна на бюрото на всички отдели и секретари в окр. комитет на партията в работата на ОПК и ГК за преодоляване на едностранчивостта в тяхната дейност, за освобождаването им от несвойствени задачи, с оглед те да станат пълноценни политически ръководители на целокупния живот в общината, да се занимават системно с политическата работа сред населението, за неговото комунистическо и патриотично възпитание.

2. Пленумът смята за необходимо във всяко населено място, предприятие, ТКЗС, ДЗС, Горско стопанство и пр. да се осигурява постоянна и убедителна пропагандистка и масовополитическа работа. Широко да се разясняват огромните

успехи на нашата страна в социалистическото строителство и решенията на Осмия конгрес за перспективите на нашето развитие през 1980 г., за дълбоките преобразувания, извършени в окръга, и светлите перспективи за неговото бъдещо развитие, за подобряване качеството на промишлената продукция и увеличаване производителността на труда. Особено голямо внимание да се обръща в политическата и идеологическата работа на дружбата ни със Съветския съюз, на новия етап на нейното развитие, на необходимостта от най-тясно сближение на икономиката и културата на нашата страна със съветската икономика и култура. Редовно да се запознават трудещите се с бедственото положение на населението в капиталистическите страни, особено в Гърция и Турция.

Движението за комунистически труд, което обхваща все по-широк кръг трудещи се в градовете и селата, да се използва най-пълно за комунистическото възпитание на трудещите се.

Бюрото на окр. комитет на партията разработи конкретни мерки за пълно преустройство и подобряване на партийната пропаганда и агитация в духа на решенията на Майския пленум на ЦК на БКП и на ПБ за засилване техния боеви дух и целенасоченост, за премахване на формализма и шаблона в тях, за повишаване на тяхната ефективност и активно въздействие на трудещите се. През новата учебна година в партията и другите организации да се изграждат повече и по-разнообразни учебни форми с оглед желанието и подготовката на слушателите, да се отделя по-голямо внимание на партийните просветни събрания и на другите масови форми на политическа просвета, на изнасянето на доклади и лекции, на провеждането на публични събрания, вечери на въпроси и отговори и др.

За да се внесе подобрение в политическата работа сред населението, за неговото ориентиране по всички събития, които стават и по-активното му и съзнателно участие в социалистическото строителство, необходимо е всички работници от окр. комитет на партията и най-отговорните другари от общините да се явяват с беседи пред населението за разясняване политиката на партията и по въпросите на международното положение. да се въведе практиката всеки партиен работник и отговорен другар в общините да се явява най-малко веднъж в месеца с беседи по различни въпроси пред трудещите се.

Във всеки тримесечен план на бюрото на окръжния комитет и на ОПК да се определи какви просветни събрания ще се провеждат и кои въпроси ще се разясняват.

3. Необходимо е да се засили борбата и политическата работа против вражеските и националистическите действия и прояви в окръга.

С политиката на нашата партия по македонския въпрос да се запознаят всички партийни организации и трудещи се. Да се използват широко най-разнообразни форми на работа - доклади, лекции, чествания на годишнини и др., за да се подчертава българския произход на населението в този край, да се засилва у него чувството, че то винаги е било и сега е неразделна част от българската нация. Да се

изнасят повече беседи сред интелигенцията и младежта, запознаването им с местните революционни борби, които е водило населението в нашия Пирински край заедно с българския народ против турския поробител и за смъкването ярема на фашисткото робство.

В изпълнение на решенията на Секретариата на ЦК н БКП - бюрото на окр. комитет да направи конкретни предложения за създаване на научна и художествена литература, пиеси, филми и др. произведения, свързани с миналото и настоящето на Пиринския край.

4. Пленумът осъжда най-решително допуснатите сериозни грешки, извращения в работата сред българите мохамедани, погрешната и вредна кампания в смяната на имената, които нанесоха сериозни вреди на Партията.

Обръща най-сериозно внимание на бюрото на окр. комитет, особено на др. др. Кр. Тричков и С. Генов за това, че допуснаха провеждане кампания за смяна на имената и се отклониха от изпитаната партийна линия към това население на системна и търпелива работа, за неговото комунистическо и патриотично възпитание, за националното му осъзнаване. Задължава бюрото да вземе всички необходими мерки за в бъдеще такива грешки да не се повтарят. От всеки, който си служи с насилнически мерки и средства на работа сред българите мохамедани, независимо от положението и мястото, което заемат, да се търси най-строга отговорност.

Задължава общинските и градските комитети, в районите на които има българи мохамедани, да разгледат тези въпроси и да направят необходимите изводи и поуки за своята по-нататъшна дейност.

5. Бюрото на окръжния комитет, градските и общинските комитети в районите с българомохамеданско население да организират още по-широка, системна и търпелива политическа и идеологическа работа за комунистическото и патриотичното възпитание на българомохамеданското население, за неговото активно участие в социалистическото строителство, за повишаване на неговото културно ниво и социалистическо съзнание. Върху тази основа трябва да се води широка и системна работа за националното осъзнаване на българомохамеданското население като неразделна част от българската нация, за освобождаването му от оковите на религиозния фанатизъм, от феодалните остатъци и предразсъдъци. Да се разясняват големите грижи, които полага народната власт за подобряване живота на българите мохамедани и тежкото положение на трудещите се в Турция.

Да се разобличава своевременно реакционната турска пропаганда и се пресичат всякакви прояви на турчеене под каквато и форма да се извършват те. Да се търси строга отговорност по силата на нашите закони от вражеските туркофилски елементи, да се разобличават и изолират от останалото население, което честно се труди и активно участва в социалистическото строителство.

С оглед да се подобри работата на партията сред българомохамеданското население е необходимо:

а) Окръжният народен съвет, градските и общинските народни съвети да

вземат допълнителни мерки за по-нататъшното развитие и подобряване на икономическото и културното положение на районите с българомохамеданско население, като в съществуващите предприятия и тия, които ще се строят в бъдеще, да се приемат на работа повече българомохамедани.

В близките няколко години да се осигури всички села в тези райони да се свържат с камионни пътища, да се водоснабдят, електрифицират и радиофицират. По-големи грижи да се полагат за строителството на читалищни сгради, училища, общежития, детски градини, ясли и др., като се обърне особено внимание на селата Рибново, Буково, Гарван, Бел камен, Аврамово и др.

б) Бюрото на окръжния комитет, ГК и ОПК да предприемат конкретни мерки за укрепване, активизиране и издигане авангардната роля на парт. организации в българомохамеданските села, като:

Внимателно се прегледа техният състав и се прочистят от тия, които нямат качества за комунисти, стоят на открити туркофилски позиции или са в плен на верския фанатизъм. В ръководствата на партийните организации да останат хора, доказали своята преданост към БКП и народната власт, с добър социален произход.

Да се вземат мерки за обучението на секретарите и членовете на партийните бюра, като се приемат повече хора в тримесечната партийна школа, която ще се открие в окръга, и да се провежда тяхното обучение по целенасочена програма.

В системата на партийната просвета в българомохамеданските села да се прилагат по-гъвкави форми, като се застъпват повече публични събрания, изнасяне на доклади и лекции по интересуващите населението въпроси и други масови форми.

в) С цел да се разшири обхватът и подобри политическата работа сред жените и девойките българомохамеданки, да се изградят отделни женски организации на Отеч. фронт и девически комсомолски дружества в ония села, в които още няма условия за съвместна работа на мъже и жени, на младежи и девойки. В това отношение големи грижи да се полагат за жените и девойките, които са завършили школата в гр. Гоце Делчев.

г) Окръжният и общинските комитети на партията, окръжният и общинските народни съвети да полагат много по-големи грижи за подобряване на културно-масовата работа в селата с българомохамеданско население. Да се организират по-често посещения на Народния театър и Държавния ансамбъл за народни песни и танци и други художествени състави с подходящи пиеси и програми, а така също широко да се развива художествената самодейност на самодейните колективи. В непродължително време да се осигури възможност във всяко българомохамеданско село да навлезе киното.

д) Във всеки план за работа на бюрото на окръжния комитет на партията да се предвиждат мероприятия по работата с българомохамеданското население.

6. Бюрото на окр. комитет, ГК и ОПК и партийните организации да оказват по-близка помощ и да засилят взискателността към работата на Комсомола по комунистическото и патриотичното възпитание на младежта и особено на градската

и учащата се младеж. Да се използват най-разнообразни форми за изграждане у тях на марксистко-ленински мироглед, за борба и пресичане проявите на лентяйство, пиянство, нарушение на социалистическия морал и обществено благоприличие, против всякакви капиталистически отживелици и националистически прояви, за формиране на високи комунистически добродетели. Да се работи така, че комунистическото възпитание на младежта да стане дело на цялата общественост. Нужно е да се внесат сериозни изменения в съдържанието, методите и формите на обучението и възпитанието на младежта.

Окръжният комитет на Партията, отдел „ПА“ и Организационният отдел да предприемат практически мерки за укрепване и активизиране на партийните организации в училищата, за да се превърнат те в действителни ръководители на работата по обучението и възпитанието на учащите се, да изискват най-строго от всички учители и особено от комунистите решително да преустроят своята работа с комсомолските дружества и организации, с пионерските отряди и други, най-активно да помагат за подобряване стила и методите на комсомолската работа, за внасяне на по-голямо творчество и разнообразие във възпитателната дейност на Комсомола и пионерската организация. Партийните организации в училищата трябва системно да обсъждат състоянието на успеха и дисциплината в училищата, да подлагат на критически разбор работата на всеки учител и да предлагат смели мерки за ликвидиране на еснафските настроения, които съществуват в някои учители за укрепване и активизиране на целите учителски колективи.

Особено важно е партийните организации в училищата да съдействат за разгръщане в най-широка степен самодейният характер на комсомолските дружества с оглед да станат те годни да водят решителна борба срещу лоши прояви сред учащите се, да работят с успех за тяхното комунистическо и патриотично възпитание.

Общинските и градските комитети на партията, ППО, кварталите и селата да търсят партийна и обществена отговорност от ония родители, които не проявяват интерес за поведението в училището и обществото, успеха и поведението на своите деца.

Да стане практика на събрания на комсомолските дружества, особено училищата и кварталите, по-често да се явяват членове на окръжния и общинските комитети на партията и секретарите на първичните парт. организации за разясняване политиката на БКП, важни решения и мероприятия, които засягат работата сред младежта, някои въпроси на международното положение и други проблеми, към които младежта проявява интерес. За целта и отдел ПА, и окръжният комитет на Комсомола да правят конкретни предложения.

Окръжният, градските и общинските комитети на партията, ППО да оказват пълна подкрепа на комсомолските ръководства за засилване на тяхното участие в работата на държавните, стопанските и други органи при обсъждането на въпроси, свързани с живота и работата на младежта.

7. Бюрото на окръжния, градските и общинските комитети на партията да

внесат чувствително подобрение в работата си и интелигенцията и учителите. Редовно, не по-малко от два пъти в годината, да провеждат организирани срещи с интелигенцията, на които да се запознават с въпроси на партийната политика, на международното положение, на световното комунистическо движение, на културата и изкуството и по отделни проблеми от марксистко-ленинската наука.

Цялата интелигенция в градовете и селата да се включва най-активно в обществено-политическия и културния живот в решаването на задачите. За тази цел да се възлагат конкретни поръчения, да се подпомага и контролира тяхното изпълнение.

8. Да се вземат по-сериозни мерки от окръжния, градските и общинските комитети на партията, партийните и други организации против нарушаване на социалистическата законност, на засилване на революционната бдителност на трудещите се и младежта, за своевременно разкриване, разобличаване и обезвреждане на вражеските действия и прояви. Да се провеждат по-често редица съвместни прояви в крайграничните села и организациите на Отеч. фронт и Комсомола с граничните поделения и тия на МНО, като съвместни чествания, срещи, взаимни посещения и др., за възпитание у трудещите се чувство на гореща любов към нашата родина, за засилване на революционната бдителност и охранението на държавните граници.

9. Окръжният комитет на Партията, партийните и други организации да предприемат конкретни мерки за решително повишаване на общообразователната подготовка на населението и особено на младежта. По-голяма настойчивост, контрол и взискателност да се прояви през следващите учебни години за повишаване образованието на партийните членове до 40-годишна възраст и се доведе докрай изпълнение на решенията и указанията на Централния комитет на БКП.

За тая цел да се увеличи броят на учащите се във вечерните училища, да се разкрият там, където има условия за това, нови вечерни училища и се вземат сериозни мерки за въвеждане в тях строг ред и дисциплина, за повишаване изискванията на учащите се и за задълбочени и трайни знания.

Да се създадат необходимите условия и се стимулира задочното обучение в техникумите и ВУЗ.

Възлага се на отдел „ПА“ и Организационния отдел на окръжния комитет на партията съвместно с отдел „Просвета“ и плановата комисия при ОНС и окръжния комитет на Комсомола да вземат мерки за професионалното ориентиране на младежите, завършващи осми и девети клас с оглед нуждите на народното стопанство от кадри и индивидуалните наклонности на всеки ученик.

Ежегодно с тези младежи при завършването им да се провеждат срещи и беседи.

До края на 1964 година да се проучи основно и задълбочено цялостното състояние на учебното дело в окръга и се обсъди в окръжния комитет на партията.

10. Окръжният съвет на БСФС и Окръжният комитет на Комсомола да вземат

необходимите мерки за подобряване на физическото възпитание на трудещите се и младежта с оглед чрез системни спортни занимания и решителна борба за пресичане на всякакви непристойни прояви сред спортуващите да се съдейства в максимална степен за комунистическото възпитание на населението.

Да се използва голямото раздвижване, което се създаде с провеждането на спартакиадата, за масовизиране на физкултурното движение, за увличането в различните видове спорт и за активни спортни занимания с работническата и особено със селската младеж, за повишаване на спортното майсторство.

Бюрото на окръжния комитет на БКП в непродължителен срок да разгледа състоянието на физическата култура в окръга и как тя съдейства за комунистическото възпитание на трудещите се и младежта.

11. Възлага на бюрото на окръжния комитет, общинските и градските комитети на партията, партийните и други организации да предприемат енергични мерки за засилване на антирелигиозната пропаганда в окръга.

Да се подобри работата на окръжната и общинската лекторски групи, като се изнасят по-системни лекции с антирелигиозна тематика и за увеличаване естественонаучните знания на трудещите се с разясняването на конкретни въпроси из областта на астрономията, естествените и други науки, за разобличаване на религиозната заблуда.

Да се вземат на близък отчет от отдел „ПА“ от градските и общинските комитети на партията ония села, в които религията има по-силно влияние.

Общинските и градските комитети на партията да набележат конкретни мерки и поставят поръчения на партийните и обществените организации в кварталите и селата за изместване на църквата при раждане, сватба, погребение и др.

12. Бюрото на окр. комитет на партията чрез отдел „ПА“ да осигури още по-близко ръководство, помощ и контрол над дейността на културните учреждения и институти, с оглед да се разгръща с още по-голям размах културата и изкуството в окръга, да станат те достояние на всички трудещи се в окръга, включително и в най-отдалечените краища.

По-отблизо да се контролира дейността на Народния театър и Държавния ансамбъл за македонски народни песни и танци, с оглед да се използват още по-добре за комунистическото и патриотичното възпитание на трудещите се и издигане на тяхното културно и естетическо възпитание. Да се организират от театъра и ансамбъла по-чести посещения на селата с вълнуващи спектакли и хубави програми.

Бюрото на окръжния комитет на партията, общинските и градските комитети и партийните организации заедно с Отеч. фронт да полагат по-големи грижи за укрепване и активизиране дейността на народните читалища, като средища на културна дейност в селата. Да се търси отговорност на ония ръководители, които използват читалищните сгради и помещения не по предназначение - за складове, канцеларии и други цели. Да се отделят необходимите средства от бюджета на народните съвети, чрез самооблагането и други инициатива на трудещите се за

ремонта и поддържането на съществуващите и строителството на нови читалищни сгради.

13. Бюрото на окр. комитет, градските и общинските комитети на партията по-отблизо да направляват работата на в. „Пиринско дело“ и РТВ и по-пълно да ги използват като мощно средство в ръцете на партийните комитети и организации за възпитанието на трудещите се и активно да вземат участие в социалистическото строителство.

Пленумът призовава цялата партийна организация, Комсомола, Отеч. фронт и Профсъюзите на активна работа за завоюване на по-големи успехи за комунистическото и патриотичното възпитание на населението в окръга, за неговото активно и съзнателно участие в задачите, които партията и правителството поставят за достойно посрещане на най-великия национален празник - 20-годишнината на социалистическата революция в нашата страна.

По точка четвърта

Пленумът

РЕШИ:

1. Освобождава от състава на бюрото и от състава на Окр. комитет на БКП др. Живка Вълкова поради преминаването ѝ на работа в София.

2. Избира за членове на бюрото на Окр. комитет на БКП др. Борис Георгиев Аврамов - досегашен кандидат-член на бюрото на Окр. комитет на БКП.

3. Избира за кандидат-член на бюрото на Окр. к-т на БКП др. Ангела Тупарова - секретар на ГК на БКП - гр. Гоце Делчев.

4. Освобождава от състава на членовете и кандидат-членовете на Окр. комитет на БКП поради преминаване на работа извън окръга другарите: Андрей Стоянов Трифонов, Арсен Иванов Павлов, Димитър Ганев Димитров, Кирил Димитров Карамфилов, Аврам Лазаров, Величка Борисова Николова.

5. Избира за член на Окр. комитет на БКП досегашен кандидат-член - др. Галчо Василев Галчев - секретар на ОПК - с. Гара Пирин.

По пета точка

Пленумът

РЕШИ:

Приема план за работата на пленума на Окр. к-т за второто полугодие на 1964 година.

С това заседанието на пленума завърши.

Настоящият протокол се състави в два екземпляра, от които оригиналът остава в протоколната служба към комитета, а вторият екземпляр изпращаме в ЦК на БКП - София.

СЕКРЕТАР: *(подпис)*

(Кр. Тричков)

№ 9
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 4, а. е. 1, л. 42

ДОКЛАД
за работата на Благоевградската окръжна партийна организация за комунистическото и патриотичното възпитание на трудещите се и за работата сред българите мохамедани

Другарки и другари,

...

Необходимо е да подчертаем, че в работата на комунистическото и патриотичното възпитание на трудещите се и младежта окръжният и общинските комитети на Партията са имали винаги предвид някои специфични за окръга особености: че ние сме граничен окръг, че у нас има сложни национални проблеми, компактна маса българи мохамедани, че дълго време сред населението на окръга е работено за създаване на македонско национално съзнание.

На 25 март т.г. Секретариатът на ЦК на БКП изслуша доклад за работата на окръжната партийна организация за комунистическото и патриотичното възпитание на населението в окръга, а на 13 май в Политбюро бе изслушан доклад за работата ни сред българомохамеданите и录 станалите извращения. Приети бяха и съответни решения.

Ние отдаваме голямо значение на изслушванията в ЦК и взетите решения и затова счетохме за необходимо с тия въпроси да се занимае и пленумът на окръжния комитет. Целта на разглеждането на тези въпроси е да огледаме по-сериозно нашата работа по комунистическото и патриотичното възпитание и тая сред мохамеданите, да видим недостатъците си. Да извлечем необходимите поуки. Да набележим мерки, които ще доведат до издигане на цялостната партийно-организационна и партийнополитическа работа до нивото на изискванията, които последният (Майски) пленум на ЦК постави пред нашата партия.

1. За решително подобрение марксистко-ленинското обучение и възпитание на комунистите и трудещите се в окръга.

...

* * *

Важен проблем на окръжната партийна организация в комунистическото възпитание на трудещите се е борбата срещу религиите и религиозните предразсъдъци. Общо взето населението в окръга, с изключение на българите мохамедани, е с атеистично настроение. Някои общински партийни комитети и организации, като тези в Петрич, Банско, Разлог и др., вземат по-активни мерки за разширяване на атеистичната пропаганда, за поемане от държавните и обществените органи и организации извършването на онези актове, които са били монополно право на църквата, като сключването на бракове, кръщаването, погребенията и пр. и това

дава добри резултати. Посещенията в църквата и религиозните обреди постепенно намаляват. Християнските религиозни празници по-малко се тачат. В гр. Разлог през 1963 г. има само една венчавка с поп.

Това обаче са само начални стъпки. Погребенията в някои села стават изключително с попове. Много от сключилите граждански брак се венчават в църква, продължават кръщаванията с поп. Напоследък духовенството в окръга се активизира в привличането на богомолци и в отделни населени места са се увеличи посещенията на църква. В окръга има 20 селища с подчертано влияние на християнската религия. Българомохамеданските села са почти в плен на исляма. Има, макар и незначителен брой, поклонници на различните секти „Евангелистка сборна църква", „Адвентисти", „Дъновисти" и съвсем малко католици.

От изследването, което БАН проведе на религиозността в нашия окръг, се вижда, че има доста религиозно вярващи (45 на сто). Силно религиозни (фанатици) са 7-8% (тук влизат и българите мохамедани). Най-голяма е религиозността сред възрастните, селското население и хората с ниско образование.

Религиозните обреди се изпълняват главно в селата. От данните, които имаме за селата в Благоевградски общински народен съвет, е видно, че от 110 раждания за 1963 година - 86 са кръстени от поп, от 49 бракосъчетания - 27 са венчани, а от 44 смъртни случаи всички покойници са погребани с поп. След взетите мерки от ГК положението коренно се промени.

През последните години църквата и джамията в окръга развиват активна дейност. Всички платени свещенослужители и други лица изброяват към 180 души без пенсионерите и ходжите. В общините има средно от 1 до 4 свещеници, а в градовете - до 10. В някои общини като Катунци например има 12 черкви, обслужвани от 10 свещеници, Брежани - 3 свещеници, Цапарево - 4 свещеници и т.н. Особена активност проявяват поповете по вербуване на младежи за духовните училища. По непълни данни общо от окръга в духовните училища се учат 45 души. Постъпващите в семинарията са обезпечени с безплатни квартири, храна, облекло, учебници и т.н. Това обстоятелство се използва много активно от поповете за вербуване на младежи.

Евангелийският свещеник Борис Кожухаров не получава заплата, а се издържа от „доброволните подаяния" на около 30 евангелийски семейства в Банско. Дошъл е преди 10 години от Асеновград с един куфар, а сега живее в апартамент с 5-6 стаи, обзаведен разкошно. Същият в началото на всяка година се договарял с неговите последователи колко пари и какви продукти трябва да му дават „доброволно".

Една част от завършващите духовната семинария идват силно фанатизирани и реакционно настроени. Така например Атанас Бучков от с. Ляски в пивницата пред около 40 души заявил, че Ленин е лъжец и всичко, което е писано за Ленин, е лъжа, че Ленин не е съществувал на земята, а е съществувал Христос и т.н. При викането му в МВР и народния съвет заявил, че така били инструктирани от тяхното ръководство при пускането им във ваканция.

Свещеникът от Гара Пирин Богатинов уговарял войниците да не уважават

офицерите, тъй като те били прости овчари. Същият на публично място заявил, че преди 9 септември е имало един чорбаджия, а сега са заменени с местните ръководители. Подобни изказвания правят и свещениците от Хаджидимово, Гоце Делчев, Роженския манастир, Грамада и др. Има много свещеници като тези в Годлево и Дъбница, съдени от народната власт като ятаци на бандите. Свещеникът на село Брежани Колев, който е един от най-реакционните в окръга, преди 9.IX.1944 година е бил доносчик на полицията. След 9.IX.1944 година ятак на бандата на Герасим Тодоров, върл противник на ТКЗС, а напоследък извършил редица кражби на църковни вещи и материали. Правилно е срещу такива да се прилагат нашите социалистически закони и да им се търси съдебна отговорност. Покровителството, което владиката упражнява над реакционното настроените попове, не бива да бъде пречка в това отношение.

Много активна религиозна дейност развиват и някои от ходжите, особено незаконните. В българомохамеданските райони има 18 законни ходжи и много незаконни. Само в Рибново има 40 ходжи, в Бабяк над 20 и т.н. Под булото на религиозни проповеди те вършат злостна туркофилска и антинародна дейност. Особено е силна туркофилската пропаганда в такива селища като Рибново, Лъжница, Корница, Господинци, Горно Дряново и др. Напоследък има засилване на изпълнение религиозните обреди и празници като байрам, рамазан, мевлюти и др. На джамия по време на байрама в с. Якоруда тази година е имало над 500 души.

С ефективната си дейност ходжите и джамийските настоятелства създават големи трудности и пречки в работата на комунистическото и патриотичното възпитание на това население и неговото народностно и национално осъзнаване.

От всичко казано дотук може да се направи изводът, че борбата срещу религията и религиозните предразсъдъци не е организирана добре и не се води системно. Преди всичко в окръжния комитет и в много общини като Брежани, Благоевград, Сандански, Гоце Делчев, Цапарево, Коларово, Катунци, Хаджидимово, Огражден, Сатовча и др. антирелигиозната пропаганда не е станала дело на партийните комитети като цяло. Несистемно се занимават окръжният комитет, отдел ПА и ОПК по този въпрос. Недостатъчно се работи от отдел ПА и партийните комитети и организации за включването на цялата местна интелигенция - учители, лекари и др., в атеистичната пропаганда. Не се използват достатъчно такива форми като вечери или събрания на въпроси и отговори, тематични вечери, вечери на бивши религиозни активности и др. Слаба е антирелигиозната нагледна агитация, организирането на изложби и др.

Най-слаба е работата по атеистичната пропаганда в българомохамеданските селища, липсват подготвени кадри по въпросите на исляма.

Напоследък е занемарена работата по антирелигиозната пропаганда и в ДКМС. В Училищата и по линия на Отеч. фронт за атеистичното възпитание на децата в семейството недостатъчно се работи. Малко се провеждат от учителите беседи с религиозните родители. Библиотеките и кината разгръщат съвсем незадоволителна

дейност. Съветите още не са осигурили условия за създаване на тържествена обстановка при раждане, сключване на граждански брак и погребения. Не изискват от свещенослужащите да провеждат своята дейност само в църквата. Антирелигиозната дейност, провеждана по линия на профсъюзите, е подценена.

Чувства се и известно отслабване на взискателността на ППО по отношение на изпълнение на религиозните обреди от комунистите или членове на техните семейства. Така например в с. Ходжово, където по решение на ОПК - Катунци по време на усилената беритба на тютюна е трябвало партийната организация да даде личен пример въпреки религиозния празник, освен пълномощникът, бригадирът и двама комунисти останалите партийни членове и всички безпартийни не излезли на работа. В с. Пирин - Катунска община, деловодителят на съвета Илия Шаламанов, член на БКП, ходатайствал пред свещеника да венчае неговата внучка, преди да е сключила даже граждански брак. В с. Микрево, Огражденска община, трима партийни членове учители са погребали бащите си с 3 попа и пр. Много комунисти в мохамеданските села посещават джамиите и изпълняват религиозни обреди.

Занижена е взискателността и в дружествата на ДКМС. Чести са случаите все още комсомолци да се венчават под влияние на родителите. В някои селища като Любовка, Джигурово, Пирин, Илинденци, Кдиица, Елешница и др. има много религиозни младежи. В с. Илинденци дори и част от комсомолския актив изпълнява религиозни обреди. В същото село 8 души, членове на ДКЗС, са измили църквата във връзка с посещението на владиката. В с. Мосомище - Гоцеделчевско, свещеникът с успех е изградил младежки хор към църквата. В окръга са се записали да учат семинарията 24 младежи, нечленове на ДКЗС. По-голямата част от тези младежи са израснали в семейства, които са поддържали фашистката власт, деца на свещенически семейства, но има и младежи, изпаднали под силно религиозно влияние. Тези недостатъци се дължат на слабата индивидуална работа, провеждана от комсомолския актив.

В заключение може да се каже, че там, където с атеистична пропаганда са се заели сериозно партийните и обществените организации, са постигнати и добри резултати.

Постигнатото обаче е крайно недостатъчно. Антирелигиозната пропаганда невинаги се води системно, не е конкретна и действена, занижена е взискателността на партийните и другите обществени организации към членовете, изпълняващи религиозни обреди. Особено големи трудности се срещат по водене на антирелигиозната пропаганда сред българомохамеданското население.

На активната религиозна дейност на църквата и джамията, на свещениците и ходжите следва да се противопостави нашата системна конкретна и войнстваща антирелигиозна пропаганда, без насилие.

Очевидна е необходимостта да се засили атеистичната дейност на партийните и комсомолските организации, пропагандата на научноатеистични знания, индивидуалната работа с онези млади хора, които изпадат под влиянието на църквата.

2. Подобряването на политическата агитация - необходимо условие за комунистическото и патриотичното възпитание на населението

...

III. Работата сред българомохамеданите и допуснатите извращения

Голям проблем в нашия окръг е и работата на Партията сред българите мохамедани.

Окръжният комитет на Партията винаги е считал подобряването на работата сред българомохамеданите за извънредно важна и отговорна задача. В последните няколко години нашата работа сред тях се развиваше общо взето правилно и нормално. Усилията на окръжния комитет на БКП, на ОПК, на Окр. народен съвет бяха насочени към развиване на икономиката и бита на българомохамеданските райони, подобряване общата организаторска и политическа работа, създаване на местни кадри, развиване на образователното село, към патриотично възпитание на това население. Постигнатите успехи в това отношение не са малки. Подобри се материалното положение в българомохамеданските села. В кратко време там са издигнати над 3 500 двуетажни домове, с добра вътрешна уредба. Ежегодно расте броят на благоустроените села. Едногодишна партийна школа са завършили 26 души, а тримесечна партийна школа в гр. Смолян - над 120 души. В школите за активисти на Отеч. фронт - Гоце Делчев, са се учили над 650 жени и девойки. Ежегодно се провеждат ежемесечни и други курсове за секретарите на ППО и ДКМС в българомохамеданските села. В училищата се учат около 7 000 деца на българомохамедани. Напълно на държавна издръжка в пансионите са учили 1 430 деца, в занималните подготвят уроците си и получават безплатна храна на обед други 1 110 ученици. Преди Девети септември 1944 година имаше 3-4 души българомохамедани, завършили средно образование, а на тези, които понастоящем се учат, надхвърля цифрата 300 души.

Завоювани са сериозни позиции за работа сред българомохамеданите. Огромното болшинство от тях най-активно работят за изпълнението на производствените планове, дълбоко са убедени в искрения стремеж на Партията и народната власт да направят живота им по-богат и щастлив. Някои от тях участват в охраната на границата. Има случаи на залавяне на бандити и нарушители на границата от българи мохамедани. Макар и малко, но има национално осъзнаващи се хора. Всичко това е добре.

Необходимо е обаче да отбележим, че допреди известно време ние на знаехме действителното политическо положение сред това население. Подценявахме работата сред българомохамеданите. Недостатъчно правеше окръжният комитет за избистряне тяхното национално съзнание, за пресичане пътя на турчеенето. Не обръщахме особено внимание на борбата с религиозния фанатизъм и туркофилските елементи. А в последно време ние сами си усложнихме обстановката в българомохамеданските райони. в края на март и началото на април допуснахме сериозни грешки и извращения в работата сред българомохамеданите, които върнаха

работата назад. Стана точно това, за което най-строго бяхме предупреждавани не един път от ЦК, от др. Тодор Живков и в последно време от др. Митко Григоров.

Какво всъщност стана?

Известно е, че пред нас е поставена задачата да се засили политическата и идеологическата работа за комунистическото и патриотичното възпитание на българомохамеданското население, за неговото активно участие в социалистическото строителство, да се повишава неговото културно равнище и социалистическо съзнание. Върху тази основа да се води широка и системна дейност против турчеенето и за националното осъзнаване на българомохамеданското население, за избистряне неговото класово съзнание, за освобождаването му от оковите на религиозния фанатизъм и консерватизъм, от феодалните остатъци и предразсъдъци. Изхожда се от обстоятелството, че това са българи, насила помохамеданчени навремето, че са неразделна част от българската нация.

В изпълнение на тази правилно поставена задача ние сгрешихме и то сериозно.

В какво се състои нашата грешка?

Първо: Вместо упорита и правилна работа за комунистическото и патриотичното възпитание, за национално и класово осъзнаване на българомохамеданите ние се увлякохме и организирахме акция за смяна на имената и облеклото. По селата тръгнаха агитатори, но фактически те са действали като комисии, които са викали хората и са упражнявали морален натиск за преименуване. Всички други въпроси на културната революция бяха изоставени. Започна се масово, поголовно преименуване, което обхвана и най-фанатизираните туркофили. На някои места са употребени най-различни средства на принуда.

Второ. След като работата на културната революция се ограничи главно до смяна на имената и започна кампанията, ние не отидохме да проверим какво стана по места, не си осигурихме точна информация за положението. Ние бяхме дезинформирани, затова не информирахме точно и Секретариата на ЦК на 24 март т.г. (два дни след окръжното съвещание в Гоце Делчев).

Определени бяха отговорници на бюрото за всеки район, но те не заминаха. Нещо повече, имаше разговори, че някои ОПК и сами ще си свършат работата. Не се видя необходимостта от бързото заминаване по места даже и когато в бюрото се получиха сигнали за раздвижване на туркофилски елементи.

Трето. Всичко това доведе до груби извращения, до прилагане на насилнически методи на работа - блокади, нощни извиквания в съвета, проверка по рейсовете, побоища над отделни хора и др. Създаде се паника, страх и недоволство сред българомохамеданското население и затова огромното болшинство се преименува без съпротива, но и без вътрешно убеждение.

Реакционните и туркофилските елементи използваха създаденото настроение и започнаха активна работа. Бързо се създаде цяла организация на антибългарска основа, която обхвана и ония райони и села, в които не бе почнала кампанията.

Така се стигна до метежа в Рибново, до политическите демонстрации, издевателства над наши активисти, напускане на работа. Реакционните елементи започнаха да предявяват искания за турски училища, за изучаване на корана и турски език, за строеж на нови джамии и др. Разбира се, надигащото се недоволство не бе само дело на врага, а и реакция срещу извращенията, срещу неправилните методи на работа.

Всичко това бе прекратено с намесата на ЦК и лично на др. Тодор Живков. Ние сме благодарни на ЦК, на др. Тодор Живков, Боян Българанов, Бъчваров и други другари, изпратени в окръга, за помощта, която ни оказаха. Трудно бихме се справили с положението, ако не беше тази помощ. Можеше да се стигне до още по-сериозни изстъпления. Указанията на ЦК приехме като правилни и провеждахме без всяко колебание.

Четвърто. С необмислените и прибързани действия ние нанесохме голяма вреда на работата на партията сред българомохамеданите. Нашата работа сега е сериозно затруднена. Авторитетът на окръжния комитет и местните ръководства и активите са подронени. След взетите мерки и направената самокритика положението се изменя.

Защо се допуснаха такива груби грешки и извращения?

Бюрото на окръжния комитет и аз като първи секретар в случая не се оказахме на своето място като политическо ръководство. Проявихме голямо късогледство по отношение на българомохамеданите. Не оценихме правилно обстановката. Не я знаехме. Не вникнахме в политическата линия на партията за работата сред това население. нарушихме указанията на ЦК и допуснахме да се подменят основните и изпитани партийни методи на работа сред хората с груби, сектантски и прибързани действия. Ние сами се чудим как стана всичко това, но то е факт.

В какво се изрази нашето политическо късогледство?

Бюрото на окръжния комитет и лично аз като първи секретар се отнесохме несериозно към правилно поставената от ЦК задача - да се подобри работата сред българомохамеданите. Не направихме организирано политическа оценка на обстановката в българомохамеданските райони и не разработихме ясна линия, не обсъдихме задачите, които стоят пред нас, оставихме работата да се движи от др. Съботин Генов и отдела „Пропаганда и агитация“, от ОПК по места. Поддадохме се и ние на настроението, че трябва да се направи нещо по-значително, да се получат резултати и в нашия окръг по преименуването.

Преди още в бюрото да бъдат сведени указанията, дадени от националното съвещание, и да разработим мерките по тяхното провеждане, секретарите на ОПК бяха инструктирани от др. Съботин Генов и под влиянието на този инструктаж и това, което стана в съседните окръзи, някои от тях почнаха работа за смяна на имената и разфереджаването, без да си дадат сметка докъде може да доведе всичко това.

Неподготвени отидохме и на окръжното съвещание на 22 март т.г. за свеждане

указанията на ЦК за подобряване работата сред българомохамеданите. Писан доклад и решения нямаше. Знаеше се само едно, че ще се свеждат указания на ЦК. Фактически с доклада на др. Васил Иванов и упражнената сериозна критика на Благоевградския окръжен комитет не бяхме запознати, ние не разполагахме с този доклад. Въпросът за извращенията като особено голяма опасност не стоеше пред нас. Не уточнихме кое ще отчитаме за извращение. Само повтаряхме да няма извращения, без да посочим как може да се стигне до извращения и кое ще отчитаме за извращение.

Какво стана на съвещанието? Другарят Генов изнесе своя доклад, запозна присъстващите на съвещанието с главните постановки и изводи, направени от ЦК, като особено бе наблегнато, че в нашия окръг още няма практически резултати по преименуването. В доклада нищо не бе казано за критиката на ЦК относно грубите извращения, допуснати в нашия окръг. и това не бе случайно. Ние от всички разговори в бюрото бяхме останали с убеждение, че нас в ЦК са ни критикували за бездействие, за липсата на резултати от нашата работа, а извращенията са в други окръзи, там, където хиляди хора са сменили имената си. Затова накрак се договорихме да не плашим актива с извращения, да не раздухваме този въпрос и тук сгрешихме.

След доклада 13 души тържествено заявиха, че по дълбоко свое убеждение сменят имената си. Всяка смяна се посрещна с бурни овации. Фактически други изказвания нямаше, обсъждане не стана.

Това още повече ни завъртя главите. Създаде се впечатление, че съвещанието е свикано главно да се постави въпросът за смяната на имената. А ние, и главно аз, вместо да се ориентираме правилно, да не се поддаваме на увлечение, помислихме, че започна движение за преименуване и то преди още ние сериозно да сме поставили въпроса. Почувствахме се в положението на изостанали. Оттук и задачата, която поставихме, бе да се оглави и разгори това движение. Да се доведе работата докрай. Като активистите и комунистите дадат пример. В този дух бе и моето изказване. Тук пролича нашето непознаване на обстановката. Това и създаде условия за упражняване натиск и груби извращения по места, за справедливо недоволство.

На съвещанието фактически ние узаконихме акцията, макар да говорехме против кампанийността. Едно мислехме, а на дело се получи съвършено друго.

Нещо повече, след съвещанието се проведе срещата със секретарите на ОПК. Докладваха другарите от Якоруда и Белица за техните успехи. Те съобщиха, че упражняват сериозен натиск срещу някои активисти и държавни служители, ние не възразихме. Решихме, че те трябва да дадат пример. Даже и др. Съботин Генов започна с комисията по работата с българомохамеданите при окр. комитет и не без натиск.

Интересно е и това, че приелите нови имена активисти поставиха условие: „Да се преименуват и други, да се отиде докрай. Ние сами не можем да останем". Преименуваните започнаха много активно да работят за смяна на имената и на

останалите, да упражняват натиск. Те правеха това, защото се страхуват от изолиране. И това явление не оценихме правилно. Не дадохме отпор на подобни настроения. Фактически ние се съгласихме на туркофили да слагаме български имена. С една дума, отнесохме се безотговорно към разработването на нашите задачи за работа сред българомохамеданите.

А един път започнала кампанията, трудно ни беше да я спрем даже и тогава, когато имаше сигнали за извращения. На 20 март на заседанието на бюрото правихме оценка на положението. Известно беше, че вече е създадена паника и страх сред българомохамеданите. Но ние и тогава не се ориентирахме правилно. Вместо да спрем кампанията, единодушно преценихме, че това ще бъде отстъпление пред туркофилските елементи. Затова решихме, че работата трябва да продължи, но без всякакви извращения.

Ние допуснахме и друга съществена грешка. Не оценихме правилно съществуващите отношения между българомохамеданите и българите. Не отчетохме съществуващата стара вражда между тях, вследствие на миналите кървави борби в този край. Още се помни участието на българомохамеданите от този край в Баташките кланета и разправата с тях през време на Балканската война и след това от македонските банди.

Не си дадохме сметка за силата на туркофилските и реакционни елементи, за създадената от тях организация на антибългарска основа. До съвещанието в Гоце Делчев не се чувстваше организирана съпротива и всичко бе спокойно. Бързо обаче след съвещанието бе организиран отпор по всички села. Навсякъде тактиката беше една и съща: организиране делегации и изпращане напред жените и децата, политически демонстрации, напускане работа, закани, подготовката на съпротива обхвана и ония села, в които не бе почнала кампанията.

Не отчетохме наличието на силни националистически настроения в една част от българското население, които много силно се проявиха. Започнаха разговори за взаимни отмъщения. Настроиха се и реакционните елементи. Неслучайно без особена наша намеса в някои общини се разгоря цяло движение против българомохамеданите и още не можем да го спрем.

Всичко това говори не само за политическото късогледство от страна на окръжния комитет, но и за недобра работа сред българомохамеданите.

Другари, главната отговорност от всичко станало се пада на бюрото на окръжния комитет, на мен като първи секретар и на др. Съботин Генов, като пряк отговорник за работата сред българомохамеданите и автор на плана за действие. Крайно неправилно ще бъде при това положение да искаме отговорност от ОПК, от нашите деятели по места, от преките изпълнители, които се заеха да решават една неправилно поставена задача, но с разбирането, че това се иска от ЦК, от окръжния комитет. Заедно с това не можем да не отбележим и вината на тия градски и общински партийни комитети, тия наши кадри, които си позволиха недопустими неща и даже престъпления. В Гоцеделчевско в тази акция без всякакво указание бе заангажирана

армията, искано бе съдействие от Гранични войски, изнесени са побоища над комунисти, правени са обиски по рейсовете и т.н. В Якорудска, Гърменска и Сатовчанска община се стигна до блокади на някои села. За всичко това голяма е отговорността и на общинските партийни комитети и техните секретари.

Какво показаха станалите събития за положението сред българомохамеданите?

1. Из средата на българомохамеданите ние имаме верен актив, който е готов да защитава линията и политиката на нашата партия. Отделни хора запазиха имената си, а други пазят заявленията си и изчакват да се създаде обстановка за изява на своето чувство.

2. Все още обаче влиянието на туркофилските елементи и разни ходжи е силно. Съществува голяма организираност на антибългарска основа. Религиозният фанатизъм е обхванал масите. Смяната на имената те считат като посегателство на вярата. Болшинството от това население определено се чувстват турци. Някои от тях считат за своя родина Турция. Много още работа е необходима, за да се осъзнаят. Те приемат нашата икономическа политика, но що се отнася до нашата национална политика за това, че те са българи, има несъгласие. При усложнена обстановка могат да направят големи пакости, ако ние не сме на мястото си.

3. На много места съвсем слаби се оказаха първичните партийни организации. Някои от тях просто се разложиха. На страната на туркофилите застанаха и една част от интелигенцията и пълномощниците. Подборът на кадрите не е добър. В някои села на отговорни места са издигнати чужди на нас хора, а прекрасни другари, които добре се проявяват, стоят настрана. Към тях трябва да се ориентираме.

Какво е сега положението?

След взетите мерки положението е нормализирано. Навсякъде настъпи успокоение. Всички излизат на работа. Не всичко обаче е изживяно.

1. Отношенията между българи и българомохамедани в смесените села още не са нормализирани навсякъде. Доскоро имаше взаимни закани за отмъщение. Някои наши местни ръководители проявяват сектантство, трудно се преустройват, не отиват на сближение с българомохамеданите, не проявяват класов конкретен подход към отделните хора. Първи май бе честван навсякъде тържествено и съвместно. Много от българомохамеданите сами чувстват вината си и осъждат създалия метеж в Рибново, побоищата и демонстрациите и разбират, че са били подведени.

2. Туркофилските елементи се чувстваха победители, с повишено самочувствие, опитваха се да се представят за герои и защитници на българомохамеданите. На някои мета отправят закани за отмъщение към българите и тия от мохамеданите, които участваха в акцията и се преименуваха. Активно работят за изолирането на тия мохамедани, които поддържат нашата линия. Опитват се да използват положението, за да насъскат това население срещу всичко българско.

Отново се заговори за изселване в Турция или в турските райони на страната, с цел да бъдат признати за турци и някои се изселиха. Разпространява се слух, че

Турция е уредила въпроса за връщането на паспортите и сега ще се реши въпросът за изселването на българомохамеданите. Говори се, че турският парламент е решил да ги признае за турци.

Трябва да се има предвид, че по непълни данни само в последните няколко месеца 98 души мохамедани от 24 села са посетили турската легация с молби от 499 семейства.

На отделни места - Осеново, Белица, Орцево и др., бе нанесен побой на онези българи и българомохамедани, които се обявяват против проявите на турчеене - появата на фесове, забулването и пр.

Имаме прояви на саботаж, вредителство и опит да се разстрои работата в училищата. Обработваха се служители и работници да си подават оставка и напускане от работа. В Рибново се опитваха да заплашват учителите. В Абланица имаше закана да убият директора на училището. В с. Долно Осеново бе наесен побой на директора на училището, защото е преподавано стихотворението на Вазов „Аз съм българче". А след това се опитаха да освобождават арестуваните побойници. В общежитието за мохамедани в Гоце Делчев имаше демонстративни отсъствия от занятия и училище, дори и повреждане на държавно имущество - чупене на столове, разпаряне на дюшеци, прекъсване осветлението и др. Групово бе издигнат лозунг: „Ние сме чисти турци", „Искаме турска република". Всичко това стана, след като работата по преименуването бе прекратена и паспортите върнати.

Мохамеданите започнаха да се занимават и с македонския въпрос и да търсят съюзници на антибългарска основа.

Всичко това става организирано. В дъното стоят ходжите и част от интелигенцията.

3. Сред българите по-бързо настъпи успокоение. Нашите кадри по места все по-дълбоко осъзнават допуснатите грешки и извращения. Има и такива, които не могат да видят грешките, проявяват сектантство вместо конкретен гласов подход към българомохамеданите всички слагат в един кюп, към всички имат еднакво отношение, странят от мохамеданите, не търсят връзка с тях. Не виждат и не разбират задачата, която сега предстои пред нас за приобщаването на това население.

Окръжният и ОП комитети взеха своевременни мерки както срещу проявите на реакционните туркофилски елементи, така и срещу сектантските прояви и националистически настроения на българите. Това даде добри резултати. Мохамеданите се включиха активно в работата и участват в цялостния обществен и културен живот.

Другари и другарки,

Ние бяхме изслушани в Политбюро. Излезе и решение, в което се правят сериозни констатации и изводи по нашата работа сред българомохамеданите.

Напълно приемаме оценките и изводите, които се правят за нас в решението на Политбюро. Правилно са определени и главните виновници за всичко станало. Основната отговорност се пада на мен като първи секретар и на др. Генов като пряк

отговорник за работата с българомохамеданите. Наша е отговорността не само за станалите извращения, но и досегашната недостатъчна работа сред българомохамеданите.

Разбираме напълно нашата вина и тревогата на Политбюро за всичко, което стана в Благоевградски окръг. Нашият окръг е пълен със сложни национални проблеми и ако окръжният комитет не е на мястото си като политическо ръководство, ако се проявява късогледство, може да се нанесе голяма вреда.

Какво е необходимо за подобряване работата сред българомохамеданите?

Като ръководство за действие в нашата работа сред българомохамеданите трябва да служи решението на Политбюро от 18.V.1964 година.

Главното внимание на окръжния и общинските партийни комитети сега трябва да се насочи към нормализиране докрай на положението, към бързо преустройство на нашата работа сред българомохамеданите, към свързване с тях и организирана системна и упорита работа за тяхното правилно ориентиране, за комунистическо и патриотично възпитание, за приобщаване към народната власт и активно включване в социалистическото строителство. Навсякъде трябва да се използват различните поводи да се разяснява нашата политика и отношение към българомохамеданите.

Необходимо е да се пресече възможността на туркофилската пропаганда да трови съзнанието на българомохамеданите и ги заблуждава. Срещу нея е нужно да се настъпи по-сериозно. Напълно трябва да се изолират вражеските и реакционни елементи.

Решението на Политбюро ни задължава и занапред да се вземат най-сериозни и строги мерки срещу вражеските и реакционни елементи, срещу техните престъпни и незаконни действия. Да се предотвратяват всякакви изстъпления и други вражески прояви, да се пресече своевременно всеки акт за подривна и разложителна работа сред това население.

Да се преодолеят националистическите прояви и настроения и сред някои среди от българското население. Строго трябва да се следва линията на ЦК за работата сред българомохамеданското население. главното в тази линия е да се засилва политическата и идеологическата работа за комунистическо и патриотичното възпитание на българомохамеданите, да се повиши тяхното културно равнище и социалистическо съзнание. Върху тази основа трябва да се води и системна дейност за националното осъзнаване на българомохамеданското население като неразделна част от българската нация, за освобождаването му от оковите на религиозния фанатизъм и консерватизъм, от феодалните остатъци и предразсъдъци.

Никога не бива да забравяме предупреждението, което ни се прави в решението на Политбюро, че: „Борбата за комунистическото и патриотичното възпитание, за националното осъзнаване на българомохамеданското население е голяма, трудна и продължителна задача. Нейното изпълнение изисква много усилия, неуморен труд, търпение и упоритост в работата. Както показва случаят с Благоевградски окръг, кампании, прибързани действия, извращения и грешки са вредни, те

затрудняват и забавят нашата работа. Те не ни приближават, а ни отдалечават от поставената цел. Затова е необходимо партийните комитети и организации да водят непримирима борба против извращенията и грешките, да пресичат подобни прояви още в зародиша. С оглед да се подобри работата сред българомохамеданите Политбюро счита за необходимо:

- Да се вземат допълнителни мерки за по-нататъшното развитие и подобряване на политическото положение в районите с българомохамеданското население.

- Да се издигне организаторската и политическата работа на Партията сред българомохамеданите. Да се укрепят партийните организации и подобри техният състав, да се повиши тяхната активност и самоинициатива. Да се полагат още по-големи грижи за израстването на местни кадри.

- Сериозни грижи да се положат за подобряване работата на обществените организации и особено на Отеч. фронт, профсъюзите и Комсомола, които имат голямо значение сред българомохамеданското население.

- Да се повиши бдителността против вражеските и реакционните елементи, против тяхната подривна дейност и зловредна пропаганда, против изменниците на Родината.

- Да се обръща още по-голямо внимание на подобряване образователното дело в районите с българомохамедани.

- В училищата да се вземат мерки за подобряване обучението и възпитанието, като се засили работата на националното осъзнаване на младежта и децата от българомохамедански произход и борбата против ислямската религия.

- Да се полагат много по-големи грижи за подобряване на културно-просветната дейност в районите с българомохамеданско население. Да се издава повече литература за това население. Да се разгръща широка художествена самодейност и се разшири киномрежата в съответните райони.

Такива са нашите задачи в работата сред българомохамеданите.

* * *

Другари, Окръжният комитет общо взето е осигурявал правилно ръководство на идеологическия живот в окръга. По много въпроси на комунистическото и патриотичното възпитание има разгърнати и насочващи решения.

Заедно с това съвършено правилно Секретариатът на ЦК на БКП подчертава, че в работата на Окръжния комитет на Партията за повишаване на комунистическото и патриотичното възпитание на населението има сериозни недостатъци. Той не оказва необходимата помощ на партийните и масовите организации за подобряване на тяхната дейност в това отношение. На много места е подценена и занемарена политическата и идеологическата работа сред трудещите се. Това особено важи за районите с българомохамеданско население. Все още има националистически прояви сред някои слоеве на интелигенцията и младежта. Слаби са грижите на комитета за повишаване общообразователната подготовка на комунистите и особено на младежта, той не обръща достатъчно внимание на борбата срещу пиянството,

религиозния фанатизъм, кражбите, злоупотребите, за укрепване на социалистическата законност и морал.

...

С оглед да се подобри работата за обучението на низовите кадри, Секретариатът на ЦК реши да се открие в Благоевград 3-месечна партийна школа.

Окръжният комитет на партията да използва по-добре театъра, ансамбъла за народни песни и танци, в. „Пиринско дело“, кината, читалищата за комунистическото и патриотичното възпитание на населението.

За това ни задължават решенията на Секретариата на ЦК.

* * *

Такива са въпросите, които поставяме на обсъждане пред настоящия пленум на окръжния комитет. Няма никакво съмнение, че той ще изиграе голяма роля за понататъшното подобряване на нашата идеологическа работа, на комунистическото и патриотичното възпитание на населението в окръга.

На работа за нов подем в идеологическата работа на Партията.

28 юни 1964 год.

№10
ДА - Благоевград, ф. 449Б, оп. 2, а. е. 3, л. 160-163

1964 г.

Доклад на ОК на БКП
По работата с българомохамеданите

Другарки и другари,

В района на общината ни живеят около 5 000 българи, изповядващи мохамеданска религия. По отношение на това население ние винаги сме провеждали правилна политика. Общо взето то е подкрепяло линията на партията и е работило за изпълнение на партийните и правителствените мероприятия.

Напоследък обаче допуснахме известни грешки, които доведоха до влошаване на отношенията.

В какво се състоят тези грешки?

В това, че се опитахме да сменим турско-арабските имена с български на хора, които не са убедени, че това е правилно и необходимо.

Какво се получи?

От няколко години се заговори за смяната на имената. Този въпрос особено изпъкна за нас след националното съвещание в началото на март, когато вече трябваше да се заемем с практическото му решаване.

Предварителната оценка на положението в района ни показваше, че ще срещнем големи трудности. Бюрото на градския комитет на БКП-Гоце Делчев проведе

съвещание с ръководствата на ППО от българо-мохамеданските села. Оказа се, че партийният актив от българо-мохамеданите не е готов да помага на комитета за решаването на този въпрос - дори нещо повече - самият той не е убеден и не е готов да смени имената си. Всичко това наложи да се вземат сериозни мерки поставената задача да се изпълни. В селата се изпратиха големи групи активисти, създаде се обстановка на морален натиск.

В резултат на това, по-голямата част от българо-мохамеданите смениха имената си, без обаче вътрешно да са съгласни. В района на съвета по време на акцията някакви особени прояви на активна съпротива нямаше. Съпротивата бе пасивна и се изразяваше в криенето на хората. В последните дни, когато видяха, че ние наистина сме решили да изпълним задачата докрай много от излезлите извън селищата се върнаха.

Акцията бе към приключване. Когато обаче стигнаха слуховете за съпротивата в Разложкия край, особено за метежа в Рибново, станаха бурни демонстрации в Господинци, Брезница, Корница и др. някои от които, както в Корница, придобиха антибългарски характер. Имаше прояви на пиянство, поздравления с освобождението, закани за отмъщение, късане и тъпкане на заявленията, демонстративно носене на фесове и други подобни. В смесените села се създаде реална опасност от нежелани инциденти. Взетите бързи мерки успокоиха духовете. Много скоро всички излязоха на работа. Някои почувстваха, че във възбудата си са преминали границата и търсеха начин да се извинят. Настъпи обаче известна несигурност какво ще стане по-нататък, която ние се постарахме да премахнем.

....

Защо се стигна до това положение?

В решенията на политбюро на ЦК на БКП и пленума на Окръжния комитет на БКП на окръжното съвещание в града, данните, които получихме за успехите в Смолянски окръг и от Разложкия край ни накараха да сметнем, че тази задача наистина ще може да се изпълни. Освен това забавянето на акцията в нашия район щеше да затрудни работата в другите общини. И членовете на бюрото единодушно решиха, че трябва да се използват всички сили за провеждането на акцията. Създаде се обстановка на ентусиазъм сред актива, който бе изпратен в селата. Всички бяха убедени, че работят за решаването на една тежка, но правилно поставена задача. Всички се радваха на резултатите - масовото преименуване и сравнително спокойната обстановка. Ние виждахме ясно, че българите мохамедани без изключение не са вътрешно убедени, че трябва да сменят имената си, съзнавахме, че извършваме морален натиск, че поставяме хората пред свършен факт, в смисъл, че няма друг изход. Но всички смятахме това за неизбежно и необходимо щом сме се заели да изпълняваме такава тежка задача.

Затова бюрото и актива приеха толкова болезнено мерките на ЦК за изправяне на извращенията. Ние не можахме бързо да преценим каква нашата вина и я търсихме в представителите на ЦК, умувахме каква е линията на ЦК, горещо

защитавахме тезата, че не бива да се връщаме назад, защото едно такова отстъпление ще означава катастрофа за градската партийна организация и изобщо вече няма да можем да отидем отново в тези села.

Но чувствата поулегнаха и ние много скоро отидохме при българомохамеданите и се убедихме, че наистина с нашите неправилни методи на работа много сме си навредили, че сме изровили макар и малка бразда, която ни отделя от тях, но все пак до катастрофа не сме стигнали. Че макар да сме посяли известно недоверие, има условия при търпеливо упорита работа да се преодолеят възникналите трудности и да отидем напред.

Събитията в последно време ни послужиха като суров, но много важен урок. Те помогнаха на градския комитет да си направи важни изводи за своята досегашна работа и по-правилно да види перспективите.

Какви са тези изводи?

Че нашата идеологическа работа сред българо-мохамеданското население е била незадоволителна. Наистина, провеждани са много мероприятия и от тях особени резултати няма. Това се потвърждава от масовия верски фанатизъм, туркофилство сред част от населението, изселнически тенденции, неясен национален произход. Ниска е общата култура и политическата грамотност на част от това население. Че в продължение на 20 години ние не сме успели да създадем здрав партиен актив, правилно ориентиран по всички въпроси, който да се ползва с влияние сред останалото население, да помага на партията. Решаващо влияние имат ходжите и други чужди за нас елементи. Грешка е, че не сме се доверявали на най-бедните слоеве, а сме се спирали често пъти на хора, произлизащи от заможни ходжовски семейства.

Че нямаме достатъчно брой и преднина на партийната интелигенция, която да се яви носител на прогресивните и на която партията да може да се опира при провеждането на своята политика. Най-сетне поуката от събитията бе, че когато към решаването на важни политически въпроси се пристъпи не с формите и методите на търпеливата, разяснителна работа, а се избърза, прилагат се непартийни форми и методи на работа, успех не само че не може да се постигне, но напротив, нанасяме си вреда, която за дълго дава отражение върху работата. Като се изхожда от всичко това, трябва да се начертаят насоките за бъдещата ни работа сред българомохамеданите. Основното, което трябва дебело да се подчертае, че трябва да се разгръща широка разяснителна дейност за националното осъзнаване на това население. Ние сме заинтересовани колкото се може по-бързо да се премахнат белезите на турчеенето, но това да не става формално само на книга, а по вътрешно убеждение. Затова може да е потребен дълъг срок, но ние трябва да работим и да чакаме. А докато настъпи такова вътрешно убеждение за нас основното да бъде даден човек, независимо от името му да се труди за изграждането на социализма и комунизма, както и неговото отношение към партията и правителството.

Ние трябва да положим много усилия за да може партийните организации наистина да станат партийни, да са онова ядро, което ще стане истинския носител

на културната революция. Че за да постигнем това ние можем да разчитаме на някакви осезателни успехи.

Ние трябва да видим всичките тези хора, произлезли от най-бедни семейства, които са класово най-близки до нас, да им помогнем да се измъкнат от влиянието на реакционните среди, да им дадем възможност да се учат и да живеят като честни и предани граждани на нашата родина.

Ние трябва да положим повече грижи за създаване на здрава интелигенция, която да ни бъде опора и вратата сред това население.

А като най-непосредствена задача е да разясним партийното становище по сменянето на имената, да премахнем всякакво съмнение, което още съществува сред българомохамеданите да се пресекат опитите на реакцията да спекулира с нашите грешки като настройва честните хора за изселване, за смущава живота им.

Само по този път ние можем да разчитаме партийната правда да бъде възприета от българомохамеданското население.

ДОКУМЕНТИ,
СВЪРЗАНИ С ВТОРИЯ ЕТАП НА „ВЪЗРОДИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС“

№ 11
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 495

УКАЗАНИЕ
на Окръжния комитет на БКП - Благоевград

ОТНОСНО: За организиране и провеждане на прегледа-оценка
по изпълнение решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 1970
година за по-нататъшното подобряване на работата за
националното осъзнаване и патриотичното възпитание
на българите с мохамеданска вяра.

По решение на Бюрото на Окръжния комитет на БКП от 4 юни т.г. от 15 септември до 15 декември да се проведе преглед-оценка по изпълнение решенията на Секретариата на Централния комитет на БКП от 1970 година.

I. ЦЕЛ НА ПРЕГЛЕДА

Прегледът има за цел чрез задълбочена оценка на досегашната работа на всички органи и кадри, чрез решително подобряване и активизиране дейността на партийните, държавните, стопанските и обществени органи и организации да се постигне ускоряване, разкриване и задълбочаване на възродителния процес сред

потомците на помохамеданчените българи в окръга с максимални изменения и практически резултати във всеки колектив, във всяко населено място и семейство. ...

№ 12
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 397- 402

НАСОКИ
за втория етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи

Настоящите насоки са разработени в изпълнение решенията на пленума на Окръжния комитет на БКП от 16 май 1960 година за провеждане на втори етап от прегледа по възродителния процес сред родопските българи.

I

Вторият етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи да се проведе под лозунга „За достойна среща и отпразнуване на 1300-годишнината от създаването на българската държава".

Времетраене на прегледа - от 1.VII.1980 г. до 31.XII.1981 година.

През този период за основен обект на възпитателно въздействие се определят - младежта, подрастващото поколение, трудовия колектив.

II

Чрез провеждането на системна, целенасочена и настъпателна идеологическа работа да се реализират следните основни задачи:

1. Възродителният процес да стане осъзната и осмислена с действията и поведението си душевна необходимост на кадрите, комунистите, на всички трудещи се; да се превърне в зряло съзнателно движение към новото, към прогресивното.

2. Да се изгражда сред цялото население и основно сред младежта и децата чувство на пълноценност, оптимизъм и саможертва, на гордост за принадлежността към българската социалистическа нация.

3. Да се организира широка издирвателска и научноизследователска дейност, за разкриване в дълбочина миналото на всяко селище; да се съхранят всички духовни ценности, свързани с българската принадлежност на Родопското население.

Под девиза „Родопите - българска твърдина" да се провеждат събрания, срещи, разговори с всички слоеве на населението, за неговото патриотично и интернационално възпитание.

4. Да се изменят взаимоотношенията в семейството, като се води безкомпромисна борба за извеждане на жената от унизителното положение, в което все още се намира. Неотложна грижа на всички органи и организации е издигане културата

и бита в родопското семейство чрез развиване на неговите духовни интереси и потребности.

5. Да се води решителна борба за превъзмогване и отстраняване елементите на чуждия народностно-религиозен комплекс:

а) да се ликвидира със стремежа за модифициране на облеклото с цел запазване на старите атрибути, като се създават всички условия за носене на съвременно модерно облекло.;

б) утвърждаване на новите имена; създаване обстановка на примиримост и движение сред населението за преодоляване на изостаналостта;

в) с всички сили и възможни средства да се прекрати обрязването на момчетата, като един от най-грубите признаци за противопоставяне на възродителния процес;

г) трайно въвеждане и повсеместно ползване на новата празнично-обредна система и социалистически ритуали;

д) окончателно премахване на наследените от миналото- турско-арабски надписи и знаци по чешми, паметници, надгробни плочи, минарета и други.

III

През този етап решаваща е ролята и отговорността на общинските партийни комитети:

а) като продължат грижите за подобряване на състава, кадровото укрепване и осигуряване на конкретна помощ за усъвършенстване организацията на работата, да се издигне първичната партийна организация като основен организатор и двигател на възродителния процес;

б) да прилагат диференциран подход към отделните селища и слоеве от населението, към кадрите, заети в съответните отрасли и звена;

в) да организират обмяната на положителния опит и осигуряват под различни форми стимулиране на кадрите съобразно реалния им принос в развитието на възродителния процес;

г) като предявят нови изисквания и завишен критерий, общинските партийни комитети периодически да правят задълбочен критичен анализ на състоянието на възродителния процес, персонална оценка на всеки комунист, на всеки кадър от общината.

IV

За по-нататъшното развитие и задълбочаване на възродителния процес още повече нарастват задълженията, мястото и ролята на окръжните органи и организации.

1. Окръжният народен съвет и ръководствата на окръжните стопански звена:

а) изпълнявайки задачите, заложени в комплексната програма за ускореното социално-икономическо развитие на Родопския район, чрез правилното разположение на производителните сили още по-резултатно да съдействат за пълното използване на наличните ресурси, за по-нататъшното положително изменение на

социално-класовата структура на населението;

б) Окръжният аграрно-промишлен съюз да положи грижи за създаване такава организация на труда, която ще помогне за по-бързото изпълнение на задачите по възродителния процес; за внедряване на техника съобразно съществуващите теренни условия; за постепенно усвояване на нови култури, като най-рационално се използват природно-климатичните условия;

в) срочни мерки да се вземат за трайно решаване материалната база на ритуалните домове - за организиране на сватбени тържества, даване име на новородено, погребения и други;

г) неотложна задача пред стопанските ръководства е организирано да решат въпроса за работното облекло на жените, да заделят необходимите средства и участват в провеждането на новите социалистически трудови и граждански ритуали. Кметствата по места съвместно с организациите на Отечествения фронт да ангажират участието на населението в благоустрояването и хигиенизирането на селищата.

2. Дирекция „Народна просвета“ чрез учителските колективи, пионерските и комсомолските организации в училищата още по-тясно и резултатно да свържат цялостната учебно-възпитателна работа с проблемите на възродителния процес, да се провеждат ярки, високопатриотични и емоционални мероприятия с учащите се; специални грижи за се полагат за все по-пълното обхващане на подрастващите в системата на средното образование.

3. Дирекция „Народно здраве“ решително да подобри участието на медицинските работници в провеждането на здравна просвета сред населението, за борба срещу консерватизма и религиозните заблуди, за утвърждаване социалистически взаимоотношения в семейството, между хората.

4. Окръжният съвет за култура да насочи своите усилия и тези на поделенията по места за все по-пълното обхващане на младежта, краеведческите и други дейности. С помощта и участието на обществено-политическите организации да организира в чест на 1300-годишнината културен поход в родопските селища.

5. Обществено-политическите и масови организации с основен обект на работа и въздействие: Отечествения фронт - населението по местоживеене; професионалните съюзи - трудовия колектив; и Димитровския комунистически младежки съюз - комсомолското дружество и младото семейство, с провеждането на целеви мероприятия и конкретна масова и индивидуална работа сред населението, активно да съдействат за ускоряване, разширяване и задълбочаване на възродителния процес, за постигане на максимални изменения и практически резултати.

- Като най-динамична част от населението, поддаваща се на прогресивните изменения, младежта и занапред остава главен обект в реализацията на задачите по възродителния процес. Това изисква от комсомолските кадри, органи и организации по-голяма всеотдайност, дързновение, творчество и самоинициатива.

- Изключителна е ролята на жената-майка за утвърждаване на българските имена, за създаване атмосфера в семейството по внедряването на новите социали-

стически ритуали, за борба срещу фанатизма и консерватизма. Затова наложително е организациите на Отечествения фронт, съветите на жените да провеждат системна и целенасочена работа с жените за издигане на тяхното съзнание и култура.

- Окръжният съвет на БПС съвместно с държавните, стопанските, обществените органи и организации да разработи програма за шефските връзки на предприятията, научни и други звена със селищата и колективите от Родопския район. В центъра на шефската работа да е патриотичното възпитание, разнообразяване и обогатяване живота на хората.

6. Сега примерът, поведението и позицията на интелигенцията са решаващи за положителното отношение на цялото население към възродителните процеси. Съответните ръководни органи да заведат на персонален отчет с конкретно поръчение за работа всички завършили висше, полувисше и средно образование. Общинските партийни комитети да провеждат с тях срещи за информиране по важни международни и вътрешни проблеми, за обсъждане на отделни въпроси.

7. Окръжните ръководства на БСФС, БТС, организацията за военно-техническото обучение на населението, БЛРС чрез прилагане на специфични форми да разгърнат широка работа сред младежта и населението за масово участие в колективни мероприятия, за лична изява. Повсеместно да се използва съревнователното начало.

V

Съобразно целите и задачите на втория етап:

а) дружество „Г. Кирков“ да осигури сред населението системна и диференцирана лекционна пропаганда;

б) средствата за масова информация да внесат сериозни изменения в своята работа, като по-редовно и съдържателно отразяват живота на българите от Родопите;

в) със своя програма по възродителния процес да се включат дружеството на литературните творци, групата на художниците, всички художествено-творчески групи за подпомагане и отразяване на историческите промени в Родопския район. На особено внимание извисяване да е образът на родопчанката с нейната душевност и трудолюбие.

VI

Партийните, държавните, стопанските и обществените органи и организации - на всички нива - да разработят свои мероприятия, гарантиращи постигане на целите и задачите през втория етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи.

По време на провеждането на втория етап от прегледа да се приложи следната система на контрол и отчетност:

1. По предложение на отделите да бъдат извиквани на отчет в Бюрото на Окръжния комитет на БКП, окръжни ръководства и общински партийни комитети, ППО и отделни ръководни кадри.

2. Бюрата на ОПК за свои заседания редовно да разглеждат работата на ППО, общинските звена и кадрите. Най-малко веднъж на тримесечие да обсъждат оценка

за цялостния ход на възродителния процес в селищните системи. Целесъобразно е периодично на общо събрание на комунистите от общината да се анализира работата и обменя положителният опит.

3. На събрания на ППО един път в месеца задълбочено и критично да се прави преценка на обстановката и ризултатите; да се изслушват отчети на отделни комунисти и търси строга отговорност от неизпълняващите възложените им поръчения.

4. Периодически в трудовите колективи и по села да се провеждат събрания, чествания, събори, викторини и други за отчитане практическите резултати по възродителния процес.

5. От 1.X.1980 г. да се въведе отчетност както следва:БПС пред общинските партийни комитети - ежемесечно; общинските партийни комитети пред ОК на БКП - на тримесечие.

За целта отделите „Организационен" и „Патриотично възпитание" на Окръжния комитет на БКП за изготвят образец-формуляр.

6. Цялостното отчитане на извършената дейност и постигнатите резултати през втория етап на прегледа да се организира: за общините - през м. декември 1981 г., а за окръга - на окръжно съвещание през първото тримесечие на 1982 година.

Най-активно участвалите във възродителния процес и постигнали големи резултати да бъдат отличени с награди.

ОКРЪЖЕН КОМИТЕТ на БКП

юни 1980 г. Отдел „Патриотично възпитание"

Благоевград

№ 13

ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 173-176

Дирекция „Народна просвета" при Окръжен народен съвет - Благоевград

МЕРОПРИЯТИЯ

за по-нататъшно усъвършенстване на възпитателната работа в училищата от Родопския край в изпълнение решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 година

Чрез провеждане на системна, целенасочена и настъпателна идеологическа работа да се реализират следните:

ОСНОВНИ ЗАДАЧИ:

1. Утвърждаване на българско национално съзнание да стане осъзната и осмислена с действията и поведението си необходимост за педагогическите кадри в този район.

2. Да се формира у подрастващото поколение чувство на пълноценност, оптимизъм и самочувствие, на гордост за принадлежността към българската социалистическа нация.

За изпълнение на тези задачи и във връзка с провеждане на втория етап на прегледа, обявен от ОК на БКП, да се проведат следните мероприятия:

1. Във връзка с всенародното честване 1300-годишнината от създаването на българската държава под девиза „Родопите - българска твърдина":

а) в учебно-възпитателната работа по всички учебни предмети да се актуализират онези проблеми и идеи от учебното съдържание, доказващи българския произход на това население;

б) преподавателите по история, литература, НБО, пеене и музика, география и др. да организират проучвателска и събирателска дейност с учениците за разкриване в дълбочина миналото на всяко селище;

в) да продължи работата по създаване на училищни, музикални сбирки и кътове;

г) да се издирят подходящи за възрастта на учениците народни песни и приказки, предания и легенди, народен хумор и др.;

д) издирените творби да намерят място в репертоара на ученическите хорове, литературни вечери и утра, експониране на изложби и други.

2. За популяризиране опита на учителите за работата им по класово-партийното, патриотично и интернационално възпитание на учениците да се проведе научно-теоретична конференция на тема „Родопите - българска твърдина" в три етапа:

- училищен - м. XII.1981 год.;
- общински - м. IV.1982 год.;
- окръжен - м. XI.1982 год.

Да се усъвършенства системата за възлагане и отчитане на обществени поръчения за учителите. Ръководствата на учебните заведения съвместно с местните партийни и държавни органи ежегодно да отчитат изпълнението им.

Отг. - директорите и парт. секретари в учебните заведения

4. Да продължи, разшири и задълбочи работата на учителските колективи по:

а) утвърждаване на новите имена в училището, обществената среда и семейството;

б) въвеждане на подходящо облекло за учениците според възрастта - пионерски и комсомолски униформи;

в) подобряване личната и обществената хигиена на учениците в училище и семейството.

Срок - постоянен

Отг. - директорите на училищата

5. За по-нататъшното подобряване на материалната база за идеологическо въздействие дирекция „Народна просвета" ежегодно да уточнява списък на

училищата, в които ще се изграждат идеологически комплекси и осигурява необходимите средства.

Срок - до 20.IX.1980 год.
Отг. - директора на ОД „НП“

6. Да се обогати по съдържание и форми работата на учителските колективи с родителската общественост. За целта:

а) съвместно с общинските и селските комитети на ОФ ежегодно да уточняват тематиката на беседите и лекциите, които ще се изнасят пред родителите за повишаване на педагогическата им култура;

б) да се издигне на по-висок етап и се постави на специално внимание работата с жените-майки за засилване на обществената им изява;

в) усилията да се насочат предимно за работа в семейството и домовете на учениците;

г) при всеки подходящ повод пред родителите и особено пред майките да се изнасят литературно-музикални и други програми, да се демонстрират постиженията на учениците в учебната и извънкласната дейност.

Срок - постоянен Отг. - директорите, парт. секретари
и председателите на съюзните организации

7. Да се провежда целенасочена работа за атеистичното възпитание на учениците. За целта:

а) чрез обучението по биология, химия, физика, физическа география, история, литература, обществознание и др. да се формира у учениците диалектико-материалистически мироглед за процесите и явленията в природата;

б) да се провеждат вечери и изложби, посветени на най-новите постижения на науката и техниката, екскурзии до природонаучни музеи и др. дейности с антирелигиозна тематика;

в) да се провежда конкретна индивидуална работа с учениците, заразени от религиозно влияние;

г) с родителите на учениците да се провежда системна работа за разколебаване на религиозни консерватизъм. Съвместно с дружество „Г. Кирков“ и Дом за социалистически бит и култура да се уточни примерна тематика за атеистична пропаганда и по-нататъшно внедряване на социалистическата празнично-обредна система.

Срок - постоянен
Отг. - директорите на училищата

8. Да се актуализират сключените договори за обмяна на педагогически опит и взаимопомощ между училищата от Родопския край и тези от вътрешността на окръга.

Срок - до 20.X.1980 год.
Отг. - директорите на училищата

9. За активизиране на извънкласната и узвънучилищната дейност ОСМТ и

ОСМА съвместно с ОПД да организират и проведат:

а) заключителния етап на XI преглед на ТНТМ в общинските методически центрове;

б) вечери по наука и техника с атеистично съдържание:

- „Шевиците пеят“ - осн. училище в с. Рибново;
- „Приятели на розите“ - осн. училище с. Огняново и с. Дъбница;
- „Млади кулинари“ - с. Краище и с. Бабяк;
- „Вечер на биологията“ - с. Сатовча и с. Кочан.

в) експониране на фотоизложба в общинските центрове, отразяващи живота и дейността на училищата по наука и техника;

г) осигуряване с предимство на тези училища с материали и литература;

д) утвърждаване на училищата в Сатовча, Белица и Якоруда за методически центрове на извънкласната дейност по наука и техника.

10. За изпълнение на настоящите мероприятия дирекция „Народна просвета“ да проведе до 31.XII.1981 год. преглед-оценка на работата в училищата от Родопския край.

м. август 1980 год.
Благоевград

№ 14
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 497

ОКРЪЖЕН НАРОДЕН СЪВЕТ
Управление „Организационно“
...08-00-369/11.XI.1980 г.
Благоевград

До председателя на
Изпълнителния комитет
на Общинския народен съвет
гр. с. ....

Както е известно, група от държавни дейци от окръга, водена от др. М. Ангелов, секретар на ИК на ОНС, в изпълнение мероприятията на ИК на ОНС за осъществяване втория етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените българи на 21 и 22.X. т.г. посети Смолянски окръг. Групата има срещи с председателя на ИК на ОНС - Смолян, с партийни, държавни, стопански и обществени дейци на ОбНС - Рудозем и кметствата в с. Върбина и Средногорско, които ѝ дадоха възможност да се запознае с работата и резултатите - с положителния опит на окръга в осъществяването на възродителния процес сред родопското население.

За довеждане докрай работата по изучаване и внедряване опита на Смолянски окръг по този изключително важен и актуален и за нашия окръг проблем считаме, че е необходимо в срок до 30.XI. т.г. ИК на ОбНС да бъдат запознати с изучения опит, критично да оценят състоянието на работата в общината и на тази основа да приемат

допълнителни (към досега приетите) ефективни административни, политически и други мерки за решително ускоряване на този процес и в нашия окръг.

Мерките да са конкретни, всеобхватни и да имат за цел:

- решително пресичане на обрязванията на момчетата на каквато и възраст да са;
- бързо премахване на всякакъв вид модификации на старото облекло;
- внедряване на българските имена в общуванията на хората на обществени места и в домовете им;
- пълно внедряване на социалистическите граждански ритуали;
- привеждане в изпълнение чл. 16 от Правилника за водене регистрите по ГС за смесените бракове и поставяне в пълен порядък документацията.

№ 15
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 179-180

Държавна спестовна каса - Благоевградски окръжен клон

МЕРОПРИЯТИЯ
за работата по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи

1. В клоновете Гоце Делчев, Разлог, Якоруда, Белица и Сатовча да се направят поименни списъци на вложителите с неподменени имена по влоговите партиди и се поканят същите да подмяна на имената. По един екземпляр от списъците да се изпратят и по представителствата към съответните клонове.

Срок: 30 септември 1980 год.
Отг. Директорите на клонове

2. От представителствата на горепосочените клонове да се изпратят всички книжки с неподменени имена за подмяна.

Срок: 30 септември 1980 год.
Отг. Ръководители на представителства

3. В окръжния клан да се представят справки за броя на партидите с неподменени имена.

Срок: 30 септември 1980 год.
Отг. Директорите на клонове

4. Да не се приемат и броят суми по спестовни книжки с неподменени имена.

Срок: постоянен
Отг. Директорите и гл. счетоводители

5. Да се повиши културата на обслужване към потомците на насилствено помохамеданчените българи.

Срок: постоянен

Отг. Директорите и гл. счетоводители, партийните секретари
и председателите на профорганизациите

6. В тези клонове да се оформят кътове, посветени на 1300-годишнината от българската държава.

Срок: 31 август 1980 год.
Отг. Директорите и профпредседателите

7. Веднъж в тримесечието директорите на горепосочените клонове писмено да информират ръководството на окръжния клон за цялостния ход на подмяната и да се анализира работата по подмяната.

Срок: 25 число на последния месец от тримесечието
Отг. Директорите на клонове

ПРОФПРЕДСЕДАТЕЛ: (В. Милев) (п) ПАРТИЕН СЕКРЕТАР: (Н. Динова) (п)
ДИРЕКТОР: (М. Станчева) (п)

№ 16
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 164

МЕРОПРИЯТИЯ
на редакцията на вестник „Пиринско дело“ по отразяване на втория етап от прегледа по възродителния процес сред родопското население

Септември 1980 - декември 1981 година

ОСНОВНИ ЗАДАЧИ:

- Да се засили, целенасочи, обнови и обогати с нови форми родопската тематика във вестника;
- Да се излезе от досегашния традиционен кръг от селищни очерци и очерци за хора, като се задълбочи организационното журналистическо начало и се навлезе в проблематиката на този край;
- Да се проследи не само осъществяването на взетите за развитието на този край решения, но и се засилва у самите родопчани чувството за гражданска отговорност и дълг, да се показват и подкрепят изявите на някои традиционни добродетели у тях;
- Смело да се влезе в родопското семейство, да се повдига неговото самочувствие и се преодоляват закостенялостта в традицията и ритуалите;
- За да се почувства като част от единна програма на вестника, което безспорно ще има добро психическо въздействие върху читателя, всяка публикация с родопска тематика, под каквато и рубрика да се появи, да носи един общ графичен знак. ...

№ 17
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 496

МЕРОПРИЯТИЯ
на Окръжния съвет на БТС - Благоевград, произтичащи от решенията на пленума на ОК на БКП от 16 май 1980 година за развитие на възродителния процес сред родопските българи

Решенията на Пленума на ОК на БКП и насоките за провеждане на втория етап от прегледа по възродителния процес имат дълготрайно и всеобхватно значение за насилственото помохамеданчените в миналото българи.

Населението от Родопския район е привързано към туристическите мероприятия и БТС. Изградиха се нови териториални туристически дружества и секции, нарасна ежегодно членството в БТС. В района са провеждани пеши походи, ски-походи, водни походи и др. Подобрява се материалната база на туристическите дружества и училищата.

Близостта до зоните за активен отдих в Родопите, Рила и Пирин, нарасналият брой на подготвени кадри в училищата и подобрените социално-икономически условия предполагат още по-голямо активизиране на туристическата дейност през VIII петилетка. Предвид на това за по-пълното реализиране решенията на V конгрес на БТС и Пленума на ОК на БКП за развитие на възродителния процес сред родопските българи Бюрото на ОС на БТС прие следните

МЕРОПРИЯТИЯ:

Окръжният съвет на БТС да проведе съвещание с ръководството на Родопския район и да приеме оценка за развитие на туристическото движение сред трудещите се и младежта.

Отг.: Отд. „ОМ“ и „УСМ“
Срок: м. февруари 1981 г.

2. Ежегодно ОС на БТС и общинските туристически дружества съвместно с Комсомола, дирекция „Народна просвета“ и училищата от района да организират по 150 учащи се на активен отдих и обучения в базите на БТС. ...

№ 18
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 484

МЕРОПРИЯТИЯ
на ОУС за провеждане на втория етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи

I. За по-нататъшното подобряване базата за пощенските телефонни,

телеграфни и радио услуги.

1. Да се отпочне изграждането на нови пощенски сгради в с. Рибново, за което да се осигурят и преведат на ОбНС - Гърмен 10 000 лв.

Срок: 30.XII.1980 г.
Отг.: Директорът

2. Да се монтира 100-постова централа тип КРС в с. Кочан.

Срок: 30.XII.1980 г.
Отг.: Зам.-директорът по ТВ

3. Да се измести пощенската станция в с. Плетена в ново помещение съгласно уговорката с местното ръководство.

Срок: 30.XII.1981 г.
Отг. Нач. РСС Байраков

4. Да се подмени с нова по-голяма АТЦ в с. Сатовча.

Срок: 30.XII.1981 г.
Отг.: Зам.-директорът по ТВ

II. ПО ПОДОБРЯВАНЕ КУЛТУРАТА И КАЧЕСТВОТО НА УСЛУГИТЕ

3. Да се следи за стриктното спазване и редовно носене на форменото облекло от всички работещи и служители от станциите.

Срок: постоянен
Отг.: Н-к РСС

2. За повишаване знанията на по-новите и по-неопитни началници на станции да се организира и проведе 3-дневен курс с откъсване от производството.

Срок 30.III.1981 г.
Отг. Зам.-директорът по експлоатация

3. Да се укрепи персонално ПТТ станциите в с. Вълкосел и Абланица.

Срок: 30.XII.1980 г.
Отг.: Началник РСС

№ 19
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 493

МЕРОПРИЯТИЯ
на Бюрото на ОС на БЛРС - Благоевград за изпълнение решенията на Пленума на ОК на БКП по възродителния процес сред родопските българи

Бюрото на ОС на БЛРС - Благоевград, оценявайки мястото и ролята на окръжната организация и нейните поделения - ловно-рибарските дружества и дружинките, във възродителния процес сред родопските българи, счита за необходимо и реши да бъдат изпълнени следните

МЕРОПРИЯТИЯ

1. Да се обърне по-голямо внимание на агитационно-възпитателната форма на работа в дружинките, в които членуват потомци на помохамеданчените българи...

№ 20
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 436

МЕРОПРИЯТИЯ
на Бюрото на ОС на БСФС - Благоевград подобряване работата за внедряване на нов бит и социалистическа култура сред населението от Родопския район на окръга

В изпълнение решенията на Секретариата на ЦК на БКП от месец юни 1970 година „За по-нататъшно подобряване на работата за националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите с мохамеданска вяра" и решението на пленума на ОК на БКП от 16.V.1980 година създаде обективна предпоставка за засилване и разширяване на работата в тази насока. ...

№ 21
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 486

МЕРОПРИЯТИЯ
на Изпълнителния комитет на Окръжния народен съвет - Благоевград за изпълнение решенията на пленума на ОК на БКП, състоял се на 16.V.1980 г., за провеждане на втория етап от прегледа по развитието на възродителния процес сред родопските българи

1. Да се запознае колективът на ОНС с решенията на пленума на ОК на БКП и насоките за втория етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи и определят конкретните задачи на съвета, произтичащи от тях.

Срок - 30.VIII.1980 г.
Отг. - Г. Георгиев, М. Ангелов, Ал. Кирмин

2. Да се разработи и включи в плана за осмата петилетка икономически обоснована нова производствена структура, включваща използването на работната сила, природните ресурси и други резерви в селищните системи - Белица, Якоруда, Г. Делчев, Гърмен, Сатовча и Хаджидимово, Банско, Благоевград, Симитли.

За целта да се актуализира Родопската програма за периода 1981-1985 г. и осигурят инвестиции за нейното реализиране.

Срок - 15.XII.1980 г.

Отг. - Г. Георгиев

3. Дирекциите, управленията, отделите и другите специализирани органи на ОНС и ИК на ОбНС от Родопския район да набележат конкретни мерки за своята работа по изпълнение решенията на пленума и насоките за втория етап от прегледа по възродителния процес сред родопските българи.

№ 22

ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 146-151

ИНФОРМАЦИЯ

за работата на Общинския партиен комитет - Белица по прегледа-оценка за изпълнение Решенията на Секретариата на ЦК на БКП от м. юли 1970 г.

Утвърдената работна група: Атанас Пензов, Георги Лазаров и Йосиф Павлов направи проверка на общинския партиен комитет, общинския народен съвет, общинския комитет на ДКМС, общинския комитет на Отечествения фронт, общинския съвет за култура, общинския съвет по образованието, първичните партийни организации: териториална, училището и цеха за релета в с. Баня, с. Краище, Завода за пластмасови детайли и ТПК - гр. Белица по тяхната и на стопанските и обществените органи и организации работа по възродителния процес и констатира следното:

Под ръководството на Общинския партиен комитет е извършена значителна и системна политическа, идеологическа и организаторска работа за преодоляване белезите у населението, свързани с ислямската религия и османското робство. Общинският комитет на партията постави въпроса за прегледа на разширено съвещание, след което се проведоха във всички ППО събрания по възродителния процес. За постигане по-голяма целустременост и осигуряването на близко политическо ръководство общинският партиен комитет на 17.Х. м.г. е провел пленум по този въпрос и е поставил конкретно въпросите, свързани с възродителния процес да се решават от секретарите на ППО, кметовете и секретарите на кметствата, председателите на низовите организации на Отечествения фронт и секретарите на дружествата на ДКМС. След пленума на Общинския партиен комитет Общинският народен съвет е провел специална сесия, а Общинският комитет на Отечествения фронт пленум по този изключително важен проблем.

Бюрото на Общинския партиен комитет е провело редица заседания и срещи с оценки по селища (Бабяк, Черешово, Кузьово, Гопьово, Краище и др.) по проблемите на възродителния процес. По същия начин са подходили и партийните и обществено-политическите организации, които на конкретен отчет, по селища, са взели и водят проблемите на възродителния процес. По време на прегледа се подобни и5 индивидуалната работа с хората. На партийния и обществения актив са поставяни

конкретни задачи за работа с тях. Тези въпроси са поставяни и на полуден на партийния секретар, на редица оперативки на общинските ръководства, на събрания на ППО, кметствата и обществено-политическите организации.

По време на прегледа е обърнато и по-голямо внимание и на някои социални мероприятия: разкрити са три нови фелдшерски пункта (Лютово, Гольово, Кьорово), детска градина в с. Краище, водоснабдяване в селата Дагоново, Хахново, Кузьово и се създава материална база на кметствата в пет села.

По-целенасочена и конкретна стана просветната и масово-политическата дейност в селищата. По линия на Отечествения фронт във всяко село са изградени читателски групи, използват се кинолекториите с педагогическо съдържание и предстои да се проведат кинолектории по селища за 1300-годишнината от основаването на българската държава, организирана и проведена е също викторина на тема „България идва от вековете". Проведени са курсовете и по шев и готварство, които са използвани за политическа работа сред жените.

Общинският комитет на Комсомола използва добре отчетно-изборната кампания за анализ и оценка на проблемите на възродителния процес. По-специални грижи са положени за масовизиране на художествената самодейност и за създаването на самостоятелни производствени бригади. Сега във всяко село има самодеен състав или битова група. Готвят се за събора „Пирин пее" и имат своя самоинициатива за провеждане на общински преглед на художествената самодейност в с. Краище. Проведени са и два събора в с. Гарван и Орцево, които са преминали много добре, всички присъстващи на събора са били със съвременни облекла.

Системна работа в това отношение се извършва и с учениците в училищата. Огньовете за свободата на 102-годишнината от Освобождението на България в с. Бабяк и в другите селища са се превърнали фактически в масови празници на населението. на учителите от с. Бабяк, Краище и други от партийните, комсомолските и съюзните организации са поставени поръчения да работят системно и близко с по пет семейства по проблемите на възродителния процес. Този опит заслужава внимание от органите по народното образование.

Всеобхватна и комплексна масово-политическа дейност по проблемите на възродителния процес е извършена от партийните и другите обществено-политически организации в Завода за пластмасови детайли в Белица. За тази цел в завода са изградени специални комисии. Поставени са поръчения и на комунистите и комсомолците за работата по тези проблеми пред работниците. Изнасяни са беседи и лекции с антирелигиозно съдържание. Проведени са екскурзии, семейни вечери, посещения в домовете по повод на новородено, сватба или по друг случай. В това отношение по-слаба е дейността на партийната организация от ТПК в града, която не се е занимавала системно по този въпрос.

В резултат на целокупната политическа, организаторска и идеологическа дейност, извършена от общинските и местните органи и организации сред това население, са постигнати определени резултати и успехи.

Кои са те?

Възстановени са на всички жители от общината българските имена. Дори се забелязва процес на усъвършенстване в това отношение. Около 300-400 млади хора по установения законен ред са сменили за втори път имената си с по-звучни български имена.

На всички граждани от този произход са подменени паспортите и другите документи, в които са вписани новите имена.

В предприятията, учрежденията и училищата се утвърждават българските имена, макар че има случаи в тези среди да се назовават на старите имена. Обаче този процес трудно си пробива път в семействата, където туркофилските имена преобладават и сред семействата на низови ръководни кадри. Тук, в семейството, не са преодолени двойните имена.

Бележи по-ускорен процес и оправяне на облеклото сред това население. Сега болшинството от жените са със съвременно облекло. Премахнати са белите кърпи сред работничките в предприятията в Белица и цеховете за релета в селата Бабяк и Орцево и забрадките на ученичките, които са подстригани прилично.

Определени успехи са постигнати и по отношение на ритуалите. Сега всички погребения се извършват с ковчег и подходящо слово от представител на обществено-политическа организация, без да участва ходжата.

В Белица и селата Бабяк, Краище, Черешово, Хахньово и други се извършват съвременни и масови сватбени ритуали с подходящи облекла на младоженците. Обаче по-бавно си пробива път ритуалът за даване име на новородено.

Определени успехи има и по отношение предпазване малките момченца от обрязване.

Може категорично да се направи изводът, че прегледът спомогна да се мобилизират силите на актива, под ръководството на Общинския партиен комитет, да се ускорява и задълбочава възродителния процес и да се постигнат по-осезателни резултати в сложния процес на преодоляване белезите, наслоени от османското робство и ислямската религия. Но заедно с това се открояват и някои проблеми. Кои са те?

1. В района на гара Белица да се открие промишлено предприятие за мъжка работна ръка, тъй като имат около 250 млади хора със средно образование, които нямат постоянна работа.

2. Да се утвърди програма за подобряване пътната мрежа на селищната система, така че до всяко селище да достига рейс. Мерки трябва да се вземат и за подобряване на съобщителната мрежа в общината.

3. Да се разкрият малки промишлени цехове в горните селища. Това несъмнено ще допринася за ускоряване и задълбочаване на възродителния процес.

4. Чрез окръжното предприятие на Кинефикация да се вземат мерки за разширяване на киномрежата в общината, така че тя да обхване всяко село.

5. Да се разработи програма за разширяване и обогатяване базата на

културната дейност.

6. Срочни мерки да се вземат за цялостното телевизионно покритие.

7. Общинските и окръжните ръководства да вземат мерки за преодоляване на изселническите настроения сред част от населението. Например жителите на с. Кьорово като цяло и частично жителите на селата Орцево и Гарван желаят да се изселят в Разградски, Търговищки и Шуменски окръзи в селища с компактно турско население.

8. Да се положат по-големи усилия в предприятията и селищата за приемане в партията от това население и особено от жените, които имат качества.

9. Да се работи още по-упорито за утвърждаването на българските имена в семейството и то на този етап главно чрез училището и Отечествения фронт.

По селища прегледът е отчетен на събранията на кметствата, проведени в периода от 20.II. до 5.III. т.г., а в общински мащаб не е проведено мероприятие за обобщаване и отчитане резултатите от прегледа, което предстои да се проведе.

Комисията, като има предвид и извършената работа, и постигнатите резултати по време на прегледа, счита, че може да се оцени общо работата на партийните, държавните, стопанските и обществено-политическите органи и организации за положителна.

От комисията

24.III.1980 г.
Благоевград
АП/ЦС

№ 23
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 451-454

ИНФОРМАЦИЯ
за организиране и провеждане на втория етап на прегледа по възродителния процес в Якорудска селищна система

В изпълнение решенията на пленума на ОК на БКП от 16 май 1980 г. Общинският комитет на БКП - Якоруда разработи и прие специален работен план за организиране и провеждане втория етап на прегледа по възродителния процес. ... В редицза ППО усилията са насочени към подобряване качествения и количествен състав на първичните организации. От приетите 9 души комунисти през второто полугодие на 1980 г., осем души са из средата на населението, свързани в миналото с исляма и то предимно жени-работнички. До провеждането на пленума все още имахме неподменени 25 паспорта от с. Аврамово, но сега този въпрос е решен. През м. септември 1980 г. се проведе специално съвещание на партийния и профсъюзния актив, на който представител на ОС на БПС постави задачите за еднаквост в

изискванията при работа с трудовите книжки на работниците и служителите. Подмяната и на тази документация е на привършване. През отчетния период значително се разшири кръгът от хората, които свободно се назовават на български имена. Във всички предприятия, училища и съставни села в официалните взаимоотношения и на обществени места назоваването става на новите имена. Увеличи се броят на интелигенцията, които и вкъщи се назовават на българските имена. Обръщенията обаче в неофициални случаи и в семействата сред една част от населението продължава да бъде на старите имена. Все още семейството остава непревзет обект за нас. И сега нашите усилия са насочени именно там. ...

По отношение ритуала „сключване на брак" и организиране на сватбени тържества смятаме, че има известни постижения. При отпочване на втория етап на прегледа се организираха няколко сватби в Конарско, Юруково, Черна Места и Якоруда, които бяха издържани в много отношения. За съставните села те биха се провеждали изключително в обществени заведения, стига да имаше такива. Засега такива се провеждат по чист граждански ритуал. Има случаи да продължават повече от един ден. Една малка част от младоженците след сватбите отиват тайно при ходжата да си пишат никях. Положително отражение за внедряването на гражданските ритуали даде назначаването на ритуалчик към ОбНС - Якоруда. Под негово ръководство се организираха редица показни ритуали за обучение на кметствата и той се превърна в методист за цялата селищна система. Добри резултати се постигнаха и при внедряването на тъжния ритуал. През първия етап на прегледа беше внедрено погребението с ковчег навсякъде, но беше направен компромис и освен ковчега се слагаха дъски, което беше половинчато решение. През втория етап се положиха усилия от активите по места и сега погребението става само с ковчег без слагането на допълнителни дъски върху него. На повечето погребения се четат надгробни слова. И при този ритуал има въпроси, които трябва да се доведат докрай. Все още не е осигурено на всички погребения в съставните села да се четат надгробни слова. Не е изолиран ходжата напълно при погребенията. Все още рядко се използва ритуалната музика. Нашето становище е, че при внедряването на гражданските ритуали има постижения, които се виждат и са налице. Разбира се, това, което сме постигнали, не ни задоволява и има неща, които могат и трябва още да се усъвършенстват за тяхното пълно и цялостно внедряване.

Във връзка с активизиране на работата при провеждане на прегледа значително се ограничи дейността на ходжите и джамийските настоятелства. Голяма част от арабските надписи в гробищата са премахнати с изключение на гр. Якоруда, където този въпрос не е доведен докрай. Свали се и полумесецът на джамията в Якоруда и се заличиха другите арабски надписи в нея.

Сериозни слабости се допускат още при обрязването на децата. В селищната система една част от децата не са обрязани, но техният брой е все още малък и това са предимно деца на активисти. Сега сме си поставили за цел този кръг значително да се разшири не само сред актива, но и сред останалото население. За допуснати

слабости в това отношение през миналата година беше снет като партиен секретар др. Мойсей Ленков от с. Черна Места.

№ 24
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 506-510

Общински комитет на БКП - Благоевград

ИНФОРМАЦИЯ
за състоянието на възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените българи в с. Церово

Изпълнението на решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 година за подобряване на работата за националното осъзнаване на потомците на насилствено помохамеданчените българи са били винаги на вниманието на Бюрото на Общинския комитет на БКП. Състоянието на възродителния процес сред населението от село Церово периодически е обсъждат от Бюрото. На всеки етап от развитието на процеса са приемани мероприятия за неговото задълбочаване. Проблемите на възродителния процес Бюрото обсъди и прие мероприятия през м. април 1979 година. В изпълнение на решенията на Бюрото на ОК на БКП за организиране преглед-оценка на възродителния процес Бюрото на ОПК прие допълнителни мероприятия през м. септември 1979 година за по-нататъшното развитие на процеса.

Какви задачи си поставихме с организирането на прегледа?

1. Укрепване още повече първичната партийна организация за превръщането ѝ в главен двигател на възродителния процес.

2. Засилване ролята и мястото на държавните, стопанските и обществените органи и организации от общината за ускоряване на процеса.

3. Засилване ролята на трудовите колективи от Благоевград, в които работят работници от с. Церово с оглед повишаване на тяхното влияние сред населението, живеещо в селото.

4. Решаване въпросите от социално-икономически и битов характер в селото.

Какви са резултатите?

... На извършения преглед за състоянието на вътришния живот на партийната организация и на нейната способност и готовността на комунистите да решават специфичните за селото и населението проблеми, работата на ППО стана по-конкретна и по-целенасочена. Оценени бяха делата на комунистите. Работата по подмяната на партийните документи бяха свързани с решаването на въпросите на възродителния процес. В периода на прегледа бяха приети 4 нови комунисти. Подготвят се още 5 младежи за встъпване в редовете на партията.

...

За развитието на спортната дейност пред завършване е спортната площадка.

Без затруднения постъпват в училище всички подлежащи на задължително обучение. Завършилите осми клас продължават също образованието си. общо в селото има 26 младежи, завършили средно образование. Около 30 младежи продължават образованието си в средните училища на Благоевград. двама младежи продължават образованието си във висши учебни заведения. Има формирани и продължават да се формират атеистични ядра. Създаденият духовен потенциал за мащабите на селото е достатъчен, но качеството на работата му все още не отговаря нито на изискванията, нито на възможностите.

По-активната страна в преодоляването на битовия консерватизъм сега са работещите от с. Церово в различни предприятия на Благоевград. За това помагат полаганите грижи от партийните и стопанските ръководства на тези предприятия. На всички работници и учащи се от село Церово, работещи и учещи се в Благоевград, от предприятията и училищата е представен поименен списък в ОПК и се наблюдава промяната в тяхното поведение. Наблюдава се работата на партийните и стопанските ръководства в предприятията. Със секретарите на ППО бяха проведени специални срещи. Поставиха им се задачи. ОПК наблюдава работата на първичните партийни организации в предприятията и учрежденията, характера на чиято работа е свързване в една или друга степен с подобряване живота и бита на родопското население - ОП „Кинефикация", Горско-промишлен комбинат, Окр. болница, Автокомбинат, ДТ „Никола Вапцаров" и др.

Общинският съвет на БПС обърна по-голямо внимание на организацията и ръководството на социалистическото съревнование не само в бригадата в селото, но подобри координацията между профгрупата в селото и профорганизациите в промишлените предприятия в Благоевград, в които има работници от село Церово. В селото се направи табло, на което периодично се поставят имената и портретите на отличилите се в труда. Това е положителна форма както за трудовото възпитание, така и за утвърждаване на новите имена.

...

Главното във възродителния процес сред населението от село Церово е, че е изградено разбиране за необратимостта на процеса. Разсъжденията на ръководството в селото са свързани с темповете на процеса. Трябва да се отбележи обаче, че има успокояване и известно доволство от постигнатото. Затова Общинският комитет на БКП отчита работата на ППО за недостатъчна.

Постигането повече е резултат на усилията на Общинския комитет на БКП и на другите общински органи и организации. Все още местният актив е недостатъчно настъпателен и настойчив. Ръководството на селото - партийно и административно - повече иска от ОПК, а по-малко се захваща със собствени сили да решава въпросите.

Населението е стигнало до момент да скъса със старото, но що се отнася до

бита и главно до обредната система, все още не може да приеме новото. За това пречи не само консерватизма на стария бит и не всичко е свързано с ислямската религия. Косвено или пряко влияние оказва религията въобще. Социалистическите ритуали при даване име на дете, при встъпване в брак, при изпращане войник се приемат и те навлязоха в бита на това население, защото те наистина са нови. Няма следа от каквато и да е религия. Не така е въпросът с редица други обреди и ритуали. новият ритуал при погребение трудно се приема не само поради самата трагичност. За погребение се вика ходжа от с. Осеново, разбира се, в отделни случаи. Може би поради страх не се поставя въпрос, но има случаи да се пита: „А защо в града и селата, където няма потомци на насилствено помохамеданчените българи, се вика при погребение поп и защо това явление не се преустанови?" В това направление не сме създали повсеместно прилагане на социалистическия ритуал. На практика се оказва, че консерватизмът на стария бит е по-силен сред останалото население.

Налице е противоречие, което оказва задържащо въздействие сред насилствено помохамеданчените българи.

Основното за нас сега е настойчивата работа за внедряването на социалистическите граждански ритуали и обреди, утвърждаването на социалистически бит не само сред населението от с. Церово поради неговото по-особено демографско положение, а въобще сред населението от общината. И главно - практически порезултатна работа за атеистичното възпитание. Защото се активизира християнската религия. С наредбата за запазване на обредите настъпи известно смущение в някои кадри - трудно си обясняват кое е религиозното и кое светското в даден обред.

Отдел „Агитация и пропаганда"
Секретар: (Ан. Роснев) (п)

№ 25
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 439-445

ОТЧЕТ
на дирекция „Народна просвета" - Благоевград за извършената работа по възродителния процес в училищата от родопските селища на окръга след Пленума на ОК на БКП от 16.V.1980 година

... Преди всичко имаме предвид, че в училищата на родопските селища в нашия окръг работят 1 129 учители и учат 11 896 ученици, че само през последната година броят на нередовните учители тук е намален от 156 на 52, а предучилищните заведения са се увеличили с 9 групи. Удовлетворени сме от положителните тенденции на учителските колективи да утвърждават в живота на училището съвременен бит и

култура, както и нормите на социалистическия начин на живот.

С чувство на задоволство отбелязваме, че прегледът в училищата на родопските селища се превърна в движение за преоценка и преосмисляне на извършеното по възродителния процес през първия етап, в стимул за разширяване и задълбочаване на организационната, партийно-политическата и възпитателната работа с родителите. Направена е крачка напред в осъществяването на всеобщо средно образование, убедено се прокарва разбирането за нуждата от по-цялостно решаване на въпроса за ученическото хранене. с подчертан успех завърши един етап от съвместната работа на дружеските учителски колективи по класово-партийното и патриотичното възпитание на учениците.

...

Въз основа на решенията на Пленума на ОК на БКП от 16 май 1980 година дирекция „Народна просвета" направи критичен преглед на материалите, с които регламентираме изискванията към училищните ръководства и учителите по възродителния процес и актуализира своите мероприятия с нови и по-целенасочени задачи. Инспекторският апарат с активното съдействие на общинските съвети по народна просвета организираха във всички учителски колективи обсъждане на тези материали и насоките на ОК на БКП за втория етап от прегледа по възродителния процес и на място подпомогнаха учителите в планиране на по-нататъшната им работа. Особено внимание обърнахме на годишното комплексно планиране, като акцентувахме на системата на възпитателната работа, изцяло подчинена на 1300-годишния юбилей на българската държава. С ново съдържание се обогатиха плановете на класните ръководители, нови форми на извънкласна работа по-активно, по-целенасочено ангажираха учениците в осмислени и съдържателни занимания. Показателен е в това отношение примерът в Белица, Якоруда, Краище, Бел камен, Сатовча, Гърмен, Г. Дряново, Лъжница и др.

...

Почти не се чуват турско-арабски имена сред ученици, било в училище, или из село. Този въпрос за подрастващите почти е решен, но за него напомнят все още възрастните, някои от които с особено предизвикателство.

Като имаме предвид важността на проблема по възродителния процес, всички инспекторски проверки и ревизии за настоящата учебна година тематизирахме с оглед на тези изисквания в този район. Само от началото на учебната година досега сме провели два семинара с директорите в общините Сатовча и Якоруда, на които освен общи методически въпроси са обсъждани проблеми на възродителния процес с обмяна на опит и наблюдение на извънкласно мероприятие. Подобни семинари с всички детски учителки от общините Сатовча и Белица проведохме в присъствие на майки, което като нова форма даде положително отражение в младото семейство.

С най-голямо внимание обаче се стремим да подпомагаме възродителния процес в училище чрез урока и с урока. Като организирахме общински методически форми на работа - семинари, школи, обединения и предметни комисии, ние

целенасочихме работата на учителите по история, морал и право, обществознание, литература, география и др. главно към усъвършенстване на урока. Освен изискването си да използват в максимална степен урочното съдържание за възпитателно въздействие, акцентуваме на интегралния метод за комплексно въздействие с обогатена научна информация, с обогатено съдържание из областта на науката, културата, изкуството, производството и политиката. Стремим се да учим учителите да актуализират по същество, но не за сметка на обема всеки урок, да формират чрез него и в цялостния учебно-възпитателен процес ново виждане, ново отношение към света и процесите в житейската (?) на ученика. Изискваме да се използва асамблеята „Знаме на мира“ в максимална степен за комунистическото възпитание чрез урока.

Създава се положителен опит в обогатяване по форми и по съдържание разнообразна възпитателна работа с учениците. Почти във всички училища има традиции да се пее организирано маршови български песни, да се организират утра, прегледи, фестивали и конкурсно надпяване на български народни песни. с особено желание се подема инициативата за събирателска работа на старини - материални паметници за българската принадлежност на населението от тези селища, създаването на музейни кътове и сбирки, записването на предания, легенди и приказки. До национално състезание достигнаха инициативите на много експедиционни отряди, най-изявен от които е този в основно училище Якоруда с ръководител Живко Сахатчиев.

Все по-определено място в цялостния живот на училището играе комсомолската и пионерската организация в организирането и провеждането на нови, чисто български ритуали за сурвакане, честване на рождени дни и др. Похвална е инициативата на учителските колективи в Краище, Белица, Бел камен и Г. Дряново, Бабяк да правят вечери на приказката при баба, у дома или на гости.

Положителни промени настъпиха и в работата на учителските колективи с родителите. Съвместно с ОК на ОФ са изградени лектории за ролята на семейството за комунистическото възпитание на децата.

Все още обаче посещаемостта на лекциите и системността на провеждането им е незадоволително (Ваклиново, Дебрен, Огняново). Недостатъчна е индивидуалната работа на учителите с родители. Не се дава приоритет на личните срещи и разговори с родителите и особено с майките на децата в домовете им. В това отношение училищните ръководства не упражняват системен контрол, не поставят конкретни задачи и не анализират изпълнението им. Не се изпълнява и указанието на Дирекцията за целодневен престой на прехождащите (пътуващи) учители в селата, не се конкретизират задачите им за тези два дни през седмицата. Този въпрос в предучилищните заведения въобще не е поставен. Наложително е да се преразгледа въпросът за прехождащите учители и конкретно да се подходи при определяне на селищата, от които може да се прехожда.

...

Почти прекъснаха шефските връзки между училищата от Родопския район и такива от вътрешността. Причините са, че не се поддържат връзките главно от родопските училища, а и това, че ОбСНП - Гоце Делчев е предвидил такива връзки в своята селищна система. Би било добре ОК на СБУ да преразгледа този въпрос.

Считаме, че настойчивостта, с която се поставя задачата за повече изяви с конкретна насоченост по посока на целите на възродителния процес и организирани втори етап на прегледа по изпълнение на задачите, поставени от Пленума на ОК на БКП от 16.V.1980 година ще доведат до резултати с по-осезателни измерения. Предстоящото честване на 13-вековния юбилей на България обединява всички дейности и мероприятия в училищата за по-пълно решаване на задачите, които си поставят училищните колективи през настоящата учебна година.

ДИРЕКТОР: (Ил. Чолев) (п)

№ 26
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 178-182

ПЛАН-МЕРОПРИЯТИЯ
на Дирекция „Народно здраве и СГ" при Окръжен народен съвет - Благоевград

ОТНОСНО: Провеждане на II етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи от Родопския край, в изпълнение на решенията на пленума на Окръжния комитет на БКП от 16.V.1980 година

Вторият етап от прегледа по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи се провежда под лозунга „За достойна среща и отпразнуване на 13000-годишнината от създаването на българската държава". Времетраенето на прегледа е от 1.VII.1980 година до 31.XII.1981 година.

Основен обект за въздействие са подрастващото поколение, □ и трудовите колективи.

ОСНОВНИ ЗАДАЧИ:

1. Разгръщане на активна и настъпателна идейно-възпитателна работа сред всички слоеве на населението с цел възродителният процес да стане осъзната необходимост на всички трудещи се, да изгражда чувство на пълноценност и гордост за принадлежността към българската нация.

2. Решително подобряване на работата по класово-патриотичното и интернационалното възпитание на здравните работници и максимално увеличаване на техния принос във възродителния процес сред населението от Родопския край.

3. Активно участие в дейността на партийните и държавните органи по оконча-

телното преодоляване на белезите и атрибутите на стария бит и във въвеждането и трайното утвърждаване на новите ритуали.

4. Провеждане на ефективна и целенасочена здравно-просветна и възпитателна дейност сред населението.

5. Създаване на уважение сред населението за хигиенизирането и благоустрояването на населените места и за оптимизиране условията на работа и бит.

6. Осигуряване на по-нататъшно оптимизиране на здравната мрежа по териториално-селищните системи, населени предимно с потомци на насилствено помохамеданчените в миналото българи.

МЕРОПРИЯТИЯ ПО ОСНОВНИТЕ ЗАДАЧИ:

3. Под ръководството на общинските партийни комитети здравните органи да вземат активно участие в разработването им и реализирането на програми за по-нататъшното социално-икономическо и културно развитие на всяка селищна система.

Срок за разработване: 1.XI.1980 г.

Отг.: зав. Сл. „НЗ“ при общ. Нар. съвети

2. Да се изградят обществено-административни съвети на здравеопазването в селищните системи, които да повишат критериите за целенасочена политико-възпитателна работа сред здравните работници по основните направления на възродителния процес сред родопските българи.

Срок: 1.XI.1980 г. и постоянен

Отг.: зав. Сл. „НЗ“ при общ. Нар. съвети

3. Административните, партийните и профсъюзните ръководства да създадат стройна организация и творческа обстановка за пълноценно включване на здравните работници във формите на партийната учебна година.

Срок: 1.X.1980 г. и 1.X.1981 г.

Отг.: ръководителите на здравните заведения

3. Окръжната хигиенно-епидемологична инспекция, съвместно с ОК на БЧК и другите обществени органи и организации да разработят конкретна програма за повишаване на здравната култура на българите, изповядващи мохамеданската религия, като се актуализират основните проблеми по преодоляване на чуждия народностно-религиозен комплекс.

Срок: 1.X.1980 г.

Отг.: директор ХЕИ и председател ОК на БЧК

3. Да се проведат целенасочени и ефективни мероприятия в женските и детските консултации, подлежащите контингенти за преодоляване на навиците и предразсъдъците от миналото и за създаване оптимални условия за отглеждане на здраво и жизнеспособно поколение.

Срок: 1.IX.1980 г. и постоянен

Отг.: зав. Сл. „НЗ“ при общ. Нар. съвети

6. Ръководствата на здравните заведения в непосредствен контакт с населението да организират провеждането на постоянни мерки за утвърждаване

на новите имена и премахване на белезите на стария бит.

Срок: постоянен

Отг.: ръководителите на здравните заведения

7. Да се създадат необходимите условия в непосредствената лабораторно-поликлинична и стационарна дейност за провеждане на борба за преодоляване на външните белези и атрибути сред хората, изповядващи мохамеданска религия.

Срок: постоянен

Отг.: зав. Сл. „НЗ“ при общ. Нар. съвети

8. Със съдействието на органите на МВР да се проведат мерки за пълно ликвидиране на обрязването на момчетата от сюнетчии и от здравни работници, като на виновните лица се налагат строги санкции и се предават на прокуратурата.

Срок: веднага и постоянен

Отг.: зав. Сл. „НЗ“ при общ. Нар. съвети

9. Да се осигури трайното и активно участие на здравните работници при внедряването на новата празнично-обредна система и социалистически ритуали, особено при новородените.

Срок: постоянен

Отг.: ръководителите на здравните заведения и зав.

КОНТРОЛНИ МЕРОПРИЯТИЯ:

1. Завеждащите здравните заведения да правят ежемесечна оценка за изпълнението на задачите, произтичащи от II етап на прегледа по възродителния процес пред зав. Службите „Народно здраве“ при общинските народни съвети.

2. Зав. Служби „Народно здраве“ при общинските народни съвети докладват за хода на II етап на прегледа пред ДНЗСГ в края на всяко тримесечие.

3. Резултатите от II етап на прегледа по възродителния процес... обсъди етапно на заседания на Дирекционния и Окръжния ... към 1.XII.1980 година, 30.VI. и 1.XII.1981 година.

ДИРЕКТОР „НЗСГ“: (д-р Б. Попов) (п)

Главен специалист ЛПО: (д-р Ст. Христов) (п)

№ 27

ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 516-525

ОТЧЕТ

на Общинския комитет на БКП - Сатовча, за извършената работа, постигнатите резултати и съществуващи проблеми по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените българи в миналото

Другарки и другари,

Новото селищно и административно устройство създаде условия и възможности за провеждане на дълбоко принципна, съдържателна, ефективна, творческа и напрегната класово-партийна линия и борба на идеологическия фронт за изпълнение Решенията на XI конгрес, Националната партийна конференция и историческите за Родопското население Решения на Секретариата на ЦК на БКП от 17 юли 1970 година за извършване на прелом в националното осъзнаване и патриотично възпитание на населението от общината.

Постигнатите успехи в преустройството на идеологическата работа, сърцевината, на която са въпросите по възродителния процес...

Организирането и провеждането на настоящия пленум, както и предхождащия го Преглед-оценка, от ОК на БКП по изпълнение Решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 година за по-нататъшното подобряване на работата за национално осъзнаване и патриотичното възпитание на българите, потомци на помохамеданчените българи в миналото, като плод на конкретна, целенасочена, творческа и напрегната работа на Бюрото на ОК на БКП, което безспорно дава много положително влияние върху нашата работа в тази насока.

Цялостната работа по Възродителния процес в общината се извършва въз основа на приетата Програма на ОбК на БКП, която е изпратена на всяка ППО, всяко стопанско предприятие и ръководствата на обществените организации. На база нашата Програма отделните ППО, обществените организации и кметствата по села според степента на зрелост на Възродителния процес и някои специфични особености на отделното населено място приеха допълнителни мероприятия към нашата Програма.

Трябва определено да отчетем, че работата ни по Възродителния процес е поставена на честна и дълбоко принципна партийна основа. Този стил на честно, справедливо и принципно отношение към всички и дълбокото познаване на бита, нравите и обичаите на това население е разковниче за постигнати и залог за по-нататъшни успехи, за окончателно изпълнение на Решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 година.

Този наш подход се искрено желае и твърдо поддържа от населението, защото те най-добре чувстват вредата от играта с демагогството, лицемерието, криворазбрания дослуг, либерализма и пр. от този род. В тази насока при нас идват много писма от граждани и особено от жени за задоволство от тази линия и сигнализират за още мероприятия, които следва да се извършат (като снемане на забрадките, премахване на панталоните, сигнализират за нечестни постъпки на отговорни партийни и държавни дейци и т.н.).

За всяко село по въпросите за Възродителния въпрос отговарят членове на Бюрото и пленума на ОбК на БКП.

Практика при нас е ежемесечно веднъж, а след провеждането на Прегледа-оценка, организиран и провеждан от ОК на БКП, ежеседмично членовете на Бюрото да посещават населените места и се занимават с Възродителния процес.

Основен метод за работа сега при нас е индивидуалният подход. Нашият партиен, държавен, стопански и тоя на обществените организации актив и интелигенцията са разпределени да отговарят за отделни семейства, за извършване на всякакъв вид идейно-възпитателно и атеистична работа сред определените им семейства, които комисии се отчитат пред членовете на Бюрото за състоянието на всяко семейство или отделен член от него по въпросите на Възродителния процес. Този подход изигра много положителна роля. Наред с това Бюрото организира и провежда и доста масови мероприятия като: провеждане на съвещания с цялата интелигенция от общината, за ролята и мястото ѝ в този процес, периодични срещи с медицински персонал; джамийските настоятелства; стопанския актив и т.н.

За ролята и мястото на учителите и работниците от кинефикация във Възродителния процес през миналата година съвместно с Окръжна дирекция „Народна просвета“ и Окръжно ръководство на Кинефикация проведохме в с. Слащен с учителите и в с. Кочан с киноработниците срещи и обменихме опит. На същите присъстваха секретарите на ППО, директорите на училищата, детските градини, председателите на профорганизациите към училищата и всички работници на Кинефикация от селищата на окръга, в които живеят потомци на насилствено помохамеданчените българи.

Според нас тези срещи изиграха много положителна роля за активизиране на учителите и киноработниците във Възродителния процес. Стана практика при нас на почти всяко заседание или на оперативка на Бюрото на ОбК на БКП да се заслушват по една-две ППО и кметствата към тях за хода на Възродителния процес, което според нас оказа положително влияние.

За работата на ППО, кметствата, стопанските и обществено-политическите организации за развитието на Възродителния процес сред потомците на българите, помохамеданчени в миналото, проведохме пленум на ОбК на БКП, на който присъстваха и кметовете, ръководителите на стопанските организации - членове на БКП.

Какви са практическите резултати и главните изводи, които отчетохме на пленума по Възродителния процес:

1. По подмяна на личните документи и утвърждаването на новите имена.

До провеждането на Прегледа от ОК на БКП в общината имаше 16 човека с неподменени паспорти. Сега отчитаме, че в общината ни няма граждани без нов паспорт. От навършилите 16 години без паспорти до Прегледа бяха 48 младежи и девойки. В тази насока много добра работа извърши директорът на Горско стопанство др. Манол Кръстев, който много добре изпълни даденото му партийно поръчение за сметка на незадоволителната работа на ОбНС в тази насока.

Приведени са в съответствие с новите паспорти и всички др. лични документи, карти и пр. на всички граждани от общината.

По утвърждаването на новите имена честно трябва да отчетем, че в училище при провеждане на каквото и да е обществено мероприятие всичко се извиква на

нови имена. Новите имена се знаят от всички граждани. В доста селища като Боголин, Осина, Црънча, Ваклиново, Годешево и др. новите имена се утвърждават и в семействата, при индивидуални разговори навън или на групи в ресторантите и пр.

Що се отнася до обръщения вкъщи, на малки групи в ресторантите и др. места, то това все още в болшинството от семействата става на чужди имена (казваме чужди, защото те са чужди за нашето население, а не стари, както често се греши по този въпрос). Голяма част от нашия партиен, държавен и стопански актив подмени не чисто българските, бихме казали „изкълчените" или „белязани" имена, с чисти български имена като: Албен, Алдин, Ивко, Зарко и т.н. приеха звучни имена Иван, Ангел, Асен, Димитър и т.н. По този въпрос Бюрото на ОбК на БКП прие Решение всички партийни, държавни и стопански кадри с нечисти имена да си подменят същите с чисти български имена.

В нашето Решение предвиждаме да се подменят изкълчените имена и от всички членове на БКП и от учащите се, но това да става при създадени по-добри условия за това. Трябва да отчетем, че този въпрос се решава успешно и надхвърли нашите решения и виждания. Цели трудови колективи, като този в Горско стопанство, изчистиха „белязаните" имена с чисти български такива.

Що се отнася до даване име на новородено дете, Бюрото на Комитета прие именник, в който са изхвърлени всички чужди (с изключение на някои съветски) и „изкълчени" имена и сега вече всяко новородено получава звучно, хубаво и чисто българско име. Това се отнася до всички живеещи на територията на общината.

По окончателното преодоляване на всички към на всички външни белези и атрибути, наследени от миналото, нашата работа е насочена към окончателното премахване на шалварите. В основни линии този въпрос при нас е решен. В голяма част от нашите селища като Осина, Црънча, Брѫщен, Годешево, Ваклиново, Плетена и др. този въпрос е окончателно и трайно решен. След проведените няколко мероприятия на Бюрото на ОбК на БКП, за които ще стане дума, сега считаме, че в общината няма граждани, които да носят шалвари. В селата Кочан, Слащен, Вълкосел и Сатовча все още вкъщи се забелязват жени да ползват шалварите за „практичност" при къщна работа, както често се оправдават виновниците за това състояние. Модификация на шалвари, особено разпространени в селата Слащен, Туховище и Вълкосел, са домашно ушитите панталони от плат, купуван за шалвари, наречени „донове". Ние не приемаме тази модификация като прилично облекло и водим борба за неговото премахване. Тук обаче има и някои обективни причини - липса на шивачески ателиета в голяма част от нашите селища, който въпрос трябва да решим заедно със СД МПКБД в близко време и не винаги имащо в нашите магазини разнообразно, в различни размери готово облекло. Проблем, който също следва в скоро време да решим заедно с търговските организации.

През 1979 (за 1980 година не сме взели данни) в общината са сключени 187 гражданска брака. Всички те са сключени в ритуалните зали на ОбНС по всички правила на изискванията и по пай-тържествен начин. Много положително влияние

оказват смесените бракове, които наброяват около 50 бр.

От 310 новородени деца на 98 по тържествен начин са обявени имената. По този ритуал сме в самото начало и считаме, че извършеното е недостатъчно.

През годината в общината са починали 95 души. За извършване на ритуала „погребение" сме приели следната система: след като сигнализират близките на починалия в кметството, определя се часът на погребението, дават се всички необходими указания за провеждане на ритуала. След което организираме населението от квартала, обществеността от селото пък и др. хора да отидат на поклонение в дома на покойника. Активът на селото след поклонението в дома, когато наближи времето за изнасянето на трупа, поемат цялата церемония, носенето в ковчег на ръце до гробището. Тук се изнася надгробното слово, дава се възможност на близките за последно „сбогом" и се заравя трупът. Така се извършват болшинството от погребенията при нас. Трябва да отчетем, че табутите при нас са унищожени.

Както вече споменахме, болшинството от погребенията се извършват по гореизложеното, а не 100%, защото и при нас все още се допускат отклонения от този порядък, какъвто беше случаят с погребението на бащата на др. Камен Балкански от село Боголин - бай Трендафил Балкански. Вината за което беше само на Камен Балкански, наш стар активист, дълго време секретар на ППО. За това деяние др. Камен Балкански бе изключен от редовете на БКП.

Отклонения се допуснаха и в с. Вълкосел и Брющен по вина на нашето партийно, държавно и стопанско ръководство.

Голям и нерешен проблем за нас е извършване на погребенията в селища със смесено население (Сатовча и Долен) в едно гробище. За тази цел извършваме голяма политическа и разяснителна работа, но все още практически резултати нямаме.

Премахнахме всички турски гербове, поставени върху минаретата на джамиите. Унищожиха се турските надписи по чешмите и др. паметници по полето.

Сега усилията ни са насочени към премахване на надгробните плочи по гробищата и поемане стопанисването на същите от кметствата при ОбНС. Засега тяхната работа в тази насока е незадоволителна. Сега джамиите се посещават от вярващите само в петък, сватбите се провеждат само по един ден.

В план-програмите, които приеха ОбК на БКП, ОбНС, ДКМС, ОФ, БПС и стопанските предприятия по работата ни с младежта и Комсомола в изпълнение на Писмото на др. Тодор Живков и задачите, които постави Политбюро на ЦК на БКП чрез др. Александър Лилов пред Националната комсомолска конференция, много мероприятия третират провеждането на новите ритуали.

От гореизложеното Бюрото на ОбК на БКП прави следните изводи:

Първо: Възродителният процес в общината придоби необратим характер.

Второ: В противовес на нашата голяма работа по Възродителния процес реакцията активизира предсмъртно своята дейност, която се изразява главно в обрязванията.

Трето: Вдигането на голям шум, самоизтъкването, играта с лицемерието, демагогство и пр. при извършване на едно или друго мероприятие е пагубно и вредно явление за Възродителния процес. Извършването на честна, принципна работа по Възродителния процес е насъщно необходимо задължение на всеки български гражданин и патриот в името на добруването и щастието на това население и за българската нация като цяло, а не прикриване на бездействие, морално-битово разложение и пр., каквито явления все още нерядко се срещат.

Четвърто: За по-нататъшния възход на Възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените българи в миналото според нас е повече от необходимо да се канализират в едно усилията на всички партийни, държавни, обществени, стопански и др. органи и организации и институти от окръга за по-скорошно завършване на този процес. Защото засега констатиращите органи и то на реални, видими и знаещи се неща са доста много. А процесът изисква единни и тотални действия на целия партиен, държавен и др. потенциал от окръга и страната.

Пето: Все още една част от интелигенцията не съдейства в достатъчна степен за по-скорошно завършване на Възродителния процес. Някои от тях вместо честна и активна работа сред своите братя и сестри се заминават с писане на анонимки, в които много злостно и много изкусно клеветят, тровят съзнанието на част от актива, с което по същество провеждат вражеската линия на реакцията.

Шесто: Ясно виждаме задачите и проблемите, които стоят пред нас, за по-скорошно завършване на Възродителния процес. На тази основа изготвяме нашите работни планове, за ролята и мястото на ППО, на нейното Бюро и секретар, за личния пример на отделния комунист по решаване на тия въпроси.

При подмяната на партийните документи личният пример на комуниста е основен критерий за оценка. Трябва да отчетем, че за игра с Възродителния процес бяха изключени 17 комунисти. В същото време са приети 50 души, обикновено младежи и девойки, от които 26 жени. освободени бяха от работа също 14 души.

Засилване взискателността си към кметствата и стопанските ръководства, за по-голяма активност на същите по въпросите на Възродителния процес. Цялата наша работа сега е насочена към активизиране на всички трудещи се за изпълнение на всички планови задачи на база новия икономически механизъм, които стоят пред трудовите колективи до въвличането на младежта наред с активното ѝ участие в труда и в художествената самодейност (сега във всяко село има изграден художествен състав), спорта и по благоустрояването и хигиенизирането на населените места, до участие на населението в охраната на границата.

Накрая искаме да отчетем, че политическата обстановка в общината е добра. Населението организирано в своите трудови колективи успешно изпълнява плановите задачи за първите три месеца на 1980 година. Сега основната наша работа е насочена към изучаване тайните на икономическия подход и внедряването на икономическия механизъм до постигане на по-голяма ефективност и качество навсякъде и от всичко.

За по-скорошно завършване на Възродителния процес считаме, че трябва да се решат някои проблемни въпроси за общината:

1.Ние високо ценим усилията на Бюрото на ОК на БКП, на неговия първи секретар др. Сандев, на ИК на ОНС за голямата загриженост, с която се отнасят към проблемите на Чеча, особено по създаване на работни места за младежта. В тази връзка предлагаме да се обмисли въпросът за разкриване на някой промишлен цех в Слащенско-Вълкоселския район, където няма никаква промишлена дейност, а има над 300 младежи и девойки, които не могат да се реализират всецяло в областта на селското стопанство, тъй като наличната земя в този район е крайно ограничена.

2. Все още до селата Ваклиново - Църнча - Бръщен, Кочан - Жижево, Сатовча - Крибул се отива по черни пътища. Настоятелно молим същите да се включат за проектиране и строителство още първите години на VIII петилетка.

3. В Сатовчанско-Кочански район с цеховете за пасмантерия в Сатовча, за релета в Кочан и тия за персийски килими в Сатовча и Кочан се осигури работа за жените, не могат обаче да се реализират около 300 младежи, голяма част от които са стругари, монтьори и пр.

4. В доста селища с над две хиляди жители, като Ваклиново, Туховище и др. нямаме читалищни сгради.

5. Повече от необходимо е да се реконструира наличната и създаде нова търговска база.

Завършвайки, искам да уверя Бюрото на ОК на БКП, че грижата за по-скорошно завършване на Възродителния процес ще изпълва със смисъл и съдържание нашия живот, ще стане наше ежедневие и цел.

24 март 1980 година — ОБЩИНСКИ КОМИТЕТ на БКП
с. Сатовча — Първи секретар: (Н. Чешмеджиев) (п)
НЧ/РН

№ 28
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 446-450

ОТЧЕТ
на Общинския комитет на БКП - Гърмен за работата му по изпълнението решенията на Пленума на Окръжния комитет на БКП от м. май 1980 г. за развитието на Възродителния процес

През втория етап от прегледа по възродителния процес в селищна система Гърмен продължава с ускорени темпове изпълнението на задачите, записани в Родопската програма и в целевите програми за с. Рибново, за работата с тюркоезичното население в селата Дъбница и Хвостяне. Асфалтиран бе пътят Скребатно -

Рибново, завърши канализацията на главните улици в селата Осиково, Горно Дряново, Дебрен и Рибново. Предсрочно бяха завършени и открити сградите на целодневната детска градина в с. Дебрен и аптеката в с. Огняново. За по-малко от три месеца бе реконструирана сушилнята в с. Дъбница и бе превърната в просторно и светло промишлено хале, в което от 5.I.1981 год. работят 70 младежи. Построена е сградата на килимарския цех в с. Рибново и работничките се трудят при добри условия. Продължава строителството на търговските сгради в с. Рибново, с. Дъбница и сладкарницата в с. Хвостяне. На завършване е строителството на водопровода в с. Долно Дряново, продължава изграждането на училището в това село.

В изпълнение на точка трета и четвърта от решенията на пленума на ОК на БКП от м. май 1980 год. и решенията на собствения си пленум от м. март 1980 год. Общинският комитет на БКП - Гърмен, повиши вниманието на първичните партийни организации на ръководствата на АПК, РПК, МТС и ДГС „Беслет“ и на учителските колективи за по-голяма целенасоченост и диференциран подход при провеждането на мероприятия с оглед състоянието в отделните села и социалните групи от населението. Бюрото на комитета прие конкретни мероприятия за втория етап, в които е определено точно мястото на Общинския народен съвет, Общинския комитет на Отечествения фронт, ОбК на ДКМС и Общинския съвет на БПС за използването на специфичните форми, средства и методи на работа. ...

В резултат на взискателността от страна на Общинския комитет и повишената активност на първичните партийни организации в общината настъпват положителни изменения в следните насоки:

- Не се допуска отстъпление в облеклото на жените в селата Скребатно, Огняново, Горно Дряново, Крушево, Ореше и Дебрен. През месец януари бяха взети мерки за премахване пропуските в селата Долно Дряново и Осиково. Продължава прилагането на по-строги мерки към онези жени, които съвсем тенденциозно се появяват по дворовете, а нерядко и по улиците със старо облекло.

- Разширява се кръгът на семействата, които приемат социалистическите граждански ритуали:

бракосъчетанията се извършват 100% по съвременен ритуал и с българска музика;

даването имена на новородени деца стигна до 72%. На 21.I. т.г. бе проведен ритуал за даване име на дете от смесен брак в с. Дъбница. Това е първият случай на официално даване име на дете от този вид семейства;

погребенията по съвременните изисквания без Осиково и Рибново са въведени във всички села.

- Усъвършенства се работата по внедряването на трудовите ритуали и професионалните празници в цех „Борис Мунчев“, цеха за персийски килими в Рибново, МТС и ГС „Беслет“.

- На територията на селищната система не е допуснат случай сюнетчия да извършва обрязване на деца и настъпва процес на взаимно разкриване онези

семейства, които са извършили обрязването извън селищната система и окръга.

При провеждането на втория етап от прегледа по възродителния процес в селата от селищна система Гърмен се проявяват и някои неблагоприятни тенденции, които будят тревога:

- Бавно се преодоляват психическите бариери, които пречат за назоваването с българските имена в междуличностните отношения по улиците, в семейните и приятелските кръгове. Засега може да се говори за нормално назоваване с българските имена само в предучилищните заведения, училищата, на служебните места и в търговските обекти. Много от хората не реагират отрицателно, когато близки или познати се обърнат към тях на старо име.

- Правят се често опити за опорочаване на постиженията в промяната на облеклото или в ритуалите и ако не се отреагира веднага, броят на нарушителите бързо се увеличава.

- Независимо че на територията на общината не е допуснат случай на пребиваване на сюнетчия, много семейства обрязват децата си в Пазарджишки, Разградски и толбухински окръг. Очевидно има канал, по който става осъществяването на връзката между семействата и сюнетчиите. Онези служители, в чиито семейства се открие, че е извършено обрязване, биват веднага освобождавани от работа.

- Продължава да е неспокойна обстановката в семействата от тюркоезичното население в селата Дъбница и Хвостяне, в които е доказан произходът от смесен брак и на новородените са поставени български имена. Напоследък в Общинския комитет идват все повече родители с настоятелни искания да им бъде разрешено да сложат имена като Гюла, Шура, Асия и др. подобни вместо тези, които Общинският съвет е посочил в изработения за общината именник. Много болезнено отреагирват семействата, когато в училищните документи на децата им се пише народност българин.

- Усложни се социално-психологическата обстановка в с. Рибново. Това усложняване започна да се проявява забележимо от м. септември 1980 година и продължава и до днес. То се изразява в рязко увеличаване броя на хората, които носят чалми и то с подчертано демонстриране по улиците, увеличаване броя на хората, посещаващи джамията, и засилване религиозно-агитационната дейност на фанатизираните лица сред онези възрастни хора, които не посещават джамия. Изразява се още в масовото демонстриране на старо облекло от жените и най-много се изрази в опитите да бъде провален трудовият колектив на килимарките. Повече от четири месеца продължи борбата с разпространителите на слухове от най-различно естество, засягащи условията на работа в цеха и морала на работничките. Бяха проведени много срещи с отделни семейства, остри разобличителни разговори вътре в джамията, бяха заплашени някои хора и от 1 януари насам броят на постъпващите в цеха се увеличава всеки ден.

Тези неблагоприятни тенденции бяха проучени и анализирани в Общинския

комитет на партията и е изградено становище, че трябва да се обогати работата със засилване индиректните форми на въздействие особено в с. Рибново. Там Общинският комитет насрочва и провежда редица общински мероприятия - викторини, обсъждания на книги и др.

За по-нататъшното изпълнение на задачите от втория етап по възродителния процес предлагаме Бюрото да

РЕШИ:

1. Приема отчета на Общинския комитет на БКП - Гърмен, за работата му по изпълнение решенията на пленума на ОК на БКП от месец май 1980 година за провеждането на втория етап по възродителния процес и го задължава да засили своята дейност и дейността на всички общински ръководства за затвърдяване положителните изменения и недопускане пропуски в селата.

2. Отделите „Пропаганда и агитация" и „Патриотично възпитание" към ОК на БКП да окажат помощ на Общинския комитет на БКП - Гърмен, за обогатяването формите и средствата за индиректно въздействие в селата Рибново, Осиково и Дебрен.

3. Възлага на Окръжно управление на МВР да окаже помощ на Общинския комитет на БКП за засилване бдителността и пресичане каналите на туркофилската пропаганда.

25.I.1981 год. — ОБЩИНСКИ КОМИТЕТ на БКП:
Гърмен — Секретар: (К. Узунов) (п)

№ 29
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 455-460

ОТЧЕТ
за извършената работа от Общинския комитет на БКП - с. Хаджидимово, по изпълнение решенията на Пленума на Окръжния комитет на БКП от м. май 1980 г. за развитието на възродителния процес сред населението от Родопите

... Общинският комитет на партията има предвид това, че 1/4 от населението на общината живее и работи в селата Теплен, Беслен, Блатска и Абланица и представлява най-активното в трудово отношение българомохамеданско население.

Основа за по-нататъшната наша работа по възродителния процес бяха приетите решения на Пленума на Окръжния комитет на партията и дадените препоръки по този въпрос.

За ръководството на Хаджидимовска община възродителният процес е бил постоянна задача, която никога не се е отделяла от ежедневните такива на всички

органи и организации, на кадрите по места. Винаги при провеждането на каквито и да е общински съвещания с партийния, стопанския, административния и обществения актив в най-общи линии е посочват възродителният процес като важна задача в общината и мястото на актива и цялата общинска партийна организация в неговото решение.

След отчитане на първия етап на прегледа по възродителния процес посочените положителни резултати и направените в това отношение пропуски Бюрото на Общинския комитет на партията прие подробен план за подготовката на пленум на тема: за класово-партийното, патриотично и интернационално възпитание на населението и ускоряване на възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените в миналото българи в Хаджидимовска община.

Формулирането на въпроса така се налагаше, тъй като възродителният процес и неговото разрешаване е по същество класово-партиен и освен това поставен на вниманието на цялата общинска партийна организация до известна степен повишава самочувствието на кадрите и населението от българомохамеданските села за това, че те не носят вина за тази историческа несправедливост.

В подготовката за провеждане на пленума на Общинския комитет на партията бе заангажиран с конкретна работа всички кадри от общината, бюрата и първичните партийни организации по места.

Извършената задълбочена проверка за състоянието на възродителния процес в селата Абланица, Блатска, Теплен и Беслен даде обилна информация, с която разработена в критични оценки се разгледа на събрания на първичните партийни организации.

Самите събрания минаха на високо ниво. Може би за пръв път поне по наша преценка така откровено говориха другарите за причините за пропуските в разрешаването по-бързо на възродителния процес, за действията и поведението на отделни активисти и членове на партията. Правеше впечатление и това, че интерес се прояви и от останалото безпартийно население, което даваше също някои свои виждания и пътища за решаването на въпроса. Така че този въпрос и обсъждане доби и характер на общ за населението въпрос в практическата реализация на решенията на нашата партия по възродителния процес.

Тези материали и обилната информация създадоха необходимите условия за изготвяне на действително богат по съдържание доклад за подготвяния пленум.

При добра подготовка на проекторешенията, които бяха обсъдени предварително от нещатния отдел „Пропаганда и агитация“, пленумът се проведе на 21 май 1980 година.

Както материалите в доклада, така и проекторешенията, а така също и направените изказвания още повече обогатиха вижданията на всички кадри как по-нататък да се продължи работата за извеждането докрай на възродителния процес.

Пленумът оцени, че макар и в резюме с доклада трябва да се запознаят

всички комунисти от общината, а и цялото население за общи усилия в неговото разрешаване.

Обща бе оценката, че в почти всички партийни събрания се прояви голям интерес, добре се оцени от комунистите и всеки търси своето място за оказване на необходимата помощ. Това се подчерта и при провеждане на отчетно-изборните събрания на първичните партийни организации, в които въпросът за възродителния процес се оцени не само за информация, а за приноса на всяко ръководство и членове в неговото по-бързо решаване.

...

Прави впечатление на увеличаване посещението между селата от Абланица, Блатска, Теплен и Беслен и останалото население, особено това в Хаджидимово, за взаимни гостувания при различни не само тържествени, но и тъжни ритуали. Това създава още по-здрави връзки между населението в общината.

Една вековна мечта на населението от Абланица и Блатско бе да се свържат с населението от Хаджидимово и другите села през реката Места. С построяването на моста се създават много добри условия за общуване, за взаимно опознаване, което неминуемо ще помогне за по-бързото разчупване на задържащия фактор сред това население.

През изминалата година макар и при по-трудни условия участието на населението от селата Абланица, Блатска, Теплен и Беслен като работници в полската част на полето и в масовото участие в прибирането на реколтата потвърди желанието на хората взаимно да общуват и работят. Това са вече добри условия за разширяване дейността за участие в трудовата дейност от горския район в полето и решаване на проблема за раздвижване на работната ръка.

Много добре се използват формите на художествената самодейност. Не става нито едно тържество в общината, било то общинско, или от местен характер, да не участва съставът на с. Абланица. Самодейците се посрещаха с голямо внимание, оказваше им се необходимото за укрепване на връзките.

Могат да се посочат още редица положителни форми на работа, които помагат за по-бързото осмисляне и решаване въпроса за възродителния процес - неговото по-нататъшно развитие.

Ние отчитаме, че с провеждане на втория етап от провеждането на прегледа се отиде още по-напред в разчупването на задържащия фактор и изменения в семейно-битовите ритуали.

Сега в почти всички села сключването на граждански брак, даване име на новородено, освещаване на нов дом, погребения се извършват съгласно изискванията на празнично-обредната система по новому. От две години започна и сурвакането на Нова година.

Засили се изследователската и събирателската дейност на старини чрез разкопаване на стари гробища, изучаване на местния фолклор, които разкриват интересни съхранени от населението стари български обичаи. В някои села се

организират малки музейни сбирки (Абланица и Теплен), които с интерес се разглеждат от населението.

Продължи по-нататък викането на новите български имена. Необратимо е това при учениците, младежите. В това отношение по-трудна е работата с възрастните хора, някои от които употребяват старо облекло.

Особена грижа за Общинския комитет на партията е по-нататъшното изучаване на кадрите по места, оказване на помощ и тяхното опазване от корупция, самохвалство; лична преданост и верност към отделна личност, а не към първичната партийна организация и населението; поощряване на тези, които работят с пълна откровеност, помагане на тези, които изостават.

Общинският комитет на партията периодически оценява дейността и поведението на кадрите по места и в подходяща форма създава увереност в тези, които стоят на здрави позиции по всички въпроси, служат честно и вярно на партийното дело.

Създадени са добри условия и чрез различни пътища и средства за общуване с населението, лични връзки и контакти, засилиха вярата на хората, които по най-различни поводи идват съвсем свободно в Общинския партиен комитет и другите органи, търсят ни при посещенията в селата и излагат свои виждания, в това число и оплаквания срещу ръководни дейци.

Има пълно разбиране в ръководствата на Общинския народен съвет, Аграрно-промишления комплекс и Районната потребителна кооперация и прякото ръководство по изпълнение на строителната програма. В това отношение най-отговорно е посочено и се посочва необходимостта от по-бързото извършване на строителните обекти в тези села, които в сравнение с другите са изостанали и имат повече нужда.

...

Просветните грижи и внимание към населението от тези сила, положителното отношение от населението на селищната система в по-бързото благоустрояване на селата добре се оценява от жителите на Абланица, Блатска, Теплен и Беслен, които още по-активно участват в изпълнение на поставените им задачи и особено активно участват в охраната на родната граница. Тук може да се посочат примери, че през 1979 година ДОТ в село Блатска бе обявен за първенец в Гоцеделчевския район, а през 1980 година първенец застава е тази в село Теплен, за което голям дял има и населението.

Правейки този отчет, Общинският комитет добре оценява, че има и немалко трудности, породени преди всичко от личното отношение и поведение на отделни кадри, поддаването все още на чуждата пропаганда, главно верския фанатизъм, недостатъчната все още работа за по-пълен обхват на населението и приложението на по-ефективни форми на работа.

Трудна ще бъде работата при заличаването на всякакви белези и надписи, особено в гробищата, все още тайната извършване макар и рядко на някои

религиозни обичаи. В това отношение по-големи трудности имаме и се очакват в село Блатска, където живее турско, българско, българомохамеданско и смесени бракове население.

Общинският комитет на партията добре вижда настъпващите изменения, изучава ги, реално отчита постигнатото и слабостите и мобилизира всичкия свой партиен, административен, стопански и обществен актив за извеждане докрай възродителния процес в общината.

28.I.1981 година ПЪРВИ СЕКРЕТАР на ОбК на БКП: (Това Попов) (п)
с. Хаджидимово

№ 30
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 511-515

ОТЧЕТ
за работата на Общинския партиен комитет и другите общински органи и кадри в Хаджидимовска община по възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените българи в общината

Другарки и другари,

...

В нашата община от 15 селища само в селата Абланица, Беслен, Теплен и Блатска има от това население. То наброява около 4 000 души и представлява 1/4 от общия брой на населението в общината. Тази особеност определя някои специфични моменти в нашата работа. На първо място ние се стремим ВЪЗРОДИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС В ТЕЗИ СЕЛА ДА ПРЕВЪРНЕМ В ПРОБЛЕМ НА ЦЯЛАТА СЕЛИЩНА СИСТЕМА. Оценявайки отговорно общонародния характер на турското робство и необходимостта от обща борба за преодоляването на пагубните последствия от него.

Този подход и практически действия ни позволяват да отиваме към създаването на една благоприятна социално-психологическа и политическа обстановка за постигането на определени цели, свързани главно с преодоляването на психологически бариери, като затвореност в собствените села, занижена политическа активност, чувство на малоценност и някакво особено чувство на виновност от собствена съдба и проявявано колебание в ръководните кадри.

За постигането на тези цели се организираха и проведоха взаимни посещения между учителските колективи и училищата от с. Хаджидимово и с. Абланица, на това от с. Копривлен със с. Беслен. Жените от с. Абланица посетиха граничната застава в с. Ловча. Художественият колектив към читалището от с. Абланица изнесе богата литературно-музикална програма в с. Лъки, Илинден, Садово, Копривлен и

Хаджидимово при отпразнуване 60-годишнината на ППО и събора, посветен на бдителността в с. Петрелик. Почти всички художествени колективи в общината и представителни групи от селата посетиха с. Абланица при провеждането на събора, посветен на българо-съветската дружба.

Ефектът от тази връзка и взаимно опознаване намери място в отчетните доклади на годишно отчетните събрания на ППО, ДКМС и другите организации и бе високо оценен.

С активната помощ на окръжните органи и с пълното разбиране на ИК на ОНС, УС на АПК, РПК и цялата общественост в общината преимуществено се отива към създаването на по-добра материална база в тези села. Напълно е преустроена пътната мрежа. Оборудваха се макар и малки комсомолски клуб и ритуална зала в с. Абланица. Тук се строи кафе-сладкарница и кметство, поставят се основите на керамичен цех. Пусна се в експлоатация комплексна търговска сграда в с. Блатска. Със средства на АПК и Дирекция „Народна просвета“ - Благоевград се построи и сега използва ЦДГ в с. Беслен. Тук се поставиха основите и сега усилено строи търговска сграда. Почти е решен проблемът за търговската, административната и културната база в с. Теплен. Усилено се строи мостът на р. Места.

Наред с тези общи мероприятия, подчертан е стремежът в ОбК на БКП и другите общински и местни органи и кадри решително да се изменя конкретността в нашата работа. По-успешно се утвърждава индивидуалният подход в ППО и сред цялото население за преодоляване на негативните страни и ускоряването на възродителния процес. Даваме си добра сметка за влиянието на религията и вземаме необходимите мерки за тяхното ограничение.

През м. март т.г. от компетентни работни групи се извърши комплексна проверка във всички селища, която завърши с провеждането на партийни събрания със задълбочени оценки за всичко положително и отрицателно в развитието на процеса.

На тази основа се проведе заседание на бюрото на ОбК на БКП, на което в присъствието на основните ръководни кадри от с. Абланица, Беслен, Теплен и Блатска се анализира сегашното състояние.

С най-голяма отговорност по отделни показатели оценяваме работата в с. Беслен и Теплен и с подчертана неудовлетвореност за селата Абланица и Блатска за добра. Въпросът за замяната на старите паспорти и привеждане на документацията в порядък е решен. С малки изключения,носене вкъщи, ликвидирани са фереджетата и шалварите. Успешно се утвърждават българските имена на обществени места. Имаме добри резултати във внедряването на новите социалистически ритуали.

Определен е изводът и убедеността на ОбК на БКП, че в голяма степен са преодолени психологическите, религиозните и материалните бариери в населението като цяло за утвърждаването на новото. Сега с особено голяма сила изпъква необходимостта от издигане ролята на решаващия субективен фактор партийните

организации, ръководните кадри, настойчивостта и конкретността в работата на всички общински органи и кадри.

Основание за този извод ни дава повишената степен на вътрешна убеденост и по-голямата смелост в действията на ППО и местните ръководни кадри. Общата подкрепа на младежта във всички селища. Тържественото подписване на граждан-ския брак и емоционалното протичане на сватбените тържества и даване име на новородени деца. Почти ликвидираните модификации в облеклото и носенето на такова по личен вкус от девойките и младите жени в с. Беслен, Абланица и Теплен.

Последните погребения с участието на големи представителни групи от с. Хаджидимово в с. Абланица, Теплен и Беслен, особения начин, без да се натрапва определението „нов бит" при изразяване обществена признателност към покойника привлича хората, изолира джамията и с това се създават реално психологически предпоставки за постепенното ликвидиране на вредната двойственост. ...

Ръководните кадри добре разбират, че промяната в съзнанието, душевността и външната изява на хората не е като да смениш името и хвърлиш шалварите. Сега се иска много голямо умение, такт, последователност, обич към хората и по-ново разкриване на класова основа онези, които пречат на това развитие, като парират техните действия.

Оценявайки задълбочено класовата същност на проблема за националното осъзнаване на потомците на насилствено помохамеданчените българи, ние го свързваме с общия проблем за патриотичното и класово-партийно възпитание на населението в общината.

С привличането на това население в тържественото отпразнуване на 60-годишнината на 6 от всичко 20 ППО в общината през 1979 год. И сега подготовката и тържественото отпразнуване на 35 години от създаването на ППО в с. Абланица, Беслен, Теплен и Блатска създаваме валидни предпоставки за отърсването на възродителния процес с историческото минало и настояще на общинската и окръжната партийна организация.

До края на м. април ще проведем пленум на тема: „За патриотичното и класово-партийно възпитание на населението и задълбочаване възродителния процес сред потомците на насилствено помохамеданчените българи в общината". Той ще бъде конкретизация при нашите условия на решенията и постановката на настоящия пленум на ОК на БКП и безспорно ще спомогне да подобрим още повече нашата работа в борбата за повишаване на трудовата и политическата активност на населението в крайграничната ни община и на тази основа успешно извеждане възродителния процес.

1 април 1980 г.
с. Хаджидимово ОБЩИНСКА ПАРТ. КОМИТЕТ (Тома К. Попов)

№ 31
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 527-529, 531-537

ОТЧЕТ
на Бюрото на Общинския комитет на БКП - гр. Гоце Делчев във връзка с прегледа оценка по възродителния процес сред населението от Лъжница, Корница, Брезница, Буково и Господинци

Другари и другарки,

Днешният разширен пленум отчита един етап от работата на Общинския комитет на БКП, ИК на Общинския народен съвет, ръководствата на обществените организации и всички кадри по възродителния процес на населението от Лъжница, Корница, Брезница, Беково и Господинци.

Този отчет беше необходим, за да се открои ясно картината на получените практически резултати, поставени като цели и задачи в решението на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 година, което през тази година ще отбележи своята десета годишнина, решенията на ОК на БКП, както и на Общинския комитет на БКП.

Положителна форма за стимулиране на възродителния процес, за разширяване и утвърждаване на получените положителни резултати се яви решението на Окръжния комитет на БКП за извършване на преглед оценка на досегашната работа на всички органи и кадри.

През периода, когато се извършва прегледът, Общинският комитет на БКП действително превърна в дело на цялата общинска партийна организация, на масово-политическите организации, на стопанските и държавните ръководства възродителния процес. По този начин се почувства осезателно приноса на града със своите многостранни възможности ежедневно да въздейства сред населението от селата. Градът се изчисти от жени, които в облеклото си носят турско-арабски белези.

Проведените пленуми, ежемесечните общински съвещания, на оперативки, на заседания на отдела ПА, на срещи с активите по места, постоянно действащите комисии, оглавени от членове на бюрото на Общинския комитет на БКП, на почти всички органи и кадри и други форми създадоха обстановка за постоянно възходящо развитие на възродителния процес. Вследствие на тази политическа и организаторска работа настъпват положителни промени в социалистическата съзнателност, а трудовата и социална активност на населението.

Главно направление в дейността ни е непрекъснатото издигане на организационното и идейно равнище и ръководната роля на първичните организации в Лъжница, Брезница, Буково, Корница и Господинци. През оценявания период бе подобрен съставът на партийните организации. Планомерно усилията на Общинския комитет на БКП и партийните бюра бяха насочени към приемане на млади жени и девойки, на младежи, отърсили се от всякакви белези на миналото, участващи

активно във възродителния процес и в обществено-политическия живот. Пример за това дадоха съпругите, синовете и дъщерите на комунистите. Общо през последните два-три месеца се приеха 25 комунисти, от които 15 жени, 10 мъже. В Брезница - 7, Корница - 7, Лъжница - 7, Буково - 2 и Господинци - 2.

Реализиране на програмата за приемане на нови партийни членове в тези организации продължава. Сега се подготвят за приемане още млади комунисти. За пленума на Окръжния комитет през месец април по възродителния процес техният брой ще надхвърли 40-45 членове. Основен критерий наред с деловите и политически качества и за в бъдеще е отношението им към възродителния процес.

Повишава се взискателността към всички комунисти в тези организации и при подмяната на партийните документи. Личният пример на комунистите за останалото население бе критерий за оценка при подмяната на партийните членски книжки, поради тази причина бяха изключени 8, отпаднаха 2 и на 8 бяха отложени за различни срокове издаването на партийните документи.

Постоянните самоотчети на комунистите в партийните бюра и в първичните партийни организации, оценките на партийните бюра повишиха чувството за отговорност в изпълнението на поставените партийни задачи на по-голямата част от партийните членове. И вследствие на това премахването на турско-арабските белези в дрехите на жените, на комунистите може да се каже, че е решено.

Първи комунистите по-смело дадоха пример в утвърждаването на новите ритуали, в извеждането и участието на съпругите, на дъщерите и майките в културно-масови и масово-политически мероприятия. Те са и онези, които реализират поставените задачи от Общинския комитет на БКП и първичните организации за индивидуална политическа работа с отделните семейства.

Може да се оцени, че в резултат на завишения критерий и взискателност от страна на Общинския комитет на БКП настъпва значително подобряване на вътрешнопартийния живот на първичните партийни организации, подобрява се опитът за преодоляване на инерцията, за по-голяма деловитост и практически резултати. Засилва се общата взискателност. Подобри се отчетът и самоотчетът на комунистите, на кадрите и на служителите. Получените резултати недвусмислено показват, че само чрез укрепване работата на партийните организации може да се достигне до най-верния и най-резултатен път в провеждането на възродителния процес. Даваме си ясна сметка, че ни предстои още значителна работа за умножаване и утвърждаване на постигнатото по издигане ролята на първичните организации в селата Лъжница, Брезница, Корница, Буково и Господинци. Общинският комитет на БКП и партийните бюра имат ясно очертана програма за по-нататъшното развитие на партийните организации. Грижите в това направление ще продължават с неотслабваща сила.

Второто направление под ръководството на Общинския комитет на БКП, партийните бюра и първичните организации бе да се мобилизират усилията на всички кадри, органи и организации, на трудовите колективи в общината, да се създаде

обстановка на нетърпимост за премахване на старите турско-арабски белези, за утвърждаване на новото гражданско облекло, социалистическите ритуали, звучните български имена, подмяната на цялостната документация.

Справедливо е да се отчете, че едва ли е имало друг период в живота на тези села, когато е била извършвана с такъв обем и богато съдържание политическа, културно-просветна и идеологическа работа с младежите, жените и трудещите се.

Отговорниците от бюрото на Общинския комитет на БКП и членовете на комисиите извършиха политическа работа с всички категории трудещи се. На партийни, общоселски, бригадни срещи и събрания, на специални мероприятия с жените и девойките се открояваше значителна възпитателна работа. Подобри се системата за индивидуална работа в трудовите колективи и по местоживеене.

За първи път в по-широки мащаби на практика се осъществи активното въздействие на работническата класа от града над населението в селата. Трудовите колективи на шефските предприятия извършват значителна работа с работниците в предприятията, а така също и в поверените им села: организиране на семейни срещи, честване на рождени дни и семейни празници, материално подпомагане, организиране на ритуали, екскурзии из страната, размяна на представителни групи по различни чествания, създаване на близки връзки със семействата и т.н. Активно се включиха в работата Общинският народен съвет, АПК, ТПК „Атанас Тешовски", Горско стопанство, РПК, РП „Труд", Гранично поделение, завод „М. Антонов", завод „Анещи Узунов" и други. Значителна работа се извърши от Общинския съвет на жените във всички села.

...

В Лекционната пропаганда съществуват слабости и нерешени въпроси. В село Буково и Господинци броят на изнесените лекции е малък. Ръководствата в тези села не проявяват инициативност. Възпитателният ефект от лекционната пропаганда е незадоволителна. Вина за това имат и лекторите, които следва да адресират словото си съобразно нивото, състоянието и нуждите на хората от селата. Все още обхватът на населението, подложено на възпитателно въздействие, е недостатъчен.

Добри масово-политически мероприятия бяха реализирани съвместно с Общинския съвет на БПС, Общинския комитет на ДКМС, Общ. комитет на ОФ, шефските предприятия, като екскурзии, ритуали за приемане на патрони на комсомолските дружества в цеховете на килими и други.

Под ръководството на Общинския комитет на БКП, Общинския съвет за култура положи усилия за укрепване на самодейните колективи в селата, за обогатяване на техния репертоар и за по-активното им включване в празници и чествания. Изявиха се самодейните състави на селата Корница и Брезница.

Голям дял за патриотичното и интернационалното и класово-партийното възпитание на населението се пада на училищата в тези села. Организираните срещи с учителските колективи дадоха възможност да се направи задълбочена

оценка на учебно-възпитателния процес и превръщането на училището в могъщ идеологически институт. Засилват се положителните промени. Утвърждават се българските имена в училищата, хубавите български дрехи на учениците, изгражда се ново поколение с богата душевност и българско национално съзнание. Създават се условия за повече завършващи осми клас ученици да продължат образованието си. Вече се знае и са заведени на отчет във всяко училище групи от ученици, които трябва през следващата учебна година да продължат училище. Работи се и с техните родители. Това е добра предпоставка да се избегне ненормалното положение през тази година от Лъжница, Брезница, Корница да няма нито една девойка в по-горната степен на училището.

Независимо от тези промени общата работа на учителските колективи не ни удовлетворява. Тя не отговаря на възможностите, на всеотдайната и апостолска работа на учителите сред хората и отделните семейства.

Активна работа в прегледа по възродителния процес извършва ръководството на АПК. Оценени бяха всички бригадири, наложиха се промени в бригадирския състав в селата Буково, Корница и Лъжница. Усилията са насочени в няколко направления. Преди всичко да се създадат условия за още по-пълно използване на трудовите ресурси и на тази основа да се завишат доходите на трудещите се. Непрекъснато се увеличава броят на привлечените в Гоце Делчев, Баничан и с. Мосомище работници от тези села за по-пълното използване на свободната работна ръка. През 1980 година този брой ще надхвърли 200, от които над 20 ще работят в зеленчукопроизводството.

Важно социално-икономическо значение имат разкритите от миналата година цехове за персийски килими, в които работят над 200 девойки и жени. В цеховете са създадени благоприятни условия за формиране добродетелите на работническата класа и ускорено провеждане на възродителния процес. На практика се формираха ядра, които играят важна роля за бъдещото прогресивно развитие. Тук се изграждат партийни ядра и комсомолски организации и при тях се провежда най-интензивна политическа, идеологическа работа. Утвърждава се премахването на робските белези в дрехите на жените. От цеховете започнаха и новите социалистически ритуали.

Непосредствената работа със семействата и с отделните работници довежда до разчупване на доверието. Сковаността постепенно започва да изчезва. Използват се и възможностите за приемане на работници от тези села в промишлените, търговските, строителните организации. Това явление намира подкрепа от Общинския комитет на БКП.

Връзките и взаимодействието на работническите колективи над населението от селата започнаха да стават все по-постоянни и по този начин влиянието им е все по-силно, по-трайно и по-резултатно. Те създават възможност за утвърждаването на българските имена, за промяната на бита и поведението.

Успоредно с политико-възпитателната и организаторска работа с населението Общинският народен съвет реализира благоустройствени мероприятия. Може да

бъде дадена положителна оценка за изпълнението на комплексната програма за социално-икономическо развитие на селата.

В отчета могат да бъдат изброени и оценени положително още много и различни по характер мероприятия, реализирани от всички органи, организации и кадри, които заедно с взетите административни мерки доведоха до съществени промени в положителен смисъл. Какви са резултатите в момента, когато се отчитаме?

Утвърждават се положителните промени в смяната на старите турско-арабски дрехи с ново гражданско облекло на жените и девойките, в премахване на кърпите и чалмите.

Сега във всички първични организации, във всички кадри и служащи в училищата, в килимарските цехове, вкъщи и навсякъде са премахнати фереджето и шалварите. В някои села се правят опити за подобряване естетическия вид на облеклото - постепенно сменяне на панталоните с поли и рокли и премахване на сините манти и ашмаците.

Новото гражданско облекло на жените, колкото и модифицирано да е, е факт за обществените места по селата, на полето. Но различна е картината в домовете. Съществува пъстрота. Сега усилията се насочват да се утвърди новото облекло и по домовете.

Провежданите мероприятия бяха насочени и към утвърждаване и на българските имена.може да се оцени, че в училище, на партийни събрания, на събрания на обществени организации, при официални взаимоотношения с обществени институти, на младежки мероприятия се употребяват новите имена, които се знаят както от мъжете, така и от жените. Това стана и при срещите с официални представители на различни институти. Така е и в предприятията и в организациите в града, където работят работници и служители от района. За утвърждаване на българските имена там, където има възможност, са поставени надписи, провеждат се и други мероприятия. В общуване в по-тесен кръг от хора и по домовете в семейна среда съществува двойственост в употребата на имената. Комунистите и кадрите полагат усилия да изменят това положение. Разбираме, че това е процес, който ще бъде по-трудно осъществим и по-продължителен.

Общинският комитет на БКП, Общ. народен съвет и РУ на МВР положиха значителни усилия за подмяна на цялостната документация на населението от петте села. Проверката показа: във ведомостите за заплатите няма турско-арабски имена. Подменени са трудовите книжки, спестовните книжки, всички удостоверения се издават на български имена. Подмяната на паспортите е на 100%.

Получените резултати могат да бъдат обобщени.

1. Важен успех е отпочналото утвърждаване на новите граждански и трудови социалистически ритуали с тенденция тяхното усъвършенстване и пълно внедряване.

2. Завършена е цялостната подмяна на документацията.

3. Установяване на по-близки контакти с отделния човек и семейство.

4. По-масово участие на жените в различните мероприятия.

5. Завиши се отговорността на партийните, държавните, профсъюзните, комсомолските и стопанските ръководства по възродителния процес.

6. Укрепват организационно и политически ППО в селата.

7. Разширява се кръгът на жените, девойките, които окончателно и навсякъде премахват турско-арабските белези в облеклото.

8. Съществува добра обществено-политическа обстановка в селата за изпълнението на поставените задачи от партията и правителството.

Другарки и другари, в заключение можем да оценим работата по възродителния процес с населението от Лъжница, Корница, Брезница, Господинци и Буково по следния начин:

Общинският комитет на БКП се превърна през този период в боеви щаб за широкообхватна и действено настъпателна работа.

Възродителният процес на това население наистина се превръща в дело на всички кадри от общинската партийна организация, на кадрите в обществените организации и държавните институти.

Дейността е станала силно интензивна, вследствие на което са и постигнатите положителни резултати.

Налице е конкретна и ясно адресирана работа, като са избегнати усилията „въобще“ и общите положения.

Израстват първичните организации, които работят с това население. Кадрите в тях набират смелост да ръководят процеса. Партийните организации се превръщат в координатори на дейността по възродителния процес.

Под ръководството на Общинския комитет на БКП се активизираха и подобряват работата си останалите органи и обществени организации. Общинският народен съвет- работата си в кметствата, за утвърждаване на ритуалите, подмяна на документацията и благоустрояването на селата. Намират своето място във възродителния процес Общинският съвет на БПС, Общинският комитет на ОФ и Общ. Комитет на ДКМС.

Училищата участват активно във възпитателната работа с населението. Осъществява се връзката училище - семейство.

Използвана е широка гама от различни форми за въздействия.

В резултат на тези усилия са постигнатите положителни резултати във всички направления. Тези резултати показват безспорен напредък в премахването на старите атрибути в дрехите на жените, в заучаването на имената и в утвърждаването на гражданските и трудовите социалистически ритуали.

Съществуват обаче все още много нерешени проблеми, на които в следващия етап трябва да се обърне още по-голямо внимание.

Първо: Този процес не е завършен. Все още сме в начало. Следва от завоюваните позиции да се тръгне още по-смело за разширяване на постигнатите положителни резултати.

Второ: Погрешно е да се смята, че облеклото е крайната цел, а не пълното

приобщаване на това изстрадало население към българската социалистическа нация и българската социалистическа култура.

Трето: Настъпателният подход не е еднакво силен на всички нива. Този силен настъпателен подход е характерен на общинско ниво и постепенно се притъпява, колкото повече се отива към низовите звена и кадрите, които ги ръководят. Там съществува страх и пазене на служебното положение, отколкото убеденост.

Четвърто: Обединява се съдържанието на някои форми. За този етап тяхното използване бе правилно, но това съдържание вече е недостатъчно и следва да се положат грижи за неговото обогатяване.

Пето: В някои звена доминират административните форми, последното най-силно се отнася до работата на партийните и стопанските ръководства - шефове на селата или на предприятията, в които има работници от тези села.

Още не е напълно осмислена тази изпитана форма - убеждението на лична приятелска основа и в семейна среда.

Шесто: Не се отделя в работата внимание на естетиката в облеклото на мъжете.

На основата на получените практически резултати по възродителния процес бюрото на Общинския комитет на БКП предлага на пленума да вземе следните решения:

1. Оценява дейността на бюрото на Общинския комитет на БКП и изградените комисии с отговорници Кълвачев, Карамитев, Пулев, Титянов, Андонов за положителни.

2. Дава се положителна оценка на изпълнението на партийни поръчения на членовете, включени в съставите на изградените от Общинския комитет на БКП постоянно действащи комисии за селата Лъжница, Брезница, Корница, Буково и Господинци за активизиране работата по възродителния процес.

3. Положителна оценка на ръководствата на Общинския комитет на Отечествения фронт, на Общинския съвет на БПС и Общинския комитет на ДКМС.

4. Положителна оценка на дейността на ИК на Общинския народен съвет.

5. На партийните, комсомолските, профсъюзните и стопанските ръководства на предприятията и организациите:

АПК, ТПК „Ат. Тешовски“ - на другарите Райчо Копривленски и Владимир Стоинков; РПК - на другарите Димитър Панев и Георги Япов; завод „Анещи Узунов“ - на другарите Иван Стойков и Тодор Папалезов; Горско стопанство - на другарите Иван Радойков и Илия Боцев; ДАТ - на другарите Иван Трендафилов и Борис Янакиев; завод „М. Антонов“ - на другарите Никола Жеков и Виолета Гавалюгова; на клон „Труд“ - на другарите Славчо Комов и Мария Русева; РП „Димитър Ежков“ - на другарите Стоил Тегов и Иван Козарев; болница - на другарите Благой Титянов и Василка Боцева; Държавна спестовна каса - на другаря Лалю Лалев; МВР - на другаря Трендафилов; РСС - на другарите Петър Байраков и Атанас Кантарджиев; Общински съвет за култура - на другарите Таня Тупарова и Любен Панделиев; на

първичните организации в с. Лъжница с партиен секретар Иван Бошнаков, на първичната организация в с. Корница с партиен секретар Тома Чолаков, първичната организация в с. Брезница с партиен секретар Младен Джугданов.

6. Оценява незадоволителна, неотговаряща на възможностите дейност по възродителния процес работата на съответните ръководства на: Тютюнева промишленост - на другарите Димитър Панайотов и Атанас Табаков; Благоустройствени строежи - на другарите Карамфил Карамфилов и Борис Бишкилов; на МТС - на другаря Крум Мавродиев; Пътни строежи - на другаря Георги Панков; Пътно управление - на другаря Тодор Аврамов; на ППО в с. Буково с партиен секретар Никола Стоилов и кмет Евтим Сеизов. Пленумът обръща внимание на предприятията и ръководствата за взимане на решителни мерки и включване за активна работа със свой собствен принос по възродителния процес.

7. Утвърждава следните задачи за по-нататъшната работа на Общинския комитет на БКП, ИК на Общинския народен съвет, обществените организации и кадри.

- Следващият етап, който да послужи за отчитане на дейността по възродителния процес, да бъде свързан с 1300-годишнината от създаването на българската държава и XII конгрес на БКП. Цялостната партийно-политическа и организационна и идеологическа работа сред това население да бъде подчинена на една активна и целенасочена възпитателна дейност за патриотичното, интернационалното и класово-партийното възпитание.

- Премахване на всички турско-арабски белези в облеклото на населението до определения срок, специално внимание да се отдели на естетиката в облеклото и постепенно се премахват грозните модификации.

- Идейно-възпитателната работа да се издигне на още по-високо и качествено ниво. Неин обект да бъдат не само дрехите, но и издигане на степента на съзнателност на отделната личност и приобщаването ѝ към българската социалистическа нация и култура. За това е необходимо да се актуализира програмата за постоянно и целенасочено възпитателно въздействие на Общинския комитет на БКП, както и на обществените организации и органи.

Срок: 5 април 1980 година

Отг.: Георги Андонов и председателите на обществените организации

- Още по-активна работа на обществените органи и организации за обогатяване на съдържанието на възпитателната работа, за търсене на по-силно въздействащи емоционално форми. Да се заостри вниманието на индивидуалната работа в приятелска среда и в семействата.

- Шефските предприятия и предприятията, в които работят работници от тези села, да пренесат възпитателната работа в семейството. Да се създават все по-близки контакти между хората и се използват за тази цел различни форми и методи на работа.

- Общинският комитет на БКП, АПК и РПК и ДГС да засилят още повече своята

взискателност към кадрите, които оглавяват низовите обществено-политически и икономически звена в селата.

- Общинският народен съвет да засили своя контрол и помощта си за издигане ролята на кметствата в селата по възродителния процес.

- В чест на 1300-годишнината от създаването на българската държава и Дванадесетия конгрес на БКП да бъдат окончателно оформени музейните сбирки към читалищата в селата Лъжница, Корница, Брезница. Заслуга за това да имат учителските колективи.

- Постоянна задача на всички кадри е по-нататъшното утвърждаване на звучните български имена, с цел да бъде премахната съществуващата двойственост на имената, особено на децата в семейна среда.

- Да се създават най-благоприятни условия на завършващите осми клас ученици в по-голямата си част да продължат образованието си в по-горната степен на училището.

- Постоянна задача и в бъдеще на изградените комисии за работа в селата по възродителния процес е да координират, управляват и реализират разнообразните форми, които успешно ще утвърждават прогресивното в живота на това население. Особено големи грижи да се положат за издигане ръководствата роля на ППО в селата.

- Утвърждават постоянно действаща практика отчета и самоотчета в общинската партийна организация и ИК на Общинския народен съвет...

№ 32
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 558-559, 561-566

ОТЧЕТ
на Общинския комитет на БКП - Гърмен за работата и резултатите в селищната система по възродителния процес

Наред със социално-икономическото развитие на селищната система още от първите дни на своето съществуване Общинският комитет на БКП - Гърмен прие като главна своя идеологическа и политическа задача ускоряването на възродителния процес. През м. февруари 1979 год. бе извършена задълбочена проверка на състоянието на задачите по формирането на класово-партийното, патриотичното и интернационалното съзнание във всички села. Констатирано бе, че с малки изключения жените ходят със старо облекло, има много хора с неподменени паспорти и други документи и ритуалите не са въведени. Констатациите бяха обсъдени в Общинския комитет и бяха приети целево мерки за излизане от това лошо състояние. На всички общински ръководства бяха поставени конкретни задачи за работа с хората по селата.

Освен това Общинският комитет проведе и редица други мероприятия като:

1. На полуден на секретарите на ППО, проведен през м. февруари, бе споделена тревогата от изоставането на задачите по възродителния процес и дадени конкретни указания за практически действия. По-нататък в продължение на цялата година, а и до днес въведохме практиката на полудните да се отчитат секретарите на ППО и кметовете за работата и главно за резултатите им по възродителния процес. На тези полудни обменяме и опита на по-напредналите села.

2. При подбора на кметовете и другите щатни работници в кметствата основен критерий бе този - кадрите да разбират проблемите на възродителния процес и с личния си пример да са активни участници в тяхното решаване.

3. На стопанските ръководители от всички нива в АПК, ДГС, РПК, МТС и цеха за релета бяха поставени конкретни поръчения за тяхното място и участие във възродителния процес. През месец май в Бюрото на комитета бе приета оценка за дейността на стопанските ръководители в общината като политически дейци и основното изискване, което комитетът предявява към тях, бе участието им във възродителния процес и лично, и чрез ръководените от тях хора.

4. Периодично на заседания на Бюрото и ИК на ОбНС приемаме оценки и информации за работата на партийните бюра и кметствата по селата и трудовите колективи за постиженията и пропуските. Бюрото прие оценки за дейността на религиозните заведения и поделението на фанатизираните лица от всички села. В тези оценки намериха място религиозните заведения от двете религия и поименно бяха упоменати фанатизираните лица от всички села, които сега водим на близък отчет и работим диференцирано за тяхното неутрализиране.

През месец декември Бюрото прие оценка за работата на ОбНС по административното и битовото обслужване на населението и даде насоки за усъвършенстване на комплексното обслужване, но то да бъде един от важните механизми за ускоряване на възродителния процес.

5. По указание на Бюрото на общинския комитет ръководствата на ОФ, ДКМС и БПС приеха оценки на техните активисти за работата им по възродителния процес, а ИК на ОбНС анализира задълбочено дейността на кметовете и наказа онези от тях като Соленков от Осиково и Кьойбашиев от Рибново, които проявяват неоправдан страх от по-активни действия.

6. През цялата кампания в ППО по подмяната на партийните членски книжки работата по възродителния процес е в центъра. Основното при приемането на оценките на комунистите е техният личен пример, състоянието в семействата им и активното им участие в мероприятията на ППО по ускоряването на възродителния процес в селата. За пасивност и лош личен пример, за недобро решаване проблемите в семействата от общинската партийна организация на 12 души е отложено даването на нови членски книжки с по 3-4 и 6 месеца; на 10 души е взето решение да не бъдат подменени членските книжки, трима са изключени и трима са наказани със „строго мъмрене с предупреждение“. Редица ППО като тези в с. Скребатно,

Осиково, Горно Дряново и Долно Дряново са с понижена взискателност.

7. За упражняване на контрол и търсене отчет от служителите и активистите Бюрото на ОбК на БКП възложи на секретарите и кметовете всеки понеделник от 18 часа да събират актива от служителите и да отчитат постигнатото през изминалата седмица и да уточняват задачите за следващата.

Този подход създаде у кадрите в селата чувство на по-висока отговорност, те засилиха своята работа, а това укрепи и увереността в собствените им сили.

8. Наред с горепосочените организационни форми в селата провеждаме и целева лекционна пропаганда. В Общинския комитет е приета специална система на лекционната пропаганда. ...

Постигнали сме немалко - вече се открояват цели семейства и родове от всички села, изявяват се наши активисти, но същевременно отчитаме, че в голяма част от местните кадри има неоправдан страх за решителни действия, колебания, някъде прояви на пасивност и замазване пропуските.

На своя пленум, който бе проведен на 20.III.1980 год. Общинският комитет оцени, че всички форми и методи, които използваме в общината, дават добри резултати, има синхрон в действията на общинските ръководства, партийните бюра, кметовете и бригадирите от АПК.

На пленума на Общинския комитет, който проведохме в село Горно Дряново, ние отчетохме и тук на Пленума на ОК на БКП ние докладваме, че състоянието на задачите по възродителния процес в селищна система Гърмен е следното:

1. Във всички села старото облекло на жените е подменено с ново. В с. Рибново през пролетта на 1979 год. жените бяха облечени с панталони. Сега по-голяма част са облечени с дълги, небрежно ушити рокли и скрито под тях се опитват да носят шалвари. Има в някои от селата като Долно Дряново, Скребатно, Дебрен по няколко жени на пределна възраст и няколко психично болни, които се мяркат по улиците със старо облекло. Вземаме мерки и тях да ги преобразим, за да не помрачават общата картина. Напоследък забелязваме в почти всички села, че от време на време някоя жена излезе с шалвари. След няколко случая ние направихме контролни проверки и се оказа, че това са жени, с които местните органи са срещали най-големи трудности. Открихме, че целта на тяхното излизане с шалвари е да ни провокират и да пробват нашата търпимост. Ние ги квалифицирахме като „провокатори“ и към тях прилагаме строги административни мерки.

2. Под непосредственото ръководство на Общинския комитет на партията бе извършена цялостна проверка на състоянието на личната документация. В 11-те села открихме общо 673 човека със стари паспорти. Общинският съвет създаде добра организация за паспортизирането им и до 25.II.1980 год. задачата приключи. В процеса на проверката разкрихме на отделни места пенсионни картони със стари имена, трудови книжки и др. Подменихме и тях. На последно място у нас се породи съмнение за редовността на спестовните книжки и спестовните картони. Договорихме се с ръководството на ДСК - Гоце Делчев да извърши проверка на

картоните и да ни изпрати опис на тези, които са със стари имена. Оказа се, че в ДСК общо за общината около 500 мъже и жени имат спестовни картони със стари имена. Естествено, на тези хора и спестовните книжки бяха със стари имена. За да не нарушаваме законното положение за тайната на влога, възложихме на началниците на ТП Станции в Гърмен, Огняново, Дъбница, Осиково, Скребатно, Рибново и Г. Дряново да съберат книжките (в някои от тях се оказа, че от 1973 год. досега не е имало движение, в други открихме редовно теглене и влагане на пари до 10.I.1980 год.) и да се подменят с нови български имена на вложителите.

Сега цялата лична документация в общината е оформена с български имена.

3. По внедряването на социалистическите граждански ритуали.

Като предисловие за изпълнението на тази задача Общинският комитет на БКП оказа помощ на ППО и кметствата по места за премахването на турските знаци по джамиите и гробищата. Освен това периодично в Общинския съвет се викат ходжите и поповете, дават им се конкретни указания за тяхното поведение и участието на ходжите във възродителния процес.

Сега социалистически граждански ритуали се провеждат във всички села - сватбите се провеждат в съвременен стил и музиката, която ги съпровожда, е съвременна. В цялата селищна система е забранено ползването на зурни по какъвто и да е повод. Хората приеха тази забрана и я подкрепиха. Това доведе до изчистването на сватбения ритуал от съпътстващия го ориентализъм.

Даването име на новородените деца във всички села става по новия граждански ритуал.

В селата Скребатно, Долно Дряново, Дебрен, Горно Дряново и Огняново са преодолени трудностите и във връзка с погребенията. Наскоро ОбНС изпрати погребални ковчези във всички села да има на склад и да бъдат улеснени кметствата при евентуални смъртни случаи.

4. В общината е поведена безкомпромисна борба за премахване обрязването на децата от мъжки пол като явление, свързано с islямската религия. ОбК на БКП следи отблизо развитието на децата и изисква от секретарите на ППО и кметовете да упражняват непрекъснат контрол над семействата и да прилагат най-сурови мерки срещу онези, които допуснат децата им да бъдат обрязани. Освен това периодично - през три месеца, медицинските органи извършват проверки и информират ОбК на БКП за състоянието. Последните данни до 15.III.1980 год. ни сочат, че от около 226 момчета, родени през 1977, 1978 и 1979 година са обрязани 21. Обрязването е извършено извън селищната система, но ние наказахме строго бащите на обрязаните деца.

Пленумът на ОбК на БКП, проведен в с. Горно Дряново, окачестви обрязването като „извънредно произшествие“ за общината и възложи на всички общински органи и организации, на ППО и кметствата да вземат строги превантивни мерки, да повишат своята бдителност и да налагат строги наказания на тези, които подлагат децата си на обрязване.

... Първият вид са положителни: положително е това, че по всички въпроси, засягащи възродителния процес, във всички села се говори спокойно, трезво, разсъдливо. - Че все по-широко е постигната естетизацията в облеклото на жените.

- Че хората от двете групи население в общината все по-широко общуват помежду си и разликата, изградена на религиозна основа, все повече избледнява.

- Повишава се образованието на подрастващите и ежегодно расте броят на момичетата, които продължават да учат в по-горна степен училище.

- Че много хора вече не харесват взетите преди години половинчати и ги сменят с по-чисти български такива. Затова ние изготвихме целево именник, очистен от половинчатите имена, и използваме него.

- Че все повече се повишава социалната, политическата и трудовата активност на хората.

Вторият вид са отрицателни: Главната отрицателна тенденция е задържането на процеса на утвърждаването на българските имена. Тенденцията е да се общува помежду си със стари имена и да се слагат двойни имена на новородените.

В училищата, държавните, стопанските и обществените учреждения общуването е с нови имена, но в семействата и в приятелските кръгове общуването е със стари имена.

Нашата цел е в бъдещата ни работа да утвърждаваме българските имена в неформалните, в обикновените отношения и в ежедневното общуване на хората в семейства, родове, квартали, села.

Друга отрицателна тенденция е стремежът за запазване обрязването на децата като обичай.

Ние считаме за отрицателна тенденция и стремежът, който проявяват немалка част от жените, да се обличат обезателно със сини манти и панталони. Време е според нас производството и продажбата на сини манти да се ограничи.

Отрицателна тенденция е и влиянието на джамийските настоятелства върху съзнанието и поведението на хората - при нас най-силно изразена в с. Ричново.

Отразяването на тези тенденции за нас има важно методологическо и практическо значение. То ще ни помогне да засилим положителните и да премахнем отрицателните.

Общинският комитет на БКП в Гърмен е откроил и степенувал проблемите за бъдещата си работа по възродителния процес в следния вид:

1. Тотална, многостранна и добре обмислена работа от всички за повсеместно утвърждаване на българските имена и заличаване от съзнанието на хората старите имена.

2. Подобряване естетизацията в облеклото на жените с внедряването на нови кройки и разнообразяване цветовете.

3. Ликвидиране заплахата от обрязването на децата.

4. Повсеместно внедряване и утвърждаване социалистическите ритуали и заличаване остатъците от ислямската празнично-обредна система.

5. Пресичане каналите на идеологическата диверсия и туркофилската пропаганда.

В настоящата и бъдещата ни работа ние обръщаме повече внимание на преодоляването на психическите бариери за идеологическо въздействие, които битуват в съзнанието на хората и в различните възрастови групи се проявяват с различна сила, да създаваме нови и по-трайни мисловни връзки у хората, да превръщаме знанията в убеждения, да формираме нови навици, привички и да утвърждаваме нови традиции.

За решаването на тези предпоставки имаме солидни предпоставки - от една страна, успешно се изпълняват задачите за социално-икономическото развитие на общината, което е едната предпоставка; и от друга - системната помощ, която ни оказват ОК на БКП и ОНС, за което сме благодарни.

В работата ни по ускоряването на възродителния процес сред родопските села в общината ние се стремим да осъществяваме компетентно, делово и всеобхватно партийно ръководство. Стремим се да прекарваме повече време сред хората, да изучаваме развитието на процеса като цяло и конкретните му проявления в отделните села и възрастови групи, оказваме на място помощ и контрол. Наша неотложна грижа е подобряването числения и качествения състав на ППО и издигането тяхната ръководна роля. Възлагаме конкретни задачи на ръководствата на обществените и стопанските организации и упражняваме контрол.

В ежедневната ни работа по възродителния процес ние определихме и степента на зрелост, която за различните села е различна. Най-ниска е в с. Рибново и Осиково. В с. Рибново години наред са се изграждали и натрупвали навици на неподчинение, на безразличие и на взаимна отмъстителност. Работата ни в Рибново ние превърнахме в дело на всички кадри от общината, но понякога имаме нужда от помощ.

В тази връзка предлагаме две неща:

1. Ако е възможно, да се формира щатна бройка за платен партиен секретар за с. Рибново и Осиково.

2. Да се възложи на някои големи трудови колективи от промишлеността да поемат шефство над селата Хвостяне, Ореше, Дебрен и Осиково.

Отчитайки работата и резултатите на ОбК на БКП - Гърмен по възродителния процес, ни считаме, че постигнатото досега е сериозна основа за ускоряване на процеса и уверяваме Пленума на ОК на БКП, че у нас и нашите кадри няма успокоение, а съществува неудовлетвореност и с неотслабващо темпо ще продължим, за да помогнем на населението от родопските села на общината да се отърси изцяло от влиянието на консерватизма и догмите на исляма, да премахне от себе си всичко онова, което все още го отделя от целокупната българска нация.

20.III.1980 год.
Гърмен

№ 33
ДА - Благоевград, ф. 2Б, оп. 12, а. е. 40, л. 131-135

ИНФОРМАЦИЯ
за работата на Общинския комитет на БКП - Банско по утвърждаване на новия социалистически бит и култура сред родопските българи в с. Филипово

На територията на община Банско с. Филипово е единственото селище, в което живеят родопски българи. Съгласно Решението на Секретариата на ЦК на БКП от 1970 година бившият ОПК в с. Места извърши значителна работа, но работата продължава и сега, след създаване на селищна система Банско. През месец юли 1979 година Бюрото на ОПК прие програма за по-нататъшната работа по националното осъзнаване и патриотичното възпитание на населението в село Филипово.

В резултат на близо 10-годишнината работа по изпълнение на решението на Секретариата на ЦК на ЦКП в бита и психиката на населението настъпиха сериозни изменения. Подмениха се 100% паспортите, а оттам турско-арабските имена без разлика на пол и възраст. Замени се с възстановените български имена документацията и личната регистрация на населението. положителни тенденции има и при сключване на граждански бракове и даване имена на новородени деца. В училище учениците в училище се извикват на новите имена, обръщенията между учениците в училище са звучните български имена.

Ежегодно във Филипово се организира и провежда събор, посветен на българо-съветската дружба и новия бит и култура. Незабравим за населението ще остане съборът преди 3 години, където бе извършен граждански ритуал по сключването на брак, а през 1979 година се проведе модно ревю, както и изложба на съвременни женски облекла.

След приемане на програмата на Общинския партиен комитет през юли 1979 година работата за класово-партийното, патриотичното и интернационалното възпитание на населението се активизира. Проведе се среща с актива на селото за запознаването му със съдържанието на програмата, след което на закрито партийно събрание с нея бяха запознати всички партийни членове. На събранието се поставиха конкретни поръчения на всеки комунист по въвеждането на новия бит и култура в собствените семейства, сред роднини и приятели. ...

В резултат на проведените мероприятия, произтичащи от програмата на Общинския партиен комитет и указанието на ОК на БКП - Благоевград за организиране и провеждане на прегледа-оценка по изпълнение на работата за националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите с мохамеданска вяра, настъпиха по-нататъшни положителни изменения.

Наблюдава се непрекъснат процес на преодоляване на външните белези и атрибути, наследени от миналото. забрадките все повече отстъпват място на съвременното облекло. Този въпрос е приблизително стопроцентово решен сред

момичетата и младите жени до 35-40-годишна възраст.

Започва процес на преодоляване делението на жените от мъжете при провеждане на общоселски мероприятия. Много приятно впечатление в това отношение направи отчетно-годишното събрание на кметството.

Новите ритуали и празнично-обредната система започва да си пробива път в живота на населението. Сключването на граждански брак става по тържествен начин в кметството, в присъствието на свидетели - кумове, но много рядко и на родителите.

Ориенталската музика при провеждането на новобрански вечери и други тържества се заменя със съвременна. ...

Наред с положителните изменения, настъпили в бита на населението, има и редица въпроси, по които е работено, но не са решени напълно.

Нерешен е въпросът с погребенията. Все още се извършват без ковчези и надгробни слова, покойникът не се съпровожда от близките му до последното жилище. За организиране и провеждане на ритуала има създадена комисия, но тя не се търси от близките на покойника.

Продължава обрязването на малолетните деца от мъжки пол, въпреки че отделни родители са подписали декларация, че няма да вършат това.

Сред възрастното население външните белези и атрибути, наследени от миналото, не са премахнати напълно, а само създават илюзии, че са преодолени.

Въпреки тържественото сключване на граждански бракове, сватби не се провеждат по вина на родителите, а и поради липса на подходящо за целта обществено помещение.

Обръщенията между хората, когато са сами, са на турско-арабските имена.

Имайки предвид положителните изменения и нерешените проблеми в бита и културата на населението във Филипово, предлагам да се приемат следните

РЕШЕНИЯ:

1. Задължава ръководствата на предприятия, учрежденията и организациите да преразгледат Програмата на Общинския партиен комитет и активизират дейността си по решаване на задачите, които произтичат от нея.

Срок: 25.III.80 г. Отг.: ръководителите

2. Всяка седмица селището да се посещава от представител на общината: член на ОПК, ИК, ОФ, БПС или ДКМС за решаване на проблеми, свързани с програмата.

Отг.: ръководителите на организациите

3. Ръководствата на предприятията, учрежденията и организациите периодически да правят проверки на работниците при тях по отношение на националното им осъзнаване.

Срок: постоянен Отг.: ръководствата

15.III.1980 г. СЕКРЕТАР на ОПК: (Ив. Тютюнчев)
гр. Банско

№ 34
ДА - Благоевград, ф. 449, оп. 10, а. е. 11, л. 94-95, 1984 г.

ИНФОРМАЦИЯ
на Районна болница - гр. Гоце Делчев по работата на служителите ѝ по възродителния процес

Мартенското съвещание на ОбК на БКП от 1983 година служи като ориентир на ръководството на болницата за дейността му в тази насока. На базата на анализа от него се проведоха открито партийно събрание, на което се направи оценка и се приеха мероприятия.

В мероприятията като основни насоки залегнаха: работата с населението в отделенията, работа с населението в СЗС, работа индивидуална с работещите в системата на здравеопазването потомци на българи, насилствено помохамеданчени в миналото. Като конкретни мероприятия залегнаха: излагане на нагледни материали и изнасяне беседи в СЗС и болницата от здравно-просветен и политически характер с цел издигане на здравната и политическата култура на населението; ограничаване приемането на амбулаторен прием на лица в неприятен външен вид с турско-арабски атрибути; регистрацията и обръщенията да се извършват по паспортни данни; сключване на шефство на СЗС с отделенията; честване съвместно на рождени дни и други ритуали; здравно-просветна работа с майките на децата в ДЯ и детско отделение; създаване на условия за социална и политическа реализация на служителките потомци на помохамеданчените българи и др. Целта на мероприятията бе за окончателно преодоляване на белезите от миналото и за трайно утвърждаване на новите ритуали за изграждане на чувство на гордост и пълноценност към българската нация и създаване движение за хигиенизиране на населените места и за по-висок бит и култура по домовете.

В просветните звена на ПУГ са включени всички здравни работници от българомохамедански произход. Един човек се подготвя за приемане в редовете на БКП. В ръководствата на масовите организации и различните комисии към болницата са включени 6 човека, от общо 16 човека в селищната система, работещи в системата на здравеопазването. Правилно се решават въпросите в здравеопаз-ването по приема на болните в амбулаторията, като не се приемат в неприятен вид. Регистрацията на новородените се извършва съгласно именника на БАН, а към болните обръщението в болницата и здравните служби се извършва по новите имена.

Въпросът за облеклото на здравните работници и техните близки е отдавна решен и досега нямаме сигнал от държавни и партийни органи по този въпрос.

Приетите по спешност тежко болни с неизискано облекло се изписват от болницата само след снабдяването им със съвременно облекло. Починалите болни се предават на близките им съгласно съществуващите разпоредби и ритуали в страната. Изключително се активизира здравната просвета сред лежащо болните

и придружителите. Провеждат се открити индивидуални и групови беседи, третиращи здравни проблеми и вредата от верските предразсъдъци. Пред майките от Детско отделение бяха изнесени доклади във връзка със 111-годишнината от обесването на Васил Левски и 106 години от освобождението на България от османско робство, по случай 8 март - Международния ден на жената, съчетано с литературно-музикални програми от лежащите деца в ДО. В детски ясли в селата Брезница, Корница се ушиха национални български носии на децата, с които се обличат при честване на рожден ден и празници, като се поканват на същите и майките. Подготвя се и албум със снимки на деца с национални носии.

На срещите с майките на децата от ДЯ бяха разисквани здравни възродителни проблеми, като: правилно хранене, обличане и гледане на децата, влиянието на старото облекло и религиозните обичаи върху здравето на човека и др. Здравните работници активно участваха в организирането на честването на Бабинден - Деня на родилната помощ по всички села. На петте села на селищната система се оказа специализирана помощ по график с цел задоволяване на по-високо ниво здравните потребности на населението.

Създават се и конкретни дружески връзки между здравни работници и семейства от селата на базата на гостуването. Системно се извършват от здравните работници прегледи за обрязване (сюнет) и се води разяснително-възпитателна работа. Същите се извършват не от здравните работници от селищната система, а от лица извън нея. При откриване на пресни случаи, на които е извършено обрязване, се информират своевременно съответните органи. За допускане обрязване на детето си служител санитар в с. Лъжница бе освободен от работа.

Считаме, че трябва с по-голяма системност и постоянство да се работи по проблемите на народностното единение. Вземат се мерки от ръководството на болницата в това отношение.

ГЛАВЕН ЛЕКАР: (д-р Бл. Титянов) (п)

№ 35
ДА - Благоевград, ф. 449, оп. 10, а. е. 10, л. 33-34, 36-38, 1985 г.

До членовете на Бюрото на Общинския комитет на БКП Гоце Делчев

ОТЧЕТ
от отдел „Организационен“ при ОбК на БКП - Гоце Делчев

ОТНОСНО: Подобряване състава на ППО и личния пример на комунистите по националното осъзнаване в с. Корница, Брезница, Лъжница, Господинци и Буково.

Дванадесетият конгрес на БКП определи като основна задача по-нататъшното

издигане ролята, дееспособността и авторитета на ППО. Един от критериите, характеризиращ работа на ПБ и ППО в това направление, е непрекъснатото подобряване количествения и качествения състав на ППО.

Какво е положението по осигуряване на действено партийно влияние и ръководство в селата Корница, Брезница, Лъжница, Господинци и Буково. Първичните партийни организации в тези села наброяват съответно:

✓ с. Корница - 51 комунисти, при 2 160 жители на селото или съотношение 1:42.

✓ с. Брезница - 72 комунисти, при 3 160 жители или съотношение 1:44.

- в с. Брезница от м. април 1983 година бе създаден общоселски комитет, в състава на който влизат ППО при АПК участък, Горско технически участък, промишлеността - обединяваща комунистите от двата цеха и териториална.

При тях съотношението е следното:

- в АПК участък - с. Брезница ППО наброява 13 комунисти при 650 работещи в участъка или съотношение 1:50.

- ГТУ - 13 комунисти при 100 работещи към участъка или съотношение 1:6.

- промишлеността - 16 комунисти при 150 работещи в цеховете или съотношение 1:9,4.

- териториална - 30 комунисти при 2 200 жители или съотношение 1:73.

✓ с. Лъжница - 38 комунисти при 1 500 жители или съотношение 1:40.

✓ с. Буково - 10 комунисти при 800 жители или съотношение 1:80.

✓ с. Господинци - 18 комунисти при 360 жители или съотношение 1:20.

Тези цифри показват, че в нито едно от посочените села не е осигурено здраво партийно ядро сред населението, живеещо и работещо там. Далеч сме от средното съотношение между комунисти и жители на съответното селище, което за окръга е 1:13,17.

За периода след Дванадесетия конгрес бяха приети общо 40 млади комунисти, от ППО при с. Брезница.

- промишленост и териториална - 12, с. Корница - 9, с. Лъжница - 7, с. Господинци - 4 и с. Буково - 2.

При подбора и приема на млади комунисти в ППО по-пълно се спазват изискванията за прием преди всичко на работници, с по-високо образование и доколкото е възможно повече жени.

Общо жените наброяват 41 от всичко 189 комунисти в тези села, което е незадоволително. Жени членове на БКП в с. Брезница - 18, с. Лъжница - 10, с. Корница - 14, с. Господинци - 4.

Отдел „Организационен“ с прякото участие на КПОР организира през 1983 година обучение на 38 новоприети комунисти по места в селата Корница, Брезница и Лъжница.

Младите комунисти бяха подробно запознати с устава и програмата на БКП и с някои проблеми по партийно строителство. В резултат на това се подобри идейно-

политическата и организационна подготовка на младите комунисти.

От посоченото по-горе е видно, че след XII конгрес на БКП под ръководството на отдел „Организационен" в някои ППО от селата бе извършена немалко работа по подобряване количествения и качествения състав на организациите. Като такива можем да посочим ППО при с. Брезница, териториална и промишленост; с. Корница и с. Лъжница. Значително по-слабо работиха по тази задача ППО при с. Буково и с. Брезница - АПК участък и ГТУ, които не приеха нито един или съвсем минимален брой нови членове в редовете на БКП, въпреки че възможности има. ...

Най-ярък пример на безразличие, пасивност и неучастие в решаване въпросите на възродителния процес в с. Брезница е Алекси Камбачев - служител в ТПК „Ат. Тешовски". Необходимо е на такива комунисти ППО от селата съвместно с ППО от предприятията да поставят конкретни поръчения по участието им в решаване на въпросите от възродителния процес. Всичко това пречи за окончателното решаване въпроса с облеклото.

Утвърждаването на новите имена също се извършва бавно, особено по домовете и семействата. На обществени места се използват новите имена, но в семействата на една голяма част от комунистите все още се използват обръщения на старите имена и названия.

Не дават пример комунистите и на обществени места да се използват от тях личните нови имена, а се предпочитат обръщения на фамилни имена и прякори.

Не е добър личният пример на партийните членове от селата и по провеждането и утвърждаването на новите ритуали. Докато в с. Брезница има завоювани значителни успехи по провеждането на ритуалите, то в останалите села те са незначителни. Отчита се, че всички сключени граждански бракове, именувания на новородени и др. се извършват по нов ритуал, но при тях липсва масовостта, тържествеността и прякото участие не жените.

Също така не са редки и случаите, когато близки и роднини на комунисти категорично отказват да проведат един или друг ритуал.

Все още стои нерешен въпросът с надгробните плочи в повечето от селата. Докато в с. Лъжница надгробните плочи с турско-арабски надписи бяха премахнати веднага след дадените указания, то в. Корница, Брезница и Буково все още не е решен този въпрос.

По същия начин се протака и решаването на въпроса с работното време на джамиите. Дадените указания за отваряне на същите само в петък в нито едно от селата не се спазва под предлог, че много малка част от населението вече посещава джамията и то предимно възрастни. Тези все още нерешени въпроси, за които има взети решения и дадени указания от ОбК на БКП, показват, че комунистите - ръководители в съответните села, не дават добър пример по изпълнение на взети решения и дадени указания от общинските ръководства.

В ППО от селата се използват разнообразни форми и средства за работа, като поставяне на партийни поръчения, отчети и самоотчети на комунистите и

номенклатурните кадри по изпълнение на задачите от възродителния процес.

Някои ППО, като тези в с. Лъжница и Конрица, значително завишиха изисква-нията по работата на комунистите за решаване на въпросите по възродителния процес. По-открито се поставят при тях на обсъждане тези въпроси и се търси лична отговорност от всеки комунист. В резултат на това в с. Лъжница бяха наказани 4 комунисти, а в с. Корница осем комунисти бяха наказани със строго мъмрене.

Този подход в работата на посочените ППО считаме за правилен и е необходимо в бъдеще всички ПБ и ППО да го използват и утвърждават в своята работа.

Но все още работата на ППО в селата се съпътства от редица слабости и пропуски. Поставяните поръчения на комунистите в повечето случаи не са конкретни и точни, а общи постановки за работа по проблема и без реални срокове.

Слабости се допускат в работата на комунистите с отделните семейства, с отделния човек. Болшинството от партийните членове се страхуват и избягват да работят по тези въпроси. Това проличава от отчетите, които дават те пред ПБ или ППО за работата с отделните семейства. Обикновено отчетите са информативни - бил е в семейството, разговарял е с тях, но конкретна работа и взети мерки не се посочват.

Явно работата по този важен въпрос е непостоянна, формална и се подценява от голямата част членове на ППО в селата.

Всичко това опира отново до личния пример на комунистите. Те не работят с възложените им семейства, защото имат още какво да решават в семейството си, сред близките си.

Всичко това спъва процеса, за което определена вина имат комунистите, които не дават достатъчно личен пример и принос за утвърждаване на новото, прогресивното.

В бъдещата си работа ПБ и ППО под ръководството на отдел „Организационен" е необходимо да обърнат по-голямо внимание на издигане личния пример и принос на всеки един партиен член от ППО за решаване на въпросите от възродителния процес, като се приведат в изпълнение всички решения по този въпрос.

Предлагаме бюрото на ОбК на БКП да вземе следните решения.

1. Приема отчета на отдел „Организационен" по подобряване състава на ППО и личния пример на комунистите по националното съзнаване в с. Корница, Брезница, Лъжница, Господинци и Буково.

2. Под ръководството на отдел „Организационен" и участието на членовете на отдела в ППО от селата да се проведат събрания, на които се отчете личният пример и принос на всеки комунист по решаване на задачите от възродителния процес. Да се приемат конкретни мерки и актуализират поръченията на комунистите за подобряване работата по този въпрос.

Срок: 15.IV.1984 година
Отг.: Зав.-отдел „Организационен"

21.III.1984 година
гр. Гоце Делчев ЗАВ.-ОТДЕЛ „ОРГАНИЗАЦИОНЕН": (Л. Панделиев) (п)

СЪДЪРЖАНИЕ